

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Sigitas
CHMIELIAUSKAS

Žmogžudysčių Lietuvoje vertinimas teismo medicininiu, etiniu, socialiniu ir teisiniu požiūriu

DAKTARO DISERTACIJA

Medicinos ir sveikatos mokslai,
medicina M 001

VILNIUS 2019

Disertacija rengta 2015–2019 metais Vilniaus universitete.

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Dainius Characiejus (Vilniaus universitetas, medicinos ir sveikatos mokslai, medicina – M 001).

Mokslinis konsultantas:

doc. dr. Algimantas Jasulaitis (Vilniaus universitetas, medicinos ir sveikatos mokslai, medicina – M 001).

TURINYS

ĮVADAS.....	5
1.1. Darbo aktualumas.....	5
1.2. Darbo tikslas.....	6
1.3. Darbo uždaviniai	6
1.4. Darbo naujumas ir reikšmė	7
1.5. Ginamieji teiginiai.....	7
2. DARBO METODOLOGIJA	8
2.1. Darbo etapai	8
2.1.1. Literatūros analizė.....	8
2.1.2. Tiriamosios grupės charakteristika	8
2.1.3. Retrospektyvinė duomenų analizė	8
2.1.4. Statistinė duomenų analizė.....	9
2.1.5. Biomedicininį tyrimų etikos komiteto leidimas tyrimui	9
3. NUŽUDYMŲ LITERATŪROS APŽVALGA.....	10
3.1. Nužudymų samprata.....	10
3.1.1. Tarptautiniai nužudymų duomenų šaltiniai.....	10
3.1.2. Definicija.....	12
3.1.3. Angliškas terminas „homicide“	13
3.1.4. Teisiniai nužudymo definicijos elementai.....	13
3.2. Nužudymo formos.....	15
3.3. Nužudymų duomenų šaltiniai.....	17
3.4. Istorinės nužudymų tendencijos	25
3.5. Nužudymai Europoje.....	27
3.5.1. Nužudymai Europoje globalioje perspektyvoje	29
3.5.2. Nužudymų Europoje statistika	30
3.5.3. Europos šalių klasteriai	31
3.5.4. Nužudymų dažnis miestuose.....	33

3.5.5. Nužudymai nuo 1990 metų	33
3.5.6. Nužudymo modelis	35
3.5.7. Nužudymų būdai	37
3.6. Socialinė struktūra ir nužudymai.....	38
3.7. Nužudymai artimoje aplinkoje	40
3.8. Alkoholio vartojimas ir nužudymai.....	43
3.9. Migracija ir nužudymai	48
3.10. Šaunamieji ginklai ir nužudymai.....	50
3.11. Terorizmas.....	54
3.12. Nužudymai Lietuvoje.....	55
4. TEISINIS NUŽUDYMŲ REGLAMENTAVIMAS LIETUVOJE	64
4.1. Teisinės ir etinės žmogaus gyvybės pradžios teorijos	69
5. TIRIAMOJI DALIS	73
5.1. Nužudymus lemiantys veiksniai.....	73
5.2. Nužudymų atvejais nustatytų sužalojimų vertinimas	75
5.3. Sužalojimai, padaryti kietu buku daiktu (daiktais).....	90
5.4. Pjautiniai ir durtiniai sužalojimai	96
5.5. Nužudymų atvejais skirti papildomi tyrimai	99
5.6. Nužudytų asmenų vertinimas (socialinis profilis).....	109
5.7. Įvykdžiusių nužudymą asmenų vertinimas (socialinis portretas)...	113
5.8. Nužudytos aukos ir žudiko kintamųjų ryšys	114
6. REZULTATŲ APTARIMAS	125
6.1. Nepilnamečių nužudymai.....	130
IŠVADOS.....	132
REKOMENDACIJOS	133
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	135
AUTORIAUS PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS	167
INFORMACIJA APIE AUTORIŲ	171
PRIEDAS	172

ĮVADAS

1.1. Darbo aktualumas

Žmogžudystė tiek nusikalstamų veikų, tiek nusikaltimų žmogui kontekste pagal savo prigimtį ir sukeltus padarinius yra sunkiausias ir pavojingiausias nusikaltimas, ne tik šiurkščiai pažeidžiantis subjektinges kito žmogaus teises, bet ir apskritai paneigiantis galimybę naudotis bet kokiais kitomis teisėmis ir laisvėmis ateityje.

Nėra daug ilgalaikių studijų apie žmogžudystes. Skirtingų šalių nužudymo teisiniai apibrėžimai ir duomenų šaltinių skirtumai trukdo atlikti tarpvalstybinį nužudymo kaip reiškinių palyginimą. Europos Sąjungoje nėra vienodo bendro nužudymo apibrėžimo, nes kiekviena šalis naudoja skirtingus žmogžudystės apibrėžimus ir taiko nevienodus atrankos kriterijus, todėl įtraukiami nevienodi mirtį sukėlę smurtiniai įvykiai [1, 2]. Be to, nužudymų duomenų šaltiniuose paprastai turima skirtinga informacija apie nužudymus. Kai kuriuose šaltiniuose išsamiai apibūdinami nelaimingi atsitikimai, kituose vertinami pacientai ar daugiau dėmesio skiriama tik nusikaltusiems asmenims ir (arba) teismų paskirtiems nuosprendžiams.

Be to, žmogžudystės Europoje vertinamos skirtingais ekonominiais, geografiniais, socialiniais ar net politiniais aspektais [2]. Susikūrus Europos Sąjungai, šalys tiek politiniu, tiek ekonominiu požiūriu vis labiau tampa panašesnės, todėl daugėja galimybių, kad bendri tyrimai bus vykdomi Europos lygmeniu.

Šiame darbe atlikta apžvalga siekiama palyginti nužudymus skirtingose Europos šalyse. Mokslinių straipsnių apžvalgose akcentuojama nužudymų vertinimo svarba, padedanti mokslininkams kaupti mokslines žinias apie žmogžudystes Europoje, įvertinami socialiniai ir ekonominiai pokyčiai, siekiant nustatyti jų įtaką nužudymams paplisti.

Nužudymą apibrėžti nėra paprasta, nes nužudymo, nusikalstamos veikos ir atsakomybės bei motyvų vertinimas įvairiose šalyse skiriasi. Objektiviai nužudymai gali būti susiję su sąmoninga, aktyvia ir tyčine veikla ar neatsargumu, bet gali būti nulemti ir neveikimo. Be to, kai kurie autoriai išskiria tam tikrus nužudymo tipus, pavyzdžiui, abortus, pagalba savižudybei, eutanaziją, infanticidą (kūdikių nužudymus), užpuolimus, lėmusius mirtį, pavojingą vairavimą.

1994 metais tyčinių nužudymų dažnis Lietuvoje buvo 14,2 atvejų 100 000 gyventojų, o 2017 metais – 5,2 atvejų 100 000 gyventojų, tai rodo, kad per nurodytą laikotarpį nužudymų dažnis sumažėjo perpus, tačiau tebėra didelis,

palyginti su kitų Europos Sąjungos šalių nužudymų dažniu, kur tyčinių nužudymų vidurkis yra $2,0 \pm 1,9$ atvejo 100 000 gyventojų.

Nužudymo kaip reiškinio tyrimui reikia išsamesnės analizės nei paprastai bendrai nužudymų statistikai įvertinti. Viena iš šios studijos užduočių – nustatyti kintamuosius, susijusius su nužudymo tyrimu, kad būtų galima sukurti svarbias duomenų kategorijas. Šie duomenys gali būti suskirstyti į įvairias grupes, pavyzdžiui, nukentėjusiojo ir nužudžiusio asmens socialines ir demografines charakteristikas, nukentėjusiojo ir padariusio nužudymą asmens santykius, nusikaltimo vietos ypatybes, sužalojimo būdą, alkoholio ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo paplitimą nusikaltimo padarymo metu. Apskritai visų šių kintamųjų analizė leistų apibūdinti nužudymą kaip psichologinį ir sociologinį reiškinį ir padėtų geriau suprasti, kurios socialinės grupės yra labiausiai pažeidžiamos. Nužudymų dažnio tyrimas ir prevencinių sprendimų paieška tebėra svarbūs klausimai, neatsižvelgiant į nusikalstamumo tendencijas. Visose studijose nusikalstamumo prevencija nurodoma kaip pagrindinė teisėsaugos institucijų pareiga.

1.2. Darbo tikslas

Įvertinti Lietuvoje 2004–2017 metais padarytų nužudymų ypatumus teismo medicininio ir socialinio požiūriu, nustatyti nužudymų paplitimą Lietuvoje lemiančius veiksnius, identifikuoti nužudytų aukų ir jų žudikų socialinį profilį, išanalizuoti nužudymo metu padarytus sužalojimus ir jų aplinkybes (kintamuosius).

1.3. Darbo uždaviniai

1. Įvertinti nužudymų paplitimą ir dinamiką Lietuvoje lemiančius veiksnius.
2. Išanalizuoti nužudymų metu padarytus sužalojimus ir jų kintamuosius.
3. Įvertinti nužudytų asmenų socialines, demografines charakteristikas (socialinį profilį) ir kitus kintamuosius.
4. Įvertinti nužudymą padariusių asmenų socialines ir demografines charakteristikas (socialinį profilį) ir jų kintamuosius.

1.4. Darbo naujumas ir reikšmė

Atlikta kompleksinė nužudymų analizė, apibūdinti nužudymų ypatumai Lietuvoje, pateiktos nužudytų aukų ir nužudymą padariusio asmens charakteristikos pagal amžių, lytį, užimtumą nusikaltimo padarymo metu, išsilavinimą, alkoholio, narkotinių ir stipriai veikiančių medžiagų vartojimo paplitimą nužudymo padarymo metu, nusikaltimo vietos charakteristikos, sužalojimų pobūdis, nužudymo metu padaryti trauminiai mechanizmai, jų vertinimas skirtingose grupėse. Šie duomenys gali padėti nustatyti aukos ir ją nužudžiusio asmens profilį vykdant ikiteisminį tyrimą nužudymo bylose.

Statistikos metodais pateikti informatyviausi nužudymų tyrimo kintamieji, kurie gali būti pagrindas kuriant bendrą nužudymų vertinimo sistemą (registrą) Lietuvoje ir Europoje.

1.5. Ginamieji teiginiai

1. Nužudymų paplitimą Lietuvoje lemia socialiniai ir ekonominiai pokyčiai.

2. Nužudymo aukomis dažniau tampa jaunesnio amžiaus vyrai ir vyresnės moterys, turintys vidurinę išsilavinimą, neturintys darbo ir apsvaigę nuo alkoholio.

3. Žudikai dažniau yra jaunesnio amžiaus už savo aukas, turi vidurinę išsilavinimą, neturi darbo, apsvaigę nuo etilo alkoholio bei yra iš nužudytos aukos artimos aplinkos.

4. Lietuvoje vyrauja nužudymo būdas, kai sužalojimų padaroma kietu buku daiktu, bei durtiniai ir pjautiniai sužalojimai.

5. Ilgiau išgyvena tos nužudymo nusikaltimo aukos, kurios buvo blaivios, buvo sužalotos kietu buku daiktu ir patyrė tris ir mažiau trauminių poveikių.

6. Moterys dažniau nužudo vyrus pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turinčiu daiktu.

2. DARBO METODOLOGIJA

2.1. Darbo etapai

2.1.1. Literatūros analizė

Surinkta literatūros nužudymų tematika, naudojantis publikuotais leidiniais nužudymų tematika, *Medline*, *Embase* duomenų bazėmis, kai raktiniai žodžiai buvo *tyčiniai nužudymai*, *nužudyta auka*, *žudikas*, *nužudymo mechanizmas*, *sužalojimai*. Remiantis surinkta literatūra apibendrinti duomenys apie nužudymų ypatumus, nužudymus Europoje ir Lietuvoje.

2.1.2. Tiriamosios grupės charakteristika

Siekiant įvertinti nužudymus Lietuvoje, buvo renkami Valstybinės teismo medicinos tarnybos (VTMT) 2004–2017 metais atliktų teismo medicininių ekspertizių nuasmeninti archyviniai duomenys (n = 2202), kaibuvo nustatyta nužudymo atvejų visose amžiaus grupėse. Retrospektyviai analizuoti Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos 2013–2017 metų duomenys, kai nustatytas nusikaltimas pagal Baudžiamojo proceso kodekso (BPK) 129–134 straipsnius (n = 463).

2.1.3. Retrospektyvinė duomenų analizė

Iš nuasmenintų Valstybinės teismo medicinos tarnybos specialisto išvadų bei Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos duomenų buvo renkami anketine forma lyties, amžiaus, nužudyto asmens radimo vietos, socialinio ryšio su žudiku, nužudyto asmens ir jį nužudžiusio asmens užimtumo, išsilavinimo, sužalojimų pobūdžio, trauminių poveikių skaičiaus, skirtingų sužalojimo būdų skaičiaus, nužudyto asmens išgyvenimo laiko, autopsijos metu skirtų tyrimų, specialistui užduotų klausimų skaičiaus, tyrimo trukmės kintamieji. Iš surinktų duomenų sudaryta duomenų bazė.

Visoms nužudytoms aukoms buvo atlikti teismo medicininiai tyrimai, autopsijos. Toksikologiniai tyrimai alkoholio koncentracijai nustatyti vidaus terpėse buvo atliekami kiekvienu atveju. Visais atvejais iš teisėsaugos institucijų buvo gauta informacijos apie nusikaltimo vietą, galimą mirties laiką ir kitas įvykio aplinkybes.

Šio tyrimo atvejų atmetimo kriterijai yra nustatyti nelaimingi atsitikimai, savižudybės, savižudybės, nukritus iš aukštumos, savižudybės mechaninės asfiksijos atvejais, eismo įvykiai ir mirtys, kai buvo nustatytas nukentėjusiojo pažengęs puvimas. Atvejai, kai buvo nustatytas pažengęs puvimas, pašalinti iš tiriamosios imties, nes nebuvo galima nustatyti tikslios mirties priežasties.

Duomenys apie registruotus nužudymų atvejus, šalies bendrąjį vidaus produktą, gyventojų skaičių, emigraciją, atliktų autopsijų skaičių, suvartojamo alkoholio kiekį šalyje ir kitus gyventojų kintamuosius buvo gauti iš statistikos duomenų bazių.

2.1.4. Statistinė duomenų analizė

Naudotas aprašomosios statistinės analizės metodas, nustatant nužudymus lydinčių kintamųjų vertinimą. Iš surinktų duomenų sudaryta duomenų bazė, kur duomenys statistiškai analizuoti naudojant *R Commander* programą. Ar kintamieji pasiskirstę pagal normalųjį dėsnį, tikrinta *Shapiro-Wilk* testu. Naudotas *Spearman* koreliacijos koeficientas. Silpna koreliacija buvo nustatyta, kai r reikšmė buvo $< 0,39$; vidutinio stiprumo koreliacija, kai r reikšmės nuo $0,40$ iki $0,69$; ir stipri koreliacija, kai r reikšmė $> 0,70$. Nustatyti, tarp kurių kintamųjų yra reikšmingas skirtumas, taikytas dviejų nepriklausomų kintamųjų *T testas*. *Chi kvadrato* testas naudotas lyginant skirtumus tarp grupių. Buvo skaičiuojami 95 % patikimumo intervalai. Duomenų skirtumai buvo laikomi reikšmingais, kai p vertė mažesnė nei $0,05$.

2.1.5. Biomedicininį tyrimų etikos komiteto leidimas tyrimui

Leidimas atlikti tyrimą išduotas Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Vilniaus regioninio biomedicininį tyrimų etikos komiteto posėdžio (protokolas Nr. 158200-2017/12), vykusio 2017 m. gruodžio 5 d. sprendimu.

3. NUŽUDYMŲ LITERATŪROS APŽVALGA

3.1. Nužudymų samprata

Nužudymas yra sunkiausias iš visų nusikaltimų dėl mirtinų padarinių aukai. Todėl nužudymai užima ypatingą vietą nusikaltimų tyrimų srityje ir apima daugybę skirtingų tyrimų šio fenomeno studijoms. Nužudymų tema visais laikais išlieka aktuali ir dominuojanti, nes sukelia didžiulį visuomenės dėmesį. Nagrinėjama informacija apie nužudymus Europos šalyse turi skirtingus prieinamus duomenų šaltinius ir skirtingas apibrėžtis.

Tarptautinės organizacijos ir nacionalinės statistikos agentūros teikia apibendrintus duomenis apie nužudymus. Nužudymo apibrėžimas atrodo paprastas: nužudymu laikoma, kai aukos mirties priežastis buvo nulemta kito asmens. Tačiau praktikoje viskas nėra taip paprasta. Visų pirma gali būti skirtingi motyvai, skirtingas sukėlusio mirtį asmens dalyvavimas ir atsakomybė. Tai gali būti mirtis dėl neatsargumo, dėl aplaidumo, kai kaltinamasis gali būti laikomas teisiškai atsakingas už aukos mirtį, nors jis nenorėjo, kad auka mirtų. Kitas skirtumas gali būti dėl nužudymo planavimo: kai nužudymas padaromas staiga, momento įkarštyje arba buvo planuojamas iš anksto. Šių skirtingų nužudymo motyvų spektre kaltinamojo dalyvavimo ar atsakomybės vertinimas Europos šalyse skiriasi. Su tuo susiję tokie klausimai: ar atvejai, kurie nėra prototipinis nužudymas, tačiau asmuo yra nužudytas kito asmens, yra įtraukti į nužudymo apibrėžimą ir į bendrą analizuojamą imtį. Tokių atvejų pavyzdžiai yra eutanazija ir savižudybės. Taip pat skirtingų šalių ir statistikos agentūrų duomenų šaltiniai skiriasi pagal tai, kas juose nurodoma kaip nužudymas – pateikiami tik padaryti nusikaltimai ar įtraukiami į bendrą statistiką ir pasikėsinimai nužudyti. Todėl šalys ir statistikos agentūros gali skirtis pagal tai, kaip jos rengia nužudymų statistiką. Gali būti skaičiuojami nužudymų atvejai, nukentėjusiųjų skaičius ar nužudžiusių asmenų skaičius. Šie skirtingi metodai sukuria skirtingus skaičiavimus, nors nurodo bendrus nužudymų duomenis.

3.1.1. Tarptautiniai nužudymų duomenų šaltiniai

Įvairios tarptautinės organizacijos pateikia skirtingą nužudymų Europoje statistiką. Svarbiausios organizacijos, kurios teikia nužudymų interpretaciją, yra Interpolas, Jungtinių Tautų nusikaltimų tyrimo (*The United Nations Crime Surveys – UNCTS*) ir Europos nusikalstamumo ir baudžiamosios teisės statistikos (*the European Sourcebook on Crime and Criminal Justice Statistics*) organizacijos [3]. Nuo 1965–1997 metų dažniausiai atliekant

tarptautinius nužudymų tyrimus buvo remtasi Interpolo šaltiniu [4]. Tačiau Interpolas nepateikia lyginamųjų duomenų [5]. Eurostat pradėjo teikti Europos šalių duomenis apie nužudymus, taip pat Pasaulio sveikatos organizacija (PSO) atlieka nužudymų statistiką [6].

Jungtinės Tautos skelbia duomenis apie nužudymus visame pasaulyje. Šie valstybių pateikiami duomenys oficialiai vadinami Jungtinių Tautų tyrimu apie nusikalstamumo tendencijas, baudžiamosios teisės sistemą (*The United Nations Survey on Crime Trends and the Operations of Criminal Justice Systems*), bet paprastai vadinama UNCTS [3, 7].

Europos nusikaltimų ir baudžiamosios teisės statistikos (*European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics*) organizacija skelbia įvairius duomenis apie nusikalstamų veikų rūšis įvairiais etapais [8]. Šie duomenys apima Europos šalių policijos, prokuratūros ir priimtų nuosprendžių statistikas. Pateikiamose statistikose nurodomi tiek nusikaltimai, tiek kaltinamieji. Šaltinių duomenys apima 42 Europos šalis.

Eurostat pateikia statistiką apie 27 Europos Sąjungos šalis nares. PSO nužudymų duomenys nuo 1965 iki 1997 metų buvo antras labiausiai naudojamas tarpvalstybinių nužudymų tyrimų šaltinis [4]. Šiems statistiniams duomenims neturi įtakos teismų sprendimai, ar kaltinamas asmuo buvo nuteistas už padarytą nusikaltimą.

Vienas iš plačiausių leidinių apie nužudymus yra *Homicide: A Sourcebook of Social Research, edited by Smith and Zahn* (1999) [4]. Šį leidinį sudaro informacija apie nužudymus ir nužudymų tyrimus, kurie lyginami su kitų šalių nužudymų statistika. Tačiau po šio darbo paskelbimo tarpvalstybinė situacija iš esmės pasikeitė. 2006 metais Interpolas, vienas iš pagrindinių šaltinių, nustojo skelbti duomenis apie nužudymus [5]. *The European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics*, kuri nebuvo paminėta 2006 m. Smith ir Zahn knygoje, dabar laikoma pagrindiniu tarptautinių nusikaltimų duomenų šaltiniu [3].

Bennet ir Lynch (1990) nagrinėjo skirtumus tarp trijų tarpvalstybinių nužudymų duomenis teikiančių organizacijų. 1975–1980 m. palygino Interpolo, Jungtinių Tautų (*United Nations*) ir Pasaulio sveikatos organizacijos (*World Health Organization*) duomenis.

Vidutinis nužudymų dažnio skirtumas Interpolo buvo 26 %, palyginti su Jungtinių Tautų duomenimis, 45 % Interpolo, palyginti su Pasaulio sveikatos organizacijos duomenimis, ir 52 % Jungtinių Tautų, palyginti su Pasaulio sveikatos organizacijos duomenimis. Taigi daugiausia buvo PSO duomenų, jie labai skiriasi nuo kitų dviejų duomenų šaltinių.

Taip pat autoriai studijavo tarpvalstybinius nužudymų duomenų šaltinius [10], kur įtraukė Jungtinių Tautų, Interpolo, Europos ir Pasaulio sveikatos organizacijos tyrimus bei nustatė vidutinio stiprumo ir stiprias koreliacijas $r = 0,60$ iki $r = 0,91$ tarp nužudymų dažnio, palyginti Interpolo su Europos tyrimais, Pasaulio sveikatos organizacijos duomenis lyginant su Europos tyrimo šaltiniu.

Autoriai nurodo nužudymų statistinių duomenų Europoje ir PSO pateikiamoje statistikoje skirtumą [11]. Galima rasti studijų, kai autoriai lygina Federalinio tyrimų biuro (FBI) duomenis su Nacionalinio sveikatos statistikos centro (NCHS) duomenimis. Federalinio tyrimų biuro statistika pagrįsta policijos pareigūnų pateikiama nužudymų statistika. Nacionalinio sveikatos statistikos centro duomenų bazė yra pagrįsta medicinos personalo išrašytais mirties liudijimais. Mokslininkų studijose nurodoma, kad per metus nuo 1976–1982 m. statistiniai duomenys iš medicininių duomenų šaltinių parodė 9 % daugiau nužudymų atvejų nei Federalinio tyrimo biuro duomenys.

Valstybių pateikiami nužudymų duomenys yra reguliariai naudojami kriminologiniuose tyrimuose, tačiau, kaip minėta, išvados gali priklausyti nuo naudoto duomenų šaltinio. Vieno ar kito šaltinio nužudymų duomenys gali skirtis. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad nedaugelyje statistinių duomenų šaltinių nurodyta nužudymo apibrėžtis [4].

3.1.2. Definicija

Kaip buvo aptarta pirmiau, tarptautinių ar Europos statistinių agentūrų ar konsorciūmų duomenys gali labai skirtis. Akivaizdu, kad lyginamiesiems tyrimams geriausiai būtų naudotis tiesiogiu atitinkamos šalies duomenų šaltiniu. Kai kurie mokslininkai teigia, kad skirtingų šalių nužudymų duomenys gali būti lyginami, nes nužudymų apibrėžimas daugelyje šalių yra panašus [12, 13]. Teigiama, kad net ir tam tikrų atrankos kriterijų įtraukimas į nužudymo apibrėžimą, pvz., pagalba įvykdant savižudybę ar naujagimių nužudymai, arba šių kriterijų pašalinimas turi tik nedidelį poveikį galutiniam vertinimui [14]. Tačiau ne visi tyrėjai yra tokios nuomonės. Kai kuriuose Europos šaltiniuose skaitytojai įspėjami neinterpretuoti nužudymų skirtumų tarp šalių [15]. Interpolo duomenų šaltinyje nurodoma, kad jo duomenys nėra skirti šalims lyginti [16]. Prieš pereinant prie išsamesnio nužudymų duomenų Europoje palyginimo, būtina išsamiau aptarti aspektus, kodėl apibrėžimas gali skirtis. Pirmiausia reikia atkreipti dėmesį į angliško termino „homicide“ vartojimą ir tam tikrus teisinius elementus, kurie įeina į nužudymo apibrėžimą, pvz., planuotas ar tyčinis nužudymas. Atkreiptinas dėmesys į specifines nužudymo formas, pvz., abortus ir eutanaziją.

3.1.3 Angliškas terminas „homicide“

Daugelis autorių straipsnių apie nužudymus yra parašyti anglų kalba. Terminas „homicide“ yra plačiai vartojamas ir skaitytojams gerai suprantamas. Anglų kalba šis terminas apima daugelį atvejų, kai asmuo yra nužudytas kito asmens: nužudymas gali apimti ne tik apgalvotą ir tyčinį nužudymą, bet ir nužudymą dėl neatsargumo. Tačiau ne visos šalys turi tokį pat vartojamą terminą savo kalba. Pavyzdžiui, olandų kalboje vartojami keturi skirtingi terminai, kuriais apibūdinami nusikaltimai, kuriems taikomas angliškas terminas „homicide“, ir tik du iš jų paprastai laikomi nužudymų objektais olandų tyrimuose. Taip pat kai kuriose kalbose anglų kalbos žodžiai „homicide“ ir „murder“ verčiami į tą patį žodį, nors anglų kalboje šios sąvokos aiškiai skiriamos. Gruzijos kalbos elementai „planuoti“, „sąmoningi“ ir „tyčiniai“ nužudymai visi turi tą pačią reikšmę. Tokie kalbiniai skirtumai gali turėti platų poveikį nužudymų apibrėžimui bei duomenims vertinti ir tyrimams. Taigi nėra taip paprasta suvienodinti nužudymo apibrėžimo dėl kalbos vertimo, kultūros skirtumų.

3.1.4. Teisiniai nužudymo definicijos elementai

Beveik visi apibrėžimai, vartojami tarptautiniu mastu, daugmaž apima tuos pačius elementus. Pavyzdžiui, tiek Europos duomenų šaltinyje, tiek ir Eurostat šaltinyje nužudymas apibrėžiamas taip – „tyčinis kito asmens nužudymas“ [8]. Jungtinių Tautų duomenų šaltinyje (www.unodc.org) pateikiamas šiek tiek kitoks apibrėžimas – „neteisėta kito asmens sukelta asmens mirtis“. PSO skaičiuoja nužudymus pagal mirties priežastį ir vartoja kitokį apibrėžimą – „kito asmens padaryti sužalojimai, siekiant sužeisti ar nužudyti bet kokiomis priemonėmis“ [17]. Taigi visi šie apibrėžimai yra susiję ir susideda iš šių elementų: nužudytas asmuo, ketinimas nužudyti ir žmogus nusikaltėlis. Daugelyje tarptautinių apibrėžimų numatoma tai, kad nužudymas turi būti neteisėtas. Atsižvelgiant į nacionalinį lygmenį matoma, kad nužudymai apibrėžiami pagal pasirinktus tos šalies baudžiamojo kodekso straipsnius. Tai reiškia, kad ne visos šalys vienodai apibrėžia nužudymus. Tai nekelia sunkumų, kai atliekamas tyrimas vienos šalies lygmeniu, tačiau trukdo tarpvalstybiniam šalių lyginimui. Nacionalinėse teisinėse praktikose nužudymas paprastai apibūdinamas kaip nužudymas ar mirties priežastis, nulemta kito asmens. Pavyzdžiui, Norvegijoje „asmuo, kuris sukėlė kito asmens mirtį ar prie to prisidėjo“ yra laikomas kaltu (233 straipsnis). Škotijoje nužudymai aprašomi Statistikos biuletenyje – kur nurodomi įvykdę nužudymą ar kaltinami nužudymu. Armėnijoje nužudymas yra „neteisėtas tyčinis

gyvybės atėmimas (104 straipsnis). Lenkijoje – kas padarė nužudymą yra kaltas (148 straipsnio 1 dalis). Šis apibrėžimas panašus į pateikiamą Vokietijos baudžiamojo kodekso 212 straipsnyje – kas padarė asmens nužudymą, yra kaltas.

Svarbiausi nužudymo teisiniai apibrėžimai, kurių randama įvairiose Europos valstybėse, yra planavimas (*premeditation*) ir / ar kitos sunkinančios aplinkybės bei ketinimai (*intent*). Dažniausiai literatūroje naudojami UNCTS Europos šaltinių duomenys ir nužudymo apibrėžimas [4]. Terminas žudymas „murder“ yra vartojamas atskirai nuo bendresnio nužudymo termino „homicide“ ir reiškia prielaidą nužudyti kitą asmenį. Prielaidos terminas čia vartojamas iš anksto apibūdinant nužudymą su žudiku. Tam tikras planavimas yra reikalingas. Norėdami nustatyti, ar nužudymas yra su prielaida nužudyti, Nyderlandų teisėjai tiria, ar nusikaltėlis turėjo laiko ir galimybių suplanuoti, ką įvykdė [18]. Nesvarbu, ar buvo planuota, svarbu įrodyti, kad nusikaltėlis turėjo laiko ir galimybių tai padaryti. Taip pat nusikaltėlis turi turėti ketinimų atimti gyvybę aukai. Kitose Europos šalyse terminas žudymas „murder“ vartojamas apibūdinti nužudymą sunkinančiomis aplinkybėmis (kai planavimas gali būti vienas iš nužudymą sunkinančių aplinkybių).

Ne visos šalys turi specialią nuostatą apie planuotą nužudymą, savarankišką ar kaip vieną iš nužudymą sunkinančių formų. Tokiose šalyse nusikaltėlis yra baudžiamas už nužudymą. Nustatydami bausmę teisėjai atsižvelgia, ar nusikaltėlis planavo nusikaltimą. Tokiais atvejais Islandijoje baudžiamojoje teisėje nesiskiria planuotas ir neplanuotas nužudymas, tačiau į tai atsižvelgiama priimant nuosprendį.

Ketinimas padaryti nusikaltimą paprastai yra nužudymo sąlyga. Vengrijos baudžiamajame kodekse yra gana aiškus ketinimų aprašymas: „nusikaltimo aktas padarytas tyčia, jei nusikaltėlis nori, kad jo veiksmai sukeltų šias pasekmes“ (13 skirsnis). Tačiau kai kurios nužudymo definicijos gali apimti netyčinius nužudymus, pvz., planuota žmogžudystė (Anglija) ar nužudymas dėl aplaidumo. Tokiais atvejais reikia įrodyti, kad nusikaltėlis yra kaltas dėl aukos mirties. Tokios situacijos vienas iš pavyzdžių gydytojų klaidos, kurios turėjo mirtiną baigtį. Beveik visos šalys mini nužudymus dėl neatsargumo atskirai nuo bendros nužudymų statistikos. Kai kuriose šalyse planuoti nužudymai ir nužudymai sunkinančiomis aplinkybėmis yra sujungiami į bendrą analizę. Tai nestebina, nes kai kuriose šalyse planuotas nužudymas yra viena iš sunkinančių nužudymo aplinkybių. Skirtingose šalyse pagal skirtingus nužudymo straipsnius planuotas nužudymas gali būti baudžiamas kalėjimo bausme iki gyvos galvos. Mirties bausmė oficialiai taikoma žudikams Rusijoje. Tačiau mirties bausmės monitoruojamos ir pakeičiamos

kalėjimu iki gyvos galvos. Ispanijoje galioja švelniausia bausmė – kalėjimas iki 20 metų. Portugalijoje taip pat taikoma maksimali bausmė – iki 25 metų. Didžiausia maksimali bausmė (kalėti iki gyvos galvos už nužudymus), nebūtinai už planuotus nužudymus, yra 14 iš 35 šalių. Devyniolikoje šalių, kurios tokios bausmės neskiria, vidutinė maksimali bausmė yra 18 metų kalėjimo. Švelnesnė bausmė Armėnijoje, kur didžiausia laisvės atėmimo bausmė yra 12 metų. Nyderlandai yra vienintelė šalis, kurioje nėra privalomos minimalios bausmės [19].

3.2. Nužudymo formos

Minėta, kad dažniausiai vartojamas tarptautinių agentūrų nužudymo apibrėžimas yra „tyčinis žmogaus nužudymas, įvykdytas kito asmens“ [20]. Skirtingų šalių nužudymo definicijose yra nurodomas tyčinės veiklos elementas. Daugeliu atvejų yra aišku, kada įvykis gali būti teisiškai pripažįstamas nužudymu. Tačiau nors daugelis nužudymų atitinka šį apibrėžimą, jie gali būti labai skirtingi. Nors tam tikra veika ir gali būti priskiriama prie tyčinių ir neteisėtų veiksmų, tačiau tai gali būti nelaikoma nužudymu. Eutanazija būtų vienas iš pavyzdžių, nors gydytojas sąmoningai sukelia kito asmens mirtį. Atsižvelgiant į šalies įstatymus, šie veiksmai gali būti neteisėti, tačiau ar tai gali būti priskiriama nužudymui, kai tenkinami paciento pareikšti norai ir neleidžiama pacientui kentėti dėl mirtinos ligos?

Be to, yra tam tikrų nužudymo rūšių, dėl kurių nusikaltėlio ketinimas gali būti dviprasmiškas, pavyzdžiui, veiksmai, kurie sukėlė mirtį (kai nusikaltėlis nebuvo numatęs nukentėjusiojo mirties), arba pavojingas vairavimas, pasibaigęs mirtiniais padariniais. Tokiais atvejais būtų sunku nustatyti, kada nusikaltėlis turėjo tikslą nužudyti auką. Tokios situacijos gali būti laikomos „nužudymu dėl neatsargumo“. Pagal Vengrijos baudžiamojo kodekso 14 skyrių, tai būtų, „jei nusikaltėlis numato galimas jo elgesio pasekmes, bet dėl nerūpestingumo sąmoningai jomis nesiremia, ar nenumato pasekmių, ar dėl abejingumo nesugeba tinkamai prižiūrėti“. Galiausiai „teisėtas nužudymas“, kai pagrindinis nužudymo definicijos aspektas neteisėtumas, gali būti vertinamas dviprasmiškai.

„*Specifiniai nužudymai*“. Tai nereiškia, kad nužudymas vertas mažesnės bausmės ar pateisinamas (išskyrus galimą „teisėtą nužudymą“). Tai yra „specifiniai“, nes yra mažiau sutarimo, ar jie gali būti įtraukiami į bendrą nužudymų statistiką [6].

Abortas. Daugelis šalių turi savo nėštumo nutraukimo, kai tam tikromis aplinkybėmis ir iki tam tikro nėštumo laiko abortas yra leidžiamas, taisykles

[21]. Toks abortas nebus laikomas nužudymu. Nepaisant to, neteisėtas abortas gali atitikti nužudymo definiciją, nes jis atliekamas tyčia. Vyksta religinių ir filosofinių diskusijų, kada negimusį vaisių įvairiais nėštumo etapais galima laikyti asmeniu. Jungtinių Tautų duomenimis, 2009 metais tik šešios šalys neleido atlikti aborto bet kokiomis aplinkybėmis [21]. Daugelis autorių nurodo atskirą neteisėtų abortų ir nužudymų statistiką. Jungtinių Tautų ataskaitose taip pat pateikiama informacija apie abortus [21]. Daugiau nei pusėje šalių motina nėra baudžiama, kai jai atliekamas neteisėtas abortas. Asmuo, padaręs neteisėtą abortą, yra visada atsakingas, nesvarbu, jis yra fizinis asmuo ar gydytojas. Tačiau paprastai abortas gali būti teisėtas, jei jį atlieka gydytojas. Didžiausia bausmė už neteisėtą abortą daugumoje Europos šalių yra nuo 2 iki 10 metų kalėjimo.

Infanticidas. Kai kurių šalių baudžiamuosiuose kodeksuose yra atskiras teisės skyrius apie kūdikių ar mažų vaikų nužudymus. Infanticidas gali būti dviprasmiška sąvoka. Pavyzdžiui, Nyderlandų baudžiamojo kodekso 290 ir 291 straipsniuose skirtuose kūdikių byloms, minima motina, kuri įvykdo nužudymą gimdymo metu ar netrukus po jo. Skyrių su panašiais apibrėžimais galima rasti ir Danijos teisės aktuose (238 skirsnis). Tačiau Anglijoje ir Velse motina gali būti patraukta baudžiamojon atsakomybėn už kūdikio nužudymą, jei ji vaiką nužudo iki 12 mėnesių amžiaus (1 skirsnis „Infanticide Act 1938“). Infanticidas atitinka tarptautinį nužudymo apibrėžimą: šiuo atveju motina tyčia nužudo savo vaiką. Tačiau dėl motinų patiriamo streso, pogimdyvinio sindromo šie atvejai turėtų būti nagrinėjami atskirai nuo bendros nužudymų statistikos.

Asistuojanti savižudybė. Daugelyje Europos baudžiamosios teisės aktų yra atskiras straipsnis dėl pagalbos savižudybei (kur, išskyrus eutanaziją, asmuo daugmaž aktyviai dalyvauja savižudybėje). Šie atvejai daugelio šaltinių yra nagrinėjami atskirai nuo nužudymų. Daugelyje šalių tai visada yra laikoma nusikaltimu. Šalyse, kurios atskirai vertina šiuos nusikaltimus, vidutinė didžiausia yra 5 metų laisvės atėmimo bausmė [6].

Eutanazija yra susijusi su pagalba savižudybei. Tačiau šiuo atveju yra gydytojas (ar kitas asmuo), kuris atlieka mirtį sukeliančius veiksmus prašomas subjekto, pareiškusio norą mirti. Tam tikromis aplinkybėmis kai kuriose šalyse eutanazija yra leidžiama. Kai eutanazija yra laikoma neteisėta, ji atitinka nužudymo apibrėžimą: tyčinis asmens nužudymas, įvykdytas kito asmens. Daugelio autorių eutanazijos duomenys pateikiami atskirai nuo kitų nužudymų [6].

Smurtas, sukėlęs mirtį. Kita nusikaltimų rūšis, galinti atitikti nužudymo definiciją, tai yra užpuolimas, sukėlęs mirtį. Šis terminas paprastai vartojamas

tai atvejais, kai nusikaltėlis naudoja kitą fizinį smurtą be ketinimo nužudyti, bet auka dėl šių veiksmų miršta. Nors asmens nusikaltimas, padarytas tyčia kitam asmeniui, tačiau užpuolimas buvo nukreiptas į fizinį smurtą, tačiau ne į aukos mirtį. Vis dėlto sunku nustatyti, ar nusikaltėlis numatė tokius padarinius, o tai reiškia, kad sprendimas dėl nuosprendžio ir nuteisimo už nužudymą, o ne už užpuolimą, nulėmusį nukentėjusiojo mirtį, priklauso nuo prokuroro ir teisėjo aplinkybių interpretacijos. Beveik visose šalyse užpuolimas, sukėles nukentėjusiojo mirtį, teisiškai vertinamas kitaip nei tyčinis nužudymas [6].

Pavojingas vairavimas. Pavojingas vairavimas gali sukelti kitų eismo dalyvių mirtį. Šiuos nusikaltimus taip pat yra sunku vertinti kaip ir užpuolimus, nulėmusius mirtį. Vairuotojas gali tyčia vairuoti neatsakingai (pavojingai), tačiau ar galima eismo įvykio mirtinus padarinius laikyti nužudymu. Teisiniu požiūriu galima teigti, kad tam tikrais atvejais neatsakingumas yra toks akivaizdus ir tyčinis, kad vairuotojas galėjo numatyti to padarinius. Todėl vairuotojo veiksmai iš dalies gali būti laikomi tyčiniaisiai. Kitaip tariant, vairuotojas gali sutikti, kad jo veiksmai gali turėti tam tikrus padarinius, šiuo atveju sukelti kito eismo dalyvio mirtį [6].

Teisiškai pateisinamas nužudymas. Gali būti nustatyta, kad asmuo mirė ne natūralia mirtimi, nors mirtį tyčia sukėlė kitas asmuo – mirtis nebuvo laikoma neteisėta. Tokie nužudymai susiję, pavyzdžiui, su policijos pareigūnų nužudymais, mirties bausme ir kareiviais ar civiliais gyventojais, nužudytais ginkluotų konfliktų metu. Pirmasis pavyzdys paprastai yra laikomas savigyna, antrasis – teisėtas žudymas, todėl abu nėra priskiriami prie nužudymų duomenų. Trečiasis pavyzdys dėl civilių mirčių yra sunkesnis. Kariai ginkluoto konflikto metu paprastai nėra laikomi nužudymo aukomis [6].

3.3. Nužudymų duomenų šaltiniai

Beveik visos šalys turi laisvai prieinamą informaciją apie nužudymus kaip bendrą nusikalstamumo statistiką jų šalyse. Ten pateikiama policijos statistika, kurioje nurodyta informacija apie policijos nustatytus nusikaltimus ir nusikaltėlius. Taip pat duomenys apie ikiteisminį tyrimą: ar nusikaltėlis patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, už kokį nusikaltimą patrauktas baudžiamojon atsakomybėn ar byla perduota teismui. Be to, teismų statistika teikia informaciją apie nuteistuosius ir jiems paskirtas sankcijas. Galiausiai yra kalėjimų statistika, kurioje pateikiama informacija apie nusikaltėlių, įvykdžiusių nužudymus, skaičių. Dažniausiai pateikiama teismų ir policijos skelbiama nužudymų statistika. Mažiau paplitusi informacija apie ikiteisminio

tyrimo sprendimus dėl pradėto ikiteisminio tyrimo. Be šių statistinių duomenų šaltinių, yra nacionalinės duomenų bazės, kuriose teikiama speciali nužudymų statistika. Į tokias duomenų bazes gali būti įtraukta informacija apie nužudymo įrankį, nukentėjusįjį, nusikaltimą padariusį asmenį, nužudymo vietą ir nukentėjusiojo santykius su nusikaltėliu. Tik Škotija turi išsamius kalėjimų duomenis apie nužudymų statistiką. Visi statistiniai duomenys apima nužudymus arba atskirai įvykdytus nužudymus ir bandymus nužudyti. Išskyrus Šveicariją ir Nyderlandus, visos šios duomenų bazės arba jomis remiantis paskelbtos publikacijos yra viešai prieinamos internete.

Minėta, kad nužudymų apibrėžimas kiekvienos šalies nacionaliniuose šaltiniuose paprastai atspindi tos šalies nacionalinį baudžiamąjį kodeksą, todėl nužudymų palyginimas tarp šalių yra labai sunkus. Tarptautiniams lyginimams yra tinkamesni šaltiniai, kuriuose pateikiami standartizuoti apibrėžimai. Todėl pirmiausia būtina įvertinti tarptautinių šaltinių vartojamus apibrėžimus, teisinius elementus ir specialias nužudymų formas, kurios yra pateikiamos statistiniuose duomenų šaltiniuose. Ir tik paskui galima diskutuoti, kaip šalys savo nacionaliniuose šaltiniuose atitinka šiuos apibrėžimus.

Jungtinių Tautų šaltinis: čia vartojamas nužudymo apibrėžimas „mirtis, kurią žmogus sukėlė tyčia kitam asmeniui, įskaitant vaikžudystę“ ir šalys raginamos įtraukti į bendrą nužudymų analizę ir bandymus nužudyti, ir įvykdytus nužudymus (www.unodc.org). Be vaikžudystės, jokios kitos specifinės nužudymų formos nėra aiškiai apibrėžtos ar jos yra įtraukiamos arba neįtraukiamos. Jungtinės Tautos nužudymų definicijoje nurodydamos žodį „tyčiniai“ skelbia tik tyčinius nužudymus.

Europos šaltinis: čia vartojamas nužudymo apibrėžimas „tyčinis asmens nužudymas“. Pagalba savižudybei čia neįtraukiama, tačiau smurtas, sukėlęs mirtį, eutanazija, vaikžudystė bei pasikėsinimai nužudyti yra įtraukiami [8].

Eurostat: nužudymas – vienas iš nusikaltimų tipų, kur informacija gaunama iš policijos pateiktųjų duomenų ir nužudymo definicija yra „tyčinis asmens nužudymas, įskaitant nužudymus, netyčinius nužudymus, eutanaziją ir kūdikių nužudymus. Pasikėsinimai nužudyti nėra įtraukti. Taip pat neįtrauktas mirtys dėl pavojingo vairavimo, abortai, pagalba savižudybei“ [22]. Skaičiavimo matas yra aukos. Eurostat pateikia kartu tyčinių nužudymų ir netyčinių nužudymų duomenis.

Pasaulio sveikatos organizacija (PSO): nužudymų duomenims naudoja Tarptautinę ligų klasifikaciją (TLK-10), atitinkamai „kito asmens padaryti sužalojimai, siekiant bet koku būdu sužaloti ar nužudyti“ [17]. Šiuos kodus gydytojai, teismo medicinos gydytojai naudoja mirties priežastčiai

kvalifikuoti. Su nužudymų susiję TLK-10 kodai yra X85-Y09. Išskyrus PSO vartojamą apibrėžimą ir naudojamus TLK kodus, nenurodo, kokie veiksmai yra įtraukiami ar neįtraukiami. Tačiau, lyginant šiuos atvejus su TLK-10 kodais ar apibrėžimais, galima daryti prielaidą, kad neįtraukiama: abortai (kodai O00-O08) ir privedimas prie savižudybės bei pavojingas vairavimas (kodai V01-V99). Be to, TLK-10 yra specialus teisinės interpretacijos kodas (Y35). Taigi, jei tai galima nustatyti, vadinamieji teisiškai pateisinami nužudymai nebūtų įtraukiami į šią nužudymų statistiką. Neaišku, kaip griežtai laikomasi „tyčinės veikos“ kriterijaus. PSO duomenų skaičiavimo vienetas yra aukos [17].

Atsižvelgdami į šiuos aprašymus, matome, kad yra aiškių skirtumų tarp įvairių nužudymų statistikos šaltinių. Atrodo, kad tarptautiniuose duomenų šaltiniuose dėl nužudymų yra bendras sutarimas, tikslas nužudyti turi būti būtina nužudymo definicijos sąlyga. Tačiau, vertinant šių šaltinių apibrėžimus, tyčinės veikos sąvoka skiriasi. Be to, yra daug skirtumų tarp nužudymų ir „specifinių“ nužudymų formų, pvz., eutanazija, abortai, pagalba savižudybei ir kt. Taigi nenuostabu, kad lyginamuosiuose tyrimuose susidarė gana skirtingi nužudymų įvertinimai įvairiuose duomenų šaltiniuose [17].

Akivaizdu, kad tarp šalių yra dideli nusikaltimų, įtrauktų į nacionalinę nužudymų statistiką, skirtumai. Akivaizdžiai beveik nė viena iš šalių nenaudoja tų pačių nužudymo apibrėžimų. Be informacijos apie nacionalinę statistiką, taip pat naudinga žinoti, kuriuos nusikaltimus galima rasti kaip atskirus baudžiamojo kodekso straipsnius. Atsižvelgiant į tai galima palyginti, kokių mastu statistiniai duomenys gali būti identiški tarptautiniu lygmeniu. Pavyzdžiui, kai kurios šalys į savo nužudymų statistiką neįtraukia vaikžudystės atvejų, tačiau visos šios šalys turi informacijos apie nužudytų kūdikių skaičių. Taigi, nors bendra nacionalinė statistika šiuo klausimu skiriasi, tačiau kartais šiuos duomenis galima palyginti remiantis skirtingais šaltiniais [17].

Smurtas, nulėmęs mirtį: kai kurie šaltiniai įtraukia šiuos atvejus, nes tai gali būti laikoma tyčiniu nužudymu. Dalis šalių pateikia informaciją apie tai, kad jų nacionalinės statistikos agentūros neįtraukia smurto, nulėmusio mirtį, atvejų į jų nužudymų duomenis. Tačiau kitos šalys negali pateikti tokių duomenų atskirai. Tai rodo, kad tos šalys neatitinka kai kurių tarptautinių agentūrų nužudymo apibrėžimų, pvz., Europos nusikalstamumo ir baudžiamosios teisės statistikos šaltinio [17–23].

Eutanazija: dauguma skirtingų šalių nacionalinių statistinių agentūrų eutanaziją pateikia kaip vieną iš nužudymo formų. Kiti šaltiniai pateikia duomenis apie eutanaziją atskirai nuo nužudymų duomenų [17–23].

Asistuojanti savižudybė: beveik pusė nacionalinių statistikos agentūrų asistuojančios savižudybės neįtraukia į nužudymų statistiką. Kiti šaltiniai nurodo, kad ši informacija yra pateikiama atskirai [17–23].

Pavojingas vairavimas: mirtini pavojingo vairavimo atvejai yra įvardijami dviejų tarptautinių agentūrų (Eurostat ir PSO), kurios nurodo, kad šie atvejai nėra įtraukiami į nužudymų statistiką. Kadangi Jungtinių Tautų ir Europos agentūros šaltiniai nieko nenurodo apie pavojingą vairavimą, neaišku, ar šie atvejai yra įtraukiami. Daugumoje šaltinių nurodoma, kad jų nacionalinės agentūros taip pat įtraukia pavojingo vairavimo, sukėlusio mirtinų padarinių, atvejus į nužudymų duomenis, ir kad tokie duomenys pateikiami atskirai [17–23].

Teisiškai pateisinamas nužudymas: nedaugelis nacionalinių agentūrų registruoja teisiškai pateisinamus nužudymus kaip nužudymų duomenis. Iš tų šalių, kurios tokių atvejų neįtraukia į nužudymų duomenis, labai nedaug šalių turi atskirą informaciją apie šias nužudymo formas [17–23].

Tyčiniai nužudymai: kitaip nei tarptautinės organizacijos, ne visos nacionalinės statistikos tarnybos į pateikiamą nužudymų statistiką įtraukia nužudymus dėl neatsargumo: tik apie pusę nacionalinių agentūrų įtraukia šiuos atvejus į savo duomenis. Kalbant apie planuotus nusikaltimus, nors šalių nacionalinėje teisėje ne visada yra atskira nuostata dėl tokio nusikaltimo, visi planuoti nužudymai yra įtraukiami į nacionalinę statistiką.

Nužudymų statistika

Vertinant nužudymų statistiką reikėtų apžvelgti jos patikimumą ir išsamumą. Dėl įvairių priežasčių nužudymų statistika ne visada atspindi visus nužudymus. Būtina aptarti tris aspektus: pasikėsinimų nužudyti įtraukimas, dingusių be žinios asmenų vertinimas dėl nužudymo galimybės ir atvejai, kai mirties priežastis klaidingai priskiriama nužudymams. Visi šie aspektai yra taikomi ne tik Europos Sąjungos, bet ir visoms šalims. Jei šie aspektai taip pat daro poveikį nužudymų duomenims, ar yra įmanomi tarpvalstybiniai palyginimai. Vis dėlto yra mažai tyrimų, leidžiančių įvertinti, koku mastu šie aspektai vienodai lemia nužudymų pasiskirstymą tarp įvairių Europos šalių ir kokį jie daro poveikį nužudymų statistikos išsamumui ir patikimumui [17–23].

Pasikėsinimas nužudyti

Svarbus klausimas, turintis didelę įtaką nužudymų statistikai, yra tai, ar į vertinamą imtį yra įtraukiamas pasikėsinimas nužudyti. Daugelis nužudymų tyrėjų mano, kad nėra skirtumo (išskyrus, žinoma, padarinius aukai) tarp padarytų nužudymų ir pasikėsinimų nužudyti. Iš tiesų, kartais šis skirtumas yra labai nereikšmingas. Pavyzdžiui: kai kulka sužaloja aortą, padarydama tik

kelių milimetrų sužalojimą, arba skirtumas tarp pasikėsینimo nužudyti ir padaryto nužudymo priklauso nuo sėkmingo medicinos pagalbos suteikimo. Taigi tyrimo požiūriu, atrodo patraukli mintis neatskirti pasikėsینimų nužudyti ir įvykdytų nužudymų. Tačiau praktikoje akivaizdžiai yra didelis skirtumas tarp šių dviejų atvejų. Pavyzdžiui, autorių tyrimai rodo, kad Nyderlanduose buvo nustatyta, jog nusikaltėlių, pasikėsینusių nužudyti, ir nusikaltėlių, nužudžiusių auką, charakteristikos labai skiriasi [23]. Tačiau į vienas statistikas yra įtraukiami pasikėsینimai nužudyti, o į kitas ne.

Todėl neaišku, kada šie duomenys įtraukiami į bendrą nužudymų statistiką, o kada ne. Dauguma šalių, išskyrus Portugaliją, į savo statistikos duomenis neįtraukia pasikėsینimų nužudyti, šie duomenys yra pateikiami atskirai. Šalyse labai skiriasi bausmės už nužudymą ir pasikėsینimą nužudyti. Dažniausiai skiriama didžiausia bausmė yra iki 20 ar 30 metų laisvės atėmimo kalėjime. Kai kurios šalys, neturinčios nuosprendžių skirtumo, savo baudžiamosiose bylose taiko taisyklę, kad teismas turi atsižvelgti į tai, ar nužudymas buvo įvykdytas, ar ne. Tačiau kitose šalyse teismai turi savo pasikėsینimų nužudyti interpretaciją. Pavyzdžiui, Islandijos baudžiamojo kodekso 42 straipsnyje kalbama apie bandymus padaryti nusikaltimus apskritai. Šio straipsnio 1 dalyje minima, kad nusikaltėlis turi būti nubaustas mažesne bausme, jei nusikaltimas nėra baigtas. Tačiau 2 skirsnyje nurodoma, kad teismas vis tiek turi teisę skirti maksimalią bausmę, jei tai yra būtina. Daugelyje šalių, išskyrus Gruziją, nėra skirtumo tarp didžiausios bausmės už nužudymą ir pasikėsینimą nužudyti, kurio metu buvo padaryta sunkių sužalojimų. Beveik niekur nėra skirtumo tarp maksimalios bausmės, kai buvo įvykdytas pasikėsینimas nužudyti ir padaryta sužalojimų, ir pasikėsینimo nužudyti be padarytų sužalojimų. Tačiau yra didžiausios bausmės variacijos už smurtą, kuris paskatino mirtį ir pasikėsینimą nužudyti [23].

Dažniausiai nacionalinėje nužudymų statistikoje pateikiama informacija ir apie padarytus nužudymus, ir pasikėsینimus nužudyti. Daugelio šalių kalėjimų statistikoje atskirai pateikiama informacija apie bendrą pasikėsینimų nužudyti skaičių ir įvykdytus nužudymus. Išskyrus Čekiją, Nyderlandus ir Ispaniją, visos nacionalinės statistikos agentūros viename ar kitame etape pateikia atskirai duomenų apie nužudymus ir pasikėsینimus nužudyti. Tai reiškia, kad dauguma šalių gali pateikti informaciją, reikalingą tarptautiniams duomenų palyginimams (tai nurodo Eurostat ir PSO apie įvykdytus nužudymus), arba apie įvykdytus nužudymus ir pasikėsینimus nužudyti (nurodo Europos ir JT duomenų šaltiniai) [23].

Dingę be žinios asmenys

Nužudymų skaičius galėtų būti didesnis, jei būtų atsižvelgiama į dingusius be žinios asmenis, nes kai kurie iš jų gali būti nužudyti. Jei visi šie atvejai būtų žmogžudystės, nužudymų skaičius padidėtų 5–7 % [24]. Be to, gali būti, kad apie kai kuriuos dingusius asmenis net nėra pranešta, o šie asmenys gali būti nužudyti (pvz., pabėgėliai ar nelegalūs imigrantai). Naujagimiai gimę ir nužudyti taip pat gali būti laikomi dingę be žinios. Tokie atvejai dažnai minimi straipsniuose apie vaikų nužudymą, infanticidą. Vienas iš tokių atvejų Prancūzijoje, kai motina nuo 1989 iki 2006 metų nužudė 8 naujagimius [25]. Šiaurės Nyderlanduose motina prisipažino, kad nuo 2003 iki 2009 metų nužudė 4 kūdikius [26]. Abi motinos slėpė savo nėštumą, savo naujagimius nužudė netrukus po jų gimimo, todėl be jų daugiau niekas nežinojo apie šiuos nužudytus vaikus. Šiais atvejais žmogžudystės, padarytos prieš keletą metų, atskleistos tik dėl to, kad atsitiktinai buvo aptiktos kūdikių lavonėlių dalys.

Mirties priežastis

Nusikaltimo aukos mirties priežastis ne visada gali būti teisingai nustatyta. Mirtis gali būti laikoma nesmurtine, pavyzdžiui, apsinuodijus. Kitas pavyzdys, nukentėjusiojo mirtis gali būti laikoma savižudybe. Nužudymai gali būti slepiami imituojant savižudybę. Taip pat galimi atvejai, kai savižudybė įvykdoma su kito asmens pagalba. Be tokio vertinimo, kad mirtis galėjo būti nesmurtinė ar nužudymas, ji taip pat gali būti klaidingai laikoma ir nelaimingu atsitikimu. Labai mažai žinoma apie galimą iškreipiantį tokių neatpažintų nužudymų poveikį bendrai nužudymų statistikai [23].

Statistinio skaičiavimo taisyklės

Skaičiavimo taisyklės taip pat labai svarbios, lemia šalių nužudymų palyginimą [15]. Autoriai pateikia nacionalinių skaičiavimo taisyklių reikšmę nužudymų dažniui palyginti Europoje. Duomenų rinkimo momentas taip pat koreliuoja su nužudymų dažniu. Šalys, naudojančios įvesties statistiką (tai yra kurios fiksuoja padarytus nusikaltimus kaip nužudymus, kai tik įtariama žmogžudystė įvyksta ir patenka į policijos akiratį), tarp kurių yra maždaug pusė Europos šalių, paprastai jos turi didesnę nužudymų statistiką, nei šalys, kurios naudojami atokiais po įvykio statistiniais duomenimis (tai yra po policijos tyrimo, kai yra tiksli informacija, kad nusikaltimas priskirtas prie nužudymų). Užbaigtų tyčinių nužudymų indekso rodiklius naudoja 100 šalių, o įvesties rodiklius – 228 šalys. Tačiau autoriai nurodo, kad iš tikrųjų dėl taikomų skaičiavimo taisyklių nėra tiksliai žinoma, koks šis skirtumas [15].

Tiek aukos, tiek patys nužudymo atvejai paprastai yra naudojami kaip nacionalinės statistikos nužudymų skaičiavimo vienetas. Nusikaltėliai, kaip vienintelis matas, naudojami nužudymų atvejams skaičiuoti tik dviejose šalyse. Tačiau daugelis agentūrų naudoja ne vieną, o keletą skaičiavimo

vienetų. Dažniausiai duomenys apie nacionalinę nužudymų statistiką renkami po to, kai policijai pranešama apie įtariamą nužudymo atvejį. Ir rečiau duomenys renkami po policijos atlikto tyrimo [23–26].

Skirtumų tarp nužudymų apibrėžimų, specifinių nužudymo tipų ir statistinių sprendimų yra labai daug. Tačiau kalbant apie prototipinius nužudymus, kai yra „įprastas“ tyčinis (ir iš anksto planuotas) kito žmogaus nužudymas, skirtumų nėra nedaug. Net dėl kalbinių skirtumų nėra visuotinai pripažinto nužudymų apibrėžimo. Tai nereiškia, kad skirtumai yra paviršutiniški. Atrodo, kad kaltės (kai nusikaltėlis yra kaltas dėl aukos mirties) bei tyčinės veikos įtraukimas arba neįtraukimas (kai nusikaltėlis ne tik kaltas dėl aukos mirties, bet ir turėjo motyvų nužudyti auką) nužudymams palyginti yra gana didelė kliūtis. Lyginti tyčinius veiksmus su iš esmės nelaimingais atsitikimais yra iš esmės nepageidautina. Nepaisant šių principinių prieštaravimų, gali kilti klausimas, ar šie skirtumai praktikoje lemia didelį nesuderinamumą. Gali būti ir taip, kad kaltinimų nužudymu ir patvirtintų nužudymų skaičių skirtumai yra tokie nedideli, kad definicijos skirtumai netrukdo palyginimui praktikoje [23–26].

Šalys labiau skiriasi, kai kalbama apie specifinių nužudymų atvejų įtraukimą į bendrą nužudymų statistiką. Yra didelių skirtumų dėl to, kad skirtingai į bendrą nužudymų statistiką yra įtraukiamos tokios mirties priežastys, pavyzdžiui, eutanazija, (neteisėtas) abortas ar pavojingas vairavimas. Nors tai savaime yra problema dėl nužudymo apibrėžimo skirtumų, manoma, kad nužudymų skirtumai gali būti didesni ir dėl to, kad specifinių nužudymų skaičius gali būti didesnis nei „prototipinių – įprastų“ nužudymų skaičius [23–26].

Ši galima duomenų neatitiktis dar ryškiau gali būti matoma, kai į bendrą nužudymų imtį yra įtraukiami ar pašalinami iš jos pasikėsinimų nužudyti atvejai. Kai kuriose šalyse pasikėsinimų nužudyti atvejų skaičius gali būti didesnis nei įvykdytų nužudymų skaičius. Ir nors tikimasi, kad teisinė pasikėsinimo (bandymo) nužudyti, kaip ir įvykdytų nužudymų, apibrėžtis yra tokia pati (išskyrus rezultata), praktikoje yra didelis skirtumas. Taigi mokslininkai turėtų skirti ypatingą dėmesį, ar kiekviena iš šalių ir ar tarptautinės agentūros įtraukia į nužudymų duomenis ir pasikėsinimus nužudyti [23–26].

Vertinant tarpvalstybinę statistiką, gali būti neįvertinamos nužudytos aukos, kurios nebuvo surastos (dingusios be žinios), ar aukos, kurių mirties priežastis buvo klaidingai nustatyta – tokie atvejai gali būti nepriskirti nužudymams, o tai dar labiau nulemtų nužudymų skaičiaus skirtumus. Suprantama, kad labai sunku nustatyti ar net nuspėti kiekybinį šių reiškinų

skaičių ar poveikį bendrai nužudymų statistikai. Taip pat gali skirtis ir šalių naudojami skaičiavimo vienetai. Šie matavimo vienetai gali būti patys nusikaltimai, tyrimai, žudikų ar aukų skaičius. Tas pats pasakytina ir apie konkretų duomenų rinkimo etapą, kai nusikaltimas faktiškai paženklintas kaip nužudymas: iškart, kai tik nusikaltimas patenka į policijos akiratį ar kai byla perduodama teismui bei vertinamas teismo sprendimas. Taip pat skirtumų gali išryškėti, kai yra daugiau nei vienas užpuolikas ir vienas nukentėjęs asmuo ar vienas užpuolikas ir daugiau nei viena auka. Žinoma, nėra duomenų, kiek šie atvejai lemia nacionalinius nužudymų skirtumus ir ar jie reikšmingai iškreipia duomenų palyginimus [23–26].

Pirmoji išvada yra ta, kad mokslininkai, lygindami tarpvalstybiniu mastu nužudymų duomenis, turi būti atsargūs. Aklai naudoti agentūrų pateikiamus duomenis yra neteisinga. Kaip parodė tyrimas, daugelis statistikos agentūrų leidžia gauti statistinius duomenis, kurie gali būti panašūs, pavyzdžiui, sinchronizuojant duomenis, ar pasikėsinimai nužudyti buvo įtraukiami į bendrą nužudymų imtį, ar ne. Pažymėtina, kad daugelis šalių neišskiria iš anksto planuotų ir neplanuotų nužudymų, todėl kai kuriose šalyse tokių duomenų iš nacionalinių duomenų bazių nebūtų įmanoma gauti [23–26].

Todėl būtų protinga naudoti kiek įmanoma labiau sinchronizuotus nužudymų duomenis. Išsamiausi ir geriausiai dokumentuoti duomenys yra pateikiami *European Sourcebook* šaltinyje, šie duomenys yra ne tik gana išsamūs, bet ir suteikia geriausias galimybes pritaikyti juos prie konkrečių tyrimo poreikių [23–26].

Rekomenduojama kuo daugiau įnešti šviesos į nužudymų skaičiaus šešėlį. Dingę be žinios asmenys, klaidingai nustatyti nelaimingi atsitikimai ir kiti įtraukti į bendrą nužudymų skaičių atvejai gali smarkiai paveikti nužudymų skaičių. Antra, rekomenduojama ne tik įvertinti skirtingų šalių nužudymo definicijos skirtumus, bet ir šių skirtumų kiekybinį poveikį bendram nužudymų skaičiui. Šiuo atveju pavyzdys būtų šalys, kurios naudoja statistinius duomenis iš policijos pateikiamų suvestinių, po jų atlikto tyrimo (kai žinoma tiksli informacija, kad šis nusikaltimas vertinamas kaip nužudymas), ir šalys, naudojančios įvesties statistiką (tai yra fiksuoja iš karto visus atvejus kaip nužudymus, kai tik nusikaltimas patenka į policijos akiratį). Tada kyla klausimas, kuo skiriasi pateikiami įvesties ir galutiniai duomenys. Tik tada galima atlikti tikslesnę šio sunkaus nusikaltimo lyginamąją studiją.

3.4. Istorinės nužudymų tendencijos

Apie nužudymus Europoje būtų galima pradėti diskutuoti pasirenkant atskaitos tašką IV amžių. Ši priežastis yra ta, kad iki IV amžiaus sunku atskirti, kurie smurto atvejai būtų laikomi valstybiniais – šalies karais ar individualiais asmens smurto atvejais. Anglijoje aprašomi nužudymų atvejai nuo trylikto amžiaus, o kai kuriose kitose Europos šalyse – nuo penkiolikto amžiaus. Yra žinoma, kad nuo viduramžių nužudymai tarp artimųjų sudarydavo vis didesnę nužudymų dalį. Tačiau taip pat yra žinoma, kad maždaug XVI amžiuje daugelis vyrų savo žmonas nužudydavo dėl to, kad vyras turėjo teisę įvykdyti bausmę, kuri, deja, buvo padaroma jų pačių rankomis. Atvirkščiai, dabar daugelis sutuoktinių nužudymų padaroma labiau dėl psichosocialinių priežasčių. Nužudymų atvejai yra tiriami labiau kiekybiškai ir remiantis šaltiniais matomi platūs jų masto ir pobūdžio pokyčiai laiko atžvilgiu. To pavyzdys būtų formalios dvikovos atsiradimas ir žlugimas bei serijinio žudiko atsiradimas. Autoriai šį kokybinį nužudymų pokytį įvardija kaip kriminologinį perėjimą [27].

Nedaug žinoma apie Rytų Europos nužudymus iki šių laikų. Daugiausia yra žinoma apie nužudymus Anglijoje, Prancūzijoje, Skandinavijoje, Vokietijoje ir Italijoje.

Pagrindiniai kiekybinių duomenų šaltiniai yra kūnų tyrimo ataskaitos. Čia vartojamas šis bendras kūnų tyrimų ataskaitos terminas, skirtas skirtingose vietose rastiems mirusiųjų kūnams registruoti. Kad būtų galima vertinti jų dažnį, būtina šiuos duomenis datuoti. Taigi dokumentuose turi būti nurodomas amžininkų sprendimas, kad šis atvejis buvo nužudymas, ar kiti požymiai, kurie leistų šiuos atvejus priskirti nužudymams. Kūnų tyrimo ataskaitų struktūra laikui bėgant skyrėsi. Anglijoje buvo naudojamos konkrečios koronerio tyrimų ataskaitos, dažnai turinčios daugiau informacijos. Koronerio įrašai yra pasiekiami nuo XIII a. Viduramžių laikotarpio dažniausiai turima tik paprasti nužudymų įvykio sąrašai. Nuo šešiolikto amžiaus dokumentai susideda iš teismų sprendimų, o vėliau – medicinos specialistų autopsijų duomenų [27].

Daugelyje Europos šalių kūno tyrimo ataskaitos – vienintelis patikimas bendras nužudymų įvertinimo šaltinis. Atkreiptinas dėmesys, kad jose atmetami atvejai, kai nužudytos aukos kūnas buvo sėkmingai paslėptas ir nerastas. Baudžiamojo proceso vykdymas susijęs su tais atvejais, kai žudikas buvo identifikuotas ir teisiamas, tačiau jų skaičiaus padidėjimas ar sumažėjimas gali nerodyti realaus nužudymų padidėjimo ar sumažėjimo. Pagrindinė to priežastis, kad kaltinimas nužudymu gali būti nepagrįstas.

Viduramžių bendruomenėje dauguma konfliktų buvo sprendžiama tarp aukų ir nusikaltėlio šeimų (kartais šie sprendimai buvo registruojami, tačiau retai ir nesistemiškai). Augant miestams, galimybė nusikaltimams likti neišaiškintiems padidėjo, o vietinis bendradarbiavimas nustatant žudikus palyginti išliko neišsivystytas [29–34].

Apskritai visa sisteminė informacija, kuri pateikiama kūnų tyrimo ataskaitose, yra tik apie auką. Šalia nužudymo fakto dažniausiai pateikiamas bent vienas informacijos elementas apie auką lytį. Kartais kūno tyrimo ataskaitose nurodomas apytikris aukos amžius. Kadangi rasė vargu ar buvo svarbus kintamasis Europoje, ataskaitose retai atskleidžiama nukentėjusiojo odos spalva. Išimtinai visoms aukoms nurodoma informacija, susijusi su patirto sužalojimo rūšimi. Tai dažnai leidžia tyrėjams daryti išvadą apie nužudymo būdą ar panaudotą ginklą [28–34].

Daugumoje Europos šalių informacija apie mirties priežastis iki XIX ir XX a. nėra prieinama, išskyrus Švediją, kur ši informacija prieinama jau nuo 1754 metų [28]. Teismo knygų įrašai apie nužudymus leidžia daryti išvadas apie tam regione santykinį vienos rūšies nužudymo būdo paplitimą tiriamu laikotarpiu. Šeimų kronikų duomenys yra svarbūs vertinant ankstyvojo laikotarpio duomenis. Pagrindinis teismų įrašų vertinimo pranašumas yra tai, kad jie apima ir informaciją apie žudikus. Todėl galima įvertinti aukų ir nusikaltėlių santykių pokyčius. Autoriai nužudymus grupuoja į tris plačias grupes: nužudymai, padaryti nepažįstamų asmenų, nužudymai, padaryti pažįstamų, ir nužudymai, padaryti šeimos rate – artimųjų. Nuo maždaug 1600 metų baudžiamųjų bylų dokumentų rinkiniai yra svarbus kokybinio istorinio nužudymų tyrimo šaltinis. XVII ir XVIII a. bažnytiniai rašmenys yra pagrindinis šaltinis plačiajai visuomenei. Galiausiai, po 1800 metų pirmosios kriminalistų kartos studijos ir jų darbai gali būti vertinami kaip istoriniai šaltiniai [29–34].

Kalbant apie nužudymus Europoje, Manuelis Eisneris yra surinkęs nužudymų duomenų iš įvairių Europos leidinių ir juos suvedęs į duomenų bazę [35, 36]. Autoriaus darbuose pateikiami ilgalaikės nužudymų studijos grafikai yra jo darbų pagrindas. Aiškiai matomas didžiulis nužudymų skaičiaus mažėjimas Europoje iki XX a. vidurio. Nužudymų skaičiaus sumažėjimas toks didžiulis, kad net 50 % nužudymų skaičiaus padidėjimas nuo 1970 iki 1990 metų vidurio yra sunkiai pastebimas. Dėl šios ilgalaikės nužudymų studijos yra prieštaringų nuomonių ir ginčijama išvada apie nužudymų skaičiaus mažėjimą ne tik JAV, bet ir Europoje [37], tačiau tokie argumentai nėra pagrįsti ir argumentuoti. Atvirkščiai, manoma, kad išsamesni tyrimai gali parodyti dar didesnę nužudymų skaičiaus kritimą ankstyvuju

moderniuoju laikotarpiu. Nors ši tendencija bendra visam Europos regionui, tačiau tarp įvairių Europos šalių yra nužudymų skirtumų skirtingu laikotarpiu. Šie skirtumai tarp šalių išryškėja, kai nagrinėjamas nužudymų skaičiaus staigaus mažėjimo laikotarpis atskirai skirtinguose Europos regionuose. Autoriaus išskiriami penki regionai, kurių duomenys nuo viduramžių yra pakankami. Tik po 1800 metų pradeda plėstis geografinis spektras apie nužudymus ir jų dažnį. Reikia atkreipti dėmesį, kad Skandinavijos regione buvo mažiausiai registruojama nužudymų, tačiau šio regiono nužudymų skaičių lemia Švedijos nacionalinė statistika [29–34].

XVI a. antroje pusėje Roma buvo Europoje daugiausiai nužudymų registravęs miestas. Vidutinis Europos nužudymų vidurkis devynioliktame amžiuje buvo šiek tiek mažesnis nei aštuonioliktame, bet labiausiai pastebimas nužudymų skirtumas buvo po 1800 metų tarp Rytų ir Vakarų Europos valstybių.

3.5. Nužudymai Europoje

Kalbant apie šių laikų nužudymų dažnį ir tendencijas Europoje, lyginami 1990–2017 metai. Diskusijos apie smurtinius nusikaltimus, pasireiškiančius daugeliu formų, ilgą laiką buvo daug dėmesio kėlusi politikų, mokslininkų ir žurnalistų sritis. Tokios diskusijos beveik neįmanomos be nacionalinės kiekvienos šalies nusikalstamumo statistikos. Nacionalinės nusikalstamumo statistikos rengimo pradininkė buvo 1825 m. Prancūzija – dabar daugelyje šalių, pvz., Kanadoje, JAV, Japonijoje, Australijoje, Naujojoje Zelandijoje ir daugelyje Europos šalių, tokia praktika yra įprasta. Valstybių statistika (tai yra policijos, teismų ir kalėjimų pateikiami duomenys) yra metinių, dažnai viešai skelbiamų ataskaitų apie smurtinio nusikalstamumo problematiką pagrindas. Plataus masto teoriniuose ir metodologiniuose darbuose nurodoma, kokie statistiniai duomenys (nusikalstamumo matavimo tikslais) yra renkami ir vertinami [38, 39]. Nužudymų dažnio tarp šalių palyginimo problematika yra plačiai aptariama, iš dažniausiai minimų problemų nurodoma šalių teisinės sistemos skirtumai [40–42].

Bendra rekomendacija yra lyginti tendencijas (tai yra nusikalstamumas didėjo, mažėjo ar išliko toks pat), atspindinčias prielaidas, ar minėti nacionaliniai skirtumai bėgant laikui yra pastovūs. Nužudymų atvejais, remiantis definicija vertinamas tarpvalstybinis nužudymų dažnio palyginimas. Atliekant lyginamuosius tyrimus, gera praktika yra vertinti kelių metų nužudymų vidurkį. Žinoma, problema, kad valstybinėse studijose nurodomi skirtingi įtraukimo į šią imtį kriterijai bei ribotas įtrauktų šalių

skaičius tarptautinėse Interpolo, PSO ar JT organizacijose [43]. Įtrauktų šalių riboto skaičiaus problema mažesnė Europos šalyse, tačiau ne visos valstybės kasmet pateikia savo šalies nužudymų duomenis. Pastaraisiais metais Europos šalių, iš kurių trūksta informacijos, skaičius labai sumažėjo, tačiau tik keletas Europos šalių turi metinius duomenis per ilgą laikotarpį. Viena iš priežasčių, kodėl buvo pasirinkti 1990 metai kaip pradžios data, yra tai, kad nuo šio laikotarpio padidėja Europos šalių, pateikiančių nužudymų duomenis, skaičius. Per šį laikotarpį sunyko Sovietų Sąjunga, Vidurio ir Rytų Europoje įvyko socialinė, politinė ir ekonominė transformacija. Tai buvo reikšmingas Europoje istorinis laikotarpis, kuris lėmė ir smurtinių nusikaltimų dažnio padidėjimą [44, 45]. Po 1990 metų. Vidurio ir Rytų Europos šalių nusikalstamumo statistika tapo viešai prieinama. Oficialūs statistiniai duomenys, pateikiami oficialiose tarptautinėse duomenų bazėse, paprastai yra kelių metų senumo, todėl 2017 metus galima įtraukti į tarpvalstybinį nužudymų palyginimą.

Nužudymų duomenys reikšmingi tik tada, kai jie pateikiami lyginamuoju kontekstu. Šalies „X“ nužudymų dažnis 8:100 000 gyventojų gali neatrodyti didelis, išskyrus, kai žinoma, kad šalies „Y“ nužudymų dažnis yra 2:100 000 gyventojų. Tik remiantis šiais dviem duomenimis galima daryti išvadą, kad „X“ šalis turi daug didesnę problemą nei šalis „Y“. Kita vertus, jei šalies „Z“ nužudymų dažnis 0,5:100 000 gyventojų, tada šalis „Y“ turi taip pat didelę problemą. Šio pavyzdžio tikslas yra pabrėžti pasirinkto lyginamojo mato svarbą, kai siekiama padaryti išvadas apie „didelio“ ar „mažo“ nužudymų dažnio šalis. Lyginant nužudymus Europoje gali būti pasirinkta keletas lyginamųjų aplinkybių. Galima atlikti globalius Europos šalių nužudymų palyginimus su Afrikos, Lotynų Amerikos ar Azijos žemyno nužudymų rodikliais. Arba galima kiek apriboti vertinimą ir atlikti Europos šalių ir JAV nužudymų palyginimą – tai yra paplitusi praktika, remiantis prielaida, kad tokie geopolitiniai palyginimai yra pagrįsti ir informatyvūs [46].

Svarbus pirmas žingsnis, siekiant vertinti nužudymus tarptautiniu mastu, sugrupuoti šalis į tam tikras grupes ar klasterius. Be sugrupavimo ir supaprastinimo funkcijos, šalių klasifikavimas svarbus ir teoriškai. Pavyzdžiui, nužudymų skirtumai tarp tam tikrų šalių klasterių yra susiję su tam tikrais politiniais, socialiniais, ekonominiais ar demografiniais rodikliais, pagal kuriuos šalys ir yra suskirstomos į grupes [47]. Pasaulio suskirstymas pagal geografinius regionus (kontinentus) yra paprasčiausias ir dažniausiai taikomas šalių sugrupavimas. Pavyzdžiui, JT paprastai naudojamas šalių suskirstymas į regionus ir subregionus geografiškai pagrįstas. Regioniniai palyginimai yra grindžiami ta prielaida, kad geografinis artumas iš dalies

reiškia ir kultūrinį, socialinį, teisinį bei politinį grupės homogeniškumą. Naudojama klasifikavimo schema turėtų būti grindžiama prielaida, kad klasterio skirtumai ir skirtumai tarp klasterių būtų aiškūs lyginamojoje nusikalstamumo analizėje [48–50]. Ši klasifikavimo į klasterius sistema turi tvirtą konceptualų pagrindą, kuriame atsižvelgiama į daugybę vienijančių ir atskiriančių veiksnių, tokių kaip socialinė gerovė, šalies socialinė nelygybė, geografija, politinė situacija, šalies istorija, kultūra ir tradicijos. Skiriamos šešios Europos šalių grupės: (1) Šiaurės Europos klasteris, (2) Vakarų Europos klasteris, (3) Viduržemio Europa, (4) anglosaksų šalys, (5) Baltijos šalys ir (6) Vidurio ir Rytų Europa.

Naudojami šalių klasteriai kaip priemonė duomenims pateikti ir analizei, tačiau taip pat turi būti pateikiami duomenys ir atskiroms šalims. Tai leidžia matyti atskirų šalių klasterių tendencijas ir lygiagrečiai matomas skirtingų šalių nužudymų dažnis. Naudojant tik labai apibendrintus duomenis (tik šalių klasterio nužudymų dažnio vidurkį ar nacionalinius konkrečios šalies nužudymų vidurkius) gali būti neatsižvelgiama į didelius skirtingų šalies dalių (kaimo vietovių, miestų, didmiesčių) nužudymų dažnio rodiklių skirtumus. Todėl tikslinga palyginti ir didžiuosius miestus, kad būtų galima įvertinti nužudymų tarpvalstybinius skirtumus ar panašumus [47].

Galiausiai, analizuojant duomenis apie nužudymus, reikia išskirti labai mažas šalis ir jų teritorijas Europos žemyne (tai – Liuksemburgas, Malta, Islandija, Lichtenšteinas, Juodkalnija, San Marinas, Serbija ir Vatikanas). Paprastai įtraukiama nedidelė dalis ir Azijos teritorijos šalių – Armėnija, Turkija ir Rusija (iš dalies įsikūrusi Europos žemyne).

3.5.1. Nužudymai Europoje globalioje perspektyvoje

Pasaulio mastu nužudymus bendrai yra labai sunku vertinti dėl kelių priežasčių: viena iš jų – labai ribotas patikimas duomenų prieinamumas skirtingose pasaulio dalyse (pvz., Lotynų Amerikoje ar Afrikoje). Vienas iš būdų kuo labiau padidinti duomenų prieinamumą būtų suvienodinti teisinius ir visuomenės sveikatos įrašus, nes visuomenės sveikatos rodikliai (tai yra mirtingumas) ir baudžiamosios teisės įrašų neatitiktis Afrikoje ir daugelyje Lotynų Amerikos šalių, palyginti su kitomis šalimis, yra gana didelė.

Du su JT susiję institutai, HEUNI (Europos nusikalstamumo prevencijos ir kontrolės institutas) ir UNODC (Jungtinių Tautų kovos su narkotikais ir nusikalstamumu tarnyba) apžvelgė pasaulinius nusikaltimų duomenis, visų pirma turinčius sąsają su smurtu. 2010 m. paskelbtame leidinyje apžvelgiama tam tikra šalių dalis (iš viso 144 šalys), kurių bent viena baudžiamosios teisės ir visuomenės sveikatos reikšmė atitiko tyčinį nužudymą 2003–2008 m.

laikotarpiu. Visų šalių apskaičiuoti nužudymų vidurkiai rodo santykinai nedidelį nužudymų skaičių Europos, Azijos ir Šiaurės Amerikos šalyse ir gana didelius nužudymų skaičius Afrikoje ir Centrinėje Amerikoje. Pateiktų nužudymų vidurkių skirtumai tarp policijos pateikiamų duomenų ir visuomenės sveikatos pateikiamų duomenų mažiausi Europoje [51]. Nustatytos bendros išvados, kad, 2003–2008 m. policijos pateikiamais oficialiais duomenimis, šalių vidutinis tyčinių nužudymų skaičius Azijoje, Okeanijos regione ir Europoje sumažėjo, o JAV išliko pastovus.

Naudojant šiuos apibendrintus pasaulio regionų nužudymų duomenis derėtų sutelkti dėmesį ir į subregionus, kur yra didelių skirtumų tarp to regiono tendencijų. Kai kuriuose subregionuose (pvz., Centrinės Amerikos ir Karibų jūros regione) per šį laikotarpį nužudymų dažnis vidutiniškai padidėjo. Subregionai, kuriuose vyrauja didelis nužudymų dažnis, yra Vidurio Amerikos ir Karibų jūros pakrančių, tokių kaip Belizas, Gvatemala, Hondūras, Jamaika, Trinidadas, taip pat Venesuela. Autoriai nurodo, kad subregionuose, kur yra maži nužudymų rodikliai, tai yra tam tikrose Europos valstybėse per šį laikotarpį nužudymų dažnis arba stabiliai išliko toks pat, arba turi tolydžio mažėjančius nužudymų rodiklius [51].

Vertinant nužudymus globaliai, svarbiausi klausimai yra šie: nužudymų dažnis Europoje apskritai yra gana žemas, palyginti su kitais pasaulio regionais, nužudymų pasiskirstymas labai skiriasi visuose regionuose ir subregionuose. Nepaisant tarptautinių nužudymų duomenų trūkumo, be HEUNI / UNODC leidinio „International Statistics on Crime and Justice“ yra nemažai autorių atliktų darbų, kuriuose pateikiamas pasaulinis nužudymų vertinimas, žudiko ir aukos charakteristikos [52–59]. Dar vienas svarbus visuotinai, globaliai dažniausiai lyginamas kriterijus yra nužudymo įrankis. Be abejo, ekonominio, politinio stabilumo, socialinės gerovės skirtumai svarbūs nustatant nusikaltimų skirtumus tarp šalių, tačiau šaunamųjų ginklų prieinamumas dažnai laikomas labai svarbiu veiksniu (vadinamuoju ginklavimosi efektu). Įvairiuose pasaulio regionuose yra labai daug skirtumų, susijusių su nužudymais, padarytais šaunamuoju ginklu. Europos šalys turi daug mažesnę smurtinių nusikaltimų, padarytų su šaunamaisiais ginklais, dalį nei Centrinė Amerika, Karibų regionas, Pietų ir Šiaurės Amerika.

3.5.2. Nužudymų Europoje statistika

Europos šalių nužudymų statistika yra viena iš patikimiausių ir visapusiškiausių pasaulyje. Vis dėlto išlieka keletas skirtingų duomenų šaltinių neatitikčių, taip pat nemažai šalių turi duomenų trūkumų. Bendras pastarųjų kelių metų įvykdytų nužudymų 35 Europos šalyse vidurkis yra

2,65:100 000 gyventojų (įvykdyti nužudymai), o bendro nužudymų skaičiaus vidurkis 5,33:100 000 gyventojų. Europoje bendras nužudymų skaičius yra maždaug dvigubai didesnis už įvykdytų nužudymų skaičių. Įvykdytų nužudymų ir bendras nužudymų santykis labai skiriasi tarp šalių grupių: jis yra didžiausias anglosaksų klasteryje (1:5,5) ir mažiausias Baltijos šalyse (1:1,07). Tai rodo, kad tarpvalstybiniais palyginimams naudojama įvykdytų tyčinių nužudymų statistika [51].

3.5.3. Europos šalių klasteriai

Šešių Europos šalių klasterių palyginimas atskleidžia aiškų modelį: Baltijos šalys (kur nužudymų dažnis 7,06:100 000 gyventojų) turi didžiausią nužudymų skaičių Europoje. Baltijos šalių nužudymų dažnio vidurkis yra dvigubai didesnis nei Vidurio ir Rytų Europos klasteriuose, kur nužudymų dažnis 3,46:100 000 gyventojų. Vidurio ir Rytų Europos klasterio nužudymų rodiklis yra dvigubai didesnis už anglosaksų klasterį, kur nužudymų dažnis 1,72:100 000 gyventojų. Skirtumai tarp trijų klasterių, turinčių mažiausią nužudymų dažnį (Šiaurės Europa, Vakarų Europa ir Viduržemio jūros klasteris), yra nedideli (atitinkamai 1,41, 1,11 ir 1,49:100 000 gyventojų) [51–59].

Nužudymų dažnis svyruoja nuo 16,7 (Rusijoje) iki 0,63 (Austrija) 100 000 gyventojų. Remiantis pastarųjų metų nužudymų vidurkiu duomenimis, daugiausia dėmesio skiriant atskiroms šalims, didelio nužudymų dažnio šalys yra Rusija, Lietuva, Estija, Ukraina, Baltarusija, Moldova, Latvija (Vidurio ir Rytų Europos klasteris). Mažiausio nužudymų dažnio šalys yra Austrija, Norvegija, Šveicarija, Slovėnija, Nyderlandai, Danija, Vokietija (Šiaurės ar Vakarų Europos klasteris). Apskritai, atrodo, kad šalių suskirstymas į klasterius yra naudinga priemonė šalims pagal nužudymų dažnį atskirti.

Palyginus vidutinius šalių klasterių rodiklius, nurodoma tik dalis informacijos. Kiekvienas klasteris susideda iš skirtingo šalių skaičiaus, nuo trijų (Baltijos klasteris) iki penkiolikos (Vidurio ir Rytų Europos grupė). Anglosaksų klasterį sudaro dvi šalys (Airija ir Jungtinė Karalystė) arba keturios (skaičiuojant Angliją ir Velsą, Šiaurės Airiją ir Škotiją kaip atskiras šalis). Remiantis statistika, labiau tikėtina, kad mažos šalys klasteriuose bus labiau homogeniškos (vienodos), tai yra turės panašų nužudymų dažnį nei didesniuose klasteriuose [51–59].

Baltijos šalys. Tai gana homogeniškas klasteris. Trys Baltijos šalys turi palyginti aukštus nužudymų rodiklius, o tai sudaro didžiausią vidurkį (7,06). Tarp trijų valstybių yra šiek tiek skirtumų: Latvijoje nužudymų vidurkis (4,40)

yra mažiausias, didžiausias Lietuvoje (8,65), o Estija – pagal nužudymų dažnį užima vidurinę poziciją (6,73) [51–59].

Vidurio ir Rytų Europos šalys. Šis santykinai didelis klasteris (sudarytas iš 15 šalių) yra gana heterogeniškas nužudymų rodiklių atžvilgiu. Šiame klasteryje yra didžiausią nužudymų skaičių turinti šalis (Rusija – 16,70:100 000 gyventojų) ir vieną iš mažiausių nužudymų skaičių turinti valstybė (Slovėnija – 0,77). Dar trys šalys šiame klasteryje (Baltarusija 5,60, Moldova 5,10 ir Ukraina 6,10) yra tarp didelį nužudymų dažnį turinčių šalių. Taigi pagrindinės Rusijos, Ukrainos ir Baltarusijos slavų tautos šiame klasteryje turi didžiausią nužudymų dažnį. Penkių šalių nužudymų dažnis svyruoja apie 2:100 000 gyventojų (Albanija 2,85; Armėnija 2,53; Bulgarija 2,22; Rumunija 2,03; Makedonija 2,00). Kitos penkios šalys (Kroatija, Čekija, Vengrija, Lenkija, Slovakija ir Slovėnija) turi mažesnį nužudymų dažnį nei 2:100 000 gyventojų. Atsižvelgiant į šį santykinai platų nužudymų dažnio spektrą, būsimose analizėse tikslinga suskirstyti šį didelį klasterį į dvi ar daugiau šalių grupių [51–59].

Anglosaksų šalys. Šis nedidelis klasteris turi šiek tiek didesnę vidutinę nužudymų dažnį (1,72) nei kiti trys mažą nužudymų dažnį turintys klasteriai – Šiaurės Europa (1,41), Vakarų Europa (1,11) ir Viduržemio jūros šalys (1,49). Tokį nužudymų dažnį labiausiai lemia Škotijos (2,30) ir Airijos (1,80) nužudymų dažnis. Šio klasterio nužudymų dažnio diapazonas yra gana mažas, nuo 2,30 (Škotija) iki 1,33 (Anglija ir Velsas) [51–59].

Viduržemio jūros regiono šalys. Šiame šalių klasteryje Turkija turi didžiausią nužudymų dažnį (2,73). Penkiose Viduržemio jūros regiono šalyse nužudymų dažnis svyruoja nuo 1,03 (Ispanija) iki 1,68 (Portugalija). Galima daryti išvadą, kad Turkija yra santykinai mažo nužudymų dažnio klasterio išimtis [51–59].

Šiaurės Europa. Suomija, kurios nužudymų dažnis 2,67:100 000 gyventojų, priklauso mažo nužudymų dažnio klasteriui (kur vidutinis nužudymų dažnis 1,41). Kitos trys šalys – Danija (0,95), Norvegija (0,65) ir Švedija (1,03) – turi mažą nužudymų dažnį [51–59].

Vakarų Europos šalys. Atrodo, kad Vakarų Europos šalių klasteris turi mažiausią vidutinę nužudymų rodiklį (1,11). Keturios iš šių šalių priklauso mažą nužudymų dažnį turinčioms šalims – Austrija (0,63), Vokietija (0,97), Nyderlandai (0,92) ir Šveicarija (0,73). Belgija (1,83) ir Prancūzija (1,57) užima tarpinę padėtį pagal nužudymų dažnį šalyje [51–59].

Apibendrinant reikia pasakyti, kad visų Europos šalių (35 šalys) nužudymų dažnio vidurkis yra 2,65:100 000 gyventojų. Baltijos šalių, Vidurio ir Rytų Europos šalių klasteriai akivaizdžiai viršija šį vidurkį, todėl jie yra atskirti nuo

anglosaksų, Vakarų Europos, Šiaurės Europos ir Viduržemio jūros regiono klasterių (kurių nužudymų dažnis mažesnis už šį vidurkį). Norint pamatyti, ar šie nacionaliniai skirtumai yra reikšmingi, reikia įvertinti daugiau kriterijų nei tik naujausius nacionalinius nužudymų duomenis [51–59].

3.5.4. Nužudymų dažnis miestuose

Lyginant miestų vidutinį nužudymų dažnį reikia atkreipti dėmesį į Vidurio Europos ir Rytų Europos klasterius, kur ne visų šalių miestų tokie duomenys yra prieinami. Taigi dėl šios priežasties Vidurio ir Rytų Europos klasterio pateiktas bendras miestų nužudymų vidurkis (2,08) yra nepakankamas. Apskritai, sutampant su lūkesčiais, miestų nužudymų dažnio vidurkis yra didesnis už nužudymų vidurkį užmiesčio teritorijoje. Išimtis yra Vidurio ir Rytų Europos klasteris, kur yra daug tarpvalstybinio pobūdžio svyravimų (dėl didelio įtrauktų į šią grupę šalių skaičiaus). Turimi duomenys apie Vidurio ir Rytų Europos klasterį rodo, kad miestų nužudymų dažnis yra mažesnis už nužudymų vidurkį užmiestyje – Zagrebe (1,36); Kroatijoje (1,66), Budapešte (1,45), Vengrijoje (1,57), Bukarešte (1,10), Rumunijoje (2,03), Liubianoje (0,50), Slovėnijoje (0,77). Jei pašalintume Vidurio ir Rytų Europos klasterį iš palyginimo, miestų nužudymų dažnis paprastai atspindi šalies duomenis: Baltijos šalių miestai turi didžiausią nužudymų dažnį – Talinas (6,04), Vilnius (8,28), kur nužudymų vidurkis daug didesnis už likusių šalių klasterių nužudymų lygius (išskyrus kelias Vidurio ir Rytų Europos šalis). Keletas miestų turi didesnę nei 3:100 000 nužudymų dažnį (Briuselis, Amsterdamas, Ankara, Praha, Bratislava). Kita vertus, Lisabonoje (0,64) ir Liubianoje (0,50) nužudymų dažnis miestuose yra labai mažas [51–59].

3.5.5. Nužudymai nuo 1990 metų

Norint gauti išsamesnį lyginamąjį vaizdą, reikia išnagrinėti nužudymų dažnius, apimančius ilgesnį laikotarpį. Nors nėra įmanoma gauti visų Europos šalių pilnų metų nužudymų duomenų, tačiau iš turimų duomenų galima matyti keletą prasmingų tendencijų. Pirmiausia matomos absoliutaus nužudymų skaičiaus padidėjimo ar sumažėjimo tendencijos. Atkreipdami dėmesį į absoliutų nužudymų skaičių, taip pat aprašome tendencijas, susijusias su nužudymų dažnio procentiniu pokyčiu per tam tikrą laikotarpį, nekreipdami dėmesio į nacionalinius skirtumus, kurie gali būti tarp absoliučių nužudymų rodiklių X metais. Išskyrus keletą nedidelių išimčių, nužudymų skaičius rodo, kad nužudymai nuo 1990 metų turi mažėjimo tendenciją. Išimtis yra Danija, kurioje vidutinis nužudymų skaičius padidėjo 4,21 %, o Škotijoje – vidutiniškai 1,55 % [51–59].

Sutelkiant dėmesį į naujausius nužudymų rodiklius, yra didelių skirtumų tarp skirtingų šalių klasterių: tačiau didžiausi nužudymų skirtumai, nei lyginant tarp kitų šalių klasterių, yra tarp Baltijos ir Vakarų Europos šalių klasterių. Tai nėra naujausias reiškinys, atvirkščiai, jeigu grįžtume beveik dvidešimt metų, šie du klasteriai nuosekliai fiksavo didesnius nužudymų rodiklių skirtumus. Vakarų Europos, Šiaurės Europos, anglosaksų ir Viduržemio jūros regiono klasteriuose nužudymų dažnis vidutiniškai ar net šiek tiek mažiau nei 2:100 000, Vidurio ir Rytų Europos šalių grupių nuosekliai matomi didesni rodikliai, o Baltijos šalių klasteryje nuosekliai matomas didelis nužudymų dažnis, apie 6:100 000 gyventojų. Atlikus analogišką analizę naudojant tik standartizuotus mirties priežasties rodiklius, kuriuos naudoja Pasaulio sveikatos organizacija, o nevertinant policijos pateikiamų duomenų, iš esmės kartojasi tie patys modeliai. Naudojami šalių klasteriai, remiantis prielaida, kad kiekviename klasteryje esančios šalys yra pagrįstai panašios ir kad tarp klasterių yra daugiau skirtumų nei paties klasterio viduje [51–59].

Šiaurės Europos klasteryje matoma bendra tendencija visose šalyse gana nuosekliai, išskyrus tai, kad Suomijoje per visą laikotarpį nužudymų dažnis yra didesnis. Vakarų Europos klasteryje, Austrijoje ir Šveicarijoje nuolat mažėja nužudymų dažnis, kita vertus, Belgijoje priešingos tendencijos. Vokietijos nužudymų rodikliai maždaug nuo 1990 metų iki dabar sutampa. Viduržemio jūros regiono klasteris rodo, kad Ispanijoje, Kipre ir Graikijoje nuosekliai buvo mažas nužudymų dažnis, mažiau nei 2:100 000 gyventojų. Kita vertus, ankstesniu laikotarpiu Italijos ir Portugalijos nužudymų rodikliai buvo gerokai didesni. Vidurio ir Rytų Europos šalių klasterio nužudymų vaizdas yra gana plačiai pasiskirstęs dėl didelio šalių skaičiaus. Trijose Baltijos šalyse nužudymų tendencijos yra gana panašios, išskyrus tai, kad Lietuvoje yra nedidelis augimas [51–59].

European Sourcebook leidinyje taip pat pateikiama su nužudymais susijusių duomenų apie nuosprendžius (100 000 gyventojų) ir kalėjimų rodiklius (100 000 gyventojų) [8]. Kadangi duomenys pateikiami apie nužudymų visumą (tai yra tyčinius nužudymus ir pasikėsinimus nužudyti), todėl pateikiamas bendras nužudymų dažnis. Iš šių duomenų yra labai svarbūs stebėjimai: pirma, šalys, turinčios didelį nužudymų dažnį, paprastai turi ir palyginti didelį skaičių nuosprendžių dėl nužudymo: Turkija (19:100 000 gyventojų), Rusija (13:100 000 gyventojų), Makedonija (9:100 000 gyventojų), Albanija (7:100 000 gyventojų). Viena išimtis yra Nyderlandai (7:100 000 gyventojų), tai yra dėl Nyderlandų nužudymo definicijos, olandų „įvykdyto“ nužudymo kategorijos.

Antra, šalyse, kur nužudymų dažnis santykinai didelis, taip pat paprastai gana didelis įkalintų už nužudymą žmonių skaičius. Apskritai didžiausias žmogžudysčių dažnis yra Vidurio ir Rytų Europos šalių klasteriuose (Rusijoje (77:100 000 gyventojų), Ukrainoje (44:100 000 gyventojų), Albanijoje (40:100 000 gyventojų), Moldovoje (38:100 000 gyventojų), Rumunijoje (31:100 000 gyventojų), o Vengrija (2:100 000 gyventojų), Slovėnija (5:100 000 gyventojų) yra išimtis. Reikia nepamiršti, kad Vengrijoje ir Slovėnijoje policijos fiksuotų nužudymų taip pat yra mažiausiai Vidurio ir Rytų Europos klasteryje.

Trečia, tik nedidelė dalis nuosprendžių už nužudymą yra moterims: procentai svyruoja nuo nulio Kipre iki 18,50 % Austrijoje. Kai kuriose šalyse šiek tiek daugiau nei dešimtadalis nuteistųjų yra moterys: Škotijoje (13,00 % visų nuosprendžių už nužudymą buvo moterims), Suomijoje (11,00 %), Švedijoje (11,70 %), Prancūzijoje (11,70 %), Vokietijoje (10,10 %), Čekijoje (14,00 %), Vengrijoje (11,70 %) ir Slovakijoje (12,50 %). Kitose šalyse, kuriose yra prieinama informacija apie nuosprendžius dėl nužudymo, moterų ir mergaičių dalis tarp nuteistųjų yra mažesnė.

Yra ribota informacija apie nuosprendžius už įvykdytą nužudymą, kai nuosprendis buvo pareikštas ne tos šalies piliečiui. Keturiolika šalių pateikia duomenis apie nusikaltėlius užsieniečius, nuteistus už nužudymą. Šalys, kuriose santykinai didelė dalis užsienio piliečių, neturinčių tos šalies pilietybės, turi didesnę dalį užsieniečių, nuteistų už tyčinį nužudymą – Šveicarija (50,50 %), Kipras (36,80 %), Belgija (33,20 %), Austrija (30,80 %), Vokietija (29,40 %), Prancūzija (15,90 %), Čekija (12,40 %), Portugalija (10,40 %), Kroatija (10,40%), Suomija (7 %), Slovakija (4,20 %), Bulgarija (3,20 %), Vengrija (2,30 %), Lenkija (1,10 %).

Nužudymų dažnis, kintamasis, nors ir naudingas, pateikia gana ribotą informaciją apie smurto pobūdį šalyje. Akivaizdu, kad ši informacija yra lengviausiai prieinama, tačiau gana ribota. Dėl šios priežasties Jungtinės Amerikos Valstijos reguliariai rengia nužudymų ataskaitas, kuriose fiksuojamos papildomos nužudymo ypatybės, tai yra naudojamas ginklas, aukos ir žudiko ryšys ir kiti duomenys. Tačiau tokie duomenys paprastai nėra prieinami tarptautiniu mastu, nors konceptualiai ir metodiškai būtų tikslinga siekti prasmingesnio tarpvalstybinių skirtumų (ir panašumų) apibūdinimo nužudymų atvejais.

3.5.6. Nužudymo modelis

Kiekvienos valstybės tyrėjus domina, koks nužudymo modelis vyrauja: nužudomi artimi ar nepažįstami žmonės; nužudoma namuose, gatvėse ar

kitoje vietovėje, nužudoma ginklais, peiliais ar kitomis priemonėmis, ar nužudoma dėl narkotikų ar alkoholio vartojimo, žudikai nusikaltėliai dažniausiai yra vyrai ar moterys, jauni, vidutinio amžiaus ar vyresni. Tai aptariant, reikia išplėsti nužudymų rodiklius, teigiant, kad „tyrimas rodo, kad nužudymai yra įvykdomi artimoje aplinkoje, susiję su šeimos nariais, kitais artimais ar žinomais asmenimis, paprastai būna santykinai stabilūs ar laikui bėgant keičiasi lėtai. Todėl tikėtina, kad ypač didelis ir vis didėjantis nužudymų dažnis daugelyje Amerikos šalių daugiausia yra susijęs su didėjančiu organizuoto nusikalstamumo, prekybos narkotikais ir gaujų veikla“ [51].

Labai mažai darbų atlikta plėtojant tarpvalstybinį nužudymų palyginimą pagal amžių, nusikaltėlio ir aukos lytį. Gerai žinoma, kad nužudymų atvejais lemiamas vaidmuo tenka tiek amžiui, tiek lyties kintamajam, o amžius ir lytis yra demografiniai kintamieji, kurie gali būti lengvai renkami pasauliniu mastu. Nužudymai, kai auka yra moteris, labiau tikėtini namų aplinkoje, o moterys labiau linkusios tapti artimos aplinkos žudiko (šeimos narių, pažįstamų) auka. Kita vertus, nužudymai, kurių auka yra vyras, labiau tikėtini lauke, atokiau nuo namų aplinkos. Deja, nėra sistemingų lyginamųjų tarpvalstybinių duomenų, kad būtų galima padaryti tokias bendras skirtingų šalių nužudymų pobūdžio išvadas.

Apžvelgiant PSO pateikiamus nužudymų duomenis pagal amžių ir lytį Europos regione, aiškiai skiriamos dvi tendencijos: pirma, nužudytos aukos daugiausia yra vyrai (vyrų viktimizacija). Išskyrus vyresnio amžiaus grupes (daugiau kaip 70 metų amžiaus), vyrų viktimizacijos rodiklis visada viršija moterų viktimizacijos rodiklį. Šie lyčių skirtumai yra ryškiausi 15–50 metų amžiaus grupėje: labai jaunų ir vyresnio amžiaus lyčių santykis mažėja. Nors paaugliai ir jauni suaugę vyrai (15–29 metų amžiaus intervale) dažnai miršta dėl smurto (11,80:100 000 gyventojų), tačiau dažniau nužudymų aukos vyrai yra 30–44 ir 45–59 metų amžiaus intervale (18,48:100 000 ir 17,22:100 000 atitinkamai). Naujausioje PSO Europos ataskaitoje teigiama, kad tarpasmeninis smurtas yra trečioji (po automobilių sukeltų traumų ir savižudybių) pagrindinė mirties priežastis Europoje, 10–29 metų amžiaus grupėje [60, 61]. Iš jų, 40 % nužudymų kasmet įvykdoma panaudojant pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turintį daiktą [61]. PSO ataskaitose pateikiami jaunų asmenų (15–29 metų amžiaus grupė) 100 000 gyventojų standartiniai mirčių dažniai (SMD) trijuose šalių klasteriuose: Europos Sąjungoje (ES), Europos regione (52 šalys) ir Nepriklausomų Valstybių Sandraugoje (NVS: Armėnija, Azerbaidžanas, Baltarusija, Gruzija, Kazachstanas, Kirgizija, Moldovos Respublika, Rusijos Federacija,

Tadžikistanas, Turkmėnistanas, Ukraina ir Uzbekistanas). Šie duomenys rodo, kad nuo 1990 metų Vidurio Europoje matoma jaunų žmonių mirčių dėl smurto mažėjimo tendencija. Ataskaitoje pabrėžiama, kad Europos regionas turi didelę įvairovę, mažas ir vidutines pajamas gaunančias Europos regiono šalis, kuriose vyksta spartūs politiniai ir ekonominiai pokyčiai [61]. Kaip teigiama šioje ataskaitoje, didelis nedarbas, didėjanti ekonominė, socialinė nelygybė ir didelis alkoholio suvartojimas paskatino jaunų žmonių nužudymų didėjimą ankstyvuojų 1990 metų laikotarpiu [61]. Didžiausia šio rodiklio mažėjimo tendencija matoma tarp NVS šalių, nors akivaizdu, kad šis regionas vis dar turi 15–19 metų asmenų standartinį mirčių dažnį, apie 13 kartų didesnį nei ES šalyse. Dar kartą labai aiškiai matyti, kad mirtį sukėlę smurto atvejai yra nevienodai pasiskirstę. PSO ataskaitoje nurodoma, kad 9 iš 10 jaunų asmenų (nuo 15 iki 29 metų) nužudymų atvejų nustatoma mažas ir vidutines pajamas gaunančiose šalyse, o šiose šalyse šis dažnis yra beveik 7 kartus didesnis už dideles pajamas gaunančias šalis [60]. Ataskaitoje taip pat nurodoma: netgi šalyse, kuriose yra didelės pajamos, tiek mirtini, tiek nemirtini smurto rodikliai yra kelis kartus dažnesni labiausiai nepasiturinčiuose visuomenės sluoksniuose [61].

3.5.7. Nužudymų būdai

Aptarę nužudymus, padarytus šaunamaisiais ginklais visame pasaulyje, matome, kad nužudymų, padarytų šaunamuju ginklu, procentinė dalis Europos šalyse yra palyginti maža. Europoje susirūpinta dėl vis didėjančio jaunų asmenų duriamųjų ir pjaunamųjų savybių turinčių daiktų (peilių ar kitų aštrių įrankių) naudojimo nužudymų atvejais. Naujausioje PSO ataskaitoje apie jaunų asmenų (10–29 metų) smurtą teigiama, kad tarp 35 Europos regiono šalių, apie kurias turima duomenų apie nužudymo būdą, mirtingumo rodikliai, kai buvo panaudotas duriamųjų ir pjaunamųjų savybių turintis daiktas, labai skiriasi. Šalys, turinčios didžiausią nužudymų, padarytų duriamųjų ir pjaunamųjų savybių turinčiais daiktais skaičių, yra Kirgizija, Estija ir Lietuva. Šalys, turinčios mažiausią nužudymų, padarytų duriamųjų ir pjaunamųjų savybių turinčiais daiktais, skaičių yra Azerbaidžanas, Vokietija, Slovėnija ir Jungtinė Karalystė [61].

Nužudymų lygis Europoje yra vienas iš mažiausių, palyginti su daugeliu kitų pasaulio regionų. Aptariami nužudymų dažniai įvairiose šalyse nurodo tik nedidelę dalį informacijos: reikia atsižvelgti į šalių heterogeniškumą ir tarpvalstybinius finansinius svyravimus. Taip pat Europa – labai didelis geografinis regionas, apimantis didelę teritoriją (beveik 4 000 000 kvadratinų mylių), jame gyvena apie 730 milijonų žmonių. Todėl nenuostabu, kad galima

pastebėti daug nužudymų skirtumų tarp maždaug 40 skirtingų tautų, kurie yra daugiausia pagrįsti geografiškai. Daugelis autorių laikosi siūlomos šalių klasterizacijos (suskirstymo į klasterius) metodikos, kuri gana naudinga atskiriant „aukštą“ ir „žemą“ nužudymų dažnį turinčias šalis Europoje. Baltijos šalių regione nuosekliai fiksuojamas aukštas nužudymų dažnis, po to Vidurio ir Rytų Europos šalys (Vidurio ir Rytų Europos klasteris). Vidurio ir Rytų Europos šalių klasteris pateikia mažesniu mastu prieinamus nužudymų duomenis. Šio šalių klasterio nužudymų skaičiai labai skiriasi, o tai rodo, kad šis klasteris turėtų būti dar suskirstytas į du ar daugiau homogeniškesnių mažesnių klasterių. Skirtumai tarp keturių likusių klasterių (Šiaurės Europa, Vakarų Europa, Viduržemio Europa ir anglosaksų Europa) atrodo gana nedideli ir yra pakankamai homogeniški [60–61].

Nužudymų statistikos patikimumas, pagrįstumas ir bendras prieinamumas nėra vienodas įvairiuose Europos regionuose. Daug labiau pagrįstų nužudymų duomenų yra žinoma ekonomiškai klestinčiose Vakarų Europos dalyse nei ekonomiškai ir politiškai mažiau stabiliose Vidurio ir Rytų Europos dalyse. Viešai prieinami duomenys rodo, kad visos šios šalys kovoja su šiuo nužudymų paplitimu. Siekiant geriau suprasti nužudymų reiškinį, nepakanka vien tarptautinio nužudymų dažnio palyginimo.

3.6. Socialinė struktūra ir nužudymai

Autoriai pažymi keletą iššūkių, su kuriais susiduriama atliekant tarpvalstybinių nužudymų lyginamuosius tyrimus: mažos imties studijos, apribojimai dėl trūkstamų duomenų, apibrėžties įvairovė ir klasifikavimo sunkumai tarp tautų. Dažniausias nužudymų paaiškinimas remiasi sisteminių empirinių duomenų trūkumu [55].

Ne visų autorių yra vertinamas šalies bendrasis vidaus produktas (BVP) vienam gyventojui ir urbanizacijos lygis, kurie, kaip teorija teigia, gali turėti stiprų ryšį su nužudymais ar netgi neigiamą poveikį nužudymų dažniui. Nedarbo lygio poveikis nužudymų dažniui ir ekonominė nelygybė literatūroje yra nuosekliai aptariami ir vertinami. Dėl kultūrinės perspektyvos ir sąsajos su nužudymų dažniu, nors yra studijų, tačiau nepakankamai mokslinių tyrimų šioje srityje [62–70].

Nužudymų dažnis paprastai yra laikomas tiksliai šalies nusikalstamumo lygio rodikliu [71, 72]. Dauguma autorių savo apžvalgoje naudoja nužudymų duomenis iš įprastinių šaltinių, tai yra Interpolo, Pasaulio sveikatos organizacijos ir (arba) Jungtinių Tautų. Tačiau dauguma tyrimų autoriai

vertina daugiau nei vieną teorinę perspektyvą, o skirtingi autoriai panašioms teorinėms konstrukcijoms naudoja skirtingas priemones.

Ekonominė plėtra dažniausiai naudojama literatūroje kaip modernizacijos ar šalies vystymosi rodiklis. Šiuo rodikliu paprastai yra įvardijamas bendrasis nacionalinis produktas (BNP) arba bendrasis vidaus produktas (BVP) vienam gyventojui ir yra dažniausiai įtraukiamas į tyrimus kintamasis. Daugumoje studijų nurodomas neigiamas BNP/BVP ir nužudymų dažnio ryšys [73–98]. Tačiau yra prieštaringų autorių nuomonių ir keliuose tyrimuose nurodomas teigiamas BVP ir nužudymų dažnio ryšys [99–124]. Nuoseklesni tarpvalstybinių nužudymų tyrimų rezultatai rodo teigiamą BVP ir nužudymų dažnio ryšį, tačiau to priežastis – didelė ekonominė nelygybė šalyje. Tuo remiantis galima teigti, kad šios asociacijos koreliacija atspindi priežastinį ryšį. Gini indeksas – dažniausiai naudojamas statistinės sklaidos matas, kuris rodo ekonominę nelygybę. Daugumoje tyrimų nurodoma, kad šis rodiklis teigiamai siejamas su nužudymų dažniu kaip prognostinis elementas [145, 146]. Kai Gini koeficientas lygus nuliui, yra visiška pajamų lygybė, kai visi uždirba lygiai tiek pat. Gini koeficientas lygus vienetui, arba 100 %, reiškia, kad tik vienas žmogus uždirba arba tik vienas žmogus suvartoja tai, kas pagaminama teritorijos ar šalies mastu, ir tai yra absoliuti nelygybė.

Kitas neekonominis rodiklis, naudojamas visuomenės raidos lygiui įvertinti, yra industrializacija. Tai apima įvairius energijos suvartojimo rodiklius, darbo jėgos proporcijas gamyboje ar žemės ūkyje, gyvenimo trukmę ir kitą kintamųjų kompleksą. Dauguma autorių nurodo, kad industrializacijos kintamasis turi neigiamą poveikį nužudymų dažniui [125–144]. Studijose urbanizmas nagrinėjamas keturiais pagrindiniais aspektais: gyventojų skaičiaus augimas, gyventojų skaičius, gyventojų skaičius ir gyvenančių mieste procentas. Nė vienas iš šių kintamųjų neturi aiškaus asociacijos su nužudymų dažniu modelio. Gyventojų skaičiaus augimas yra pats nuosekliausias kintamasis, vertinamas autorių tyrimuose, ir nurodomas šio kintamojo reikšmingumas nužudymų dažniui [85, 114, 115, 116, 118, 131, 135, 140]. Tačiau daugelyje studijų nebuvo nustatyta gyventojų tankio ir nužudymų dažnio reikšmingo ryšio. Autoriai nurodo neigiamą gyvenančių miesto teritorijoje gyventojų skaičiaus ir nužudymų dažnio ryšį, kur teorija sieja miestus su didesnėmis socialinėmis problemomis ir nusikalstamumu [74, 84, 86, 88, 92, 102, 104, 121, 126, 128, 129, 134]. Daugelis tarpvalstybinių tyrimų rodo, kad urbanizacijos augimas siejamas su nužudymų dažnio didėjimu, o tai atitinka socialinės disorganizacijos teorijas [73, 85, 91, 92, 94, 97, 101, 103, 105–107, 109, 110, 112, 114–118, 120, 123, 124, 131, 141, 142, 147–150].

Tarpvalstybinėse studijose nurodoma jaunų asmenų populiacija teigiamai susijusi su nužudymais. Priešingai, Rytų ir Vidurio Europos šalių populiacijoje matoma neigiama asociacija tarp jaunų asmenų (tiek bendro skaičiaus, tiek vyrų grupėje) ir įvykdytų nužudymų dažnio. Autoriai nurodo, kad tiek žudikai, tiek ir aukos Rusijoje ir Rytų Europoje yra vyresni nei Vakarų Europos tautosose [73, 81, 86, 99, 101, 104, 112, 116, 122, 127, 138, 142].

Vyrų populiacija taip pat paprastai yra siejama su didesniu nužudymų dažniu, nusikalstamumo statistika rodo, kad vyrai yra labiau linkę nusikalsti nei moterys. Tarpvalstybinėse studijose naudojamas lyties santykio matas, paprastai kaip kontrolė, tokiu būdu nurodo tikėtiną vyrų ir moterų nužudymų santykį [88, 92, 121, 125–127, 133, 141, 142]. Lytis vertinama kaip vienas iš stipriausių nužudymų prognostinių elementų [83, 84]. Taip pat autorių nustatytas didesnis nužudymų dažnis tose populiacijose, kur didesnę visuomenės dalį sudaro moterys [63, 83].

Į tarpvalstybines nužudymų studijas tik kartais įtraukiami (etniniai, rasiniai, religiniai ar kalbiniai) heterogeniškumo kriterijai, todėl išvados yra nenuoseklios. Kelios analizės nurodo teigiamą nužudymų ir etninių skirtumų ryšį. Teigiamas nustatytas etninio nevienalytiškumo ir smurtinių nusikaltimų ryšys, tačiau yra neigiamas religinės ir kalbinės įvairovės ryšys [85, 86, 95, 101, 109, 112, 125, 127, 128, 136, 140, 148, 151].

Ši empirinė literatūros apžvalga apie tarptautines nužudymų studijas iš esmės nesuteikia konkrečių apibendrinimų tarp atskirų kintamųjų, išskyrus ekonominės nelygybės ir nužudymų dažnio ryšį.

3.7. Nužudymai artimoje aplinkoje

Artima aplinka – aplinka, kurią sudaro asmenys, siejami arba praeityje sieti santuokiniais, partnerystės, svainystės ar kitais artimais ryšiais, taip pat asmenys, kartu gyvenantys ir tvarkantys bendrą ūkį. Dėl smurto artimoje aplinkoje mirusio asmens šeimos narys – asmens, kurio mirtis tiesiogiai susijusi su smurtu artimoje aplinkoje, sutuoktinis, nuolat ir nepertraukiamai su tuo asmeniu gyvenęs ir vedęs bendrą namų ūkį ir susijęs artimais įpareigojančiais ryšiais asmuo, tiesiosios linijos giminaitis, brolis, sesuo ar išlaikytinis. Palyginti 40 ar daugiau metų moterys turi vienodą socialinę lygybę Europoje. Daugelyje Europos šalių artimos aplinkos, šeimos nario smurto aspektai išlieka labai reikšmingi ir aktualūs, o šio reiškinio kraštutinitumas yra nužudymai artimoje aplinkoje [152, 153]. Artimos aplinkos nario smurto kraštutinitumų pavyzdžiai pateikiami tyrimuose, rodančiuose

smurto padidėjimą nėštumo metu, ir yra susiję tiek su nužudymais, tiek su moterų savižudybių atvejais [154–156]. Daugelis šių tyrimų susieja artimos aplinkos smurtą ir jo kraštutinumus (nužudymus artimoje aplinkoje), gyvenantiems santykiniam skurde ar blogoje socialinėje ir ekonominėje padėtyje, nors smurtas artimoje aplinkoje kaip reiškinys yra tarp visų socialinių ir etninių grupių, tačiau nurodoma, kad santykinis skurdas yra svarbus šio reiškinio veiksnys [157–158].

Artimos aplinkos nario smurto sudėtingumas, kaip „smurto šeimoje“ dalis, reikalauja išsamesnės studijos ir čia daugiausia autorių dėmesio yra skiriama smurtui prieš vaikus bei galiausiai moterų ir vaikų (0–14 metų amžiaus) nužudymams. Nors santykinai mažai vaikų ir moterų nužudoma Europoje, tačiau daugumą vaikų ir moterų nužudymų įvykdo kažkas, esantis artimai susijęs su auka [159–161].

Analizuojant tarptautinius, nacionalinius smurto artimoje aplinkoje duomenis, daugiausia dėmesio skiriama žudiko interpretacijai, o jų rezultatai yra svarbūs norint suprasti rizikos veiksnius tiek smurto prieš vaikus, tiek artimos aplinkos smurto prieš suaugusius atvejais [162–164].

Atsižvelgiant į šią poziciją, nužudymų artimoje aplinkoje atvejais autorių dažniau analizuojamos vaikų smurtinės mirtys (0–14 metų), kurios čia apibrėžtos kaip smurto prieš vaikus nulemtos mirtys Europos Sąjungos šalyse. Išnagrinėjus smurto prieš vaikus nulemtas mirtis per tam tikrą laikotarpį, galima įvertinti, kaip veikia įvairios nacionalinės institucijos sistemos per pastaruosius 30 metų, mažindamos galimus vaikų nužudymų atvejus ar nužudymus artimoje aplinkoje. Tai atspindi UNICEF poziciją, kad vaikų mirtingumas yra „rodiklis, rodantis, kaip tauta rūpinasi savo vaikų poreikiais“ [165].

Vienas iš veiksnių, į kuriuos reikia atsižvelgti, yra santykinis skurdas, kuris neigiamai veikia vaikų ir suaugusiųjų sergamumą ir didina mirtingumą, ir yra kiekvienos Europos šalies aktuali tema [158, 166–171]. Tačiau daugelis autorių sutinka, kad skirtumai tarp absoliutaus ir santykinio skurdo yra menami, o neigiami socialiniai ir ekonominiai pokyčiai yra nuolatiniai [167, 172–175]. Todėl nužudymai gali būti siejami su skurdu, darant prielaidą, kad šie nužudymai yra smurto artimoje aplinkoje padarinys. Kūdikių nužudymų skaičius visada buvo didesnis nei moterų, išskyrus Ispaniją ir Airiją, tačiau skirtumai yra labai nedideli. Pažymėtina, kad vaikų ir moterų nužudymai per ilgą laikotarpį harmoningai arba didėja, arba mažėja.

Vertinant moterų nužudymus artimoje aplinkoje ir bendrus moterų nužudymus, galima duomenų sanklota. Remiantis PSO duomenimis, moterų nužudymų skaičius (15–74 metų) Austrijoje yra 20 iš 75 600 mirčių, Anglijoje

ir Velse – 34 iš 256 000 mirčių, Prancūzijoje – 139 iš 257 000, Vokietijoje – 169 iš 442 000 ir Suomijoje, kurioje buvo daugiausia nustatyta moterų nužudymų, – 23 iš 24 000 mirčių [176]. Atsižvelgiant į vaikų smurto artimoje aplinkoje sutapimą su moterų smurto duomenimis, kai du trečdaliai moterų nužudymų buvo įvykdyta artimoje aplinkoje, toks modelis leidžia daryti prielaidą ir apie vaikų nužudymus artimoje aplinkoje [152, 156, 157].

Austrijoje iš 14 suaugusiųjų nužudymų 13 buvo nustatyta smurto artimoje aplinkoje prieš vaikus sukeltų mirčių, Anglijoje ir Velse 21 suaugusiųjų nužudymas iš 48 nustatytų smurto artimoje aplinkoje prieš vaikus sukeltų mirčių, Suomijoje iš 16 suaugusiųjų nužudymų nustatyta 7 smurto artimoje aplinkoje prieš vaikus nulemtos mirtys, Prancūzijoje iš 134 suaugusiųjų nužudymų nustatyta 42 smurto artimoje aplinkoje prieš vaikus sukeltos mirtys, Vokietijoje iš 123 suaugusiųjų nužudymų 58 mirtys buvo sukeltos smurto artimoje aplinkoje prieš vaikus, Graikijoje – iš 19 suaugusiųjų nužudymų 2 mirtys buvo dėl smurto artimoje aplinkoje prieš vaikus, Airijoje iš 4 suaugusiųjų nužudymų nustatyta 3 smurto artimoje aplinkoje prieš vaikus nulemtos mirtys, Italijoje iš 92 suaugusiųjų nužudymų 20 mirčių paskatino smurtas artimoje aplinkoje prieš vaikus, Nyderlanduose 19 suaugusiųjų nužudymų, bet nustatyta 24 smurto artimoje aplinkoje prieš vaikus nulemtos mirtys, Norvegijoje iš 9 suaugusiųjų nužudymų 3 buvo smurto artimoje aplinkoje prieš vaikus sukeltos mirtys, Portugalijoje iš 24 suaugusiųjų nužudymų 16 nustatyta smurto artimoje aplinkoje prieš vaikus sukeltų mirčių, Ispanijoje iš 85 suaugusiųjų nužudymų nustatyta, kad 18 mirčių paskatino smurtas artimoje aplinkoje prieš vaikus, Švedijoje iš 14 suaugusiųjų nužudymų 11 nustatyta smurto artimoje aplinkoje prieš vaikus nulemtų mirčių ir galiausiai Šveicarijoje 10 suaugusiųjų nužudymų iš 29 nustatytų smurto artimoje aplinkoje prieš vaikus sukeltų mirčių. Taigi galima teigti, kad Austrijoje, Anglijoje ir Velse, Suomijoje, Vokietijoje, Airijoje, Nyderlanduose, Portugalijoje ir Šveicarijoje smurto prieš vaikus sukeltų mirčių atvejai yra gana panašūs [152, 153, 155, 161, 177, 178].

Atliekant studiją apie vaikų nužudymus artimoje aplinkoje Europoje, būtina įvertinti daugelio šalių duomenis, kur autoriai nurodo, kad tokiais atvejais šeimos nariai dažnai turi psichikos sutrikimų ir (arba) yra teisti už nusikaltimus [161, 179–184]. Dėl šios priežasties smurto artimoje aplinkoje atvejais rekomenduojamas artimos aplinkos žmonių / tėvų išsamus vertinimas [185].

Keletas studijų nurodo, kad dažna moterų mirties priežastis nėštumo laikotarpiu yra nužudymas, įvykdytas artimos aplinkos smurtaujančio šeimos nario [154, 156]. Tai galima paaiškinti iš dalies tuo, kad artimos aplinkos

smurtas turi tam tikrą tylų visuomenės pritarimą, ypač žmonių, kurių blogesnės ekonominės gyvenimo sąlygos. Vaikų nužudymų atvejais autoriai nurodo, kad pusę tokių atvejų nebuvo žinomi iki tol buvę ankstesni prieš juos smurtavimo epizodai [154]. Mažesnio socialinio ir ekonominio statuso bei mažesnio išsilavinimo ryšys tarp nužudytų moterų ir nukentėjusių nuo smurto artimoje aplinkoje nustatytas visose kultūrose [155, 177, 186, 187]. Sociologai pasisako, kad būtina vertinti socialinius veiksnius, lemiančius nužudymus artimoje aplinkoje, kad būtų galimybė kuo greičiau užkirsti kelią šiam reiškiniui pasireikšti [188].

Todėl labai svarbu agresyvaus asmens smurto prevencija, ji turėtų būti pagrindinė mokslinių tyrimų sritis.

3.8. Alkoholio vartojimas ir nužudymai

Keletas empirinių tyrimų rodo, kad smurto pasireiškimas dėl alkoholio vartojimo yra susijęs su bendru alkoholio suvartojimu ir su alkoholio vartojimo kultūra. Dauguma studijų apie alkoholio vartojimą ir nužudymų paplitimo asociacijas kilo iš Jungtinių Amerikos Valstijų ir Vakarų Europos šalių atliktų analizių. Per pastaruosius 10–15 metų buvo atlikti keli tyrimai, naudojant Rusijos ir kitų Rytų Europos šalių duomenis. Autorių vertinama, kaip alkoholio vartojimo pokyčiai lemia nužudymų dažnio rodiklius, taip pat kaip alkoholio vartojimas ir nužudymai skiriasi priklausomai nuo skirtingos alkoholio vartojimo kultūros Europoje. Europos ataskaitose pabrėžiama daugybė su alkoholio vartojimu susijusių visuomenės sveikatos problemų [189–195].

2004 metais PSO tyrimo duomenimis, 3,8 % visų pasaulyje mirčių priežastis buvo alkoholio vartojimas, o didžiausia dalis (6,5 %) mirčių dėl alkoholio vartojimo buvo nustatyta Europos buvusiose Sovietų Sąjungos šalyse [196]. Apskaičiuota, kad 24 % nužudymų yra susiję su alkoholio vartojimu visame pasaulyje [192, 197]. Europos Sąjungoje (ES) per metus įvykdoma daugiau kaip 2000 nužudymų, susijusių su alkoholio vartojimu [189]. Tai gali atrodyti nedidelė alkoholio vartojimo padarytos žalos dalis, tačiau tai reiškia, kad keturi iš dešimties nužudymų atvejų ES yra susiję su alkoholio vartojimu. Rusija nuo Europos Sąjungos šalių išsiskiria vienu iš didžiausių nužudymų dažniu pasaulyje. 2002 metais Rusijoje nužudymų skaičius buvo 31:100 000 gyventojų, du kartus didesnis už 1990 metais nustatytą nužudymų dažnį [198]. Rusijoje nužudymų dažnis yra maždaug 5 kartus didesnis nei Jungtinėse Amerikos Valstijose ir 25 kartus didesnis už

25 Europos Sąjungos šalių narių nužudymų vidurkį (1,19:100 000 gyventojų 2004 metais) [195].

Alkoholio vartojimo ir smurto pasireiškimo ryšys priklauso nuo situacijos ar socialinio konteksto, kuriame nustatomas alkoholio vartojimas, alkoholio vartotojo charakteristikų (tai yra lyties, amžiaus, alkoholio vartojimo stažo), nacionalinių ir kultūrinių skirtumų ir vartojamo alkoholio rūšies bei suvartoto alkoholio kiekio [199, 200].

Be to, pateikiama teorinė diskusija apie galimas skirtingas alkoholio vartojimo ir smurto formų, tame tarpe ir nužudymų, sąsajas [201, 202]. Pirmoji ir akivaizdi sąsaja, kad alkoholio vartojimas turi tiesioginį ryšį su nužudymais. Antroji sąsaja – alkoholio vartojimas gali būti tarpinis veiksnys tarp nužudymų ar kitų nužudymų priežasčių. Trečia, alkoholio vartojimas gali susilpninti priežastinių veiksnių asociacijas su nužudymais. Ketvirta galima sąsaja – nurodoma, kad šios asociacijos gali būti klaidingos: alkoholio vartojimas ir nužudymai neturi tiesioginio priežastinio ryšio bei alkoholio vartojimo ir nužudymų dažnio didėjimas nulemtas trečiojo veiksnio, kuris jiems yra bendras. Šios teorijos pateikiamos siekiant paaiškinti alkoholio vartojimo ir nužudymų santykį, o daugelis empirinių studijų vertina skirtingus alkoholio vartojimo ir smurto raiškos aspektus [200, 202, 203–205]. Autorių pateikiama teorija, kad alkoholio farmakologinis poveikis paprastai slopina asmenį atlikti aktyvius veiksmus, priešintis, gintis. Kita teorija teigia, kad asmenys, vartojantys alkoholį, mažiau slopinami panaudoti smurtą bei atlikti tam tikrus kryptingus veiksmus. Pagal šią teoriją, alkoholio poveikis elgesiui labiau nulemtas socialinio ir kultūrinio konteksto, kuriame jis vartojamas [202, 205–207]. Šioje studijoje nurodoma, kad individuali reakcija į alkoholį yra socialiai išmokta ir nulemta aplinkos. Žmonių elgesys mažiau nulemtas alkoholio cheminio poveikio [208, 209].

Kiti autoriai alkoholio vartojimo ir nužudymų dažniui paaiškinti pabrėžia konfliktines situacijas, socialinę ir ekonominę nelygybę [210, 211]. Šioje perspektyvoje autoriai nagrinėja, kaip socialinė struktūra lemia šio reiškinio paplitimą. Remiantis šia nuomone, socialinės integracijos stoka didina piktnaudžiavimo vartoti alkoholį ir smurto pasireiškimo riziką. Autorių nurodoma, kad sunkus girtumo laipsnis yra ryškus smurto rizikos veiksnys [212, 213].

Alkoholio vartojimo ir smurto paplitimo (ir nužudymų) santykis yra sudėtingas, o smurto priežastys yra kelios, sąlyginės ir interaktyvios. Tokį sudėtingumą, apimančią fiziologinių, psichologinių, situacinių, socialinių ir kultūrinių veiksnių derinį, gali būti sunku įvertinti individualiu lygmeniu. Autorių daugiausia dėmesio skiriama nustatyti, kaip bendri alkoholio

vartojimo pokyčiai lemia nužudymų rodiklius visuomenėje. Suvestinių nacionalinių duomenų apie alkoholio vartojimą naudojimas yra labiausiai įmanomas ir lengviausiai prieinamas. Daugelio šalių šie duomenys yra prieinami, todėl yra galimybė palyginti alkoholio vartojimo ir nužudymų dažnio santykį visose šalyse per tam tikrą laikotarpį. Daugumoje Europos šalių atliktuose alkoholio vartojimo ir smurto paplitimo sąsajų tyrimuose taikoma keletas modelių. Šie modeliai grindžiami ta prielaida, kad absoliutaus alkoholio vartojimo pokyčių poveikis smurtiniam elgesiui gali priklausyti nuo kitų su smurtu susijusių veiksnių. Pavyzdžiui, didėjančio alkoholio vartojimo įtaka smurtiniam elgesiui gali būti didesnė nedarbo ar skurdo periodu [204, 212, 214].

Apskaičiuota, kad Europoje kiekvienas suaugęs žmogus kasmet išgeria 11 litrų gryno alkoholio, beveik 2 kartus daugiau už likusio pasaulio alkoholio suvartojimo vidurkį [193, 194]. Palyginti su 1970 metais, kai alkoholio suvartojimo lygis buvo 15 litrų, alkoholio vartojimas gerokai sumažėjo, daugiausia dėl vyno vartojimo sumažėjimo Prancūzijoje ir Pietų Europoje per pastaruosius dešimtmečius [189]. Pusė ES suvartojamo alkoholio yra alus, o likusi dalis – vynas (1/3) ir spiritiniai gėrimai (1/4) [189]. Tačiau į šiuos įvertinimus neįeina neužregistruotas vartojimas (tai yra nelegalus alkoholis ar pagamintas namų sąlygomis). Neregistruotas alkoholio vartojimas yra didelis Rytų Europoje, ypač Baltijos šalyse (Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje), Lenkijoje, Bulgarijoje ir Slovėnijoje, kur apskaičiuota, kad jis siekia 5 litrus vienam suaugusiam per metus [189]. Neregistruotas vartojimas taip pat yra didelis Rusijoje, kur alkoholio vartojimas yra vienas iš didžiausių pasaulyje. Metinis alkoholio suvartojimas Rusijoje 1998 metais buvo beveik 15 litrų vienam gyventojui ir, manoma, kad nuo to laiko suvartojimas padidėjo iki dar didesnio lygio [215, 216]. Rusijos sveikatos ministerijos duomenimis, apskaičiuota, kad beveik 50 % alkoholio gamybos yra juodojoje rinkoje, alkoholio vartojimas vienam gyventojui Rusijoje yra apie 18 litrų vienam gyventojui, o tai yra dvigubai didesnis skaičius už kritinę ribą, kurią nustato Pasaulio sveikatos organizacija.

Vakarų Europos alkoholio vartojimo kultūra yra homogenizuota, o tai rodo suvartojimo lygio vienam gyventojui konvergenciją visame šiame regione. Tradicinių gėrimų pasirinkimas vis mažiau skiriasi skirtingose šalyse. Viduržemio jūros regione gerokai sumažėjo vyno suvartojimas, o Šiaurės Europos šalyse alus ir vinas dabar yra labiau dominuojantys gėrimai nei spiritiniai gėrimai [193, 194]. Alaus gėrimai populiariausi už spiritinius gėrimus Lenkijoje ir Baltijos šalyse [193, 194].

Studijos rodo, kad alkoholio vartojimo padariniai yra susiję su alkoholio vartojimo kultūra ir kiekiu [217–222]. Smurto aukomis dažniau tampa tie asmenys, kuriems buvo nustatytas sunkus girtumo laipsnis [223, 224]. Nors alkoholio vartojimo lygis Europoje pasiskirstęs tolygiai, tyrimai rodo, kad Europos šalyse vis dar egzistuoja reikšmingi alkoholio vartojimo kultūros skirtumai, ir keletas įvairių atliktų tyrimų parodė teigiamą alkoholio vartojimo ir smurto pasireiškimo ryšį. Todėl alkoholio vartojimas yra bendras veiksnys smurtui pasireikšti ir svarbus nužudymų rizikos veiksnys [203, 225, 226]. Visoje Europoje duomenys apie alkoholio vartojimą nužudymų atvejais nėra nuolat nuosekliai registruojami. Tačiau nusikaltusių asmenų, kuriems nusikaltimo padarymo metu buvo nustatytas girtumas, dalis kai kuriose šalyse yra: Švedijoje 70–80 %, Norvegijoje 70–75 %, Suomijoje 60–70 %, JAV 55–60 % ir Kanadoje 30–45 % [224]. Apžvalga rodo, kad 40–70 % nužudymų Suomijoje, Vokietijoje, Norvegijoje, Lenkijoje, Švedijoje ir Jungtinėje Karalystėje yra susiję su alkoholio vartojimu. Asmenys, įvykdę nužudymus, buvo apsvaigę nuo alkoholio taip pat dažnai tiek Šiaurės, tiek ir Rytų Europoje. Suomijoje ir Norvegijoje tokie atvejai sudaro apie 75–80 %, o Estijoje ir Rusijoje – apie 70 % [189]. Tai atitinka bendrus tyrimų rezultatus, kurie rodo, kad alkoholio vartojimo ir nužudymų ryšys yra stipresnis Šiaurės ir Rytų Europoje, palyginti su Pietų Europa [202, 204].

Daugelis nužudymų studijų Rusijoje įrodo stiprų alkoholio vartojimo ir nužudymų paplitimo ryšį. Skirtingo skerspjūvio Rusijos regionų analizėje nurodoma, kad didėjantis alkoholio vartojimas siejamas su nužudymų dažnio pokyčiais šalies regionuose [227]. Nustatyta stipri teigiama alkoholio vartojimo ir nužudymų dažnio koreliacija 78 Rusijos regionuose [198, 228–230]. Teigiama, kad 10 % padidėjus suvartojamo alkoholio kiekiui vienam gyventojui, nužudymų dažnis padidėjo 11,4 %. Tačiau šiose studijose nebuvo įtrauktas neregistruoto alkoholio vartojimas.

Autorių studijos nurodo, kad tas pats modelis galioja ir kitose šalyse, padidėjus alkoholio vartojimui didėja nužudymų dažnis taip pat ir Vakarų Europoje [203, 231–233]. Nustatyta teigiama ir reikšminga bendro alkoholio vartojimo ir nužudymų dažnio koreliacija Suomijoje, Airijoje, Portugalijoje, Ispanijoje, Švedijoje, Nyderlanduose ir Vokietijoje. Padidėjus alkoholio vartojimui vienam gyventojui, padidėja ir nužudymų skaičius, labiau tose šalyse, kur dažniau nustatomas sunkus girtumas, nei tose šalyse, kur alkoholio vartojama mažiau [234]. Didžiausias alkoholio vartojimo poveikis nužudymų dažniui nustatytas Šiaurės Europoje (13 %), silpniausias Pietų Europoje (6 %), o Vidurio Europa – apie 9 %.

Kalbant apie alkoholio vartojimo ir nužudymų paplitimo poveikį skirtingoms lytims, nurodoma, kad bendras alkoholio vartojimas ir smurto dažnis didesnis vyrų nei moterų. Vyrų nužudymų dažnis statistiškai reikšmingai didesnis nei moterų visose Pietų, Centrinės ir Šiaurės Europos šalyse, o moterų tik Vidurio Europos šalyse.

Vartojamų alkoholinių gėrimų rūšių ir nužudymų dažnio sąsajos rodo, kad alaus vartojimas teigiamai ir reikšmingai susijęs su nužudymų dažniu visose šalyse, o labiausiai Vidurio Europos šalyse. Spiritinių gėrimų vartojimas neturėjo jokio reikšmingo ryšio nė vienoje šalyje. Pietų Europos šalyse vyno suvartojimas turi vidutinį ryšį su nužudymų dažniu. Taigi rezultatai rodo, kad vieno litro alkoholio vartojimo vienam gyventojui padidėjimas susijęs su dažnesniais smurto atvejais tose šalyse, kur dažniau nustatomas sunkus girtumo laipsnis (Šiaurės Europa), o ne šalyse, kuriose alkoholio vartojimo kiekis yra mažesnis (Pietų Europa). Tai reiškia, kad papildomo litro gryno alkoholio neigiamą poveikį vienam asmeniui nulemia vyraujantis alkoholio vartojimo būdas [234].

Mažai žinių apie alkoholio ir nužudymų asociaciją Rytų Europos šalyse, be to, asociacijos skiriasi ir tarp Rytų ir Vakarų Europos šalių. Yra keletas priežasčių, dėl kurių alkoholio ir smurto ryšio tyrimai Rytų Europoje yra labai įdomūs. Kaip minėta anksčiau, alkoholio vartojimas ir nužudymų dažnis yra gerokai didesni Rytų Europos šalyse nei Vakarų Europos šalyse, gyvenimo trukmė yra mažesnė, o mirtingumo lygis yra didesnis [235]. Nors daugumoje Vakarų Europos šalių alkoholio vartojimas mažėja, Vidurio ir Rytų Europos šalyse jis didėja. Didelis alkoholio vartojimo lygis kartu su žalingais alkoholio vartojimo įpročiais Rytų Europos šalyse rodo didelį su alkoholiu susijusių nužudymų lygį ir tikėtiną stiprų alkoholio vartojimo ir nužudymų dažnio pokyčių Rytų Europos šalyse ryšį. Tai patvirtina minėti autorių tyrimai iš Rusijos duomenų. Kita problematika – daug politinių, socialinių ir ekonominių pokyčių, įvykusių daugelyje šalių prieš Sovietų Sąjungos žlugimą ir po to. Daugelis Rytų Europos šalių susiduria su dideliais socialiniais ir ekonominiais iššūkiais, ekonomikos nuosmukiu, gyvenimo lygio mažėjimu ir nedarbu [235]. Naujausi tyrimai Rusijoje ir Rytų Europoje rodo, kad pagrindinės alkoholio vartojimo ir didelio nužudymų dažnio priežastys yra susijusios su didelėmis socialinėmis problemomis, atsirandančiomis dėl socialinio streso ir nedarbo, perėjimo prie laisvosios rinkos [236–239]. Tačiau, kaip ir Vakarų Europoje, buvusios Vidurio ir Rytų Europos socialistinės šalys neturėtų būti laikomos unifikuota grupe alkoholio vartojimo atžvilgiu. Nepaisant jų bendros socialistinės praeities, regiono šalys patyrė skirtingus socialinius, kultūrinius ir ekonominius pokyčius, kurie

atsispindi alkoholio vartojimo procese [240]. Šiaurinės dalies regiono šalyse (Rusija, Baltarusija ir Ukraina) yra labiau paplitęs tradicinės degtinės vartojimas, lydimas sunkaus girtumo, o Viduržemio jūros regiono vartojimo stilius yra labiau paplitęs tokiose šalyse kaip Bulgarija, Vengrija ir buvusi Čekoslovakija [241].

Keletas neseniai atliktų lyginamųjų tyrimų buvo naudojami tokiu pačiu būdu ir Rytų Europos šalyse. Tikslas buvo išsiaiškinti, ar alkoholio vartojimas lemia nužudymų dažnio skirtumus šešiose Rytų Europos šalyse [242]. Apskaičiuotas alkoholio poveikis buvo lyginamas tarp dviejų grupių: didelio pavojingumo alkoholio vartojimas (Baltarusija ir Rusija) ir mažiau pavojingas alkoholio vartojimas (Bulgarija, buvusioji Čekoslovakija, Vengrija ir Lenkija). Rezultatai parodė teigiamą ir reikšmingą koreliaciją Rytų Europos šalyse, o tai reiškia, kad 1 litro alkoholio vartojimo padidėjimas vidutiniškai 5 % padidina nužudymų dažnį. Autorių tyrimas iškelia hipotezę, kad alkoholio poveikis yra stipresnis šalyse, kuriose gėrimų vartojimas yra labiau žalingas. Palyginti su Vakarų Europa apskaičiuotas nužudymų dažnio pokytis dėl didėjančio 1 litro gryno alkoholio suvartojimo visai Rytų Europai buvo toks pat kaip ir Šiaurės Europoje ir du kartus didesnis nei Vakarų Europai. Autoriai įvertino, kad 78 % nužudymų Rusijoje ir 57 % JAV buvo susiję su alkoholiu [243].

Buvo pateikta pasiūlymų dėl alkoholio vartojimo poveikio nužudymų dažniui, ypač Rusijai ir Baltarusijai [228, 230, 244]. Nurodant, kad degtinės vartojimas sukelia greitesnę apsinuodijimą ir dažnesnį smurto pasireiškimą [230].

Kita vertus, teigiama, kad alkoholio vartojimo būdingas poveikis labiau susijęs su alkoholio vartojimo socialiniu apibrėžimu (socialinėmis normomis) nei su alkoholio farmakologiniu poveikiu [245].

3.9. Migracija ir nužudymai

Vyrauja skirtingi migracijos tipai, todėl gali būti skiriamos įvairios imigrantų kategorijos: darbo migrantai, migrantai, atvykstantys šeimos susijungimo ir teisėtos veiklos pagrindais, pabėgėliai, užsieniečiai, atvykstantys studijuoti, tobulinti kvalifikaciją, mokytis, kt.

Apibrėžimai, randami ES dokumentuose, kuriuose trečiųjų šalių piliečio sąvoka yra vartojama reglamentuojant imigracijos į ES procesus. Europos Parlamento ir Europos Komisijos dokumentuose akcentuojamas ES pilietybės kriterijus: trečiosios šalies pilietis – tai asmuo, kuris nėra ES pilietis,

besinaudojantis Bendrijos laisvo judėjimo teise (t. y. turintis teisę laisvai keliauti po ES).

Per pastarąjį dešimtmetį žiniasklaida vis dažniau skelbia smurto epizodus, susijusius su legaliais ir nelegaliais imigrantais. Per pastaruosius du dešimtmečius migracijos srautai į Europą gerokai padidėjo. Vidutiniškai per metus į Vakarų Europą persikėlė daugiau kaip 1 650 000 žmonių, palyginti su 1 000 000 žmonių per metus, kurie persikeldavo į JAV [246]. Dabartinis migracijos reiškinys neapsiriboja konkrečiomis šalimis, bet apima visą Europą. Tačiau migracijos modeliai skirtingose Europos šalyse yra nevienodi. Pavyzdžiui, Vokietija, Šveicarija ir Nyderlandai turėjo susidurti su dideliu migrantų judėjimu iš Rytų Europos šalių, tai yra pabėgėlių ir šalies prieglobsčio prašančių, kurie bėgo nuo karo Jugoslavijoje [247–248]. Šiandien ne ES piliečių procentas Italijoje, Ispanijoje ir Portugalijoje yra didesnis nei 60 % visų imigrantų, o Vokietijoje, Liuksemburge ir Airijoje jis yra mažesnis nei 20 % [246]. Šiuo požiūriu šalims, turinčios nedaug imigrantų absoliučiais skaičiais, vis tiek tenka, kaip ir šalims, turinčioms didelį migrantų skaičių, susidurti su skirtingų socialinių ir ekonominių bei kultūrinių realiųjų asmenimis [249]. Vėliau Europos Sąjunga įtraukė Šengeno susitarimo principus ir išplėtė savo institucijų kompetenciją migracijos ir prieglobsčio politikai. 1999 m. Amsterdamo sutartyje dėmesio buvo skiriama nelegaliai migracijai, išplečiant tarpvalstybinių nusikalstamų veikų (narkotikų kontrabandos, prekybos žmonėmis ir neteisėtos prekybos) kontrolę ir teisinio bendradarbiavimo būdus [250].

Prieš pradėdant migracijos ir nužudymų Europoje apžvalgą, svarbu aptarti kai kurias kliūtis, su kuriomis susiduria tyrėjai. Pirmoji – vienodų apibrėžčių, susijusių su imigrantų statusu Europoje, stoka. Tai apima: a) ekonominius migrantus, tai yra asmenis, kurie migruoja teisėtai dirbti kitoje šalyje; b) laikinuosius migrantus, turistus ar studentus; c) prieglobsčio prašančius ir pabėgėlius; d) nelegalius ar dokumentų neturinčius migrantus – asmenis, neteisėtai perėjusius sieną, ar kai jiems nebuvo suteiktas pabėgėlio statusas [247, 251]. Nors tarptautiniu lygmeniu buvo imtasi intervencijų migrantų srautams reguliuoti ir susijusiai nusikalstamai veiklai kontroliuoti, migracija vis dar yra nacionalinė problema. Kiekvienos ES šalies vyriausybė savarankiškai nustato ir įgyvendina migracijos politiką ir teisės aktus, kurie yra daugmaž ribojantys, atsižvelgiant į imigrantų, kuriuos norima priimti šalyje, skaičių. Galiausiai didžiausia imigrantų smurtinių nusikaltimų tyrimo kliūtis yra nusikaltėlių, kaip užsieniečių, nustatymo problema. Dažnai smurtinių nusikaltimų atveju nusikaltėlis lieka nežinomas ar jo pilietybės statuso negalima nustatyti. Kita problema – imigrantų patiriamas smurtas

bendruomenėje. Daugelis tokių smurtinių incidentų prieš imigrantus gali būti neatskleisti dėl nepasitikėjimo šalies viešosiomis institucijomis, baimės, susijusios su jų neteisėta padėtimi, ir kitais sociokultūriniais veiksniais (pvz., nemokama kalbos, represijų baimė, bendruomenės nariai ir kt.) [253].

Mokslinių studijų, susijusių su imigracija ir nužudymų santykiu Europoje, yra tiek kokybinių, tiek ir kiekybinių. Nepaisant visuomenės susirūpinimo dėl didėjančios grėsmės, dažniausiai imigrantų, įvykdyti nužudymai paprastai yra prieš jų pačių bendruomenės narius ar kitus užsienio piliečius [251, 253]. Autoriai nurodo, kad yra imigracijos ir nužudymų dažnio Europoje ryšys, tačiau ne toks, kaip paprastai kalbama žiniasklaidoje [254].

Iš tiesų, oficialių ataskaitų duomenimis, imigrantai yra neproporcingai dažniau nužudymo aukos, o ne nužudymo kaltininkai.

Tačiau pripažįstama, kad net ir oficialiose ataskaitose nukentėjusiuosius, kaip imigrantus, nustatyti dažnai yra problemiška, ypač kai etninė tapatybė ir nacionalinė kilmė nėra patvirtinama [254–256]. Situoktinių nužudymų Švedijoje tyrimas atskleidė, kad 40 % nusikaltėlių ir 30 % aukų buvo iš kitų šalių nei Švedija, o tai buvo neproporcinga bendram šių grupių gyventojų skaičiui šalyje [257]. Autoriai savo studijose nurodo, kad Italijoje imigrantai 3 kartus dažniau tampa nužudymo aukomis nei tos šalies piliečiai [258]. Deja, empirinių tyrimų, nagrinėjančių nužudymų ir imigracijos ryšį, yra nedaug [259–273]. Tačiau Europos šalių migracijos ir nužudymų dažnio sąsajos svarbios šalies politikos formuotojams ir teisėsaugos institucijoms nužudymų prevencijai.

3.10. Šaunamieji ginklai ir nužudymai

Ar ginklai lemia didesnę smurto atvejų skaičių ir didesnę nužudymų skaičių, šis klausimas Jungtinėse Amerikos Valstijose buvo diskutuojamas kelis dešimtmečius. Šaunamųjų ginklų prieinamumas ir nužudymų santykio tyrimai atliekami įvairiose pasaulio šalyse. Europoje, kur kiekvienais metais nustatomi skirtingi nužudymų, įvykdytų šaunamaisiais ginklais, skaičiai, tačiau diferencijuotų analizių galimybės yra ribotos dėl nepakankamų tokių atvejų dažnių bei pateikiamos ribotos informacijos kiekio. Autoriai pateikia kelių Europos šalių, Anglijos, Nyderlandų, Suomijos ir Šveicarijos detalesnes apžvalgas apie ginklų vaidmenį nužudymų paplitimui.

Pirmą kartą 14 šalių tarptautinis nusikaltimų aukų tyrimas atliktas 1989 metais, jis suteikė galimybę įvertinti duomenis apie ginklų prieinamumą [274]. Skirtingai nuo nepatikimų skaičiavimų, susijusių su apyvartoje esančių ginklų skaičiumi keliose šalyse, šie skaičiavimai vertina tai, kas iš tikrųjų yra

lemiamas kintamasis, tai yra kiek fizinių asmenų kiekvienoje šalyje turi prieigą prie bent vieno šaunamojo ginklo. Šie duomenys autorių siejami su nužudymais skirtingose šalyse, kai buvo žinoma apie nužudymą, įvykdytą šaunamuoju ginklu [275]. Šiuo metu duomenys apie ginklų prieinamumą yra gaunami iš daugiau nei 30 šalių. 19–21 šalių rezultatai rodo reikšmingą asmenims registruotų ginklų ir nužudymų, susijusių su šaunamaisiais ginklais, skaičiaus ($r = 0,85$ ir $r = 0,61$) ryšį [277]. Įdomu tai, kad nužudymų, vyrų įvykdytų šaunamuoju ginklu, buvo gerokai silpnesnė ($r = 0,21$), o santykinai stipri ir reikšminga buvo plėšimų ir užpuolimų panaudojant šaunamąjį ginklą koreliacija ($0,48$ ir $0,72$). Ginklų diferenciacija į ilgavamzdžius ir kitų tipų šaunamuosius ginklus iš esmės koreliacijų nepakeitė. Naudodami svertinius kintamuosius, autoriai gavo stiprią asmenims registruotų ginklų ir moterų nužudymų šaunamaisiais ginklais dažnio koreliaciją ($r = 0,87$) [279]. Pašalinus iš tiriamosios imties Jungtines Amerikos Valstijas (kaip šalį, turinčią didžiausią nužudymų, įvykdytų šaunamaisiais ginklais, skaičių), koreliacija vis tiek išlieka stipri ($r = 0,66$). Tokie pat duomenys, kai buvo vertinami kiekvienos šalies moterų populiacijos duomenys ($r = 0,84$, be Jungtinių Amerikos Valstijų). Rezultatai nepasikeitė, kai urbanizacija ir pajamų nelygė buvo įvesti kaip kontroliniai kintamieji. Apibendrinant reikia pažymėti, kad studijos rodo, jog ginklų prieinamumas yra labai susijęs su moterų nužudymais šaunamaisiais ginklais [277, 278]. Tyrimų duomenimis, moterų nužudymai yra daug labiau susieti su ginklų prieinamumu nei vyrų nužudymai. Kaip teigia autoriai, registruotų ginklų fiziniams asmenims ir moterų nužudymų ar savižudybių dažnio koreliacijos gali būti aiškinamos faktu, kad ginklai paprastai laikomi namuose, kur tikėtinas artimos aplinkos smurto pasireiškimas. Vyrų nužudymų dažniau pasitaiko viešose vietose, kur šaunamieji ginklai konflikto metu gali būti sunkiau prieinami. Jaunų vyrų turimi registruoti ginklai gali didinti mirtinų padarinių tikimybę, o tai rodo, kad ginklų savininkų stebėjimas gali būti perspektyvi strategija mažinant tokią riziką [280, 281].

Taip pat atkreipiamas dėmesys ir į kitus ginklus, kurie dažnai naudojami nusikalstamais tikslais, pvz., lazda, grandinės, beisbolo lazda, geležinis strypas ar kita. Ginklų, susijusių su smurtiniais nusikaltimais, tyrimus skirtingose šalyse skatina gausus nužudymų skaičius, kai nužudyti yra panaudojamas šaunamasis ginklas, pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turintis ar kitas kietas bukas daiktas. Autorių studijos leidžia lyginti nužudymų modelius tarptautiniu mastu daugeliu aspektų. Europoje duomenų bazės, vertinančios šiuos kintamuosius, yra prieinamos Suomijoje, Anglijoje ir Velse, Nyderlanduose ir Šveicarijoje. Kaip rodo šių duomenų bazių šaltiniai,

registruotų fiziniams asmenims šaunamųjų ginklų skaičius yra didelis Šveicarijoje, o Nyderlanduose bei Anglijoje ir Velse labai mažas. Bendras nužudymų dažnis taip pat yra gana skirtingas visose šiose šalyse: Suomijos nužudymų dažnis yra 2,6:100 000 gyventojų (tai yra maždaug pusė Jungtinių Amerikos Valstijų nužudymų dažnio), o Nyderlanduose ir Šveicarijoje nužudymų dažnis atitinkamai 0,9 ir 0,8, Anglijoje ir Velse 1,4. Šveicarijos duomenų bazėje yra daug išsamesnės informacijos apie nužudymų šaunamaisiais ginklais atvejus ir tuos atvejus, kai nužudyta kitomis priemonėmis.

Žudikų ir aukų charakteristikos Europos valstybėse yra skirtingos. Suomijoje nužudymai visų pirmiausia yra siejami su alkoholio vartojimu, todėl nurodoma, kad nužudymų predominantė yra aukų ir žudikų gausus alkoholio vartojimas. Daugelis nusikaltėlių (53 %) įvardijami kaip ilgą laiką piktnaudžiaujantys alkoholiu, o kiti nužudymai nurodomi padaryti dėl alkoholio įtakos (28 %). Daugeliu atvejų (34 %) nurodoma, kad prieš įvykdydamas nužudymą nusikaltėlis buvo nukentėjęs nuo aukos. Tačiau alkoholio vartojimo vaidmuo nužudymų atvejais nurodomas gerokai mažesnis Nyderlanduose ir Šveicarijoje. Iki nužudymo įvykio nusikaltėliai (ir aukos) Suomijoje turėjo teistumų daugiau nei kurioje kitoje šalyje: 69 % anksčiau buvo teisti, 28 % – pakartotinai teisti, o 37 % – buvo nuteisti įkalinimo įstaigoje. Anglijoje ir Velse dauguma (68 %) įvykdžiusių nužudymus asmenų buvo teisti už anksčiau padarytus nusikaltimus, o apkaltinamųjų nuosprendžių už nužudymus daugiausia skirta vyrams. Nurodoma, kad Šveicarijoje santykinai didelis procentas nusikaltėlių nusižudo tuoj pat po nužudymo akto (9 % nusikaltėlių), dar 4 % bandė žudyti. Nyderlanduose ir Anglijoje bei Velse šie rodikliai yra gerokai mažesni, 4 % ir 3 %, Suomijoje 7 % – kai po įvykio nusikaltėlis įvykdo ir savižudybę. Apibendrinant reikia pasakyti, kad nužudymai dažniausiai yra susiję su piktnaudžiavimu alkoholiu bei linkusiais smurtauti asmenimis Suomijoje ir asmenimis, turinčiais nusikalstamą biografiją Anglijoje ir Nyderlanduose. Nyderlanduose nužudymai dažnesni (30 %) kriminalinėse situacijose, tai rodo daug didesnis neklasifikuotų nužudymų atvejų skaičius. Šveicarijoje yra didelis nužudymų paplitimas artimoje aplinkoje; 46 % visų Šveicarijoje nužudytų aukų yra šeimos nariai ar kiti artimos aplinkos asmenys, o Nyderlanduose tokių atvejų 29 %, Suomijoje 35 %. Suomijoje dauguma nukentėjusiųjų yra pažįstami su nusikaltusiu asmeniu, bet nepriklauso nusikaltėlio šeimai. Atsižvelgiant į šias skirtingas nužudymų tendencijas, aukos dažniau buvo moterys Suomijoje (30 %), Nyderlanduose (29 %), Anglijoje ir Velse (29 %) nei Šveicarijoje (44 %) [282].

Panaudojus šaunamąjį ginklą nužudytų aukų dalis Suomijoje yra palyginti nedidelė (15 %), vertinant tai, kad santykinai didelis (30 %) šalyje registruotų šaunamųjų ginklų skaičius gyventojams (dauguma iš jų ilgavamzdžiai, skirti medžioklei), ir šioje šalyje santykinai didelis nužudymų dažnis (didžiausias Vakarų Europoje). Šis mažas procentas atrodo dar įspūdingesnis, atsižvelgiant į tai, kad daugelis nužudyti naudojamų ginklų pagal policijos šaltinius buvo nelegaliai laikomi (daugiau nei 54 %). Atsižvelgiant į tai, kad dauguma ginklų yra naudojami medžioklei (ir galbūt laikomi name), jie gali būti mažiau prieinami (ir mažiau tinkami) naudoti smurto aplinkoje. Atvirksčiai, palyginti su mažu registruotų ginklų asmenims rodikliu Olandijoje (tik 4 %), atrodo stebėtinais didelis yra aukų, nužudytų šaunamaisiais ginklais, procentas (vyrų 48 %, moterų 17 %). Atsižvelgiant į tai, reikia nepamiršti, kad didelė dalis nužudymų Nyderlanduose lieka neklasifikuota (10 %) arba net neišspręsta (20 %) ir galbūt tai susiję su organizuotu nusikalstamumu. Autorių nurodoma, kad daugelis Nyderlanduose nužudymo tikslais naudojamų šaunamųjų ginklų iš tikrųjų gali būti nelegaliai laikomi. Tai paaiškintų, kodėl aukų, kurios buvo nužudytos šaunamaisiais ginklais, dalis neatitinka bendrojo registruotų šaunamųjų ginklų nuosavybės skaičiaus toje šalyje. Šveicarijoje registruotų įvykdytų artimoje aplinkoje nužudymų atvejais 30 % buvo panaudoti neteisėtai laikomi šaunamieji ginklai ir 86 % įvykdant plėšimą ir nužudymą [283].

Anglijoje ir Velse vyrai ir moterys daug rečiau buvo nužudyti panaudojant šaunamąjį ginklą. Tik 8 % vyrų ir 2 % moterų nužudyta šaunamaisiais ginklais, nors nužudymų artimoje aplinkoje padaroma palyginti dažnai, sudaro 53 % visų nužudymų atvejų. Retas šaunamųjų ginklų naudojimas rodo, kad dėl griežtų įstatymų, susijusių su ginklų įsigijimu ir nuosavybe, šie ginklai rečiau yra laikomi namuose, o neteisėti šaunamieji ginklai gali būti mažiau prieinami ir dažniau naudojami gatvės nusikaltimuose [283–290].

Apibendrinant galima teigti, kad asmenims registruotų turimų šaunamųjų ginklų skaičius šalyje yra glaudžiai susijęs su moterų nužudymais ir savižudybėmis (abiejų lyčių) panaudojant šaunamąjį ginklą, išskyrus vyrų nužudymus.

Šį modelį iš esmės galima paaiškinti tuo, kad šaunamieji ginklai paprastai laikomi namuose, ir moterų nužudymai, skirtingai nei vyrų, dažniausiai būna namų aplinkoje. Registruotų asmenims šaunamųjų ginklų skaičiaus sumažėjimas šalyje (ginklų prieinamumas) turi didelį poveikį tiek nužudymų, tiek savižudybių, padarytų šaunamuoju ginklu, skaičiui, tačiau nesukelia kitų nužudymų metodų pasiskirstymo pokyčių [282–293].

3.11. Terorizmas

Terorizmas iš esmės yra psichologinio karo forma, kurią taikant civiliams gyventojams naudojamosi nediskriminaciniu smurtu arba smurto grėsme, siekiant socialinių, politinių, religinių ar kitų ideologinių tikslų. Ši tema taip pat apžvelgtina atliekant nužudymų apžvalgą. Terorizmo tikrai negalima priskirti prie įprastų šiame darbe vertinamų tyčinių nužudymų. Nužudymas yra šalutinė terorizmo poveikio taktika, kurios pagrindinis tikslas yra terorizuoti, o ne žudyti. Tačiau terorizmo atvejais kartais yra vykdomi masiniai nužudymai, ir šis reiškinys pasireiškia Europoje daugiau nei bet kur kitur pasaulyje. Terorizmo, kaip ir nužudymų, apibrėžtis nėra lengva užduotis. Autoriai 1980 metais suformulavo terorizmo definiciją, kurią sudaro 116 žodžių, tai rodo jo apibrėžimo sudėtingumą [293]: terorizmas yra nerimą skatinantis pakartotinio smurtinio veiksmo metodas, kurį naudoja (pusiau) slaptas individas, grupė ar valstybės veikėjai dėl kriminalinių ar politinių priežasčių, dėl kurių – kitaip nei nužudymo – tiesioginis smurto tikslas neturi pagrindinio taikinio. Tiesioginės žmonių, nukentėjusių nuo smurto, aukos dažniausiai pasirenkamos atsitiktinai (galimybių tikslai) arba pasirinktinai (reprezentatyvūs ar simboliniai tikslai) iš tikslinės populiacijos ir yra kaip pranešimų generatoriai. Grėsme ir smurtu grindžiami komunikacijos procesai tarp teroristų (organizacijų) bei aukų ir pagrindinis tikslas yra manipuliuoti (auditorija), paverčiant ją teroro taikiniu, poreikių taikiniu arba dėmesio tikslu, priklausomai nuo to, ar pirmiausia siekiama įbauginti, prievartos ar propagandos. Todėl pagrindinės institucijos, kurios kovoja su terorizmu, linkusios naudoti daug paprastesnes ir skaidresnes apibrėžtis. JAV valstybės departamentas nurodo, kad terorizmas vykdomas nevalstybinių subjektų, kurių tikslas yra ne karo dalyviai. Federalinis tyrimų biuras kaip teisėsaugos institucija nurodo terorizmą kaip neteisėtus veiksmus ir aiškina, kad jų tikslai gali būti prieš asmenį ir jo nuosavybę [293–296].

Europos Sąjungoje kovos su terorizmu nutarime 2002 metais terorizmas apibrėžiamas taip: kriminaliniai nusikaltimai asmenims ir jų turtui; atsižvelgiant į jų pobūdį ar kontekstą, kurie gali pakenkti šaliai ar tarptautinei organizacijai, jų tikslai: įbauginti gyventojus; versti vyriausybę ar tarptautinę organizaciją atlikti ar susilaikyti nuo bet kokio veiksmo; destabilizuoti ar sunaikinti pagrindines politines, konstitucines, ekonomines ar socialines šalies ar tarptautinės organizacijos struktūras [297–299].

Pasaulio agentūros pateikia informaciją apie teroristų veiklą ir skaičius, remiantis organizacijų skaičiavimais, išpuolių skaičiai mažėja: 2007 metais įvyko 581 išpuolis, 2008 metais – 441 išpuolis, 2009 metais – 294 išpuoliai,

2014 metais – 226 išpuoliai, 2015 metais – 193 išpuoliai, 2016 metais – 142 išpuoliai, 2017 metais – 205 išpuoliai. Dauguma išpuolių Europoje yra separatistiniai (67 %). 2007 metais iš 581 išpuolio 92 % buvo surengti separatistų. Teroristiniai išpuoliai nuo 1970 metų daugiausiai vyksta Jungtinėje Karalystėje – 4415, Prancūzijoje – 3182, Ispanijoje – 2456, Italijoje – 1494, Vokietijoje – 1133, Graikijoje – 893. 2017 metais iš 205 išpuolių Jungtinėje Karalystėje buvo 107, Prancūzijoje 54, Ispanijoje 16, Italijoje 14, Graikijoje – 8 [300].

Didesnė dalis teroristų išpuolių Europoje (69 %) neapima mirties atvejų. Tačiau 2004 metais įvyko 200 asmenų žūtis Madride (Ispanija) sproguis traukiniui, 2005 metais Londone (Didžiojoje Britanijoje) vieno išpuolio metu žuvo daugiau nei 50 žmonių. 2017 metais dėl teroristinių išpuolių žuvo 68 žmonės ir 844 buvo sužaloti. Sprogmenų naudojimas teroristinių išpuolių metu sumažėjo nuo 40 % visų atvejų iki 30 % 2017 metais.

Šaunamųjų ginklų naudojimas išpuolių metu 2017 metais padidėjo iki 41 %, o 2016 metais tokie atvejai sudarė 38 % [300].

3.12. Nužudymai Lietuvoje

Lietuva yra palyginti maža Rytų Europos šalis tiek gyventojų, tiek žemės ploto atžvilgiu: apie 3,4 mln. gyventojų ir 65 000 km². Tačiau iš Baltijos šalių Lietuva yra labiausiai apgyvendinta ir geografiškai didžiausia šalis, padalyta į dešimt apskričių ir šešiasdešimt savivaldybių.

Lietuva 1990 metais kovo mėnesį paskelbė nepriklausomybę nuo Sovietų Sąjungos, todėl šis laikotarpis nurodomas kaip pereinamasis ekonomikos laikotarpis. Po šios deklaracijos įvyko didelių ekonominių pokyčių, todėl šis periodas nurodomas kaip ryškus ekonominių sąlygų pasikeitimo etapas [301, 302]. Po 1990 metų Lietuvoje buvo ryškus ekonomikos augimas. Lietuva tapo pasaulinės ekonominės bendruomenės dalimi, 2004 metais – Europos Sąjungos nare [302, 303]. Įstojus į Europos Sąjungą įvyko įstatymų, reglamentuojančių tarptautinę prekybą, pokyčių, suvienodinta ekonominės plėtros politika ir atsirado bendra valiuta. Nuo šio periodo pasikeitė ir nužudymų pobūdis Lietuvoje.

Kalbant apie socialines, demografines ir ekonomines ypatybes, Lietuvoje daugiausia yra miesto gyventojų (67%), didelę gyventojų dalį (69,6 %) sudaro darbingo amžiaus (15–64 metų) asmenys; 14,2 % gyventojų yra 0–14 metų ir 16,2 % gyventojų yra vyresni nei 65 metų. Lietuvos gyventojų amžiaus vidurkis yra 39,7 metų (vyrų – 37,1 metų ir moterų – 42,3 metų). Lietuvos gyventojų skaičius lėtai mažėja, kai gimstamumas siekia 9,11 gimimų 1 000

gyventojų, 11,18 mirčių 1000 gyventojų ir yra neigiamas migracijos lygis. Pagal etnines grupes daugiausia šalies populiacijos sudaro lietuviai 83,4 %, lenkai – 6,7 %, rusai – 6,3 %; katalikai sudaro 79 % gyventojų, po to stačiatikiai 4,1 % ir protestantai 1,9 % [304–307].

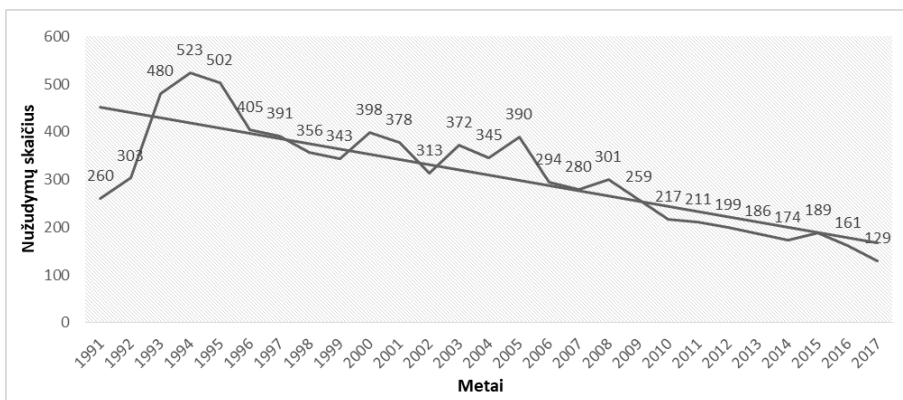
Privačių registruotų ginklų dažnis Lietuvoje yra mažas: 0,1 šaunamųjų ginklų 100 asmenų. Iš 179 šalių Lietuva yra 160 vietoje pagal registruotų ginklų skaičių šalyje. Palyginti – Jungtinėse Amerikos Valstijose (1-oje vietoje) yra 88,8 šaunamųjų ginklų 100 gyventojų [304–307].

Kriminogeniniai rodikliai, nusikalstamumas, nužudymų dažnis nuo 2001 metų Lietuvoje mažėja; vidutinių pajamų vidurkis didėja; nedarbo lygis mažėja (2001 metais – 17,4 %, o 2008 metais – 5,8 %); daugėja gyventojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą – nuo 11,6 iki 16,1 %. Tačiau ne visais Lietuvos visuomenės aspektais rodikliai gerėja [304–307].

Alkoholio suvartojimas vienam gyventojui, kuris susijęs su bendru nužudymų skaičiumi, pastaraisiais metais Lietuvoje didėja ir matomas pastovus augimas nuo 2001 metų – nuo 10 litrų absoliutaus alkoholio vienam gyventojui iki 11,4 litro 2008 metais [308–310]. Nuo 2011 metų alkoholio suvartojimas vienam gyventojui sudaro daugiau nei 14 litrų. Nors toks padidėjimas neatrodo problemiškas, tai reiškia, kad alkoholio vartojimas absoliučiai padidėjo 14 %, o alkoholinių gėrimų pardavimas vienam gyventojui – 57 %. Be to, 2001–2008 metais smarkiai išaugo su alkoholio vartojimu susijęs mirtingumas. Su alkoholiu susijęs vyrų ir moterų mirtingumas padidėjo tiek miesto, tiek kaimo vietovėse. Toks su alkoholiu susijęs mirtingumo padidėjimas nestebina, atsižvelgiant į alkoholio vartojimo padidėjimą. Šis alkoholio vartojimo padidėjimas autorių siejamas su padidėjusiomis (disponuojamosiomis) nuo 2001 metų Lietuvoje pajamomis [308–310].

Autoriai, vertinantys pastarojo meto Lietuvoje nužudymų tendencijas, nurodo ir istorinę perspektyvą, tiriant socialinių, politinių ir ekonominių sąlygų poveikį nužudymams Baltijos šalyse [311]. Vertinami du sociopolitiniai laikotarpiai: 1970–1984 metai (sovietinio režimo metai) ir reformų laikotarpis 1985–1998 metais. Lietuvoje nužudymų dažnis per pirmą laikotarpį (1970–1984 metus) reikšmingai didėjo, nors ir labai lėtai. Po 1985 metų, prasidėjus demokratinėms reformoms, nužudymų dažnis staiga pradėjo kristi. Tuo metu, kai Lietuvoje įsigalėjo rinkos ekonomika, nužudymų skaičius iki 1994 metų vėl išaugo; prasidėjus stabilizacijos laikotarpiui nužudymų dažnis sumažėjo iki 1989 metų lygio. Reikia paminėti, kad per pastaruosius 40 metų Lietuvoje nužudymų dažnis visą laiką buvo gana nepastovus [311, 312] (1 pav.).

Dažniausiai nužudymų duomenys Lietuvoje autorių yra vertinami nuo 2001 metų dėl duomenų nuoseklumo ir prieinamumo, nes ne visi duomenys yra prieinami iki 2001 metų. Prieš apžvelgiant nužudymų diskusiją Lietuvoje, svarbu apibūdinti nužudymų skaičiavimo sistemą. Dažniausia nužudymų arba bet kokių nusikaltimų skaičiavimo forma yra nusikalstamumo dažnis. Nusikalstamumo dažnis skaičiuojamas susiejant su gyventojų (populiacijos) skaičiumi: kuo didesnė šalis, suprantama, tuo turės daugiau nusikaltimų (nužudymų) tiesiog dėl savo dydžio. Nors žinoma, kad nusikalstamumo dažnio skaičiavimas turi apribojimų, ypač atsižvelgiant į nacionaliniu mastu nustatomą nužudymų dažnį, tačiau standartizuotas nužudymų dažnis yra naudojamas visose šalyse kaip bendras skaičiavimo metodas. Šis skaičiavimas atliekamas įvertinant visus šalies gyventojus. Siekiant papildyti nusikalstamumo dažnio skaičiavimą, taip pat naudojamas papildomas vietos koeficientas [313–315]. Vietos koeficientas buvo įtraukiamas kriminologijoje ir nuo to laiko naudojamas daugelyje mokslo studijų [316–321]. Vietos koeficientas yra geografinė priemonė, kuria galima apskaičiuoti veiklos pasireiškimą tam tikrame regione, pavyzdžiui, Lietuvos savivaldybėse [322, 323].

1 pav. Nužudymų pasiskirstymas Lietuvoje 1991–2017 metais

Jungtinių Tautų duomenimis, Lietuva yra viena iš didžiausių nužudymų dažnį turinti šalis ir yra 21 vietoje pagal nužudymų skaičių pasaulyje po Pietų Afrikos, Rusijos, Centrinės ir Pietų Amerikos. Pasaulio sveikatos organizacija taip pat suskirstė šalis pagal nužudymų dažnį, Lietuva priskiriama prie Afrikos, Karibų jūros, Meksikos, Centrinės Amerikos, Pietų Amerikos, Filipinų ir nedaugelio kitų Rytų Azijos šalių (Kambodžos, Šiaurės Korėjos, Mianmaro ir kitų šalių). Eurostat duomenimis, ši tendencija Europos

kontekste truko iki 2008 metų. Šiuo metu Lietuva turi septynis kartus didesnę nužudymų dažnį nei 27 Europos Sąjungos valstybių narių nužudymų vidurkis.

Eurostat duomenimis, 2007 metais nužudymai Lietuvoje sudarė 0,42 % visų nusikaltimų. Tai didžiausias procentas visose 27 Europos Sąjungos valstybėse narėse, kita didelė nužudymų dalis yra Latvijoje. 2007 metais Europos Sąjungos 15 šalių nužudymų dalis sudarė 0,02 % visų nusikaltimų.

Nors po Lietuvos nepriklausomybės nuo buvusios Tarybų Sąjungos organizuoto nusikalstamumo veikla padidėjo ir prisidėjo prie didelio Lietuvos nužudymų dažnio, tačiau Lietuva nėra vienintelė šalis, kur šis kintamasis didėjo [324]. Autoriai nurodo, kad Lietuvoje yra kažkas unikalaus, dėl ko šioje šalyje toks didelis nužudymų dažnis.

Lietuvoje nuo nepriklausomybės laikotarpio matoma nužudymų dažnio mažėjimo tendencijų. Be to, 2004 metais Lietuvoje pasikeitė nužudymų dažnio skaičiavimas. Iki 2004 metų skaičiuojant nužudymų dažnį buvo įtraukiami ir pasikėsinimai nužudyti. Po 2004 metų, pasikeitus skaičiavimo pobūdžiui, akivaizdu, kad nužudymų dažnis Lietuvoje sumažėjo.

Lietuvoje yra didelis nužudymų dažnis, tačiau jis nėra vienodas visuose šalies regionuose. Mažiau nei trečdalis Lietuvos savivaldybių turi mažesnę nužudymų procentą iš visų nusikaltimų nei visos šalies vidurkis. Atvirksčiai, nors nužudymų dažnis Lietuvoje pastaraisiais metais mažėja, tačiau kai kuriose savivaldybėse šis rodiklis didėja.

Yra daugybė kintamųjų, atskleidžiančių nužudymo charakteristikų tendencijas, įskaitant jaunų asmenų nužudymus, vyrų ir moterų nužudytas aukas, miesto ir kaimo vietoves, nužudymo vietą, nužudymo būdą (*modus operandus*).

Nepilnamečių įvykdytų nužudymų skaičius sudaro palyginti nedidelį procentą. Tai nenuostabu, nes nužudymai paprastai turi vėlesnę savo amžiaus nusikalstamumo kreivę. Vis dėlto pastebima, kad daugėja jaunų asmenų (nepilnamečių) padarytų nusikaltimų, nužudymų. Tik nedaugelio autorių pastebimos tokios tendencijos, tačiau nepilnamečių padarytų nužudymų didėjimas neabejotinai nuspelno ateities mokslinių tyrimų dėmesio. Vyrų, nuteistų už nužudymą ir kaltinamų įvykdžius nužudymą, didesnis procentas (90 %) taip pat nestebima. Daugumą nužudymų ir kitų nusikaltimų padaro vyrai. Analogiškai, nužudytos aukos taip pat dauguma – vyrai [325].

Nužudymai Lietuvoje – daugiausia miesto reiškinys ir sudaro 60 % atvejų. Taip pat apie 60 % vyrų ir moterų (nužudymo aukų) gyvena miesto vietovėse. Dauguma nužudymų (51 %) įvykdoma gyvenamojoje erdvėje, po to – viešose / atvirose teritorijose (37 %), negyvenamose patalpose / sandėliukuose ir

panašiai (5 %), viešose erdvėse – lignoninėse, viešojo maitinimo įstaigose (2 %) ir kitose vietose (4 %). Galiausiai nužudymų *modus operandus* per tam tikrą laiko intervalą skiriasi. Sumušimas, tai yra nužudymas, padarytas kietu buku daiktu, yra labiausiai paplitęs metodas, paskui nužudymai, padaryti pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turinčiu daiktu, šautiniai sužalojimai, asfiksijos (uždusimas dėl išorinio poveikio). Autorių tyrimuose dokumentuojamas mažas nužudymų šaunamaisiais ginklais skaičius, jis priklauso nuo mažo registruotų šaunamųjų ginklų kiekio Lietuvoje [304–307].

Apskritai apie 31 % nužudymų atvejų – aukos yra moterys. Atsižvelgiant į tokį didelį procentą moterų nužudytų aukų tarpe, nenuostabu, kad visos moterys, vyrų ir moterų aukos, turi beveik vienodas tendencijas visose amžiaus kategorijose. Nužudymų atvejų procentas yra didžiausiais 40–59 metų amžiaus intervale.

Kai nusikalsta moterys, nužudo, tik 8 % atvejų. Šis rezultatas atitinka ankstesnius šios srities tyrimus [325]. 78 % vyrų nusikaltėlių yra jaunesni nei 40 metų ir tik 64 % moterų yra jaunesnės nei 40 metų. Nepaisant to, dauguma įvykdžiusių nužudymus asmenų yra jaunesni nei 30 metų. Toks pat amžiaus intervalas taip pat pateikiamas ir nusikaltėlių (30–39 metų), tačiau jis yra mažesnis dėl jaunesnių vyrų nusikaltėlių dominavimo.

Autorių diskusija apie nužudymus Lietuvoje yra aprašomoji. Nors aprašomoji statistika gali būti konstruktyvi, būtina išvada nagrinėti, kad būtų galima paaiškinti tokį reiškinį kaip nužudymai [312, 326]. Nors organizuotas nusikalstamumas dažnai nurodomas kaip bendro nusikaltimų, o ypač nužudymų, didėjimo priežastis, tai sudaro tik apie 20 % nužudymų. Beveik du trečdaliai nužudymų apima artimos aplinkos žmones ar šeimos narius, skatinamas alkoholio vartojimo. Nors nužudymų skaičius mažėja (nužudymų sumažėjo daugiau kaip 30 % nuo 1990 metų), tačiau jis išlieka didelis, palyginti su kitomis Europos Sąjungos šalimis.

Vertinant regioninį nužudymų pasiskirstymą, nužudymų dažnis yra didesnis miestuose, kur yra tankiausiai apgyvendinti šalies regionai [312]. Nužudymų studijose autoriai Baltijos šalis analizuoja bendrai, nors yra bandymų tarp šių šalių nustatyti statistiškai reikšmingus rezultatų skirtumus. Vertinamas gyventojų skaičiaus mažėjimas, socialinės atskirties požymiai, didelis santuokų nutraukimo skaičius, kurie siejami su didėjančiu nužudymų dažniu šalyje. Šioms hipotezėms naudojami aiškinamieji kintamieji: ištuokų dažnis, mirtingumas iki vienu metų amžiaus 1000 gimusių, bendrasis vidaus produktas vienam gyventojui, 15–29 metų amžiaus vyrų dalis šalyje, užsienio piliečių dalis, natūralus gyventojų (populiacijos) prieaugis, migracija, gyventojų tankis. Svarbiausias išskiriamas nužudymų aiškinimo aspektas –

pereinamasis ekonomikos laikotarpis. Daugelis šių kintamųjų klasifikuojami pagal socialinės disorganizacijos teoriją ir užima svarbiausią vietą nusikaltimų analizėje Vakarų šalių kontekste [327, 328]. Nors ne visi kintamieji yra statistiškai reikšmingi, šių kintamųjų stiprumas atskleidžia, kad nužudymai pereinamuoju ekonomikos laikotarpiu atitinka panašius modelius Vakarų šalyse, ir stebimi panašūs kintamieji Rusijos pereinamajame laikotarpyje [329–331].

Nužudymų modelio aiškinamoji galia turi nemažai skirtumų, tačiau iš autorių analizės matyti keletas pagrindinių rezultatų. Pirma, skyrybų dažnis teigiamai varijuoja su nužudymais Lietuvoje. Antra, jaunų vyrų skaičiaus padidėjimas didina nužudymų skaičių. Trečia, didėjantis kitų šalių populiacijos skaičius didina nužudymų atvejų skaičių [312].

Autoriai nurodo, kad dėl santuokos nutraukimo didėjantis nužudymų skaičius nulemtas šeimos aplinkos jėgų, atsiradusių dėl ekonomikos pokyčių. Vertinami nužudymai artimoje aplinkoje, susiję su šeimos nariais ir alkoholio vartojimu, kaip patikimi kintamieji [312]. Tačiau gali būti taikomas ir standartinis socialinės disorganizacijos teorijos paaiškinimas: regionas, turintis didesnę skyrybų dažnį, turi daugiau sunkumų kuriant bendruomenę, kurioje būtų galima suvaldyti nusikalstamumą – socialiai disorganizuotas regionas. Šis sunkumas kyla dėl to, kad daugiau skyrybų paprastai reiškia daugiau vienišų šeimų ir mažiau laiko sąveikai su aplinkiniais. Padidėjęs jaunų vyrų dažnis regione yra lengvai suprantamas atsižvelgiant į amžiaus ir nusikalstamumo kreivę ir vyrų didelio procento atstovavimą nusikalstamoje veikloje [332, 333]. Kitų šalių populiacijų buvimas gali būti susietas su socialine disorganizacija dėl etninio heterogeniškumo; didesnės etninės nevienalytiškumo teritorijos turi didesnių sunkumų kuriant socialinę organizaciją dėl bendravimo ar etninių konfliktų, dėl kurių kyla didesnis nusikaltimų lygis (nužudymų skaičius). Vertinant šiuos kintamuosius manoma, kad jie stipriausiai paaiškina nužudymų paplitimą nei kiti kintamieji, pavyzdžiui, tiesioginės užsienio investicijos ir regiono geografinė padėtis [312].

Kalbant apie kitus autorių tyrimus, daugiau dėmesio yra skiriama Lietuvos savivaldybėms. Tai leidžia atsakyti į klausimą: ar nužudymų dažnis yra didesnis tuose pačiuose regionuose, kuriuose santuokos nutraukimo lygis yra aukštas. Tačiau aiškinamoji galia (dėl priežastingumo) yra ribota. Duomenų analizės tyrimai yra susiję su klausimu: ar vieno kintamojo pokyčiai lemia atitinkamus kito kintamojo pokyčius [326].

Kitų autorių mokslinių tyrimų kontekstas – Europos Sąjungos narystės poveikio smurtiniams nusikaltimams Lietuvoje tyrimai. Nors perėjimas prie

narystės į Europos Sąjungą nėra toks staigus kaip ekonomikos pokyčiai, įvykę šalyje, vis dėlto šis perėjimas galėjo sutrikdyti visuomenės aspektus. Autoriai laikosi aiškios teorinės pozicijos, remdamiesi kintamųjų atranka iš socialinės disorganizacijos teorijos ir įprastinės veiklos teorijos: gyventojų tankio, vidutinių pajamų, skrybių dažnio, nedarbo lygio, išsilavinimo, aukštųjų mokyklų absolventų ir policijos skaičiaus, tenkančio 1000 gyventojų [326, 334–336]. Nurodoma, kad populiacijos tankio didėjimas, nedarbo didėjimas, išsilavinimo mažėjimas lemia nužudymų dažnio didėjimą. Nors kai kurios šių santykių koreliacijos yra silpnos, pateiktose teorijose, aiškinama, kad šie rezultatai susiję su miesto aplinka [326]. Kaip nurodyta anksčiau, autoriai nurodo, kad nužudymai Lietuvoje yra labiau miesto reiškinys [312]. Neigiama pajamų ir nužudymų dažnio koreliacija yra tikėtinas rezultatas, tačiau autoriai taip pat nurodo, kad yra teigiama santuokų nutraukimo dažnio ir nužudymų koreliacija [312]. Tai patvirtina socialinės disorganizacijos teoriją.

Kalbant apie rezultatus, susijusius su įstojimu į Europos Sąjungą ir jos poveikį, nužudymų dažnis tendencingai mažėjo prieš įstojant į ES ir dar labiau sumažėjo po įstojimo į ES. Tačiau tuo metu, kai Lietuva įstojo į ES, įvyko staigus nužudymų dažnio pakilimas, panašus į tą, kai Lietuvoje įvyko ryškūs ekonominiai pokyčiai [311]. Todėl spartesnis nužudymų dažnio mažėjimas po įstojimo į ES yra geras rodiklis Lietuvos visuomenei, nors ir buvo fiksuojamas staigus vienkartinis nužudymų dažnio padidėjimas. Tai aiškinama socialinės organizacijos ir įprastinės veiklos pokyčiais. Apskritai nusikalstamumo teorijos Lietuvoje aiškinamos pereinamaisiais laikotarpiais, dėl pereinamojo Rusijos laikotarpio [312, 326, 329–331]. Todėl nužudymai Lietuvoje ir jos savivaldybėse gali būti (iš dalies) paaiškinami naudojant Vakarų nusikalstamumo teorijas.

Nužudymų Lietuvoje tyrimas yra įdomus tuo, kad nužudymų dažnis šioje šalyje yra nepaprastai didelis tarptautiniame kontekste. Be to, Lietuva jau yra Europos Sąjungos, kur nužudymų rodikliai yra vieni žemiausių pasaulyje, narė.

Mirtingumas dėl išorinių priežasčių ar mechaninių veiksnių yra labai plati sąvoka, apimanti mirtis, įvykusias eismo įvykių metu, kritimą nuo aukštumos, savižudybes ir nužudymus. Nužudymo apibrėžimas atrodo gana paprastas: nužudymams priskiriama, kai nustatoma mirtis, o mirties priežastis buvo nulemta kito asmens [337, 338]. Tačiau nužudymo apibrėžimas nėra toks paprastas, nes nužudymo, nusikalstamos veikos ir atsakomybės bei motyvų vertinimas įvairiose šalyse skiriasi. Objektyviai nužudymai gali būti susiję su sąmoninga, aktyvia ir tyčine ar netyčine veikla, bet taip pat gali būti dėl neveikimo. Be to, kai kurie autoriai išskiria tam tikrus nužudymo tipus, tarp

jų abortus, pagalba savižudybei, eutanaziją, infanticidą (kūdikių nužudymus), užpuolimus, nulėmusius mirtį, pavojingą vairavimą ir teisiškai pagrįstą žudymą [339, 340]. Be to, manant, kad kai kurie dingusieji asmenys gali būti nužudymo aukomis, nužudymų paplitimas gali padidėti apie 5–7 % [341].

Remiantis Jungtinių Tautų narkotikų ir nusikalstamumo tarnybos (UNODC) ir Eurostat duomenimis, nužudymų dažnis Lietuvoje mažėja, vertinant Europos Sąjungos mastu [337, 342]. 1994 metais tyčinių nužudymų dažnis Lietuvoje buvo 14,2 atvejo 100 000 gyventojų, o 2017 metais – 5,2 atvejo 100 000 gyventojų, o tai rodo, kad šis skaičius per nurodytą laikotarpį sumažėjo perpus [337]. Europoje tyčinių nužudymų vidurkis yra $2,0 \pm 1,9$ atvejo 100 000 gyventojų. Nepaisant mažėjančio nužudymų dažnio Lietuvoje, nusikalstamumo lygis išlieka didelis, palyginti su kitų Europos Sąjungos šalių nusikalstamumu. Lyginant pagal geografinę padėtį, Baltijos šalių nužudymų dažnis Latvijoje yra 3,4 atvejo 100 000 gyventojų, o Estijoje – 3,9 atvejo 100 000 gyventojų [337]. Didelis nužudymų dažnis Ukrainoje ir Baltarusijoje labai išsiskiria – atitinkamai 4,3 atvejo 100 000 ir 3,6 atvejo 100 000 gyventojų. Kitų šalių registruoti tyčinių nužudymų dažniai 100 000 gyventojų yra: 0,8 atvejo 100 000 gyventojų Vokietijoje, Austrijoje, Ispanijoje ir Danijoje; 1,2 Prancūzijoje; 0,9 Nyderlanduose, Italijoje, Airijoje, Švedijoje; 1,8 Belgijoje ir 1,0 Jungtinėje Karalystėje (1 lentelė).

Nužudymų dažnis Europoje labai priklauso nuo šalies geografinės padėties, nes šis rodiklis didėja iš Vakarų į Rytų Europos šalis, o didžiausias vidutinis tyčinių nužudymų dažnis yra 9,4 atvejo 100 000 gyventojų Rusijoje [337, 342].

1 lentelė. Tyčinių nužudymų dažnio vidurkis ir standartinis nuokrypis

Lietuva	Estija	Latvija	Austrija	Belgija	Bulgarija	Kroatija
6,7 ± 0,1	4,5 ± 0,5	3,8 ± 0,7	0,8 ± 0,1	1,7 ± 0,1	1,7 ± 0,2	1,1 ± 0,05
Danija	Suomija	Vokietija	Graikija	Vengrija	Italija	Norvegija
0,7 ± 0,05	1,7 ± 0,2	0,8 ± 0,05	1,5 ± 0,1	1,4 ± 0,1	0,8 ± 0,05	1,2 ± 0,8
Portugalija	Slovakija	Slovėnija	Ispanija	Jungtinė Karalystė	Čekija	Lenkija
1,2 ± 0,1	1,5 ± 0,1	0,7 ± 0,1	0,7 ± 0,05	0,9 ± 0,02	0,9 ± 0,1	0,9 ± 0,2

Kriminologinis kontekstas rodo besikeičiančios nusikalstamumo struktūros dinamiką ir nužudymų ir smurtinių nusikaltimų pokyčius.

Nužudymai 2004 metais sudarė 0,5 % visų nusikaltimų, o 2017 metais šis skaičius sumažėjo iki 0,2 % [343].

Reikia atkreipti dėmesį į nusikalstamumo dažnio statistikos pokyčius, nes tai svarbu vertinant faktinį nužudymų dažnį Lietuvoje, palyginti su kitų Europos šalių nužudymų rodikliais. Be to, reikia įvertinti socialinius pokyčius, siekiant nustatyti jų įtaką nusikaltimams ir nužudymams paplisti [342, 343]. Tolesniame tyrime reikėtų pabrėžti skirtingus kriterijus, susijusius su nužudymais ir smurtiniais nusikaltimais, siekiant padidinti nusikalstamumo prevencijos programų veiksmingumą.

4. TEISINIS NUŽUDYMŲ REGLAMENTAVIMAS LIETUVOJE

Baudžiamosios teisės doktrinoje nužudymas apibrėžiamas kaip neteisėtas tyčinis gyvybės atėmimas kitam žmogui [344]. Žmogaus gyvybė neabejotinai yra absoliuti vertybė, be kurios visa kita nebeturi reikšmės. Teisę į gyvybę, kaip prioritetinę žmogaus prigimtinę teisę, identifikuoja visos teisinės demokratinės valstybės ir užtikrina šios teisės apsaugos būdus. Ne išimtis ir Lietuva, kuri vykdo savo įsipareigojimus gyvybės apsaugos srityje tiek tarptautiniu, tiek nacionaliniu lygmeniu. 1991 m. kovo 12 d. Lietuva Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios tarybos nutarimu Nr. I-1136 „Dėl Lietuvos Respublikos prisijungimo prie Tarptautinės žmogaus teisių chartijos dokumentų“ [345] prisijungė prie Generalinės Asamblėjos rezoliucijos 217 A (III), priimtos ir dar 1948 m. gruodžio 10 d. paskelbtos Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos (įsigaliojo 1948-12-10), kurios 3 straipsnyje numatyta, kad kiekvienas turi teisę į gyvybę, laisvę ir asmens saugumą [346]. 1995 m. balandžio 27 d. Lietuvos Respublikos Seimas įstatymu „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, jos ketvirtojo, septintojo, vienuoliktojo protokolų ratifikavimo“ [347] ratifikavo 1950 m. lapkričio 4 d. Romoje priimtą Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją (įsigaliojo 1953-09-03), kurios 2 straipsnis reglamentuoja, kad kiekvieno asmens teisė į gyvybę saugoma įstatymu [348]. Išskirtinis dėmesys skiriamas vaiko teisių, tame tarpe ir teisės į gyvybę apsaugai. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos, prie kurios Lietuva prisijungė 1992 m. kovo 1 d., Lietuvos Respublikos vyriausybės 1992 m. sausio 8 d. potvarkiu Nr. 11, o 1995 m. liepos 3 d. ratifikavo įstatymu [349], 6 straipsnyje numatyta, kad valstybės dalyvės pripažįsta kiekvieno vaiko neatimamą teisę gyventi ir užtikrina didžiausią galimybę vaikui gyventi ir sveikai vystytis. Nacionaliniu lygmeniu žmogaus teisės į gyvybę apsauga numatyta pagrindiniame valstybės įstatyme – Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, kurios 19 straipsnyje numatyta, kad „žmogaus teisę į gyvybę saugo įstatymas“ [350], taip pat Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme [351].

Lietuvoje žmogaus teisės į gyvybę apsaugą užtikrina Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (LR BK), jame numatyta griežčiausia, t. y. baudžiamoji, atsakomybė už neteisėtą gyvybės atėmimą. Lietuvos Respublikos BK numatyti šie tyčiniai ir neatsargūs gyvybės atėmimo kitam žmogui nusikaltimai: „Nužudymas“ (129 straipsnis), „Nužudymas labai susijaudinus“ (130 straipsnis), „Naujagimio nužudymas“ (131 straipsnis), „Neatsargus gyvybės atėmimas“ (132 straipsnis). Paprastu nužudymu (be kvalifikuojamųjų (sunkinančiųjų) ir privilegijuotų (lengvinančiųjų) požymių)

laikomas nusikaltimas, numatytas LR BK 129 straipsnio 1 dalyje. Už šį nusikaltimą numatyta baudžiamoji atsakomybė nuo septynerių iki penkiolikos metų [352]. Kvalifikuotieji nužudymai numatyti LR BK 129 straipsnio 2 dalyje. Sunkinančiomis aplinkybėmis laikoma nužudžius mažametį; bejėgiškos būklės žmogų; savo artimąjį giminaitį ar šeimos narį; nėščią moterį; du ar daugiau žmonių; nužudymas kankinant ar kitaip itin žiauriai; taip pat nužudymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu; iš chuliganiškų paskatų; iš savanaudiškų paskatų; dėl nukentėjusio asmens tarnybos ar piliečio pareigų vykdymo; siekiant nuslėpti kitą nusikaltimą; siekiant įgyti nukentėjusio asmens organą, audinį ar ląsteles; siekiant išreikšti neapykantą asmenų grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų. Kaip matome, kvalifikuojančių paprastą nužudymą aplinkybių tikrai nemažai ir bausmė labai skiriasi nuo bausmės, esant paprastam nužudymui – laisvės atėmimas nuo aštuonerių iki dvidešimties metų arba laisvės atėmimas iki gyvos galvos. Privilegijuoti nusikaltimai LR BK numatyti 130 straipsnyje – „Nužudymas labai susijaudinus“ ir 131 straipsnyje „Naujagimio nužudymas“ [353].

Nustatant, ar nusikaltimas padarytas, būtina, kad nusikalstama veika atitiktų visus nusikaltimo sudėties požymius. Baudžiamosios teisės mokslas skiria objektyviąją ir subjektyviąją nusikaltimo pusę bei tokius nusikaltamos veikos sudėties požymius: objektas, objektyvioji pusė (veika, pasekmės, priežastinis ryšys, aplinkybės, būdas), subjektas (amžius, pakaltinamumas), subjektyvioji pusė (kaltė, motyvas, tikslas) [354] (2 lentelė).

Nužudymo objektas (dalykas) gali būti tik kito žmogaus gyvybė (kito žmogaus kūnas). Gyvybės atėmimas sau – savižudybė – nusikaltimu nelaikoma. Nužudyti galima tiek aktyviais veiksmais (pvz., pasmaugimas), tiek ir neveikimu (pvz., motina palieka savo ką tik gimusį naujagimį jam pavojingoje aplinkoje), tyčiais veiksmais, tiek ir per neatsargumą (pvz., slaugytoja per neapdairumą sušvirškščia į veną kito, nei paskirta, vaistinio preparato didelę dozę). Visada nužudymo pasekmė yra žmogaus mirtis. Nužudyti galima tik gyvą žmogų, t. y. jau gimusį ir dar nemirusį. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.3 straipsnyje numatyta, kad fizinio asmens gimimo momentu pripažįstamas pirmas savarankiškas naujagimio įkvėpimas, o mirties momentu pripažįstamas jo kraujotakos ir kvėpavimo negrįžtamas nutrūkimas arba jo smegenų visų funkcijų visiškas ir negrįžtamas nutrūkimas [355].

Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatyme reglamentuojama, kad mirties momentas – laikas, kai negrįžtamai

nutrūksta žmogaus kraujotaka ir kvėpavimas arba kai negrįžtamai nutrūksta visų žmogaus galvos smegenų struktūrų veikla [356].

Nužudymo subjektas – žmogus, kuris atėmė gyvybę kitam žmogui – ir turi būti pakaltinamas ir sulaukęs 14 m. amžiaus (nusikaltimo „Naujagimio nužudymas“ subjektui naujagimio motinai baudžiamoji atsakomybė atsiranda nuo 16 m.).

LR BK 17 straipsnyje pateikta nepakaltinamumo sąvoka. Asmuo laikomas nepakaltinamu, jeigu darydamas LR BK uždraustą veiką jis dėl psichikos sutrikimo negalėjo suvokti jos pavojingumo arba valdyti savo veiksmų. Privilegijuotų nusikaltimų „Nužudymas labai susijaudinus“ ir „Naujagimio nužudymas“ subjektas turi riboto pakaltinamumo požymių.

LR BK 18 straipsnyje pateikta riboto pakaltinamumo sąvoka. Asmuo laikomas ribotai pakaltinamu, jeigu darydamas LR BK uždraustą veiką, jis dėl psichikos sutrikimo, kuris nėra pakankamas pagrindas pripažinti jį nepakaltinamu, negalėjo visiškai suvokti pavojingo nusikalstamos veikos pobūdžio ar valdyti savo veiksmų.

Nužudymų klasifikacija gali būti labai įvairi. Pagal kaltės formą – tyčiniai ir neatsargūs, pagal nužudymo būdą – pasmaugiant, pakariant, paskandinant, ir t. t., pagal nusikaltimo įrankius – nunuodijant vaistiniais preparatais, nušaudant pistoletu ir t. t., pagal subjekcinį amžių – nužudymai, padaryti pilnamečių asmenų, nužudymai, padaryti nepilnamečių asmenų, pagal nukentėjusiojo amžių – naujagimio nužudymas, mažamečio nužudymas (asmuo iki 14 m.), pagal nukentėjusiojo ir kaltininko giminystės ryšius – tėvo nužudymas, motinos nužudymas ir t. t. LR BK numatyta, kad nusikaltimai yra tyčiniai ir neatsargūs.

Tyčiniai nusikaltimai skirstomi į nesunkius, apysunkius, sunkius ir labai sunkius. Nesunkus nusikaltimas yra tyčinis nusikaltimas, už kurį baudžiamajame įstatyme numatyta didžiausia bausmė neviršija trejų metų laisvės atėmimo.

Apysunkis nusikaltimas yra tyčinis nusikaltimas, už kurį baudžiamajame įstatyme numatyta didžiausia bausmė viršija trejus metus laisvės atėmimo, bet neviršija šešerių metų laisvės atėmimo.

Sunkus nusikaltimas yra tyčinis nusikaltimas, už kurį baudžiamajame įstatyme numatyta didžiausia bausmė viršija šešerius metus laisvės atėmimo, bet neviršija dešimties metų laisvės atėmimo.

2 lentelė. Nusikaltimo (nužudymo) sudėtis

	Požymiai	Paaiškinimas
1.	Objektas (dalykas)	Kito žmogaus gyvybė (Kito žmogaus kūnas)
2.	Objektyvioji pusė:	
2.1.	Veika:	
2.1.1.	Veikimas	Aktyvūs veiksmai
2.1.2.	Neveikimas	Neatlieka veiksmų, kuriuos privalo ir gali atlikti
2.2.	Pasekmės	Kito žmogaus mirtis
2.3	Priežastinis ryšys	Veikimas arba neveikimas → kito žmogaus mirtis
2.4.	Aplinkybės, būdas	Nužudymo būdas, vieta, įrankiai
3.	Subjektas:	Žmogus
3.1.	Amžius	Nuo 14 (16) m.
3.2.	Pakaltinamumas	Pakaltinamas Ribotai pakaltinamas
4.	Subjektyvioji pusė:	
4.1.	Kaltė:	
4.1.1.	Tyčia:	
4.1.1.1.	<i>tiesioginė</i>	Nužudydamas asmuo suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį ir norėjo taip veikti arba, jei žudydamas asmuo suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį, numatė , kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali atsirasti LR BK numatyti padariniai, ir jų norėjo
4.1.1.2.	<i>netiesioginė</i>	Nužudydamas asmuo suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį, numatė , kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali atsirasti LR BK numatyti padariniai, ir nors jų nenorėjo, bet sąmoningai leido jiems atsirasti
4.1.2.	Neatsargumas:	
4.1.2.1.	<i>nusikalstamas pasitikėjimas</i>	Nužudydamas asmuo numatė , kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali atsirasti BK numatyti padariniai, tačiau lengvabūdiškai tikėjosi jų išvengti
4.1.2.2.	<i>nusikalstamas nerūpestingumas</i>	Nužudydamas asmuo nenumatė , kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali atsirasti BK numatyti padariniai, nors pagal veikos aplinkybes ir savo asmenines savybes galėjo ir turėjo tai numatyti.
4.2.	Motyvas, tikslas	Baimė, gėda, neapykanta ir kt.

Labai sunkus nusikaltimas yra tyčinis nusikaltimas, už kurį baudžiamajame įstatyme numatyta didžiausia bausmė viršija dešimt metų laisvės atėmimo [357]. Pagal tai, kokia baudžiamoji atsakomybė numatyta už nužudymą, paprastas ir kvalifikuotas nužudymas priskiriami labai sunkiems nusikaltimams, nužudymas susijaudinus ir naujagimio nužudymas – apysunkiems nusikaltimams.

Taigi kiekvienu atveju, norint teisiškai tiksliai nustatyti ir teisingai įvertinti kaltininko veiką, už kurios padarymą kyla baudžiamoji atsakomybė, ir paskirti

teisingą bausmę, būtina nustatyti visus nusikalstamos veikos sudėties požymius, teisingai suvokti baudžiamųjų įstatymų normų, nustatančių atsakomybę už nužudymą, turinį, vienodai interpretuoti ir taikyti šias normas ikiteisminio tyrimo bei teismų praktikoje.

Vienas iš nužudymo sudėties elementų – objektų yra žmogaus gyvybė, kuri traktuotina ne tik kaip natūralus, biologinis žmogaus egzistavimo procesas, bet ir kaip tam tikra socialinė dalis visuomenėje. Nukentėjusiojo mirtis turi būti dėsningas, o ne atsitiktinis kaltininko veikos padarinys. Sprendžiant, yra priežastinis ryšys ar jo nėra, turi būti nustatyta, kad tik kaltininko padaryta veika sukėlė ir nulėmė padarinių atsiradimą. Paprastai ši aplinkybė nustatoma remiantis teismo medicinos specialisto ar eksperto išvadomis dėl nukentėjusiojo mirties priežasties. Padarinys – žmogaus mirtis yra būtinas nužudymo požymis.

Baudžiamosios teisės teorijoje nužudymas be jo pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių vadinamas nužudymu be kaltininko baudžiamąją atsakomybę kvalifikuojančių ir privilegijuojančių požymių. Privilegijuotas nužudymas – nužudymo rūšis, kurios sudėtis yra formuluojama įtraukiant į pagrindinę sudėtį papildomus požymius, mažinančius veikos pavojingumą. Kvalifikuotas nužudymas – nužudymo rūšis, į kurios pagrindinę sudėtį įtraukiami papildomi požymiai, didinantys nusikalstamos veikos pavojingumą.

Kvalifikuojant nužudymus, padarytus neveikimu, labai aktualu nustatyti kaltę. Nužudymas yra tyčinis nusikaltimas, todėl, norint patraukti baudžiamojon atsakomybėn už šį nusikaltimą, būtina nustatyti, kad neveikdamas (neatlikdamas savo pareigos) kaltininkas supranta, kad dėl tokio neveikimo nukentėjusysis mirs, ir tokių padarinių siekia (tiesioginė tyčia) arba, nors ir nesiekia, bet sąmoningai leidžia jiems kilti (netiesioginė tyčia).

Teismų praktika formuojama taip, kad jei smurtą prieš nukentėjusį naudojo keli asmenys ir šis mirė nuo padarytų sužalojimų visumos, tai atsako visi sužalojimus padarę asmenys. Jei tokiu atveju nukentėjusiojo mirtį sukėlė vienas ar keli padaryti sužalojimai ir nustatyta, kad ne visi asmenys smurtą naudojo turėdami tyčią nužudyti, tai už nužudymą atsako tik tie asmenys, kurių padaryti kūno sužalojimai buvo nukentėjusiojo mirties priežastis. Jei nukentėjusiojo mirtį sukėlė nors ir vienas padarytas sužalojimas, bet nustatyta, kad smurtą naudojo keli asmenys, o smurto pobūdis ir intensyvumas liudija apie tyčią nužudyti arba apie neapibrėžtą tyčią, kuri apima ir gyvybės atėmimą, tai už nužudymą atsako ne tik tie asmenys, kurių padaryti sužalojimai buvo nukentėjusiojo mirties priežastimi, bet ir kiti asmenys, tiesiogiai dalyvavę atimant gyvybę.

Atsakomybė už padarinius atsiranda neatsižvelgiant į tai, kiek laiko praėjo nuo kaltininko padaryto sunkaus, pavojingo gyvybei sužalojimo iki nukentėjusiojo mirties.

Teisinėje praktikoje siūloma laikytis šių pradinio žmogaus gyvenimo momento nustatymo kriterijų: pradiniu žmogaus gyvenimo momentu laikyti visišką kūdikio atsiskyrimą nuo motinos iščių (nesvarbu, ar perkirpta virkštelė ir atsiskyrė placenta) ir kai yra pastebėtas kvėpavimas ar kiti gyvybės požymiai – širdies plakimas, virkštelės pulsavimas ar raumenų judėjimas. Vadinasi, jeigu naujagimio nužudymas yra padaromas apibrėžtu pradiniu gyvenimo momentu, veikoje yra nužudymo sudėtis.

Žmogaus gyvybės pradžios momentas kelia daug diskusijų, tačiau siejamas su tam tikrais gyvybingumo kriterijais. Teisės literatūroje yra skiriamos trys pagrindinės žmogaus gyvybės pradžios teorijos, tai yra gyvybę asmuo turi nuo vaisiaus pradėjimo momento, nuo tam tikro vaisiaus vystymosi momento arba nuo gimimo momento. Kiekviena iš šių teorijų turi savo pranašumų ir trūkumų, jos viena kitą papildo, tačiau vienos teorijos, kuri būtų universali ir tinkama nustatant gyvybės pradžios momentą, nėra.

4.1. Teisinės ir etinės žmogaus gyvybės pradžios teorijos

Dažnai tarptautiniuose dokumentuose vengiama konkrečiai apibrėžti gyvybės pradžios momentą. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 1 straipsnyje nėra apibrėžta minimali vaiko amžiaus riba. Nurodoma: „Šioje Konvencijoje vaiku laikomas kiekvienas žmogus, neturintis 18 metų, jei pagal taikomą įstatymą jo pilnametystė nepripažinta anksčiau.“ Konvencija neįpareigoja valstybių narių dėl gyvybės pradžios, tai jos nustato savo įstatymų leidyboje. Kai kurios valstybės, pvz., daugelis Lotynų Amerikos valstybių, pripažįsta, kad žmogaus gyvybė prasideda nuo pradėjimo. Kitos valstybės, pvz., Didžioji Britanija, Kinija ir daugelis kitų, žmogaus teisę į gyvybę įstatymiškai pripažįsta tik po gimimo [358–400]. Amerikos žmogaus teisių komisija išaiškino, kad Amerikos žmogaus teisių konvencijos 4 straipsnyje numatyta teisė į gyvybę ne visais atvejais ginama nuo prasidėjimo momento [363].

Medicinoje žmogaus vystymasis – vientisas ir nuoseklus, nuo pradėjimo iki mirties tebetrunkantis procesas. Susiformavusi zigota jau turi potencialą būti visaverčiu žmogumi [378]. Medicininiais terminais – zigota, embrionas, vaisius, vaikas – apibūdinami žmogaus raidos etapai. Žmogus gimsta 9 mėnesius išbuvęs gimdoje. Aplinkos pasikeitimas lemia būtiną kai kurių dar prieš tai nenaudotų gebėjimų, pvz., kvėpavimo, panaudojimą.

Kai kuriuose tarptautiniuose dokumentuose nurodoma, kad teisė į gyvybę ginama prieš gimimą. Jungtinių Tautų vaiko teisių deklaracijos preambulėje [358] nurodoma: „Vaikui, turint galvoje jo fizinę ir protinę nesubrendimą, reikia ypatingos apsaugos ir priežiūros, įskaitant atitinkamą teisinę apsaugą, tiek iki gimimo, tiek ir po jo“, Amerikos žmogaus teisių konvencijos 4 straipsnyje numatyta: „Kiekvienas žmogus turi teisę į savo gyvybės apsaugą. Ši teisė turi būti ginama įstatymo ir, kaip paprastai, nuo prasidėjimo momento. Niekas negali atimti jo gyvybės.“ Iš pirmo žvilgsnio atrodytų, kad Konvencijoje ginama žmogaus vaisiaus teisė į gyvybę, tačiau, kaip parodė konkrečios bylos, nagrinėtos Amerikos žmogaus teisių komisijoje (pvz., 1981 m. *Baby Boy* byla), žodžiai „kaip paprastai“ („*in general*“) suteikia tekstui tokią prasmę, kad gyvybė ne visais atvejais ginama nuo prasidėjimo momento [363].

2004 m. liepos 8 d. sprendime [381] Prancūzijoje Teismas nurodė, kad nėra nei pageidautina, nei įmanoma atsakyti į klausimą, ar negimęs vaikas laikomas žmogumi pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 2 straipsnį. Teismo pozicija, kad teisės į gyvybę pradžia – tai ne tik teisinis, bet ir medicininis, filosofinis, etinis ar religinis klausimas. Kiekvienoje valstybėje gali būti skirtingas požiūris į gyvybės pradžią.

Kiti teismai [392, 393] pripažino, kad mirusysis, nesvarbu, gyvybingas ar negyvybingas, yra asmuo. Baudžiamojoje teisėje ši taisyklė, nors ir labai retai, bet yra taikoma [398], kur pateikiamas dvynukų pavyzdys: dvynukai, esantys gimdoje, patiria sužalojimus, nuo kurių vienas miršta prieš gimimą, kitas – po. Ar tai bus nužudymas vienu atveju, o kitu – ne? Kalifornijos baudžiamajame kodekse numatyta, kad nužudymas apima ir vaisiaus nužudymą [388, 391]. Kitose bylose [390, 397] teismas pripažino, jei kūdikis gimė gyvas, įkvėpė ir mirė – veika gali būti kvalifikuojama kaip nužudymas, tačiau jei vaisius mirė gimdymo metu – kaltinamasis išvengia baudžiamosios atsakomybės.

Kur kas dažnesnė teisinė vaisiaus teisės į gyvybę nuo tam tikro jo vystymosi momento interpretacija. Vaisiaus teisė į gyvybę susikerta su keliais interesais, iš kurių pagrindiniai yra moters teisė į privatų gyvenimą ir moters sveikata bei gyvybė. Kalifornijos aukščiausiasis teismas nurodo, kad moters teisė turėti ar neturėti vaikų kyla iš teisės į privatų gyvenimą [374, 387]. Moters teisė turėti ar neturėti vaikų apima tris aspektus: teisę į seksualinę autonomiją, teisę į kūno vientisumą bei autonomiją ir teisę į psichologinę nepriklausomybę ir integralumą. Tiek Europos, tiek JAV teismai beveik vieningai pripažįsta, kad moters gyvybė ir sveikata yra svarbesni už vaisiaus

teisę į gyvybę bet kurioje nėštumo stadijoje. Vis dėlto pagrindinis klausimas kyla dėl to, kokio lygio pavojus moters sveikatai yra svarbesnis už vaisiaus teisę į gyvybę [364, 379, 381]. Lietuvoje šios būklės yra išdėstytos 1994 m. sausio 24 d. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakyme Nr. 50 Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos [361]. Apie pavojų gyvybei ir sveikatai kiekvienu konkrečiu atveju sprendžia gydytojas [370, 373–377, 399]. Pažymima, kad valstybės interesus išsaugoti motinos gyvybę ir sveikatą yra svarbesnis už interesą išsaugoti potencialią gyvybę, todėl abortai galimi ir vaisiui esant gyvybingam, jei dėl nėštumo gresia pavojus motinos gyvybei ar sveikatai. Europoje vaisiaus ir motinos interesai dažniausiai derinami konkrečiai apibrėžiant, nuo kurios nėštumo savaitės (išskyrus atvejus, kada tai gresia moters gyvybei ar sveikatai) draudžiama nutraukti nėštumą. Paprastai nėštumą leidžiama nutraukti iki 12 savaičių (taip pat Lietuvoje), išskyrus Nyderlandus ir Didžiąją Britaniją, kur abortai leidžiami iki 24 nėštumo savaičių [364, 370].

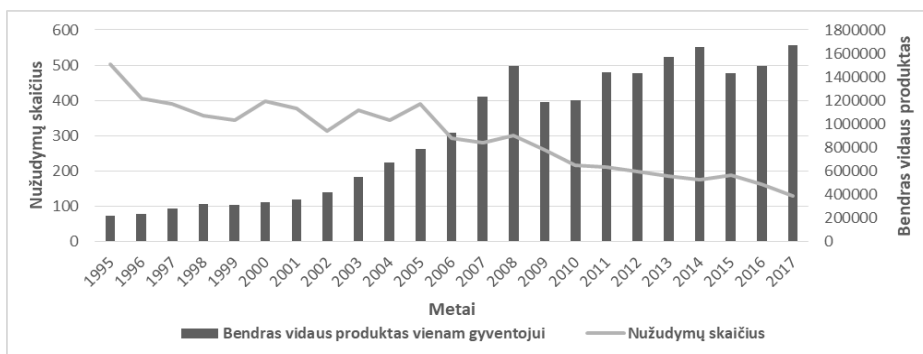
Daugumoje valstybių žmogumi tiesiogiai pripažįstamas tik gimęs kūdikis. Pagal dabartinę Prancūzijos ir daugumos kitų valstybių baudžiamąją teisę, vaisiaus *in utero* prieš pat gimimą gyvybė nėra ginama įstatymų, tačiau kelios minutės po gimimo kūdikis turi visas žmogaus teises. Pagal Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymą [362], vaiko gimimo momentą nustato sveikatos priežiūros specialistai. Vaiko gimimo momento konstatavimo kriterijai yra viso gyvybingo vaisiaus pasirodymas iš moters organizmo. Vaiko gyvybingumo požymiai – savarankiškas kvėpavimas ar širdies plakimas. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse nurodoma, kad fizinio asmens gimimo momentu pripažįstamas pirmas savarankiškas naujagimio įkvėpimas. Taigi, pagal vieną įstatymą reikalaujama, kad naujagimis kvėpuotų, pagal kitą – tokio reikalavimo nėra. Vaiko gimimo momento nustatymas yra svarbus baudžiamojoje teisėje, kai reikia nustatyti, ar vaikas gimė gyvas ir buvo nužudytas, ar gimė negyvas. Šiuo atveju, vadovaujantis Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymu, nustatyti vaiko gimimo momentą privalo ekspertai. Antra vertus, remiantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.2 straipsnio 3 dalimi, jeigu negalima nustatyti, ar vaikas gimė gyvas, ar negyvas, preziumuojama, kad jis gimė gyvas. Įdomu, kad tokiais atvejais, kai naujagimiui, pagimdytam vandenyje, bet dar savarankiškai neįkvėpusiam oro, nutraukiama gyvybė, pagal Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymo nuostatas, tokia veika galėtų būti laikoma nužudymu, tačiau pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nuostatas tokia veika nebūtų laikoma nužudymu.

Kaip matyti, vaisiaus teisės į gyvybę apsauga yra labai skirtingai vertinama skirtingose šalyse. Daugumos Vakarų Europos valstybių baudžiamojoje teisėje žmogaus vaisius nėra prilyginamas gimusiam žmogui, tačiau yra numatyta baudžiamoji atsakomybė už vaisiaus gyvybės atėmimą [381]. Nepateisinami yra trečiųjų asmenų veiksmai, kai prieš moters valią nutraukiamas nėštumas. Vaisiaus teisė į gyvybę visada yra svarbesnė už trečiųjų asmenų interesą nutraukti nėštumą. Tad neturėtų būti vienodai vertinamas moters, nusprendusios atsisakyti vaisiaus, sprendimas, ir asmens, prieš moters valią nutraukusio nėštumą, veiksmai.

5. TIRIAMOJI DALIS

5.1. Nužudymus lemiantys veiksniai

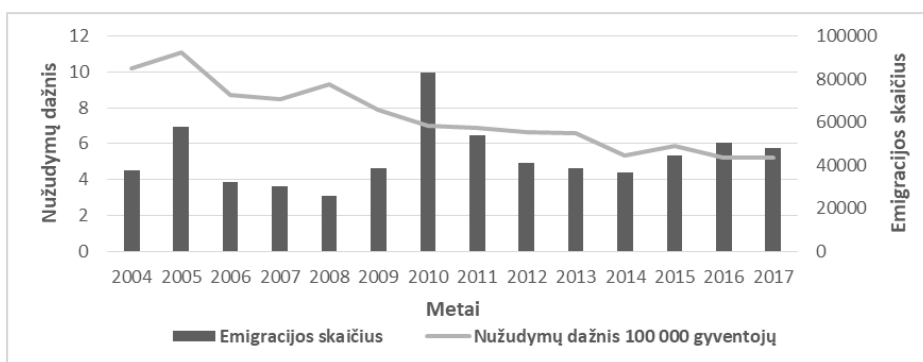
Nustatyta stipri ir reikšminga neigiama Lietuvos bendrojo vidaus produkto (BVP) ir tyčinių nužudymų dažnio ($r = -0,85$, $p = 0,003$) koreliacija.

2 pav. Lietuvos bendrasis vidaus produktas vienam gyventojui ir nužudymai Lietuvoje

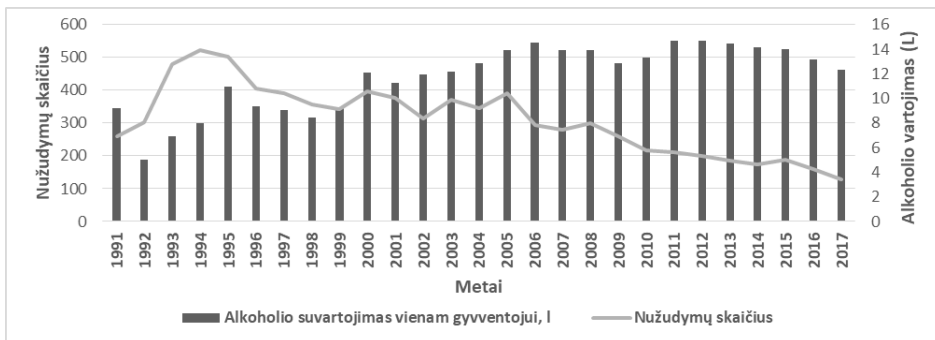
Pritaikius *Poisson* regresijos modelį tarp BVP, emigracijos dažnio, gyventojų skaičiaus, alkoholio suvartojimo ir atliktų autopsijų skaičiaus, BVP kintamasis buvo reikšmingiausiai susijęs su nužudymų dažniu ($p = 0,01$) (2–6 pav.).

Nustatyta silpna nužudymų dažnio ir emigracijos kintamojo koreliacija ($r = 0,06$, $p > 0,05$) (3 pav.).

3 pav. Emigracija ir nužudymų dažnis Lietuvoje

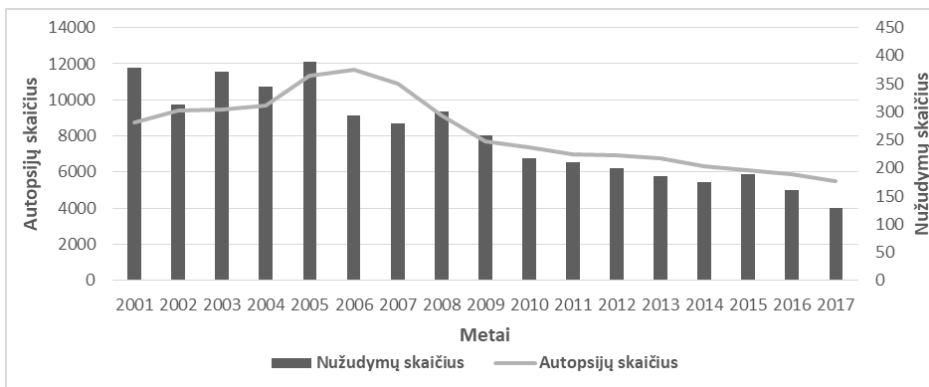
Vidutiniškai stipri neigiama nustatyta alkoholio vartojimo šalyje (L, vienam gyventojui) ir nužudymų dažnio ($r = -0,49, p > 0,05$) koreliacija (4 pav.).

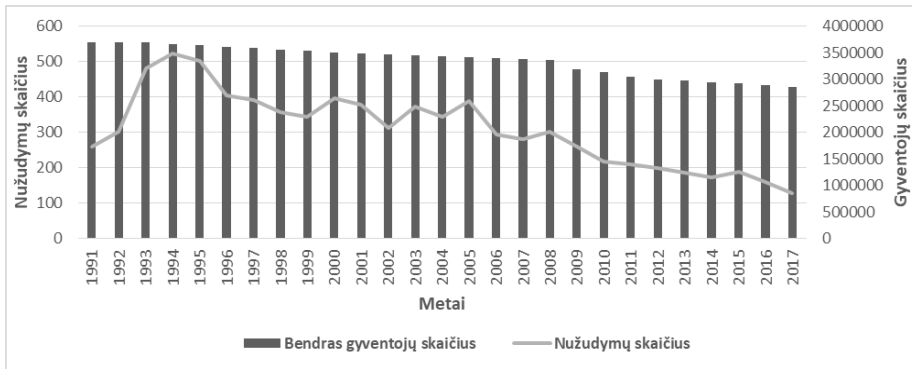
4 pav. Nužudymų skaičius Lietuvoje ir alkoholio suvartojimas, tenkantis vienam gyventojui

Nustatyta stipri nužudymų dažnio ir atliktų teismo medicininių autopsijų skaičiaus koreliacija ($r = 0,86, p = 0,002$) (5 pav.).

Tai rodo gerą teisinę praktiką dėl būtino teismo medicininio tyrimo visais staigiu mirčių atvejais.

5 pav. Nužudymų skaičius ir atliekamų autopsijų skaičius Lietuvoje

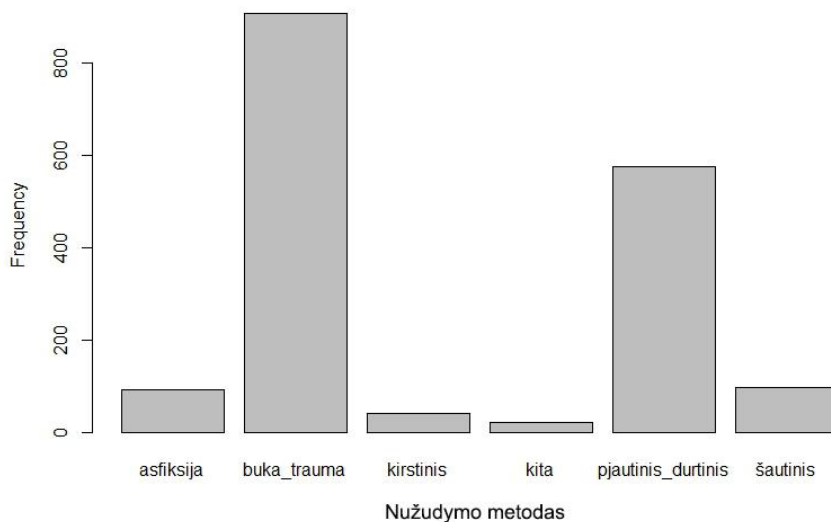
6 pav. Gyventojų skaičius Lietuvoje ir nužudymų paplitimas

Nustatyta gyventojų skaičiaus ir nužudymų paplitimo mažėjimo tendencija (6 pav.).

Taip pat nustatyta reikšminga Lietuvos bendrojo vidaus produkto ir nužudymų dažnio priklausomybė, todėl galima daryti prielaidą, kad šis kintamasis yra reikšmingiausiai susijęs su nužudymų dažniu.

5.2. Nužudymų atvejais nustatytų sužalojimų vertinimas

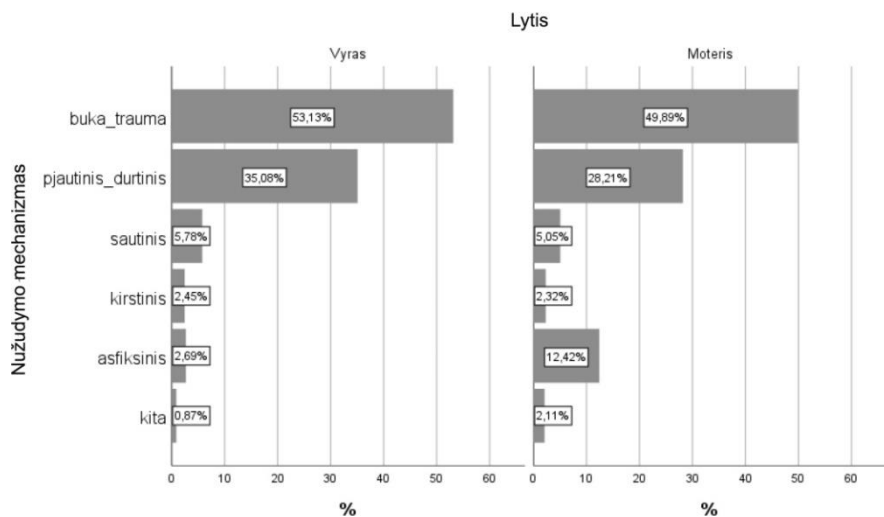
Iš visų tirtų nužudymų atvejų dažniausias (52,2 %) nužudymo būdas buvo veikiant kietu buku daiktu (daiktus), iš kurių 28 % buvo nužudymų, padarytų nenaudojant įrankio, tai yra suduodant smūgius rankomis ar kojomis. Aukos 33,2 % atvejų nužudytos panaudojant pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turinčius daiktus. Kai mirties priežastis buvo šautiniai sužalojimai, tokie atvejai sudarė 5,6 % visų tirtų nužudymų; 5,4 % atvejų nužudymo mechanizmas buvo asfiksija. Kertančių savybių turintis daiktas nužudant buvo panaudotas 2,4 % visos tiriamosios imties. Pats rečiausias nužudymo metodas (1,2 %) yra mirtys, nulemtos fizinių veiksnių, tai yra aukos palikimas bejėgiškos būklės, palikimas šaltoje aplinkoje, aukos sudeginimas ir kita (7 pav.).

7 pav. Nužudymo būdų pasiskirstymas

Vyrų nužudymo 53,2 % atvejų mechanizmas buvo kūniui kontaktuojant su kietu buku daiktu (daiktais); 35,0 % nužudyti panaudojant pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turintį daiktą (daiktus); 5,8 % nužudyti šaunamuoju ginklu; 2,7 % nužudymo mechanizmas buvo asfiksija; 2,5 % nužudant panaudotas kertančių savybių turintis daiktas; 0,8 % nužudymų atvejų mirties priežastis buvo kiti fiziniai veiksniai.

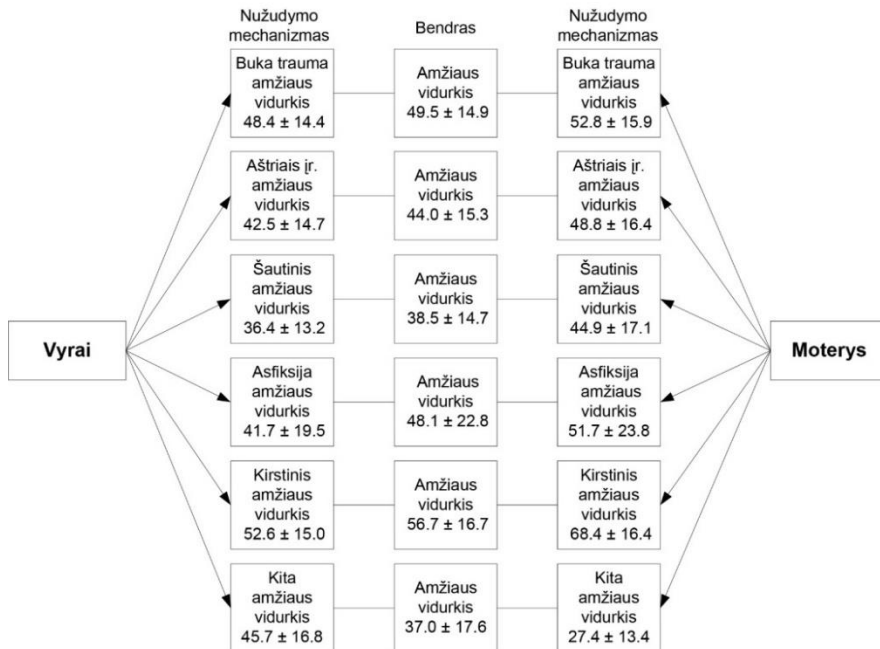
Moterų 49,9 % nužudymo atvejų nužudymo mechanizmas buvo kūniui kontaktuojant su kietu buku daiktu (daiktais); 28,2 % nužudytos panaudojant pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turintį daiktą (daiktus); 5,1 % nužudytos panaudojus šaunamąjį ginklą; 12,4 % nužudymo mechanizmas buvo asfiksija; 2,3 % nužudymui panaudotas kertančių savybių turintis daiktas; 2,1 % nužudymų atvejų mirties priežastis buvo kiti fiziniai veiksniai. Vertinant nužudymo būdą skirtingų lyčių grupėse, mirties mechanizmas dėl asfiksijos yra dažnesnis moterų nei vyrų grupėje (8 pav.).

8 pav. Nužudymo mechanizmas skirtingų lyčių grupėse

Vyrų, kai nužudymo mechanizmas buvo kūnui kontaktuojant su kietu buku daiktu (daiktais), amžiaus vidurkis buvo $48,4 \pm 14,4$ metai. Moterų, nužudytų šiuo būdu, amžiaus vidurkis buvo $52,8 \pm 15,9$ metai. Vyrų, nužudytų panaudojus pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turintį daiktą (daiktus), amžiaus vidurkis buvo $42,5 \pm 14,7$ metai. Moterų amžiaus vidurkis šioje grupėje buvo $48,8 \pm 16,4$ metai. Vyrų, nužudytų panaudojus šaunamąjį ginklą, amžiaus vidurkis – $36,4 \pm 13,2$ metai. Moterų amžiaus vidurkis šioje grupėje $44,9 \pm 17,1$ metai. Remiantis šiais duomenimis galima teigti, kad vyresnio amžiaus moterys dažniau tampa nužudymo aukomis (9 pav).

Norint nustatyti, ar nužudymo mechanizmas reikšmingai skiriasi skirtingų nužudytų lyčių grupėse, buvo taikytas *Pearson Chi-square* kriterijus. Proporcijos buvo lygintos su *Bonferroni* korekcija. Nustatyta, kad nužudymo mechanizmas statistiškai reikšmingai skiriasi skirtingų lyčių nužudytų aukų grupėje ($p = 0,0001$). Nužudymai, padaryti pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turinčiu daiktu (daiktais) dažniau nustatyti vyrų grupėje, nužudytų moterų grupėje dažniau nei vyrų grupėje nustatytas asfiksinis nužudymo mechanizmas ir kiti nužudymo mechanizmai, tai yra mirtys, sukeltos fizinių veiksnių, tai yra aukos palikimas bejėgiškos būklės, palikimas šaltoje aplinkoje, aukos sudeginimas ir kita.

9 pav. Nužudymo mechanizmas pagal nužudytų asmenų amžių ir lytį

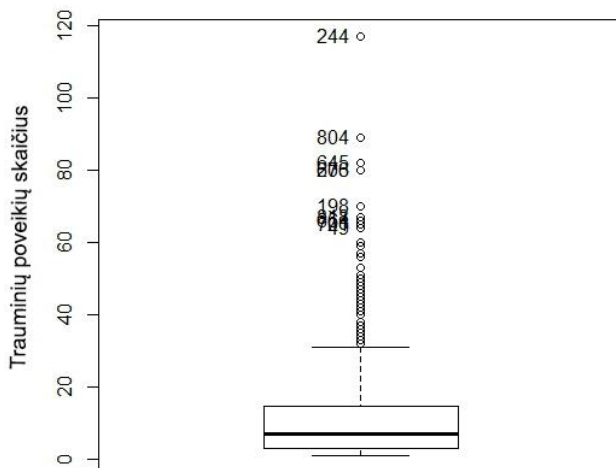
Dauguma nužudymų (68 %) mirties priežastis buvo dėl vienos rūšies žalojančio daikto sužalojimų. Nužudymai, kai buvo panaudotos dvi, trys ar keturios žalojančio daikto rūšys, buvo atitinkamai 30 %, 1,7 % ir 0,3 %. Moterys buvo nužudytos dažniau panaudojant daugiau žalojančio daikto rūšių, palyginti su vyrų grupe ($p < 0,001$). Nužudytomis aukoms, kurioms buvo nustatyta didesnė alkoholio koncentracija kraujyje, buvo padaryta daugiau trauminių poveikių ($p < 0,001$). Daugiau trauminių poveikių buvo nustatyta toms nužudytomis aukoms, kurių nužudymo mechanizmas buvo kontaktuojant su kietu buku daiktu (daiktais) ($p < 0,001$) (3–4 lentelė).

3 lentelė. Nužudymo mechanizmo pasiskirstymas skirtingų lyčių grupėse

		Lytis	
		Vyras	Moterys
		%	%
Nužudymo mechanizmas	Kietu buku daiktu	53,1	49,9
	Pjautinis - durtinis sužalojimas	35,1	28,2
	Šautinis sužalojimas	5,8	5,1
	Kirstinis sužalojimas	2,5	2,3
	Asfiksija	2,7	12,4
	Kita	0,9	2,1
Trauminių poveikių skaičius		8,01	10,36
Skirtingi traumos mechanizmai		1,32	1,43

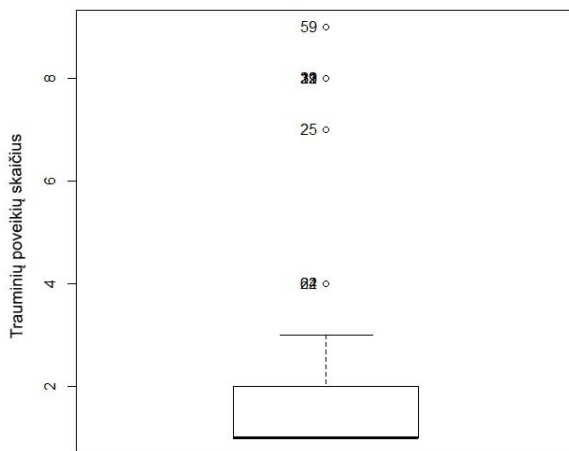
4 lentelė. Trauminių poveikių skaičius ir nužudymo mechanizmas, kai nustatyti vienos rūšies žalojantys veiksniai

1 rūšies žalojantys veiksniai	Nužudymo mechanizmas					
	Sužalojimai kietu buku daiktu	Pjautinis - durtinis sužalojimas	Šautinis sužalojimas	Kirstinis sužalojimas	Asfiksija	Kita
Trauminių poveikių vidurkis	11,2	3,6	2	6,9	1	1
Trauminių poveikių mediana	7	1	1	6	1	1
Trauminių poveikių mažiausias skaičius	1	1	1	1	1	1
Trauminių poveikių didžiausias skaičius	117	42	9	21	1	1

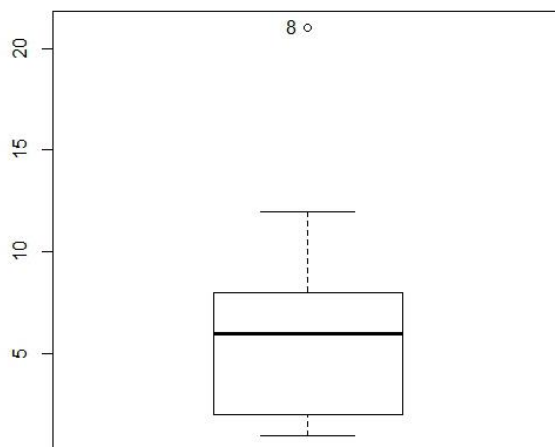

10 pav. Trauminių poveikių skaičius, kai sužalojimai buvo padaryti kietu buku daiktu

moterims 1,8 (vidurkis) trauminis poveikis, tai rodo, kad moterų ir vyrų nužudymų šaunamuoju ginklu atvejais trauminių poveikių skaičius nesiskiria ($p = 0,56$) (12 pav.).

12 pav. Trauminių poveikių skaičius, kai sužalojimai buvo padaryti šaunamuoju ginklu

13 pav. Trauminių poveikių skaičius, kai sužalojimai buvo padaryti kertančių savybių turinčiu daiktu

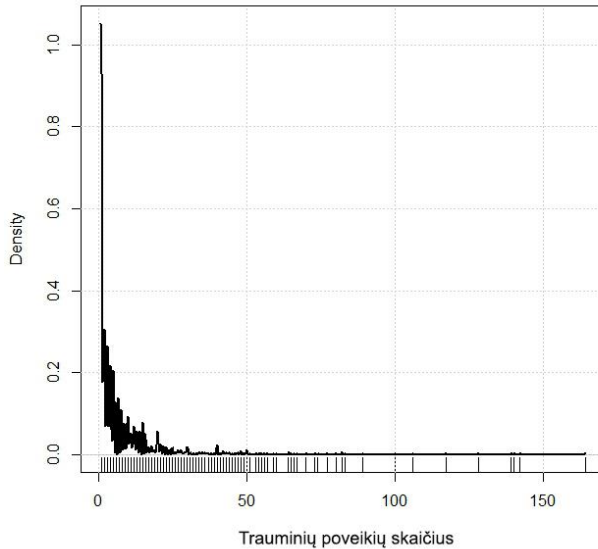
Vyrų amžiaus vidurkis 57,14 metai, moterų – 62,0 metai, kai buvo nustatytas nužudymas vienos rūšies žalojančiu veiksnium – kertančių savybių turinčiu daiktu (kirstiniai sužalojimai), šioje grupėje amžius skiriasi nereikšmingai ($p = 0,83$). Trauminių poveikių skaičius, kai buvo nustatytas

nužudymas kertančių savybių turinčiu daiktu, turėjo vieną išskirtį (kai buvo padaryta kirstinių sužalojimų 21 trauminiu poveikiu), tačiau, pašalinus šią išskirtį, kai buvo vienos rūšies trauminiai poveikiai, įvykdant vyrų nužudymą, buvo padaryta (vidurkis) 4,7 trauminiai poveikiai, moterims – 7,5 (vidurkis) trauminiai poveikiai, tai nurodo, kad moterų ir vyrų nužudymų atvejais kertančių savybių turinčiu daiktu trauminių poveikių skaičius reikšmingai nesiskiria ($p = 0,64$) (13 pav.).

5 lentelė. Trauminių poveikių skaičius ir nužudymo mechanizmas, kai nustatyta daugiau nei vienos rūšies žalojantys veiksniai

Nuo 2 iki 4 rūšių žalojantys veiksniai	Nužudymo mechanizmas					
	Sužalojimai kietu buku daiktu	Pjautinis - durtinis sužalojimas	Šautinis sužalojimas	Kirstinis sužalojimas	Asfiksija	Kita
Trauminių poveikių vidurkis	20,4	7,9	2,3	14,1	2	2
Trauminių poveikių mediana	10	2	2	8	2	2
Trauminių poveikių mažiausias skaičius	2	2	2	2	2	2
Trauminių poveikių didžiausias skaičius	164	142	9	77	9	8

Visos imties, kai buvo nustatyta vienos ir daugiau nei vienos rūšies žalojantys veiksniai, kintamojo, trauminių poveikių skaičiaus, pasiskirstymas asimetris, kur duomenys pasiskirstę pagal nenormalųjį dėsnį, *Shapiro-Wilk normality test* $p < 0,05$, su labai daug tikrųjų išskirčių, kurio reikšmės svyruoja nuo 1 iki 164, jų vidurkis – $8,65 \pm 14,53$, mediana – 3 (14 pav.). Todėl kintamojo skirtumai tarp skirtingų nužudymo būdų buvo tirti neparametrinio *Kruskal-Wallis* testu, kuris leidžia lyginti kiekybinio kintamojo rangų vidurkius keliose grupėse (5 lentelė).

14 pav. Visos imties trauminių poveikių skaičiaus pasiskirstymas

Trauminių poveikių kiekis statistiškai reikšmingai skiriasi tarp aukų nužudymo būdų ($p = 0,0001$), tačiau nėra aišku, ar statistiškai reikšmingas skirtumas yra tarp visų būdų. Todėl kaip alternatyva trauminių poveikių skaičius buvo logaritmuotas, norint jį priartinti prie normaliojo duomenų pasiskirstymo ir sumažinti išskirčių poveikį, pritaikytas *ANOVA* testas tiek su originaliu, tiek su logaritmuotu kintamuoju taikant kelis *post-hoc* kriterijus atitinkamai, jei grupių dydžiai ir jų dispersijos yra skirtingos. Naudoti kriterijai buvo *Games-Howell*, *Tamhane* ir *Dunnnett T3*. Visi šie *post-hoc* kriterijai parodė, kad trauminių poveikių skaičius statistiškai reikšmingai nesiskiria, kai buvo nužudyta kietu buku daiktu (daiktais) ar kertančių savybių daiktu (daiktais), jų abiejų vidurkiai yra 12 ± 16 , ir 12 ± 15 trauminių poveikių. Po kintamųjų logaritmuavimo nužudymų, padarytų pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turinčiu daiktu (daiktais), trauminių poveikių skaičius statistiškai reikšmingai skiriasi nuo visų kitų nužudymo metodų trauminių poveikių skaičiaus. Nužudymo, padaryto pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turinčiu daiktu (daiktais), trauminių poveikių skaičiaus vidurkis yra $5,74 \pm 13,14$. O šautinių sužalojimų, asfiksijų ir kitų nužudymų būdų trauminių poveikių skaičius statistiškai reikšmingai nesiskiria. Jų trauminių poveikių skaičiaus vidurkiai yra panašūs – $1,17 \pm 1$ ir $1,91 \pm 1$ trauminiai poveikiai.

Nužudytų aukų išgyvenimo po sužalojimų laikas koduotas rangų skale nuo 1 iki 4 (6 lentelė). Norint įvertinti, nuo kokių nužudymo mechanizmų priklauso aukos išgyvenimas (laikas nuo sužalojimo iki mirties), taikyta daugianarė logistinė regresija. Taip pat buvo sukurti atskiri binarinės logistinės regresijos modeliai kiekvienai baigčiai atskirai. Naudotas Enter metodas, rankiniu būdu atmetant statistiškai nereikšmingus nepriklausomus kintamuosius ir pakartojant modelį, kol lieka tik statistiškai reikšmingi kintamieji. Aukos, kurios mirė staiga, buvo vyresnio amžiaus, moteriškos lyties, rastos patalpoje, nustatytas sunkesnis jų girtumo laipsnis, taip pat nustatyta daugiau sužalojimų mechanizmų ir trauminių poveikių.

6 lentelė. Kintamųjų lygties modelis

Priklausomas kintamasis	Change in -2 Log likelihood	Nagelkerke R square	Procentas teisingų spėjimų (y=1)	Modelio lygtis
Mirė staiga	-433,841	0,317	89,3	$-0,956 + \text{amžius} * 0,012 + \text{lytis} * 0,575 - \text{radimo_vieta_2} * 0,358 + \text{girtumas} * 0,68 + \text{traumų mechanizmų kiekis} * 0,331 + \text{traumų kiekis} * 0,048 - \text{Buka} * 0,879 + \text{Afiksinis} * 1,891$
GMP suteikta pagalba	-23,317	0,048	0	$-3,406 + \text{girtumas} * 0,327 - \text{traumų kiekis} * 0,059$
Iki 24 val.	-55,226	0,066	0	$-0,915 - \text{amžius} * 0,017 + \text{radimo_vieta} * 0,344 - \text{girtumas} * 0,338 - \text{traumų mechanizmų kiekis} * 0,501$
Daugiau nei 24 val.	-544,275	0,473	50	$-1,774 - \text{lytis} * 0,771 - \text{girtumas} * 1,321 + \text{radimo_vieta} * 0,393 - \text{traumų kiekis} * 0,074 + \text{buka} * 2,581 + \text{kirstinis} * 2,262$

Bendras modelis:

Ar išgyveno daugiau 24 val.	-531,252	0,463	51,2	$-1,502 - \text{lytis} * 0,765 + \text{radimo_vieta} * 0,338 - \text{girtumas} * 1,316 - \text{traumų kiekis} * 0,071 + \text{buka} * 2,359$
-----------------------------	----------	-------	------	---

Daugumai nužudytų aukų (71 %) nebuvo spėta suteikti pirmosios medicinos pagalbos, ir jos mirė netrukus po sužalojimų (staigi mirtis) (15 pav.). O 29 % aukų buvo suteikta medicinos pagalba, tačiau mirtis įvyko vėlesniu laikotarpiu po sužalojimų (7 lentelė). Tų atvejų, kai buvo suteikta tik greitoji medicinos pagalba (GMP), bet mirtis įvyko nespėjus aukos hospitalizuoti, yra tik 3,8 %, todėl tokius atvejus yra sunkiau prognozuoti su binarine logistine regresija. Kaip alternatyva buvo pasitelktas CHAID klasifikavimo medžio metodas ir nustatytos tokios tendencijos:

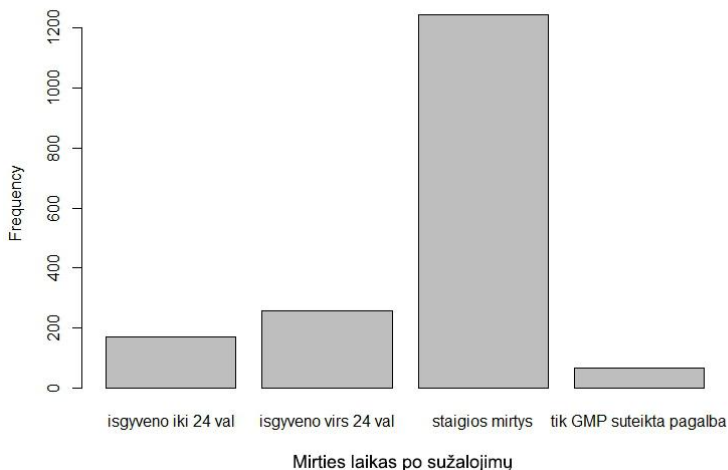
GMP pagalba (kai auka nepateko į gydymo įstaigą) buvo dažniau suteikta toms aukoms, kai buvo padarytas pjautinis-durtinis sužalojimas ir auka patyrė 3 ir mažiau sužalojimų. Tokių yra 47,8 % visų atvejų. Tik GMP pagalba buvo suteikta toms aukoms, kai buvo nustatyta sužalojimų kietu buku daiktu ir nustatytas vidutinis ir sunkus girtumo laipsnis. Tokių atvejų – 29,9 %. Suteikta

tik GMP pagalba, kai buvo nustatytas kitas nužudymo mechanizmas ir aukai lengvas girtumas ar auka buvo blaivi. Tokių atvejų buvo 16,4 %.

Aukoms, kurios po sužalojimų išgyveno iki 24 val., gydymo įstaigoje buvo nustatytas vidutinis, lengvas girtumas ar jos buvo blaivios ir jaunesnės nei 34 metų – tokių atvejų nustatyta 27,8 %. Vyresnių nei 33 metų ir rastų lauke aukų buvo 27,8 %. Atvejų, kai auka rasta patalpoje, buvo 31,4 %.

Aukos, po sužalojimų išgyvenusios ilgiau nei 24 val., gydymo įstaigoje sudarė 14,84 % visų aukų. Naudojant binarinę logistinę regresiją buvo nustatyta, kad tarp išgyvenusių ilgesnį laiką aukų yra daugiau vyrų, jems nustatytas mažesnis girtumo laipsnis, dažniau buvo rasti lauke, jiems padaryta mažiau trauminių poveikių, kai buvo nustatyti sužalojimai kietu buku daiktu (daiktais).

Lauke rastoms aukoms dažniau buvo suteikta pirmoji medicinos pagalba nei nužudytoms aukoms, rastoms patalpose ($p < 0,001$). Dažniau medicinos pagalba buvo suteikta vyrams nei moterims ($p < 0,001$). Blaivios aukos dažniau išgyveno ilgiau nei 24 valandas ligoninėje, nei aukos, kurioms nustatytas girtumas ($p < 0,001$). Aukos, kurios išgyveno ilgiau nei 24 valandas ligoninėje, dažniau buvo sužalotos kietu buku daiktu (daiktais) ($p < 0,001$). Nukentėjusieji, kuriems buvo nustatyta mažiau trauminių poveikių, dažniau išgyveno ilgiau nei 24 valandas po sužalojimų ($p < 0,001$).

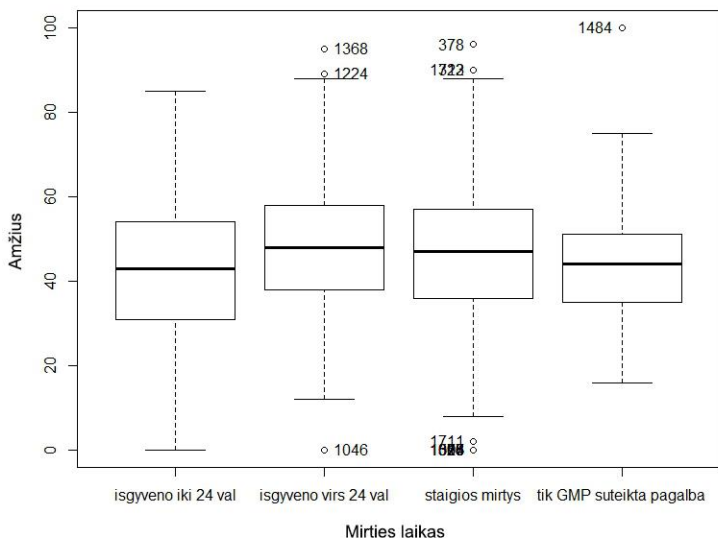

15 pav. Mirties po sužalojimų laiko pasiskirstymas

7 lentelė. Nužudymų mechanizmas ir mirties po sužalojimų laikas (%)

	Nužudymo mechanizmas					
	Buka trauma	Pjautiniai - durtiniai sužalojimai	Šautinis sužalojimas	Kirstiniai sužalojimai	Asfiksija	Kita
Staigi mirtis	62,1	80,1	80,4	83,3	95,7	76,2
Tik GMP suteikta pagalba	3,0	6,1	2,1		1,1	9,5
Išgyveno iki 24 val.	9,8	10,9	14,4	2,4	2,2	
Išgyveno ilgiau kaip 24 val.	25,1	2,9	3,1	14,3	1,1	14,3
	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Lyginant nužudytų aukų amžių skirtingo išgyvenimo grupėse (buvo taikytas vieno faktoriaus *Anova* su *Games-Howell* kriterijus) rasta statistiškai reikšmingų skirtumų šiose grupėse: išgyvenusių iki 24 val. gydymo įstaigoje vidutinis amžius yra 4,12 metų jaunesnis nei staiga mirusių ir 4,8 metų jaunesnis už išgyvenusių ilgiau kaip 24 val. gydymo įstaigoje. Visos imties mirusiųjų staiga po sužalojimų amžiaus vidurkis – $47,45 \pm 16$ metų; kuriems suteikta tik GMP pagalba – $44,2 \pm 15,39$; po sužalojimų išgyveno iki 24 val. gydymo įstaigoje $43,33 \pm 16,1$ metų; po sužalojimų išgyveno ilgiau nei 24 val. – $48,12 \pm 16,11$ metų (16 pav.).

16 pav. Amžiaus pasiskirstymas skirtingu po sužalojimų mirties laiku

Lyginant mirties laiką pagal skirtingas lyčių grupes (*Chi-square* testas), nustatyta, kad šių kintamųjų kategorijose vyriška lytis dominuojanti, tai yra moterų grupėje dažniau nei vyrų buvo nustatyta staigi mirtis ($p = 0,0001$), vyrai dažniau nei moterys po sužalojimų išgyveno ilgiau nei 24 val. gydymo įstaigoje ($p = 0,0001$) (8 lentelė).

8 lentelė. Mirties laiko skirtingose lyčių grupėse pasiskirstymas

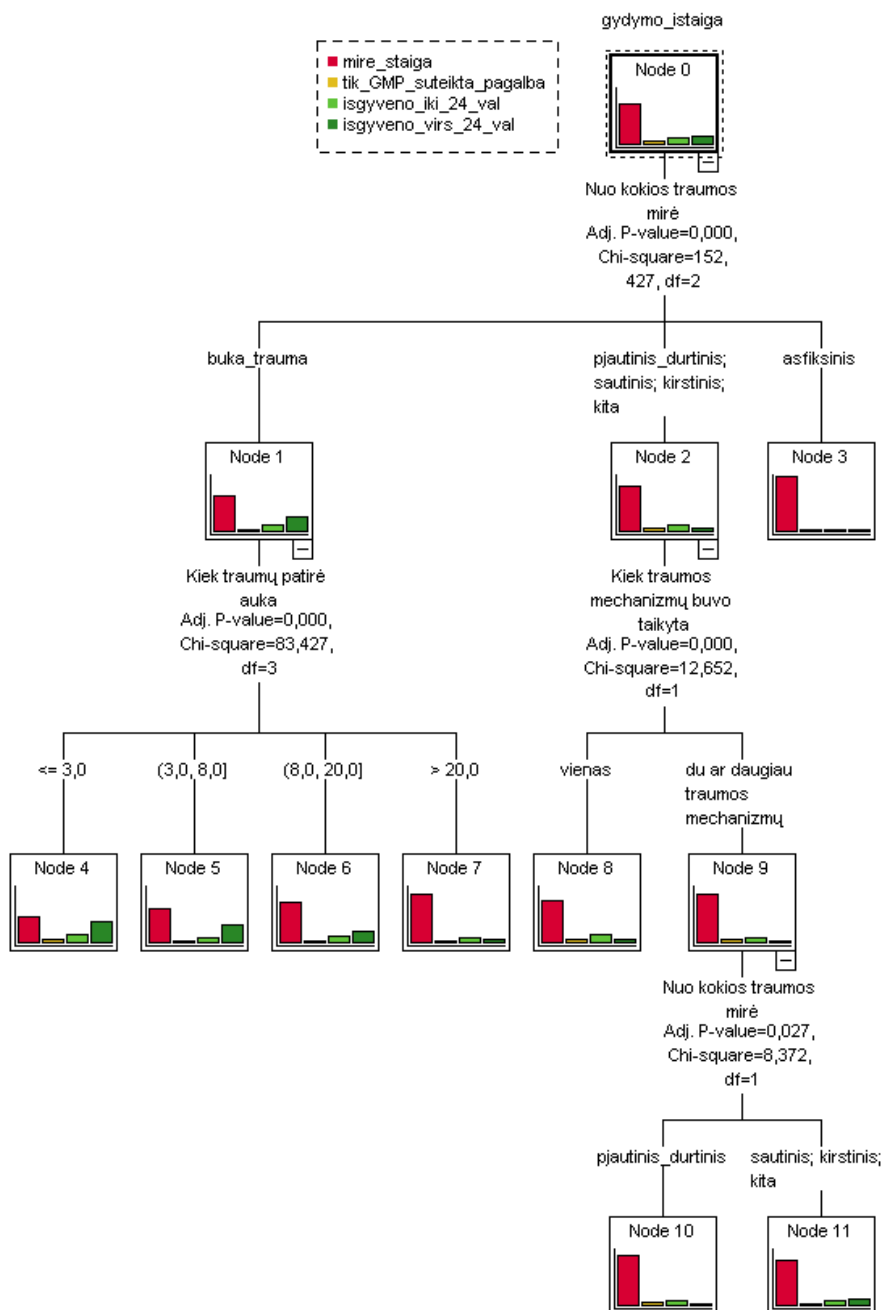
		Lytis			
		Vyras		Moteris	
		Skaičius	%	Skaičius	%
Staigi mirtis	Ne	405	32,07	89	18,74
	Taip	858	67,93	386	81,26
GMP	Ne	1208	95,65	463	97,47
	Taip	55	4,35	12	2,53
Išgyveno iki 24 val.	Ne	1128	89,31	441	92,84
	Taip	135	10,69	34	7,16
Išgyveno ilgiau kaip 24 val.	Ne	1048	82,98	432	90,95
	Taip	215	17,02	43	9,05

Norint įvertinti, nuo kokių kintamųjų priklauso nužudytos aukos išgyvenimas, naudotas apibendrintųjų linijinių modelių metodas. Modelyje priklausomas kintamasis yra ranginis, iš 4 kategorijų, kur aukštesnė kategorija reiškia ilgesnį išgyvenimo laiką po sužalojimo. Nepriklausomi faktoriai kintamieji buvo sužalojimo mechanizmas ir rekonduotas dichotominis – kiek traumos mechanizmų buvo taikyta (vienas ar daugiau nei vienas). Kiekybinis kintamasis – traumų kiekis – buvo įtrauktas kaip kovariantė. Gautas modelis yra statistiškai reikšmingas ($p = 0,0001$) ir visi nepriklausomi kintamieji rodo įtaką išgyvenimo laikui ($p < 0,05$, $B = 1,106$). Didesnė galimybė ilgesnį laiką išgyventi, jei auka patyrė sužalojimų kietu buku daiktu ($p = 0,037$), tačiau jei mirties priežastis asfiksija, reikšmingai dažniau buvo staigi mirtis ($p = 0,015$, $B = -1,775$). Jei auka nukentėjo nuo vienos rūšies traumos, tokiais atvejais išgyventi ilgiau nei 24 val. po sužalojimo yra didesnė tikimybė, nei aukoms, patyrusioms daugiau nei vienos rūšies traumą ($p = 0,002$, $B = 0,475$). Kuo didesnis patirtų trauminių poveikių skaičius, tuo mažesnė galimybė išgyventi ($p = 0,0001$, $B = -0,062$) (9 lentelė).

9 lentelė. Kintamųjų pasiskirstymas skirtingais mirties laiko intervalais

		Skaičius (n)	%
Mirties laikas	Staigi mirtis	1244	71,6
	GMP	67	3,9
	Išgyveno iki 24 val.	169	9,7
	Išgyveno ilgiau kaip 24 val.	258	14,8
Nužudymo mechanizmas	Buka trauma	908	52,2
	Pjautinis_durtinis	577	33,2
	Šautinis	97	5,6
	Kirstinis	42	2,4
	Asfiksija	93	5,4
	Kita	21	1,2
Traumos mechanizmas	Vienas	1183	68,1
	Du ir daugiau	555	31,9

Kaip apibendrinto linijinio modelio alternatyva taip pat naudotas *CHAID* klasifikavimo medis (17 pav.). Medyje ilgesnis išgyvenimo laikas po patirtų sužalojimų pažymėtas žalia spalva, kur labiausiai dominanti kategorija yra išgyvenimas ilgiau kaip 24 val., pažymėtas tamsiai žalia spalva. Didžiausia įtaką išgyvenimo laikui daro traumos mechanizmas. Jei sužalojimas padarytas kietu buku daiktu, mirties laikas padidėja daugiau kaip 24 val. (Node1). Iš 258 nužudytų aukų, išgyvenusių ilgiau kaip 24 val. po sužalojimų, 228 buvo nustatyta sužalojimai kietu buku daiktu, tai yra daugiau kaip 88 %. Jei buvo nustatyta sužalojimų kietu buku daiktu, mirties laikas taip pat priklauso nuo to, kiek traumų patyrė nužudyta auka – kuo mažiau, tuo išgyvenimo laikas ilgesnis. Nukentėjusiųjų, kurie išgyveno ilgiau kaip 24 val. po patirtų sužalojimų, jei patyrė 3 ar mažiau trauminių poveikių kietu buku daiktu, – buvo 107 (46,9 %) – Node 4; jei patyrė 4–8 trauminius poveikius kietu buku daiktu – 67 (29,3 %) – Node 5; jei patyrė 9–20 trauminių poveikių kietu buku daiktu – 49 (21,5 %) – Node 6.

17 pav. Išgyvenimo laiko klasifikavimo medis

5.3. Sužalojimai, padaryti kietu buku daiktu (daiktais)

Sužalojimai buvo suskirstyti pagal jų tipą ir lokalizaciją kūne. Nužudytoms aukoms, kai sužalojimas buvo padarytas kietu buku daiktu (daiktais), daugiausia (75 %, $n = 783$) buvo nustatyta galvos sužalojimų, 20 % ($n = 209$) pilvo sužalojimų, 5 % ($n = 52$) kitų sričių (krūtinės ląstos, galūnių) sužalojimų.

57,4 % ($n = 449$) galvos traumų buvo nustatyta kaukolės skliauto / pamato kaulų lūžiai. 42,6 % nebuvo nustatyta kaukolės kaulų lūžių. 83,6 % ($n = 655$) kartu buvo nustatyta galvos smegenų sumušimo židinių, ir 63,6 % ($n = 498$) nustatytas kraujas išsiliejimas po minkštaisiais galvos smegenų dangalais. 80 % ($n = 626$) atvejų nustatyta kraujas išsiliejimas po kietuoju galvos smegenų dangalu. Išsiliejusio po kietuoju galvos smegenų dangalu kraujas kiekio vidurkis 104,0 g. Didžiausias išsiliejusio po kietuoju galvos smegenų dangalu kraujas kiekis buvo – 295 g, mažiausias – 50 g. Staigios mirties po galvos sužalojimų atvejais išsiliejusio po kietuoju galvos smegenų dangalu kraujas kiekio vidurkis 81,6 g, tais atvejais, kai buvo suteikta medicinos pagalba ir mirtis įvyko ligoninėje po galvos sužalojimų, išsiliejusio po kietuoju galvos smegenų dangalu kraujas kiekio vidurkis 135,6 g. Statistiškai reikšmingas išsiliejusio po kietuoju galvos smegenų dangalu kraujas kiekio skirtumas buvo šiose grupėse ($p < 0,05$).

Kai buvo nustatyta linijinių kaukolės skliauto kaulų lūžių, kaktikaulio storio vidurkis $0,65 \pm 0,35$ cm; pakauškaulio storio vidurkis – $0,76 \pm 0,25$ cm; smilkinkaulio storio vidurkis – $0,34 \pm 0,14$ cm. Kaukolės skliauto sagitalinio matmens vidurkis $17,01 \pm 0,82$ cm, kaukolės skliauto skersinio matmens vidurkis – $13,55 \pm 0,84$ cm (10 lentelė).

10 lentelė. Kaukolės matmenys

Lytis	Kaktikaulio storis (vidurkis, cm)	Smilkinkaulio storis (vidurkis, cm)	Pakauškaulio storis (vidurkis, cm)	Sagitalinis (vidurkis, cm)	Skersinis (vidurkis, cm)
Vyras	0,58	0,33	0,74	17,13	13,63
Moteris-	0,86	0,37	0,85	16,60	13,27
Bendras	0,65	0,34	0,76	17,01	13,55

Vyrų grupėje kaktikaulio storio vidurkis $0,58 \pm 0,32$ cm, moterų – $0,86 \pm 0,36$ cm, jų vidurkių skirtumas reikšmingai skiriasi ($p = 0,005$). Vyrų grupėje pakauškaulio storio vidurkis $0,74 \pm 0,24$ cm, moterų – $0,85 \pm 0,28$ cm, jų vidurkių skirtumas nereikšmingas ($p = 0,154$). Vyrų grupėje smilkinkaulio storio vidurkis $0,33 \pm 0,14$ cm, moterų – $0,37 \pm 0,15$ cm, jų vidurkių skirtumas

nereikšmingas ($p = 0,258$). Vyrų kaukolės sagitalinis matmuo $17,13 \pm 0,8$ cm, moterų – $16,6 \pm 0,74$ cm, jų vidurkių skirtumas reikšmingas ($p = 0,008$). Vyrų kaukolės įstrižinis matmuo $13,63 \pm 0,89$ cm, moterų – $13,27 \pm 0,63$ cm, jų vidurkių skirtumas reikšmingas ($p = 0,05$). Tiriamosios imties kaukolės apimties vidurkis $56,04 \pm 2,79$ cm. Vyrų kaukolės apimties vidurkis $56,11 \pm 2,87$ cm, moterų – $55,33 \pm 2,08$ cm, jų vidurkių skirtumas nereikšmingas ($p = 0,594$).

11 lentelė. Makroskopinis ir mikroskopinis subdūrinės hematomos susiformavimo laiko nustatymas

Laikas	Mikroskopinis vaizdas	Kietojo dangalo pusėje	Minkštųjų dangalų pusėje	Makroskopinis vaizdas
< 1 val.	Intaktiniai sferiniai eritrocitai, be polimorfonuklearų infiltracijos	Plonas fibrino sluoksnis	Plonas fibrino sluoksnis, pavieniai leukocitai	Skystas kraujas
1–4 val.	Intaktiniai eritrocitai, pavienių polimorfonuklearų infiltracija	Plonas fibrino sluoksnis, leukocitų infiltracija	Plonas fibrino sluoksnis, pavieniai leukocitai	Pavieniai blizgantys, purūs, trapūs, nesukibę prie dangalo kraujo krešuliai ir skystas kraujas santykiu 1:1
4–12 val.	Eritrocitų spalvos ir formos netolygumas, polimorfonuklearų infiltracija, pavieniai makrofagai	Plonas fibrino sluoksnis, leukocitai	Plonas fibrino sluoksnis, leukocitai	Organizuoti blizgantys, purūs, trapūs, nesukibę prie dangalo kraujo krešuliai ir pėdsakai skysto kraujo
12–24 val.	Eritrocitų yrimas, spalvos ir formos netolygumas, padidėjusi polimorfonuklearų ir makrofagų infiltracija	Ankstyvasis fibroblastų aktyvumas, leukocitai	Plonas fibrino sluoksnis, leukocitai	Standūs, blizgantys, purūs, trapūs, nesukibę prie dangalo kraujo krešuliai
24–48 val.	Eritrocitų spalvos ir formos netolygumas, gausi polimorfonuklearų makrofagų ir pavienė hemosiderino infiltracija	Ankstyvasis fibroblastų aktyvumas, leukocitai	Plonas fibrino sluoksnis, leukocitai	Standūs, blizgantys, išlaikantys savo struktūrą, netvirtai sukibę, lengvai nusivalantys nuo dangalo kraujo krešuliai

2–4 dienos	Eritrocitai be hemoglobino, ryškia polimorfonuklearų infiltraciją keičia makrofagai, fibroblastų infiltracija, plonas kompaktiško fibrino sluoksnis, hemosiderino depozicija	2–4 fibroblastų sluoksniai, leukocitai	Plonas fibrino sluoksnis, leukocitai	Vientisas, matinis, išlaikantis savo formą kraujo krešulys, sukibęs prie kietojo galvos smegenų dangalo
5–10 dienos	Eritrocitai nevienodos formos, netolygiai besidažantys, lizuoti, tuščiaaviduriai, neovaskuliarizacija, ryški makrofagų infiltracija, neomembranos formavimasis, intensyvi fibrino depozicija, ankstyvojo kolageno formavimasis, hemosiderinu užpildyti makrofagai	12–14 fibroblastų sluoksniai; matoma ryški neomembrana	Plonas fibrino sluoksnis, siderofagai matomi minkštųjų dangalų pusėje	Kraujo krešulys matinis, rusvo atspalvio, sukibęs su kietuoju galvos smegenų dangalu
11–15 dienos	Eritrocitai lizuoti, suaktyvėjusi krešulio organizacija su stambiomis fibrino, kolageno sankaupomis, krešulys padalintas į saleles, neovaskuliarizacija, makrofagai su hematoidinu, kapiliarų proliferacija	Fibroblastai išsidėstę aplink krešulio kraštus, membrana kietojo dangalo storio	Nevienodo storio neomembranos ankstyvasis susiformavimas, krešulys apgaubtas hemosiderino turinčiais makrofagais	Kraujo krešulys gelsvai rudos spalvos, matinis, nenusivalo nuo kietojo galvos smegenų dangalo, gali būti matoma kapsulė
16–20 dienos	Aktyvi krešulio organizacija su gausia fibrino ir kolageno sankaupa, krešulys padalintas į dalis, neovaskuliarizacija, makrofagai su hematoidinu, kapiliarų proliferacija	Membrana 1/2 kietojo dangalo storio	Membrana iki 1/2 kietojo dangalo storio, hemosiderino turinčių makrofagų infiltracija membranoje	Kraujo krešulys gelsvai rudos spalvos, turintis matinę kapsulę, nenusivalo nuo kietojo galvos smegenų dangalo

21–30 dienos	Krešulys visiškai suskystėjęs	Membrana dangalo storio, hemosiderino-turinčių makrofagų infiltracija membranoje	Membrana dangalo storio	Kapsulė matinė, plona, standi, gelsvai rudos spalvos
1–3 mėnesiai	Krešulys visiškai suskystėjęs; gausesnė neovaskuliarizacija	Membrana hialinizuota, turinti daugiau kolageno	Membrana hialinizuota, turinti daugiau kolageno; beveik kietojo dangalo storio	Kapsulė matinė, suskystėjusi, gelsvai rudos spalvos
3–6 mėnesiai	Nėra pirminių eritrocitų, tik židininiai antriniai pakraujavimai	Hialinizuota neomembrana	Hialinizuota neomembrana	Kapsulė plona, pilkšvai rusvos spalvos

Nužudymų kietu buku daiktu (daiktais) dėl galvos sužalojimų atvejais amžiaus vidurkis $55,1 \pm 17,2$ metai. 70,9 % galvos trauma nustatyta vyrams, 29,1 % – moterims. Statistiškai reikšmingas buvo amžiaus vidurkio skirtumas vyrų ir moterų grupėje ($p < 0,05$).

51 % nužudymų atvejų dėl galvos sužalojimų nustatyta staigi mirtis ir 49 % atvejų po galvos sužalojimų buvo suteikta medicinos pagalba (11 lentelė). Statistiškai reikšmingas amžiaus vidurkio skirtumas buvo tarp grupių, kai buvo nustatyta staigi mirtis po galvos sužalojimų (amžiaus vidurkis $48,2 \pm 17$) ir kai buvo suteikta medicinos pagalba ir mirtis įvyko ligoninėje (amžiaus vidurkis $60,1 \pm 16,8$) ($p = 0,003$).

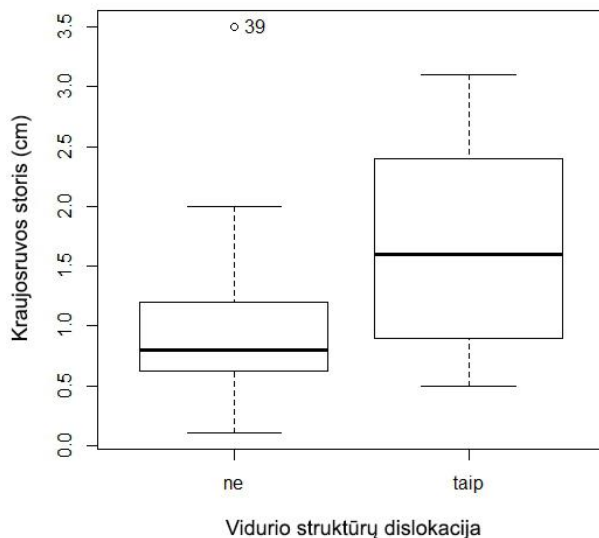
Nužudymų atvejais dėl galvos sužalojimų 35,5 % nukentusiųjų nustatyta etilo alkoholio koncentracija kraujyje. Etilo alkoholio koncentracijos kraujyje vidurkis $1,85 \pm 1,1$ ‰, maksimali nustatyta koncentracija 3,84 ‰. Statistiškai reikšmingas etilo alkoholio koncentracijos skirtumas buvo staigios mirties po galvos sužalojimų atvejais (etilo alkoholio koncentracijos vidurkis $2,22 \pm 1,3$ ‰) ir kai buvo suteikta medicinos pagalba (etilo alkoholio koncentracijos vidurkis $1,33 \pm 1$ ‰) ($p < 0,05$). Tai rodo, kad po galvos sužalojimų, patyrus traumą kietu buku daiktu, ilgesnį laiką išgyveno tie, kurių kraujyje buvo nustatyta mažesnė etilo alkoholio koncentracija.

Po galvos sužalojimų kietu buku daiktu, kai buvo suteikta medicinos pagalba, sąmonės lygio vidurkis (pagal GKS) $6,5 \pm 3,7$ balo. Statistiškai reikšminga neigiama buvo išsiliejusio po kietuoju galvos smegenų dangalu kraujo kiekio ir sąmonės lygio balais (pagal GKS) koreliacija ($r = -0,45$, $p =$

0,05). Aukoms, kurioms buvo nustatytas mažesnis sąmonės lygis balais, buvo ir didesnis išsiliejusio po kietuoju galvos smegenų dangalu kraujo kiekis.

Asmenų, patekusių po galvos sužalojimų į gydymo įstaigą, hospitalizacijos laiko vidurkis $6,6 \pm 5,5$ dienos. Statistiškai reikšminga buvo nustatyta hospitalizacijos laiko dienomis ir sąmonės lygio balais koreliacija ($r = 0,76, p = 0,04$). Neigiama buvo sąmonės lygio balais ir etilo alkoholio koncentracijos kraujyje koreliacija ($r = -0,62, p > 0,05$). Vidutinio stiprumo nustatyta išsiliejusio po kietuoju galvos smegenų dangalu kraujo storio (vertinant atvejus, kai asmenys pateko į gydymo įstaigą ir buvo atlikta galvos smegenų kompiuterinė tomografija) ir galvos smegenų vidurio struktūrų dislokacijos koreliacija ($r = 0,67, p < 0,05$).

Kai buvo nustatyta galvos smegenų vidurio struktūrų dislokacija, išsiliejusio po kietuoju galvos smegenų dangalu kraujo storio vidurkis $1,64 \pm 0,79$ cm, kai nebuvo nustatyta galvos smegenų vidurio struktūrų dislokacijos, išsiliejusio po kietuoju galvos smegenų dangalu kraujo storio vidurkis $0,92 \pm 0,51$ cm (pašalinus vieną išskirtį) reikšmingai skiriasi šiose grupėse ($p = 0,006$) (18 pav.).

18 pav. Galvos smegenų vidurio struktūrų dislokacija ir išsiliejusio po kietuoju galvos smegenų dangalu kraujo storis (cm)

Uždarų pilvo traumų atvejais 77 % ($n = 160$) nustatyta keletu vidaus organų sužalojimų, tai yra žarnyno pasaito, kepenų ir blužnies plyšimų. 23 %

(n = 50) uždary pilvo traumų atvejų nustatyta izoliuotas blužnies plyšimas ir kraujavimas į pilvaplėvės ertmę.

Uždaros pilvo traumos atveju išsiliejusio į pilvaplėvės ertmę kraujo kiekio vidurkis 1872 g, didžiausias išsiliejusio pilvaplėvės ertmėje kraujo kiekis – 4500 g. Išsiliejusio kraujo kiekio vidurkis vyrų grupėje $1876,9 \pm 1137,1$ g, moterų grupėje – $1858,9 \pm 1003,6$ g. Reikšmingai nesiskyrė išsiliejusio kraujo kiekis vyrų ir moterų grupėse ($p = 0,96$).

84 % atvejų šios grupės nužudytoms aukoms nustatyta staigi mirtis, nespėjus suteikti medicinos pagalbos, o 16 % buvo suteikta medicinos pagalba ir jos mirė ligoninėje. Amžiaus vidurkis aukų, kurioms nustatyta staigi mirtis po uždaros pilvo traumos ir izoliuoto blužnies plyšimo – $43,4 \pm 9,9$ metai, bei amžiaus vidurkis nukentėjusių, kuriems buvo suteikta medicinos pagalba, $49,9 \pm 12,2$ metai. Reikšmingo nerasta amžiaus vidurkio skirtumo, kai buvo nustatyta staigi mirtis, ir buvo tos grupės, kai buvo suteikta medicinos pagalba ($p = 0,19$).

Nužudymų kietu buku daiktu, kai buvo nustatytas izoliuotas blužnies plyšimas, aukų amžiaus vidurkis 44 metai. Jauniausias asmuo buvo 29 metų, vyriausias – 75 metų. Izoliuotas blužnies plyšimas buvo nustatytas 73 % vyrų ir 27 % moterų. Šios grupės vyrų amžiaus vidurkis $42,2 \pm 9,8$ metų, moterų amžiaus vidurkis $50,6 \pm 9,7$ metų. Statistiškai reikšmingas nustatytas vyrų ir moterų grupės amžiaus skirtumas ($p = 0,01$). Blužnies svorio vidurkis 309,6 g, mažiausias nustatytas blužnies svoris 64 g ir didžiausias svoris – 1460 g. Blužnies svorio vidurkis vyrų grupėje yra $336,2 \pm 328,3$ g, moterų grupėje – $236 \pm 165,6$ g. Reikšmingo nerasta blužnies svorio vyrų ir moterų grupėse skirtumo ($p = 0,17$).

Nužudytų aukų grupėje, kai buvo nustatyta staigi mirtis po izoliuoto blužnies plyšimo, vyrų amžiaus vidurkis $44,3 \pm 8,2$ metų, moterų amžiaus vidurkis – $55,5 \pm 14,1$ metų. Reikšmingo skirtumo nerasta tarp amžiaus vidurkio vyrų ir moterų grupėse ($p = 0,23$). Kai buvo nustatyta staigi mirtis po izoliuoto blužnies plyšimo, vyrų blužnies svorio vidurkis $206,5 \pm 39,5$ g, moterų – $319,8 \pm 182,9$ g. Reikšmingai nesiskyrė blužnies svorio vidurkis vyrų ir moterų grupėse, kai buvo nustatyta staigi mirtis ($p = 0,31$). Kai buvo nustatyta staigi mirtis po izoliuoto blužnies plyšimo, vyrų išsiliejusio kraujo kiekio vidurkis 2000 ± 1080 g, moterų – 1250 ± 288 g. Reikšmingo nerasta išsiliejusio kraujo kiekio vidurkio vyrų ir moterų grupėse skirtumo, kai buvo nustatyta staigi mirtis ($p = 0,26$).

Nužudytų aukų grupėje, kai buvo suteikta medicinos pagalba ir mirtis įvyko ligoninėje po izoliuoto blužnies plyšimo, vyrų amžiaus vidurkis $41,9 \pm 10,1$ metų, moterų amžiaus vidurkis – $48,4 \pm 7,2$ metų. Statistiškai

reikšmingas skirtumas rastas tarp amžiaus vidurkio vyrų ir moterų grupėje ($p = 0,04$). Kai buvo suteikta medicinos pagalba ir mirtis įvyko lignoninėje po izoliuoto blužnies plyšimo, vyrų blužnies svorio vidurkis $352,4 \pm 345,1$ g, moterų – $198,8 \pm 153,4$ g. Reikšmingo skirtumo nerasta tarp blužnies svorio vidurkio vyrų ir moterų grupėse, kai aukoms buvo suteikta medicinos pagalba ($p = 0,06$). Kai buvo suteikta medicinos pagalba po izoliuoto blužnies plyšimo, vyrų grupėje išsiliejusio kraujo kiekio vidurkis 1861 ± 1159 g, moterų grupėje – 2129 ± 1100 g. Reikšmingo nerasta išsiliejusio kraujo kiekio vidurkio vyrų ir moterų grupėse skirtumo, kai aukoms buvo suteikta medicinos pagalba ($p = 0,53$).

Kontrolinės grupės, kai nebuvo nustatyta blužnies plyšimo ir nustatyta staigi mirtis ($n = 886$), blužnies svorio vidurkis $144,7$ g, mediana – 120 g, mažiausias svoris – $80,5$ g, didžiausias svoris – 505 g. Amžiaus vidurkis – $58,5$ metų. Blužnies svorio vidurkis vyrų grupėje $146,8 \pm 78,3$ g, moterų grupėje – $139,4 \pm 84,7$ g. Reikšmingo skirtumo nerasta tarp blužnies svorio vidurkio vyrų ir moterų grupėje ($p = 0,52$).

5.4. Pjautiniai ir durtiniai sužalojimai

Vertinant sužalojimus, padarytus pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turinčiu daiktu (daiktais), daugiausia (42%), nustatyta krūtinės ląstos sužalojimų: pjautinių ir durtinių žaizdų su vidaus organų sužalojimais bei išoriniu ir vidiniu kraujavimu. Kaklo pjautiniai ir durtiniai sužalojimai sudaro 25% nužudymų, padarytų pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turinčiu daiktu (daiktais), 17% – pilvo sužalojimai. O viršutinių ir apatinių galūnių pjautiniai ir durtiniai sužalojimai su stambiųjų kraujagyslių sužalojimais nėra tokie dažni ir sudaro 16% .

Nužudymų, padarytų pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turinčiu daiktu (daiktais), dėl vidinio ir išorinio kraujavimo vertinti vidaus organų svorio kitimai, jie lyginti su kontroline grupe (kai buvo nustatyta staigi mirtis ar auka užduso suspaudus kaklą kilpa ($n = 747$)).

Blužnies svoris statistiškai reikšmingai buvo mažesnis nužudymų atvejais, kai buvo nustatyta pjautinių ir durtinių sužalojimų ir išorinis ir vidinis kraujavimas (T – test, $p = 0,02$), šioje grupėje blužnies svorio vidurkis 104 ± 49 g, kontrolinės grupės – 163 ± 104 g (19 pav.).

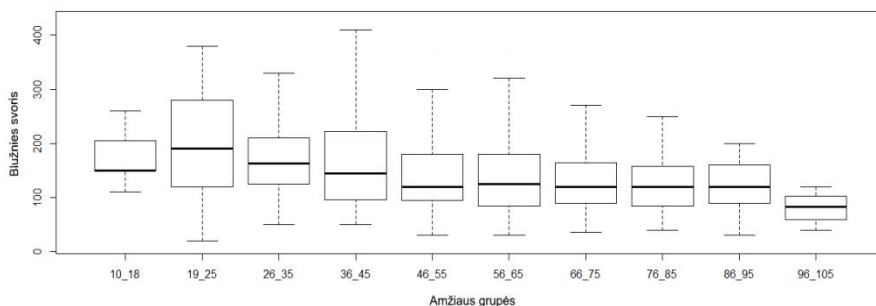
Kepenų svoris taip pat statistiškai reikšmingai skiriasi nužudymų atvejais, kai buvo nustatyta pjautinių ir durtinių sužalojimai ir išorinis ir vidinis kraujavimas ($p = 0,01$), kepenų svorio vidurkis 1578 ± 388 g, kontrolinės grupės – 1839 ± 575 g (20 pav.).

Plaučių svoris vertintas atskirai, dešinio ir kairio plaučio svoris statistiškai reikšmingai buvo mažesnis nužudymų atvejais, kai buvo nustatyta pjautinių ir durtinių sužalojimų ir išorinis ir vidinis kraujavimas (*T – test*, atitinkamai $p = 0,003$ ir $p = 0,006$), šioje grupėje dešinio plaučio svorio vidurkis 438 ± 161 g, kontrolinės grupės – 679 ± 222 g, kairio plaučio svorio vidurkis, kai nužudyta pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turinčiu daiktu, – 391 ± 134 g, kontrolinės grupės – 584 ± 199 g (21–22 pav.).

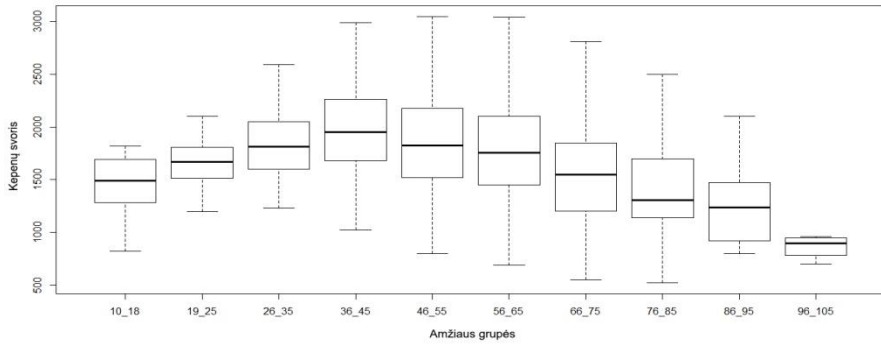
Smegenų svorio reikšmingo skirtumo nužudymų atvejais, kai buvo padaryta pjaunamųjų ir duriamųjų sužalojimų, ir kontrolinės grupės nenustatyta ($p = 0,16$) (23 pav.).

Širdies svoris reikšmingai skyrėsi šiose grupėse ($p = 0,004$), kai nužudymų pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turinčiu daiktu atvejais širdies svorio vidurkis buvo 363 ± 111 g, kontrolinės grupės – 463 ± 133 g (24 pav.).

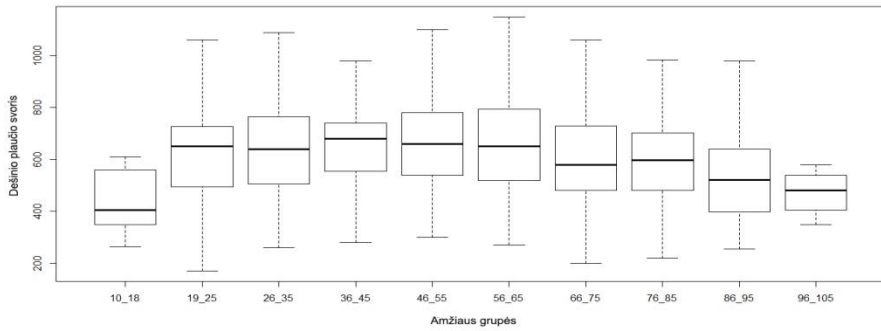
Visos tiriamos nužudymų imties 88 % žaizdos padarytos vienašmeniu pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turinčiu daiktu, 2 % nustatytų sužalojimų užfiksuota dviašmeniu pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turinčio daikto požymių, 10 % nustatytų sužalojimų buvo užsifiksavę pjaunamųjų savybių turinčio daikto požymių. Kai buvo nustatyta pjaunamųjų ir duriamųjų savybių žalojančio daikto požymių ir buvo vienašmeniu savybių žalojantis daiktas, žaizdos ilgio vidurkis buvo $2,92 \pm 1,1$ cm. Kai žaizdos ilgio mediana 3 cm ir maksimalus nustatytas žaizdos ilgis tiriamoje imtyje buvo 11 cm ilgio. Kai nužudyta pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turinčiu daiktu ir buvo išorinis ir vidinis kraujavimas, nustatyto išsiliejusio kraujo kiekio vidurkis vidaus terpėse buvo 1957 ± 652 g, mediana – 1728 g, mažiausias kiekis – 1300 g, didžiausias – 2850 g. Kai buvo nustatytas pjaunamųjų ir duriamųjų savybių sužalojimas vienu trauminiu poveikiu ir sužalota širdis, buvo matomas kraujo išsiliejimas širdiplėvės ertmėje ir širdies tamponada išsiliejusiu krauju, širdiplėvės ertmėje buvo nustatyta 711 ± 80 g kraujo krešulių ir skysto kraujo.

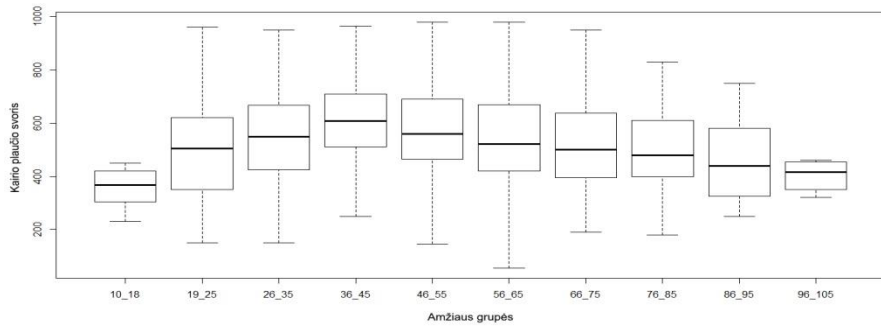
19 pav. Blužnies svoris skirtingo amžiaus grupėse

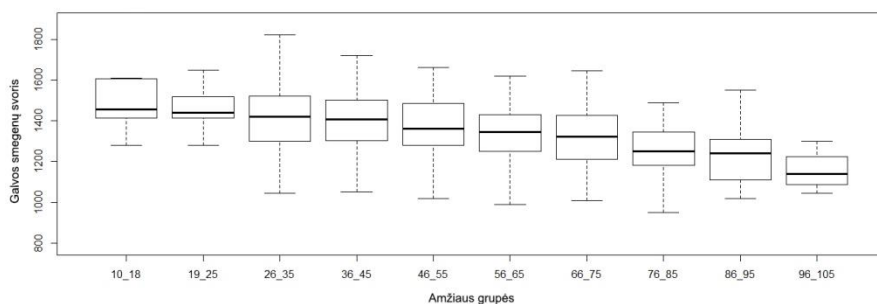
20 pav. Kepenų svoris skirtingo amžiaus grupėse

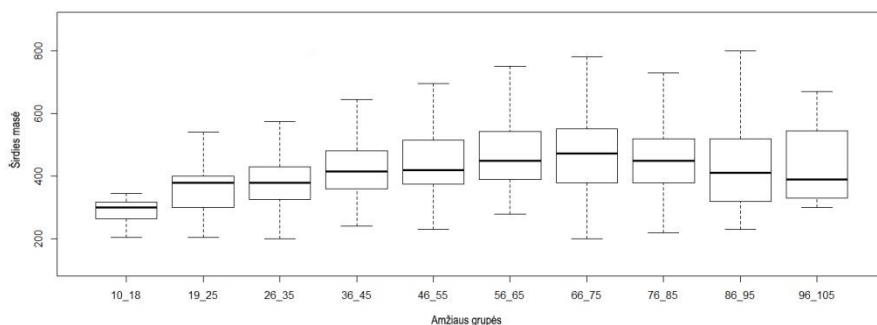
21 pav. Dešinio plaučio svoris skirtingo amžiaus grupėse

22 pav. Kairio plaučio svoris skirtingo amžiaus grupėse

23 pav. Galvos smegenų svoris skirtingo amžiaus grupėse

24 pav. Širdies svoris skirtingo amžiaus grupėse

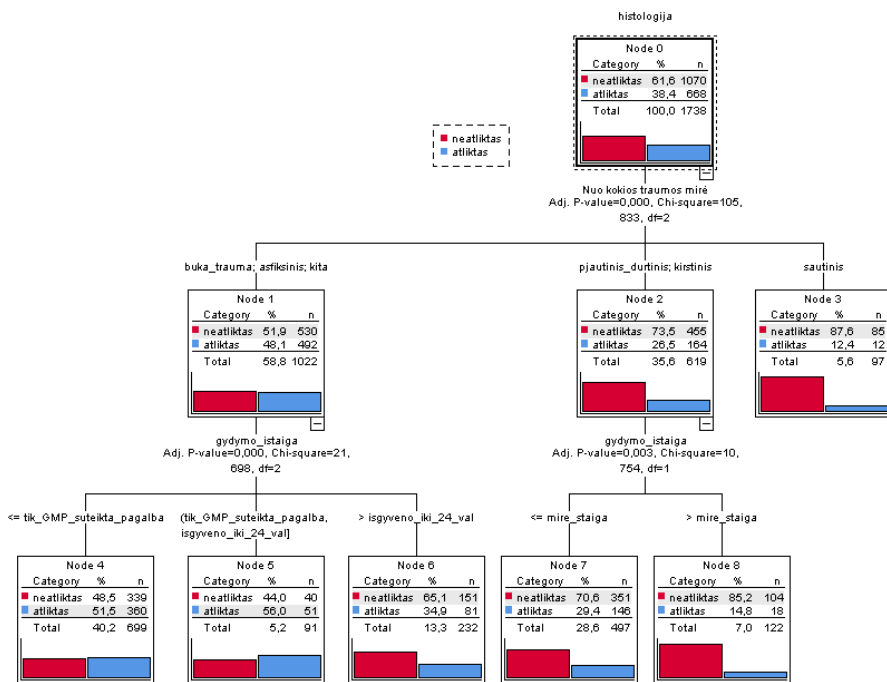
5.5. Nužudymų atvejais skirti papildomi tyrimai

Norint įvertinti, kokiais atvejais buvo dažniau skirti papildomi tyrimai atliekant nužudymo tyrimą, panaudotas *CHAID* klasifikavimo medis su *Pearson Chi Square test* kriterijumi.

Papildomas histologinis tyrimas statistiškai reikšmingai dažniau buvo atliekamas nužudytoms aukoms, patyrusioms sužalojimų kietu buku daiktu (daiktais) (*Pearson Chi square test*, $p = 0,0001$), rečiau – patyrusioms pjautinius-durtinius ar šautinius sužalojimus. Statistiškai dažniau tyrimas buvo atliktas, jei nužudyta aukai buvo suteikta tik GMP pagalba ar nužudyta auka mirė staiga ($p = 0,003$) (25 pav., 12 lentelė).

12 lentelė. Kintamųjų pasiskirstymas, kai atliktas papildomas histologinis tyrimas

		Papildomas histologinis tyrimas					
		Neatliktas		Atliktas			
		Skaičius	%	Vidurkis	Skaičius	%	Vidurkis
Girtumas	Blaivus	437	40,84		281	42,07	
	Lengvas girtumas	89	8,32		75	11,23	
	Vidutinis girtumas	204	19,07		111	16,62	
	Sunkus girtumas	340	31,78		201	30,09	
Narkotinės medžiagos	Nenustatyta	1051	98,22		659	98,65	
	Nustatyta	19	1,78		9	1,35	
Lytis	Vyras	795	74,30		468	70,06	
	Moteris	275	25,70		200	29,94	
Amžius				46			48
Nužudymo mechanizmas	Buka trauma	477	44,58		432	64,52	
	Pjautinis-durtinis sužalojimas	424	39,63		153	22,90	
	Šautinis sužalojimas	85	7,94		12	1,80	
	Kirstinis sužalojimas	31	2,90		11	1,65	
	Asfiksija	45	4,21		48	7,19	
	Kita	8	0,75		13	1,95	
Mechanizmų skaičius				1	1		
Trauminių poveikių skaičius				8	10		
Mirties laikas	Staigi mirtis	742	69,35		502	75,15	
	GMP pagalba	53	4,95		14	2,10	
	Išgyveno iki 24 val.	102	9,53		67	10,03	
	Išgyveno ilgiau kaip 24 val.	173	16,17		85	12,72	

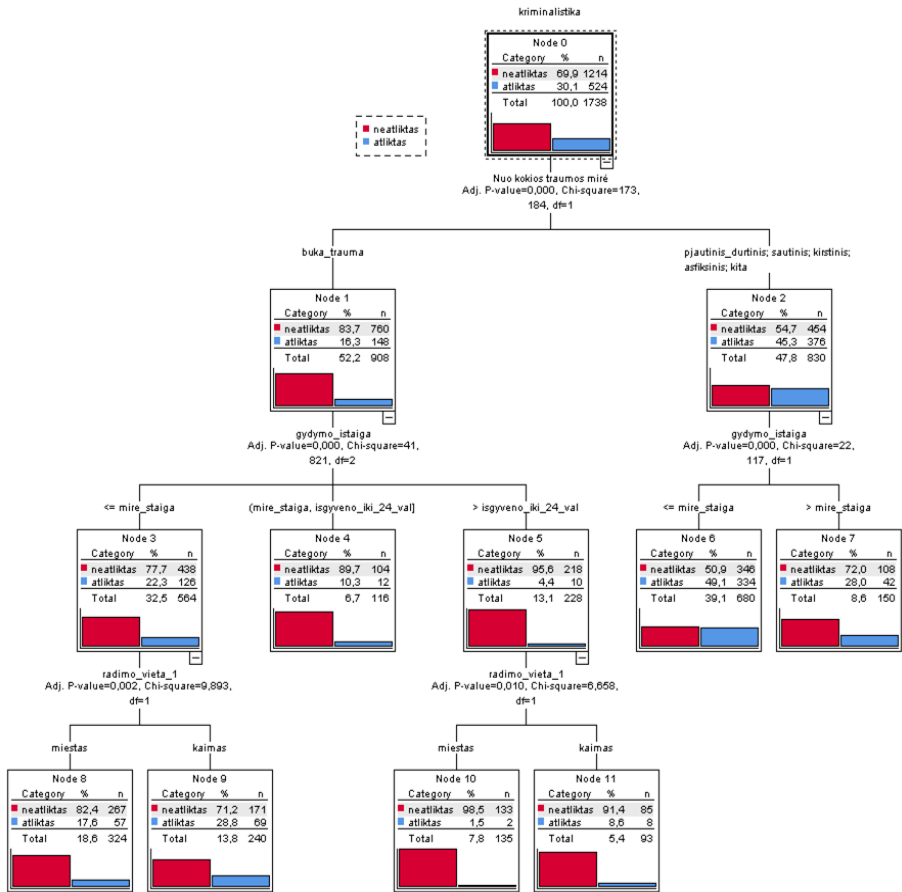
25 pav. Nužudymų atvejais atlikto histologinio tyrimo klasifikavimo medis

Papildomas kriminalistinis tyrimas dažniau buvo atliekamas, kai nustatytas pjautinis-durtinis sužalojimas (žalojančiam daiktui identifikuoti), ar kai buvo šautinis sužalojimas (šūvio pėdsakų tyrimui) ir kai auka mirė staiga (63,7 %) (*Pearson Chi Square test, p = 0,0001*). Tais atvejais, kai auka buvo nužudyta kietu buku daiktu (daiktais) ir mirė staiga, ji rasta kaime – 13,2 % buvo atliekamas kriminalistinis tyrimas, o jei mieste – 10,9 % buvo atliekamas papildomas kriminalistinis tyrimas. Lyginant pagal išgyvenimo kriterijus, nužudytų asmenų, kurie išgyvenio ilgiau kaip 24 val. po sužalojimų, 8,8 karto dažniau buvo neatliekamas papildomas kriminalistinis tyrimas ($p = 0,0001$). Vertinant pagal lytį, nužudytų moterų šis papildomas tyrimas buvo atliekamas dažniau nei vyrų ($p = 0,015$) (26 pav., 13 lentelė).

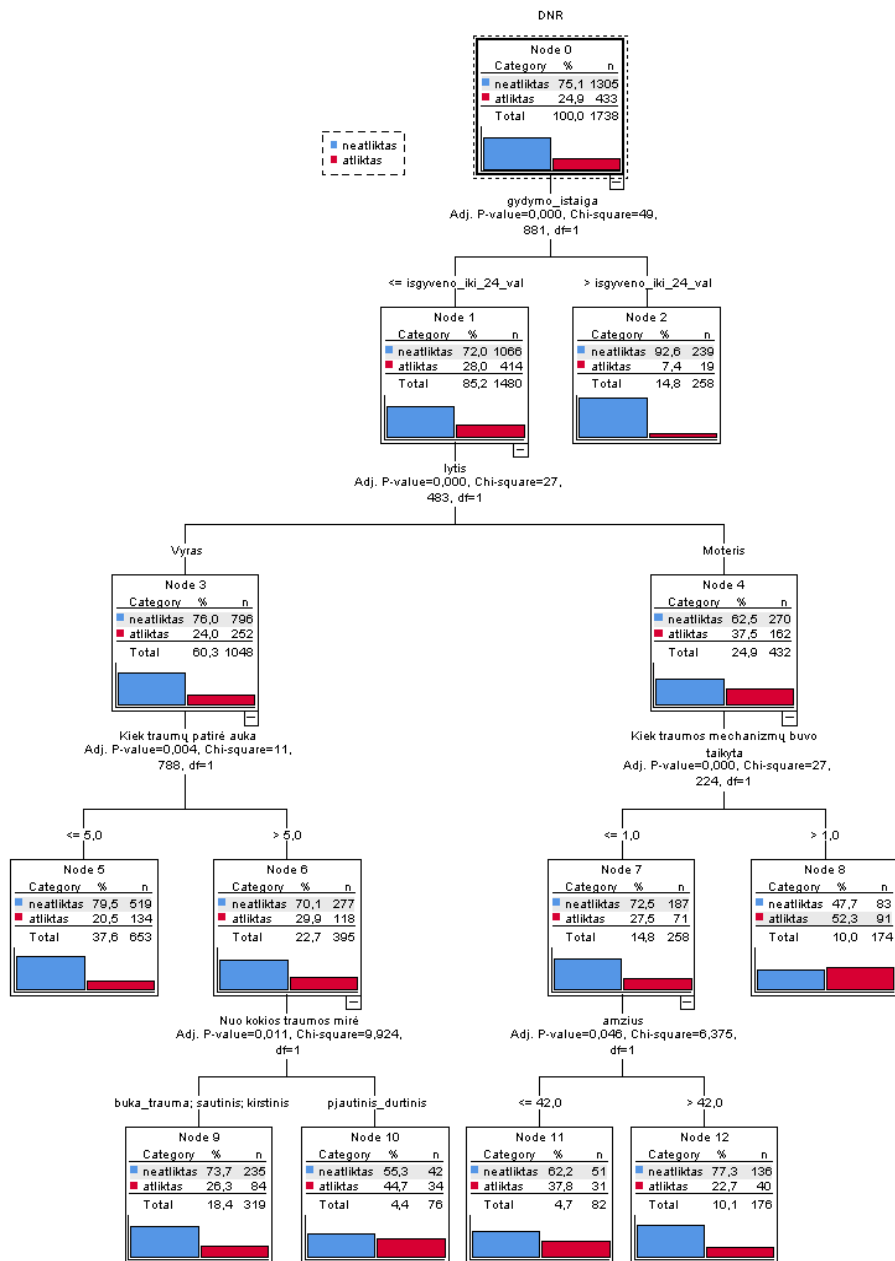
13 lentelė. Kintamųjų pasiskirstymas, kai atliktas papildomas kriminalistinis tyrimas

		Papildomas kriminalistinis tyrimas					
		Neatliktas		Atliktas			
		Skaičius	%	Vidurkis	Skaičius	%	Vidurkis
Girtumas	Blaivus	545	44,89		173	33,02	
	Lengvas girtumas	106	8,73		58	11,07	
	Vidutinis girtumas	207	17,05		108	20,61	
	Sunkus girtumas	356	29,32		185	35,31	
Narkotinės medžiagos	Nenustatyta	1198	98,68		512	97,71	
	Nustatyta	16	1,32		12	2,29	
Lytis	Vyras	903	74,38		360	68,70	
	Moteris	311	25,62		164	31,30	
Amžius				48			45
Nužudymo mechanizmas	Buka trauma	760	62,60		148	28,24	
	Pjautinis-durtinis sužalojimas	320	26,36		257	49,05	
	Šautinis sužalojimas	45	3,71		52	9,92	
	Kirstinis sužalojimas	28	2,31		14	2,67	
	Asfiksija	50	4,12		43	8,21	
	Kita	11	0,91		10	1,91	
	Mechanizmų skaičius				1		
Trauminių poveikių skaičius				9			8
Mirties laikas	Staigi mirtis	7784	64,58		460	87,79	
	GMP pagalba	50	4,12		17	3,24	
	Išgyveno iki 24 val.	134	11,04		35	6,68	
	Išgyveno ilgiau kaip 24 val.	246	20,26		12	2,29	

Papildomas serologinis, DNR tyrimas dažniau buvo atliekamas, kai nužudyta auka mirė staiga, ir retai, kai auka išgyveno ilgiau kaip 24 val. po patirtų sužalojimų. Šis tyrimas dažniau buvo atliekamas nužudytų moterų nei nužudytų vyrų. Serologinis, DNR tyrimas dažniau buvo atliekamas, kai aukos mirties priežastis buvo asfiksija, rečiau – jei sužalojimų buvo padaryti kietu buku daiktu (daiktais) (27 pav., 14 lentelė).

26 pav. Nužudymų atvejais atlikto kriminalistinio tyrimo klasifikavimo medis

27 pav. Nužudymų atvejais atlikto serologinio ir DNR tyrimo klasifikavimo medis

14 lentelė. Kintamųjų pasiskirstymas, kai atliktas papildomas serologinis, DNR tyrimas

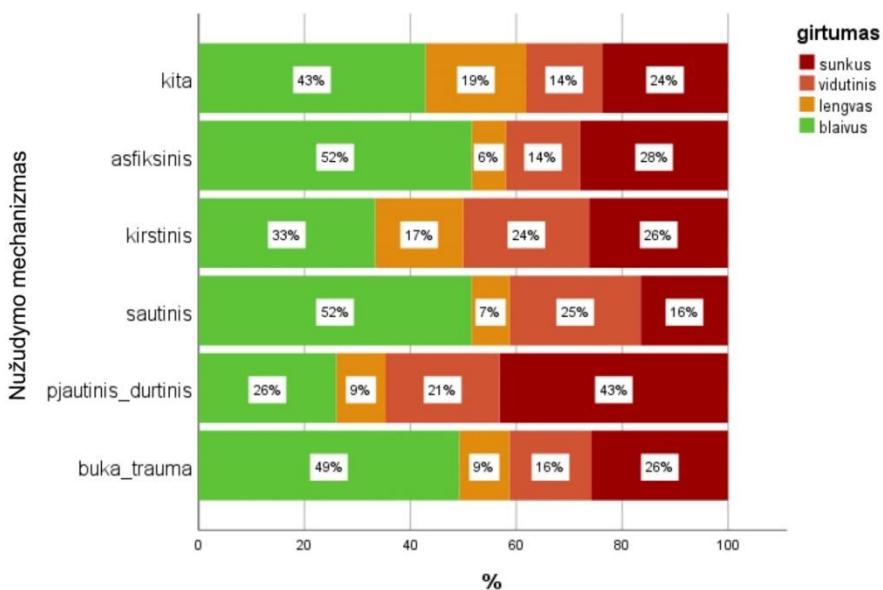
Papildomas serologinis, DNR tyrimas							
		Neatliktas		Atliktas			
		Skaičius	%	Vidurkis	Skaičius	%	Vidurkis
Girtumas	Blaivus	571	43,75		147	33,95	
	Lengvas girtumas	116	8,89		48	11,09	
	Vidutinis girtumas	224	17,16		91	21,02	
	Sunkus girtumas	394	30,19		147	33,95	
Narkotinės medžiagos	Nenustatyta	1286	98,54		424	97,92	
	Nustatyta	19	1,46		9	2,08	
Lytis	Vyras	995	76,25		268	61,89	
	Moteris	310	23,75		165	38,11	
Amžius				47			46
Nužudymo mechanizmas	Buka trauma	708	54,25		200	46,19	
	Pjautinis-durtinis sužalojimas	417	31,95		160	36,95	
	Šautinis sužalojimas	75	5,75		22	5,08	
	Kirstinis sužalojimas	33	2,53		9	2,08	
	Asfiksija	57	4,37		36	8,31	
	Kita	15	1,15		6	1,39	
	Mechanizmų skaičius				1		
Trauminių poveikių skaičius				8			11
Mirties laikas	Staigi mirtis	884	67,74		360	83,14	
	GMP pagalba	53	4,06		14	3,23	
	Išgyveno iki 24 val.	129	9,89		40	9,24	
	Išgyveno ilgiau kaip 24 val.	239	18,31		19	4,39	

Autopsijos metu visų nužudytų asmenų imami mėginiai nustatyti etilo alkoholio ir jo surogatų koncentraciją kraujyje ir šlapime. Nužudytų aukų girtumas statistiškai reikšmingai skiriasi pagal nužudymo mechanizmą. Aukos, nužudytos kietu buku daiktu (daiktais), šaunamuoju ginklu ar nužudymo atvejais, kai mirties priežastis buvo asfiksija, pasiskirstymas pagal aukų neblaivumo procentą yra panašus, tai yra nustatytas panašus procentas blaivių asmenų, ir mažiau lengvo, vidutinio ar sunkaus girtumo atvejų (15 lentelė). Priešingos jiems yra aukos, nužudytos pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turinčiu daiktu. Šioje grupėje sunkus nužudytų aukų girtumas statistiškai reikšmingai nustatytas dažniau ($p = 0,0001$). Taip pat šioje grupėje

statistiškai reikšmingai mažiau nustatyta blaivių nužudytų asmenų ($p = 0,0001$). Aukų, nužudytų kertančių savybių turinčiu daiktu, ar kai mirties priežastis buvo kiti fiziniai veiksniai, girtumo proporcijos statistiškai reikšmingai nuo kitų grupių nesiskiria (28 pav.).

15 lentelė. Nužudytų aukų kraujyje etilo alkoholio koncentracijos pasiskirstymas, kai skiriasi nužudymo mechanizmas

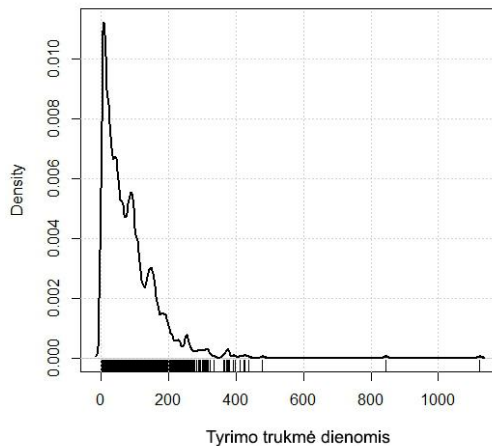
		Nužudymo mechanizmas					
		Buka trauma	Pjautinis-durtinis	Šautinis	Kirstinis	Asfiksija	Kita
Blaivus	skaičius	447	150	50	14	48	9
	%	49,2	26,0	51,5	33,3	51,6	42,9
Lengvas girtumas	skaičius	86	54	7	7	6	4
	%	9,5	9,4	7,2	16,7	6,5	19,0
Vidutinis girtumas	skaičius	141	124	24	10	13	3
	%	15,5	21,5	24,7	23,8	14,0	14,3
Sunkus girtumas	skaičius	234	249	16	11	26	5
	%	25,8	43,2	16,5	26,2	28,0	23,8

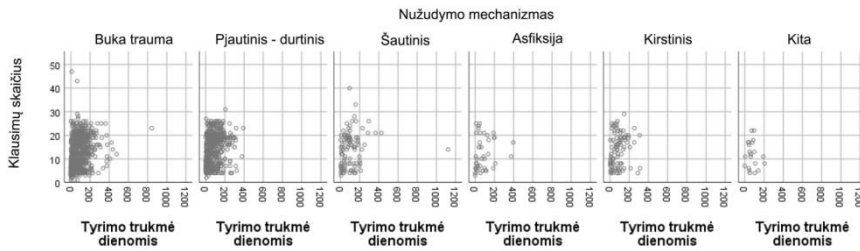
28 pav. Nužudytų asmenų etilo alkoholio koncentracijos kraujyje pasiskirstymas (%), kai skiriasi nužudymo mechanizmas

Nužudymų atvejais ikiteisminį tyrimą atliekantis policijos tyrėjas skiria ekspertui nevienodą skaičių klausimų. Skiriamų klausimų skaičius priklauso nuo tyrimo sudėtingumo, sužalojimų skaičiaus, jų pobūdžio, papildomų

aplinkybių (lytinė prievarta ar kita informacija). Ekspertui, atliekančiam nužudyto asmens tyrimą, vertinant jam skirtų klausimų skaičių su tyrimo trukme, tai yra vertinant laiko tarpą nuo mirusiojo asmens tyrimo iki specialisto išvados pateikimo tyrėjui, nustatyta silpna koreliacija (*Spearman* koreliacijos koeficientas $r = 0,33$). Įvertinus tai, kad yra daug išskirčių ir duomenys nėra pasiskirstę pagal normalųjį dėsnį (*Shapiro-Wilk normality test*, $p < 0,05$) (29 pav.). Minimalus laiko tarpas nuo nužudymo atvejo tyrimo pradžios iki pabaigos, kai specialisto išvada pateikiama tyrimą skyrusiems policijos tyrėjams, yra viena diena. Tai būtų atvejai, kad nebuvo skirta jokių papildomų tyrimų, o ekspertas specialisto išvadą pateikė remdamasis autopsijos tyrimo duomenimis. Visos tiriamosios imties tyrimo trukmės vidurkis $81,17 \pm 79,25$ dienos, mediana 63 dienos ir maksimali trukmė – 1122 dienos, tačiau tokie atvejai priskiriami prie tikrųjų išskirčių dėl tyrimo sudėtingumo. Kai buvo nustatytas nužudymas kietu buku daiktu (daiktais), tyrimo trukmės vidurkis $77,4 \pm 75,92$ dienos, pjautinis ir durtinis sužalojimas – $81,10 \pm 72,64$ dienos, kai nustatyta, kad nužudyta šaunamuoju ginklu, – $111,44 \pm 100,06$ dienos, kai nustatyta kirstinių sužalojimų, – $83,26 \pm 80,95$ dienos, kai mirties priežastis asfiksija, – $86,82 \pm 70,65$ dienos, kitų mirties priežasčių atvejais – $76,71 \pm 53,06$ dienos (30 pav.).

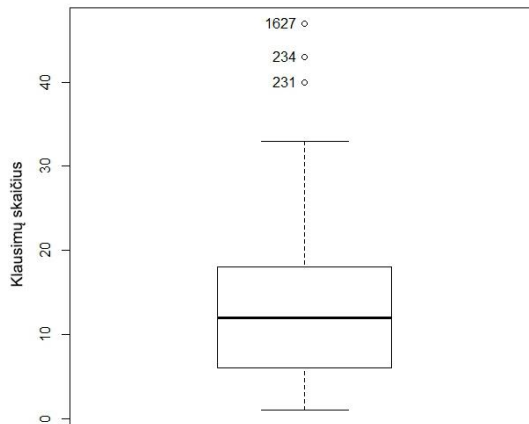

29 pav. Nužudymų atvejais teismo medicininio tyrimo trukmės pasiskirstymas

30 pav. Klausimų skaičius ir teismo medicininio tyrimo trukmė dienomis

Visos imties tyrimui skirtų klausimų skaičius nėra pasiskirstęs pagal normalųjį dėsnį (*Shapiro-Wilk normality test*, $p < 0,05$). Minimalus klausimų skaičius nužudymo atvejais yra vienas klausimas, ir tokiais atvejais buvo klausiama, kokia yra nužudytos aukos mirties priežastis. Visos tiriamosios imties tyrimui skirtų klausimų skaičiaus vidurkis $12,68 \pm 79,25$ klausimai, mediana – 12 klausimų, maksimalus klausimų skaičius – 47 klausimai, tačiau tokie atvejai priskiriami prie išskirčių dėl tyrimo sudėtingumo (31 pav.). Kai buvo nustatytas nužudymas kietu buku daiktu (daiktais), klausimų skaičiaus vidurkis $11,51 \pm 6,55$ klausimai, kai sužalojimas buvo pjautinis ir durtinis, – $14,16 \pm 6,33$ klausimai, kai nustatyta, jog nužudyta šaunamuoju ginklu, – $14,19 \pm 7,32$ klausimai, kai buvo nustatyta kirstinių sužalojimų, – $12,29 \pm 6,86$ klausimai, kai mirties priežastis buvo asfiksija – $13,71 \pm 6,84$ klausimai, kitų mirties priežasčių atvejais – $11,76 \pm 5,7$ klausimai.

31 pav. Teismo medicininiam tyrimui skirtų klausimų skaičius

5.6. Nužudytų asmenų vertinimas (socialinis profilis)

Nužudytų aukų pasiskirstymo pagal lytį analizė rodo, kad nužudyti vyrai sudaro didžiąją dalį, 73 % visų atvejų, o nužudytos moterys – tik 27 % visų tiriamųjų.

Visų tirtų nužudytų asmenų amžiaus vidurkis buvo 47 ± 16 metų. Jaunesni nei 18 metų nužudyti asmenys sudarė 4,2 % visų tirtų atvejų. Nužudytų moterų amžiaus vidurkis buvo $50,9 \pm 17$ metų, o nužudytų vyrų – $45,5 \pm 15$ metų. Statistiškai reikšmingai didesnė dalis nužudytų aukų buvo jaunesni vyrai ir vyresnio amžiaus moterys ($p < 0,001$). Iš visų nužudytų aukų 72 % buvo bedarbiai ir 64 % turėjo tik vidurinę išsilavinimą. 73 % nužudytų aukų yra vyrai. 66 % nužudymų buvo įvykdoma patalpose ir 57 % – miesto teritorijoje (16 lentelė). Aukos, kurių mėginiuose buvo nustatyta etilo alkoholio koncentracija, sudarė didesnę dalį (58,6 %) visų nužudymų atvejų skaičiaus. Iš jų 9,4 % buvo nustatytas lengvas girtumas (0,4 ‰ – 1,5 ‰); 18,1 % nustatytas vidutinis girtumas (1,51 ‰ – 2,5 ‰) ir dažniausiai – 31,1 % nustatytas sunkus girtumas (daugiau kaip 2,5 ‰). Galiausiai tik 41,4 % nužudytųjų buvo blaivūs.

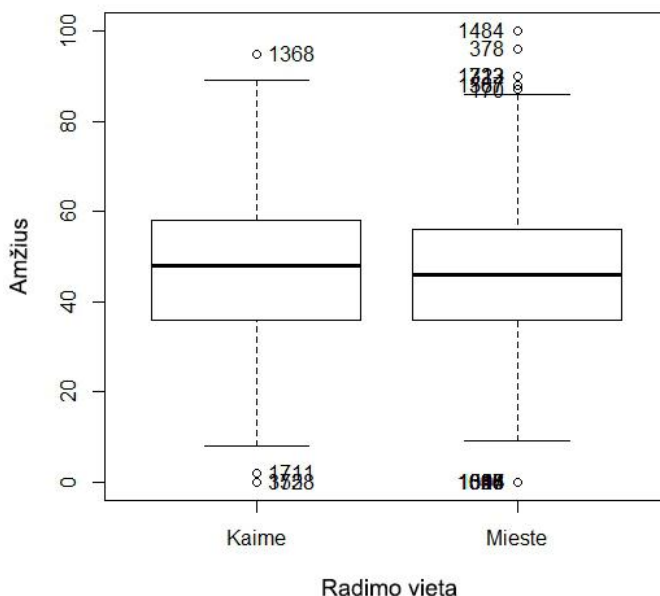
Vertinant nužudytos aukos radimo vietą, daugusia (57 %) asmenų buvo nužudyti mieste, o 43 % – kaimo vietovėje. Vyrų 57 % rasta nužudytų mieste, 43 % kaime, moterų 56 % rasta nužudytų mieste, 44 % – kaime. Nužudytų aukų, rastų mieste, amžiaus vidurkis $46,28 \pm 15,97$ metų, kaimo vietoje – $48,02 \pm 16,13$ metų. Norint palyginti amžiaus vidurkį aukų, rastų mieste ir kaimo vietovėje, buvo taikytas nepriklausomų imčių *T testas*. Vertinant radimo vietą, kaimo vietovėje nužudytos aukos buvo 1,74 metų vyresnės už aukas, nužudytas mieste, tai yra vyresnio amžiaus aukos buvo nužudytos dažniau kaimo vietovėse ($p = 0,025$) (32 pav.).

Skirtumas nedidelis ir jo statistinis reikšmingumas buvo dėl didelės tiriamųjų imties, todėl papildomai apskaičiuotas rasto skirtumo efekto dydis pagal *Cohen's d* formulę. Efekto dydis vertinamas kaip mažas, jei jo reikšmė yra iki 0,2, vidutinis – kai reikšmė nuo 0,3 iki 0,5, ir didelis, kai reikšmė yra iki 0,8. Šioje grupėje *Cohen's d* reikšmė yra 0,11, tai rodo labai mažą efektą. 57,9 % aukų, kai nužudyta kietu buku daiktu (daiktais), 60,3 % aukų nužudyta pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turinčiu daiktu (daiktais), 50,5 % aukų nužudyta šaunamuoju ginklu ir 55,9 % aukų, kurių nužudymo priežastis buvo asfiksija, rasta miesto teritorijoje. Kaimo vietovėje rasta 64,3 % aukų, nužudytų kertančių savybių turinčiu daiktu (daiktais), ir 66,7 % aukų mirties priežastis buvo kiti fiziniai veiksniai.

16 lentelė. Nužudytų asmenų charakteristikos

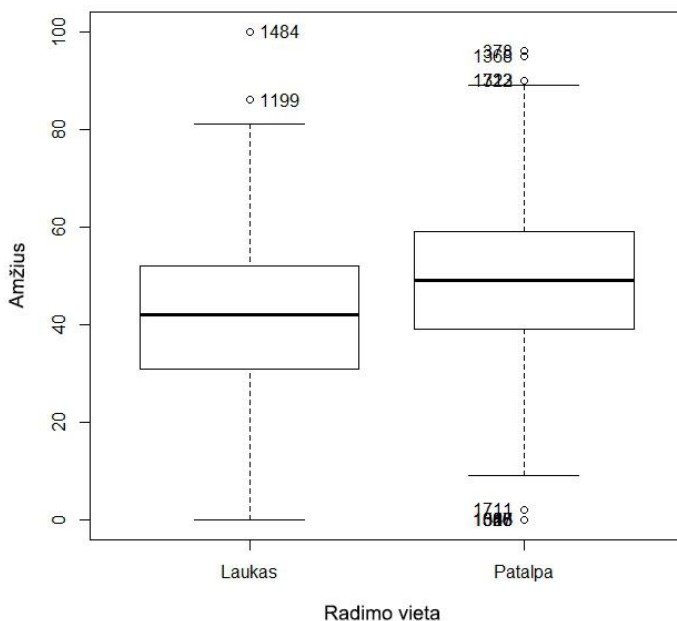
Metai	Vyrai (%)		Moterys (%)		Vyrų amžius		Moterų amžius		Nužudymai lauke	Nužudymai patalpoje	Apsvaigę nuo alkoholio	Kauno vietovė	Miesto vietovė
	Vidurkis	SN	Vidurkis	SN	Vidurkis	SN	Vidurkis	SN					
2004	66%		34%		42,8	14,5	49,8	18,8	38,2%	61,8%	57%	44,8%	55,2%
2005	72,1%		27,9%		44,6	15,7	51,1	16,5	32%	68%	58,6%	39,7%	60,2%
2006	71,9%		28,1%		43,9	14,6	56,6	19	32,2%	67,8%	60,2%	45,4%	54,6%
2007	76,9%		23,1%		45,7	13,9	50,9	16,2	35,7%	64,3%	55,8%	37,2%	62,8%
2008	75,1%		24,9%		48,7	15,6	51,2	15	38,7%	61,3%	57,8%	43,1%	56,9%
2009	75,9%		24,1%		43,8	15,8	51,4	18,4	36,9%	63,1%	58,1%	43%	57%
2010	65,9%		34,1%		47,9	16,5	48,7	18	27,1%	72,9%	60,5%	45%	55%
2011	66,2%		33,8%		46,7	12,5	46,6	17,8	31,5%	68,5%	59,2%	43,8%	56,2%
2012	76,7%		23,3%		47	13,8	50,1	19	26,2%	73,8%	67%	41,8%	58,2%
2013	79,5%		20,5%		45,9	15,9	52,2	20,5	29,5%	70,5%	57,4%	45,1%	54,9%
2014	66,1%		33,9%		42,9	15,6	47,6	17,1	37,8%	62,2%	55,1%	45,4%	54,6%
2015	61,5%		38,5%		41,7	13,6	48,8	19,6	33,8%	66,2%	61,2%	35,4%	64,6%
2016	69,7%		30,3%		45,3	15,2	54,4	19,2	35,6%	64,4%	57,9%	41,7%	58,3%
2017	66,2%		33,8%		43,4	16,3	48,1	23,6	33,3%	66,7%	56,8%	32%	68%

SN – standartinis nuokrypis

32 pav. Nužudytų asmenų, rastų mieste ir kaime, amžiaus pasiskirstymas

Dauguma (66 %) nužudytų asmenų kūnų buvo rasta patalpoje (bute, name, laiptinėje, rūsyje ar kt.), 34 % rasta lauke (gatvėje, miške ir kt.). Vyrų 61 % rasta nužudytų patalpoje, 39 % lauke, moterų 82 % rasta nužudytų patalpoje, 18 % – lauke. Nužudytų asmenų, rastų patalpoje, amžiaus vidurkis $49,45 \pm 15,81$ metų, rastų lauke – $42,23 \pm 15,47$ metų (33 pav.). Norint palyginti amžiaus vidurkį aukų, rastų lauke ir patalpoje, taikytas nepriklausomų imčių *T testas*. Asmenys, nužudyti patalpose, buvo vyresnio amžiaus (7,23 metais) nei tie, kurie buvo nužudyti lauke ($p < 0,001$). Papildomai buvo apskaičiuotas rasto skirtumo efekto dydis pagal *Cohen's d* formulę, kurio reikšmė šioje grupėje yra 0,45, tai rodo vidutinį efektą. Moterys patalpose buvo nužudytos dažniau nei vyrai (*Chi – squared test*, $p < 0,001$). Remiantis šiais kintamaisiais, galima teigti, kad nužudymų patalpose dažnis yra didesnis ir didesnė vyresnio amžiaus moterų nužudymų patalpose rizika.

33 pav. Nužudytų asmenų, rastų lauke ir patalpoje, amžiaus pasiskirstymas

Nužudyti vyrai buvo blaivūs 39,1 % tiriamų atvejų. Lengvas girtumas nustatytas 9,2 % nužudytų vyrų grupėje; 18,8 % nustatytas vidutinis girtumas, sunkus girtumas – 32,9 % atvejų. Nužudytos moterys buvo blaivios 47,1 % tirtų atvejų. Lengvas girtumas nustatytas 10,1 % nužudytų moterų grupėje; 16,4 % nustatytas vidutinis girtumas, sunkus girtumas – 26,5 % atvejų. Sunkus girtumas dažniau nustatytas vyrų nei moterų ($p = 0,001$) (17 lentelė). Lauke rastoms nužudytomis aukoms dažniau buvo nustatytas sunkus girtumas nei aukoms, rastoms patalpose ($p < 0,001$).

17 lentelė. Aukų pasiskirstymas pagal girtumo laipsnį, amžių ir lytį

	Blaivūs	0,41–1,5‰	1,51–2,5‰	> 2,51‰
Vyrų amžiaus vidurkis	47,5 ± 17,2	43,2 ± 17,5	44,4 ± 14,5	44,4 ± 11,9
Moterų amžiaus vidurkis	54,4 ± 21,2	48,9 ± 17,6	49,7 ± 14,1	46,4 ± 11,2
Bendras amžiaus vidurkis	49,7 ± 18,8	44,9 ± 17,7	45,7 ± 14,9	44,9 ± 11,1

5.7. Įvykdžiusių nužudymą asmenų vertinimas (socialinis portretas)

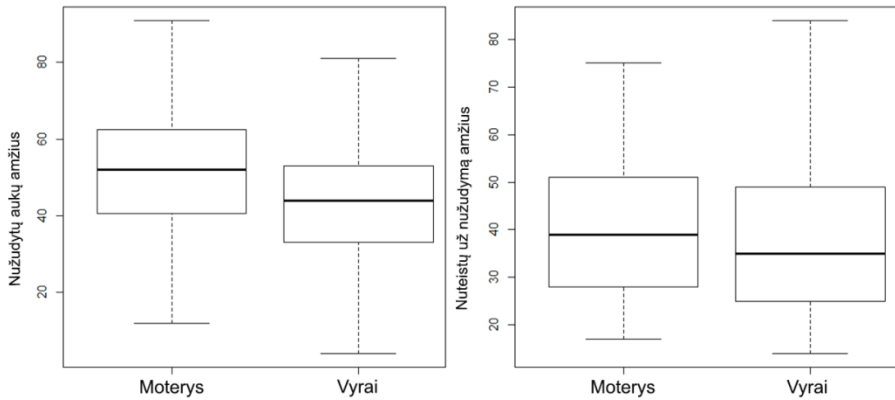
463 atvejais 2013–2017 metais buvo nustatytas nužudymą įvykdęs asmuo. Vyrų grupė yra dominuojanti tiek nužudytų aukų grupėje (71 %), tiek kaltinamų nužudymu asmenų grupėje, kur, vertinant pasiskirstymą pagal lytį 87 % (n = 402) nuteistų už nužudymą yra vyrai ir 13 % (n = 61) – moterys.

Vertinant įvykdžiusių nužudymą asmenų amžiaus grupes, didžioji dalis (73 %) yra vidutinio amžiaus asmenys, 15 % – vyresnio amžiaus grupė ir 8 % jaunesni nei 18 metų. Nuteistų už nužudymą asmenų amžiaus vidurkis $34,9 \pm 15$ metų. Tai rodo, kad jaunesnio amžiaus asmenys dažniau nužudo ($p < 0,05$) (34 pav.). Vyrų, nuteistų už nužudymą, amžiaus vidurkis $34,5 \pm 14$ metų, o moterų amžiaus vidurkis – $38,5 \pm 14$ metų (18 lentelė).

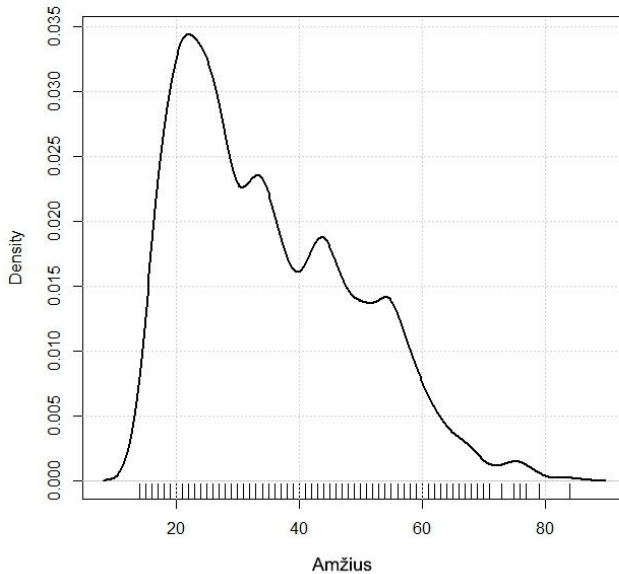
18 lentelė. Įvykdžiusių nužudymą asmenų pasiskirstymas pagal lytį ir amžių

Metai	Vyrai (%)	Moterys (%)	Apsvaigę nuo alkoholio	Amžiaus vidurkis	
				Vyrų	Moterų
2013	98%	2%	63,5%	$34,5 \pm 15,1$	$38,2 \pm 12,7$
2014	89,7%	10,3%	65,4%	$33,7 \pm 14,4$	$39,8 \pm 15,6$
2015	89%	11%	70,7%	$34,2 \pm 14,1$	$41,6 \pm 12,4$
2016	88,5%	11,5%	53,6%	$36,7 \pm 13,9$	$36,1 \pm 12,4$
2017	86,2%	13,8%	56,7%	$33,8 \pm 12,9$	$37,3 \pm 15,2$

Statistiškai reikšmingas nustatytas vyrų ir moterų amžiaus vidurkio skirtumas (nepriklausomų imčių *T-test*, $p = 0,004$). Visos imties įvykdžiusių nužudymą asmenų amžiaus pasiskirstymas asimetrinis, duomenys pasiskirstę pagal nenormalųjį dėsnį, *Shapiro-Wilk normality test* $p < 0,05$, yra išskirčių, kai amžiaus reikšmės svyruoja nuo 14 iki 84 metų, mediana – 32 metai (35 pav.). Nuo 2013 iki 2017 metų didėja moterų, įvykdžiusių nužudymą, procentas.

34 pav. Nužudytų asmenų ir įvykdžiusių nužudymą asmenų pasiskirstymas pagal lytį ir amžių

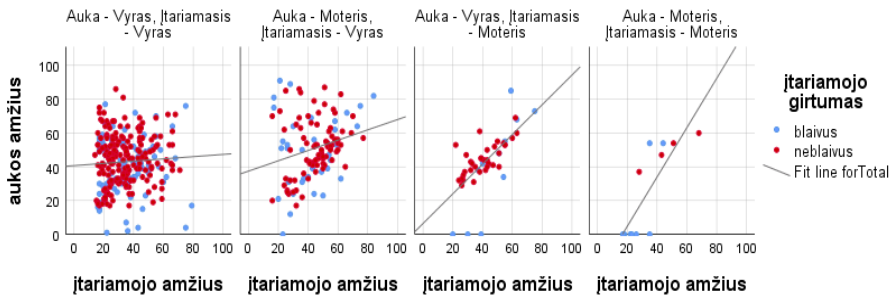

35 pav. Įvykdžiusių nužudymą asmenų amžiaus pasiskirstymas

5.8. Nužudytos aukos ir žudiko kintamųjų ryšys

Lyginant nužudytos aukos ir nužudymą įvykdžiusių asmenų amžių, aukos ir įtariamojo lyčių matricos viduje, buvo naudotas *Pearsono* koreliacijos koeficientas ir sklaidos diagramos. Rastos tokios koreliacijos: jei auka – vyras, įtariamasis – vyras, ryšio tarp aukos ir įtariamojo amžiaus nėra, nustatytas platus duomenų išsibarstymas. Koreliacijos koeficientas nėra statistiškai

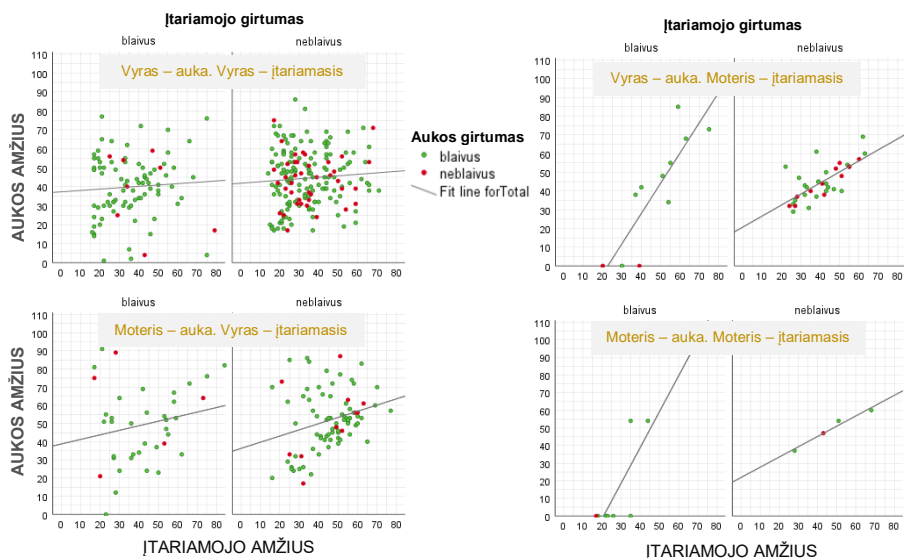
reikšmingas ($r = 0,07$, $p = 0,273$); jei auka – moteris, įtariamasis – vyras, nustatyta silpna ($r = 0,231$) statistiškai reikšminga koreliacija ($p = 0,01$), sklaidos diagramoje matyti, kad ryšys galėtų būti stipresnis ir aukos ir įtariamojo amžius sutapti, tačiau yra nemaža dalis jaunesnių vyrų, kurie kaltinami nužudžius gerokai už savęs vyresnes moteris; jei auka – vyras, įtariamasis – moteris, ryšys yra vidutinio stiprumo ($r = 0,680$) ir statistiškai reikšmingas ($p = 0,0001$), kur daugumos kaltinamų moterų amžius sutampa su nužudytų vyrų amžiumi, tačiau yra atvejų, kur moterys, įtariamoms nužudžius kūdikius, ir šie atvejai kaip išskirtys susilpnina ryšį; jei auka – moteris, įtariamasis – moteris, ryšys yra stiprus ($r = 0,757$) ir statistiškai reikšmingas ($p = 0,003$), nors tokių atvejų tiriamoje imtyje buvo tik 13 ir dalį šių atvejų sudaro kūdikių nužudymai (36 pav.).

36 pav. Aukos ir įtariamojo amžiaus pasiskirstymas

Diagramose skirtingomis spalvomis yra pažymėtas įvykdžiusių nužudymą asmenų blaivumas. Pažymėtina, kad įtariamieji vaikų ir kūdikių nužudymu dažniausiai buvo blaivūs, tiek vyrai, tiek moterys. Grupėje, kur moterys kaltinamos nužudžius vyrus, didesnei jų daliai buvo nustatytas girtumas.

Kaltinamų nužudžius ir nužudytų aukų girtumo ryšys analizuojamas detaliau pasinaudojant sklaidos diagramomis bei *Chi-square* ir *Fisher exact test*, papildomai duomenis suskirstant pagal įtariamojo ir aukos lyčių derinius (19 lentelė), kur diagramose taip pat atsispindi kaltinamojo ir nužudytos aukos amžius (37 pav.).

37 pav. Aukos ir įtariamojo amžiaus ir girtumo pasiskirstymas

19 lentelė. Duomenų suskirstymas pagal įvykdžiusio nužudymą ir nužudyto asmens lyčių derinius

		Įvykdžiusio nužudymą vyro girtumas					
		Blaivus	Neblaivus	Iš viso	Blaivus	Neblaivus	Iš viso
Nužudyto vyro girtumas	Blaivus	83	147	230	29,9%	52,9%	82,7%
	Neblaivus	8	40	48	2,9%	14,4%	17,3%
	Iš viso	91	187	278	32,7%	67,3%	100%

Pearson Chi-square test = 6,620, Fisher exact test p = 0,01

		Įvykdžiusios nužudymą moters girtumas					
		Blaivi	Neblaivi	Iš viso	Blaivi	Neblaivi	Iš viso
Nužudyto vyro moters girtumas	Blaivus	10	23	33	21,7%	50,0%	71,7%
	Neblaivus	2	11	13	4,3%	23,9%	28,3%
	Iš viso	12	34	46	26,1%	73,9%	100%

Pearson Chi-square test = 0,973, Fisher exact test p = 0,464

		Įvykdžiusio nužudymą vyro girtumas					
		Blaivus	Neblaivus	Iš viso	Blaivus	Neblaivus	Iš viso
Nužudytos moters girtumas	Blaivi	33	71	230	27,5%	59,2%	86,7%
	Neblaivi	5	11	48	4,2%	9,2%	13,3%
	Iš viso	38	82	278	31,7%	68,3%	100%

Pearson Chi-square test = 0,001, Fisher exact test p = 0,969

Įvykdžiusios nužudymą moters girtumas							
		Blaivi	Neblaivi	Iš viso	Blaivi	Neblaivi	Iš viso
Nužudytos moters girtumas	Blaivi	8	3	11	61,5%	23,1%	84,6%
	Neblaivi	1	1	3	7,7%	7,7%	15,4%
	Iš viso	9	4	13	69,2%	30,8%	100%

Pearson Chi-square test = 1,593, Fisher exact test p = 0,505

Statistiškai reikšmingas įtariamą ir aukos girtumo ryšys rastas tik toje grupėje, kurioje buvo nužudyta auka – vyras ir žudikas – vyras. Naudojant proporcijų palyginimą su *Bonferoni* korekcija nustatyta, kad šioje grupėje yra didesnė, nei turėtų būti proporcija tiek blaivių nužudytų aukų ir blaivių įtariamųjų, tiek neblaivių nužudytų aukų ir neblaivių įtariamųjų, o mažiau tikėtina, kad girtumas nustatytas tik vienai šaliai. Kitose grupėse nužudytos aukos ir įvykdžiusio nužudymą blaivumo/neblaivumo ryšio nerasta, nors moters – įtariamą ir moters – nužudytos aukos atveju stebėjimų skaičius nėra pakankamas (nepakankama imtis).

Dauguma įvykdžiusių nužudymą asmenų (66 %, n = 307) buvo apsvaigę nuo alkoholio, 32 % (n = 150) žudydami buvo blaivūs; 2 % buvo apsvaigę nuo narkotinių medžiagų. Tarp blaivių įvykdžiusių nužudymą asmenų vyrų amžiaus vidurkis buvo $38,1 \pm 16$ metų, moterų amžiaus vidurkis buvo $37,7 \pm 16$ metų. Šioje grupėje statistiškai reikšmingo skirtumo tarp vyrų ir moterų amžiaus vidurkio nebuvo ($p = 0,91$). Kai nužudymas buvo padarytas asmens, neapsvaigusio nuo etilo alkoholio (bendras amžiaus vidurkis $43,8 \pm 18$ metai), nužudytos aukos amžiaus vidurkis buvo $37,7 \pm 16$ metų. Šioje grupėje nustatytas reikšmingas žudiko ir aukos amžiaus vidurkio skirtumas ($p < 0,008$).

Tarp neblaivių padariusių nužudymą asmenų vyrų amžiaus vidurkis $37,5 \pm 14$ metų, moterų amžiaus vidurkis – $41,3 \pm 12$ metų. Šioje grupėje reikšmingo moterų ir vyrų amžiaus vidurkio skirtumo nenustatyta ($p = 0,07$). Kai nusikaltę asmenys buvo apsvaigę nuo etilo alkoholio (bendras amžiaus vidurkis $37,9 \pm 14$ metų), jų nužudytų aukų amžiaus vidurkis buvo $46,5 \pm 14$ metų. Šioje grupėje nustatytas reikšmingas žudiko ir aukos amžiaus vidurkio skirtumas ($p < 0,05$).

Lyginant aukos ir nusikaltusio asmens neblaivumą dviejose grupėse – kai buvo nustatytas nužudymas kietu buku daiktu ir kai nužudyta pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turinčiu daiktu – naudotas *Chi-square* kriterijus, tačiau statistiškai reikšmingų skirtumų tarp šių skirtingų nužudymo mechanizmų nebuvo rasta (*Chi-square* = 2,970, $p = 0,227$).

Įvykdžiusių nužudymą asmenų užimtumo analizė rodo, kad dauguma (73 %, n = 338) buvo bedarbiai, jų amžiaus vidurkis $38,1 \pm 13$ metų, o nusikaltimo padarymo metu dirbo tik 15 % (n = 70), jų amžiaus vidurkis buvo $-36,0 \pm 11$ metų. Statistiškai reikšmingo skirtumo tarp nedirbančių ir dirbančių asmenų amžiaus vidurkio nerasta ($p = 0,33$). Tik 6 % (n = 26) tiriamųjų asmenų nužudymo padarymo metu mokėsi, jų amžiaus vidurkis – $17,4 \pm 2$ metai. Šioje nuteistų už nužudymą jaunų asmenų grupėje, kurie mokėsi, nužudytų aukų amžiaus vidurkis buvo $41,1 \pm 20$ metų. Šioje grupėje buvo statistiškai reikšmingas aukų ir jų žudikų amžiaus vidurkio skirtumas ($p < 0,05$).

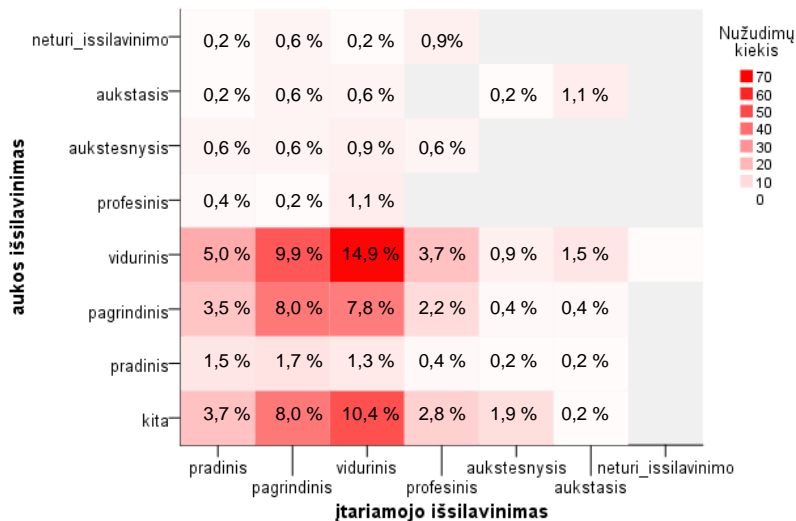

38 pav. Įtariamųjų ir nužudytų asmenų užimtumo pasiskirstymas

Vertinant aukos ir nusikaltėlio užimtumo proporcijas, išsiskiria bedarbių, įtariamų nužudžius, grupė kaip labiausiai rizikinga, o bedarbio aukos ir bedarbio įtariamojo proporcija sudaro net 37,6 % iš visų atvejų. Kai abi šalys, tiek auka, tiek įtariamasis nužudymu asmuo buvo dirbantis nužudymo padarymo metu, įvykių proporcija yra 6,2 % (38 pav.).

Įtariamų nužudžius asmenų išsilavinimo analizė rodo, kad dauguma (56 %, n = 257) turėjo pradinį ar profesinį išsilavinimą. Šioje grupėje amžiaus vidurkis $34,8 \pm 15$ metų. 37 % (n = 172) įtariamų nužudžius asmenų turėjo vidurinį išsilavinimą, ir šios grupės amžiaus vidurkis buvo $40,4 \pm 14$ metų. Tik 3 % (n = 16) įtariamų nužudžius turėjo universitetinį išsilavinimą, šios grupės amžiaus vidurkis $44,5 \pm 12$ metų. Statistiškai reikšmingas skirtumas

buvo tarp įtariamų nužudžius asmenų amžiaus vidurkio, kurie turėjo pradinį ar profesinį išsilavinimą, ir tų, kurie buvo įgiję vidurinį išsilavinimą ($p = 0,001$). Statistiškai reikšmingo įtariamų nužudžius asmenų, kurie turėjo vidurinį išsilavinimą, ir tų, kurie turėjo universitetinį išsilavinimą, amžiaus vidurkio skirtumo nenustatyta ($p = 0,48$).

39 pav. Įtariamų nužudžius ir nužudytų asmenų išsilavinimo pasiskirstymas

Vertinant aukos ir ją nužudžiusio asmens išsilavinimo proporcijas, išsiskiria pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą turinčių įtariamųjų grupę, o vidurinį išsilavinimą turinčios aukos ir vidurinį išsilavinimą turinčio įtariamjo proporcija sudaro net 14,9 % visų atvejų (39 pav.).

Nenustatyta statistiškai reikšmingo amžiaus vidurkio skirtumo tarp asmenų, kurie auką nužudė mieste ir kaimo vietovėje ($p = 0,54$). O nužudytos kaimo vietovėje aukos buvo vyresnio amžiaus nei miesto teritorijoje ($p = 0,041$). Statistiškai reikšmingas amžiaus vidurkio skirtumas nustatytas nuteistų už nužudymą asmenų, kurie nužudė auką patalpoje (amžiaus vidurkis $39,6 \pm 15$ metai), ir nužudė lauke (amžiaus vidurkis $31,1 \pm 13$ metai) ($p < 0,05$). O rastos patalpoje aukos taip pat buvo vyresnio amžiaus (amžiaus vidurkis $47,7 \pm 15$) už aukas, rastas lauke (amžiaus vidurkis $39,1 \pm 15$) ($p < 0,001$). Statistiškai reikšmingai skyrėsi amžiaus vidurkis asmenų, kurie auką nužudė patalpoje, ir aukų, rastų nužudytų patalpoje, amžiaus vidurkis ($p < 0,05$); taip pat reikšmingas amžiaus vidurkio skirtumas buvo tarp asmenų, kurie auką nužudė lauke, ir amžiaus vidurkio aukų, kurios rastos nužudytos lauke ($p = 0,0004$). Kai buvo nužudyta kietu buku daiktu (daiktais) ir

pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turinčiu daiktu (daiktais), nusikaltimai statistiškai reikšmingai skiriasi pagal nusikaltimo vietą ($p = 0,028$). Nužudoma kietu buku daiktu dažniau buvo lauke nei gyvenamose patalpose, o pjaunamųjų ir duriamųjų savybių daiktu – dažniau gyvenamose patalpose nei lauke.

Nužudytos aukos ir nuteisto už nužudymą asmens ryšys: 10 % nužudymų atvejų auka buvo ją nužudžiusio asmens sutuoktinis; 9 % – brolis ar sesuo, 2 % atvejų – žudiko vaikas, 5 % – motina ar tėvas. Daugiau nei pusė visų atvejų (53 %) nužudyta auka pažinojo savo žudiką, nors ji nebuvo šeimos narys. Ir tik 28 % žudikas nepažinojo savo nužudytos aukos.

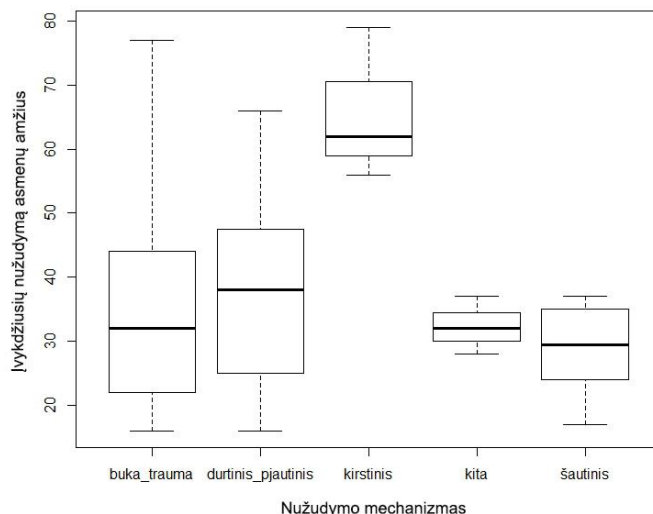
52,2 % nužudymų atvejų, kai nužudyta kietu buku daiktu (daiktais), nusikaltėlių amžiaus vidurkis buvo $33,6 \pm 14$ metų. Kai nužudyta pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turinčiu daiktu (daiktais), 33,2 % nusikaltėlių amžiaus vidurkis $38,5 \pm 14$ metų. Nusikaltėlių, auką nužudžiusių šaunamuoju ginklu (5,6 %), amžiaus vidurkis $43,6 \pm 21$ metų. 2,4 % mužudymų, padarytų kertančiu savybių turinčiu daiktu, šių nusikaltėlių amžiaus vidurkis buvo $65,7 \pm 12$ metų. Kiti nužudymo metodai buvo pasirinkti $32,3 \pm 4$ metų asmenų (40 pav.). Statistiškai reikšmingai skyrėsi nusikaltėlių, auką nužudant naudojusių kietą buką daiktą ir pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turintį daiktą, amžiaus vidurkis ($p = 0,02$). Tiriant, ar skiriasi aukos ir įtariamojo amžiaus vidurkis pagal skirtingus nužudymo būdus, buvo naudotas nepriklausomų imčių T testas (*independent samples T - test*).

20 lentelė. Nužudytų ir nužudžiusių asmenų amžiaus pasiskirstymas, kai skiriasi nužudymo mechanizmas

	Buka trauma	Pjautinis durtinis	Šautinis	Kirstinis	Kita
Nužudyto asmens amžius	$49,5 \pm 14,9$	$44,0 \pm 15,3$	$38,5 \pm 14,7$	$56,7 \pm 16,7$	$37,0 \pm 17,6$
Nužudžiusio asmens amžius	$33,6 \pm 14$	$38,5 \pm 14$	$28,6 \pm 7,6$	$65,7 \pm 12$	$32,3 \pm 4$
Nepriklausomų imčių T testas	$p < 0,05$	$p = 0,03$	$p = 0,11$	$p = 0,28$	$p = 0,64$

Patikimas amžiaus skirtumas nustatytas nužudytų ir nužudžiusių asmenų grupėse, kai nužudyta kietu buku daiktu (daiktais) ir pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turinčiu daiktu (daiktais). Abiejose šiose grupėse nužudyta auka buvo vyresnė už žudiką. Norint iširti, ar yra ryšys tarp nužudytos aukos ir ją nužudžiusio asmens amžiaus, buvo vertintas porinis T testas su koreliacijomis. Nusikaltimuose, kai nužudyta kietu buku daiktu, – vidutinis amžiaus skirtumas yra 14 metų ir 95 % atvejų aukos ir žudiko amžiaus skirtumas

svyruoja tarp 9,9 ir 18,8 metų. Skirtumas yra statistiškai reikšmingas ($p = 0,0001$), tačiau koreliacija yra silpna ($r = 0,202$ ir statistiškai nereikšminga) (20 lentelė).

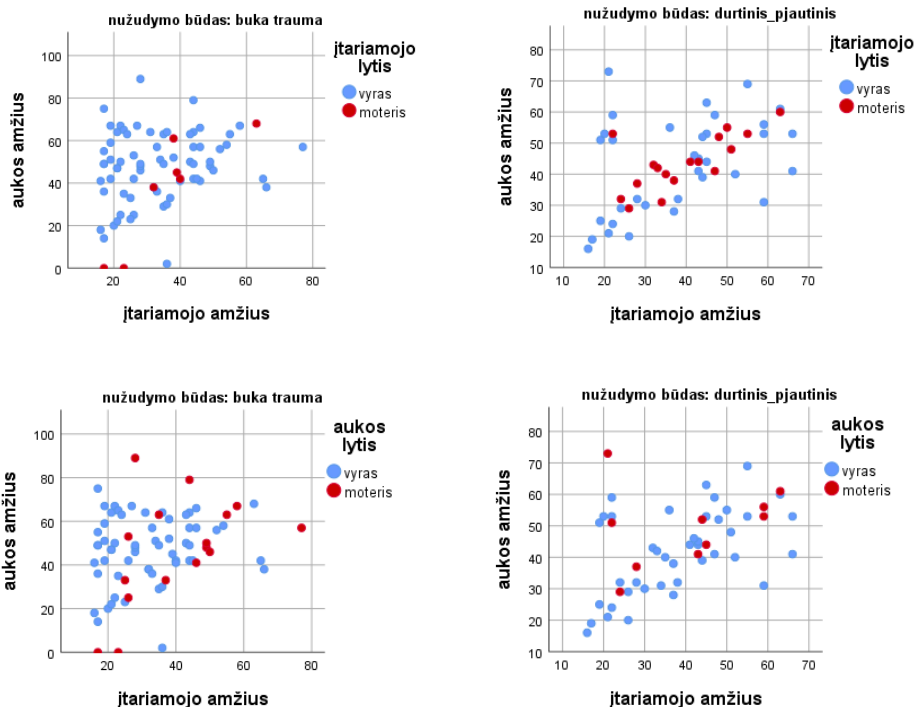

40 pav. Įvykdžiusių nužudymą asmenų amžiaus pasiskirstymas, kai skyrėsi nužudymo mechanizmas

Kai nužudymo būdas buvo pjautiniai ir durtiniai sužalojimai, aukos ir jos žudiko amžiaus skirtumas yra nedidelis – 4,7 metų ir svyruoja nuo 0,6 iki 8,8 metų. Šis skirtumas yra statistiškai reikšmingas ($p = 0,024$) ir yra statistiškai reikšminga vidutinio stiprumo teigiama aukos ir jos žudiko amžiaus koreliacija (21 lentelė). Tai yra kuo vyresnė nužudyta auka, tuo vyresnis ją nužudęs asmuo. Koreliacija atsispindi ir sklaidos diagramoje, tačiau papildomai matyti, kad yra atskira grupė, skirtinga nuo bendros kreivės, kur jauni iki 25 metų asmenys yra nužudę vyresnius nei 50 metų asmenis (savo tėvus).

21 lentelė. Aukos ir įtariamojo amžiaus skirtumas pagal du nužudymo mechanizmus

	Nužudymo mechanizmas	Amžiaus vidurkio skirtumas (95%)
Aukos ir įtariamojo amžiaus (suporuoti atvejai)	Buka trauma	14,384 (9,970 – 18,797)
	Pjautinis durtinis sužalojimas	4,745 (0,659 – 8,831)

41 pav. Aukos ir įtariamojo amžiaus pasiskirstymas

Skaididos diagramose taip pat matomas aukos ir įtariamojo amžiaus pasiskirstymas pagal lytį abiejose grupėse pagal nužudymo būdą (41 pav.). Vyrai stebimi dažniau tiek nužudytų aukų, tiek įvykdžiusių nužudymą asmenų grupėje. Vertinant nužudytos aukos ir jos žudiko lyties proporcijas atskirose grupėse pagal nužudymo būdą, statistškai reikšmingo skirtumo nerasta. *Fisher exact test* $p > 0,05$ (22–23 lentelės).

Tačiau nužudymų, padarytų pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turinčiu daiktu, grupėje moterys beveik dvigubai dažniau nužudo vyrus nei vyrai moteris.

22 lentelė. Nužudyta kietu buku daiktu

		Įtariamasis			Įtariamasis		
		Vyras	Moteris	Iš viso	Vyras	Moteris	Iš viso
Nužudyta auka	Vyras	54	5	59	72,0%	6,7%	78,7%
	Moteris	14	2	16	18,7%	2,7%	21,3%
		68	7	75	90,7%	9,3%	100,0%

Fisher exact test p = 0,637

23 lentelė. Nužudyta pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turinčiu daiktu

		Įtariamasis			Įtariamasis		
		Vyras	Moteris	Iš viso	Vyras	Moteris	Iš viso
Nužudyta auka	Vyras	25	16	41	49,0%	31,4%	80,4%
	Moteris	9	1	10	17,6%	2,0%	19,6%
		34	17	51	66,7%	33,3%	100,0%

Fisher exact test p = 0,135

Tačiau lyginant lyčių matricos proporcijas dviejose nužudymo grupėse – bukos traumos ir pjautinių ir durtinių sužalojimų atvejais, proporcijos yra statistiškai reikšmingos ($p = 0,003$, *Chi-square* = 13,75). Lyginant proporcijas statistiškai reikšmingas skirtumas nustatytas, kai tiek nužudyta auka, tiek jos žudikas yra vyras. Šiuo atveju yra didesnė bukos traumos proporcija (68,4 %) nei pjautinių ir durtinių sužalojimų (31,6 %). Kai nužudyta auka vyras, o ją nužudęs asmuo – moteris, yra didesnė pjautinių ir durtinių sužalojimų proporcija (76,2 %) nei bukos traumos (23,8 %) (24 lentelė).

24 lentelė. Aukos ir įtariamojo pasiskirstymas pagal lytį

	Buka trauma		Pjautinis -durtinis		Iš viso		
	N	%	N	%	N	%	
Auka – vyras, įtariamasis – vyras	54	72,0%	25	49,0%	79	62,7%	
Auka – moteris, įtariamasis – vyras	14	18,7%	9	17,6%	23	18,3%	
Auka – vyras, įtariamasis – moteris	5	6,7%	16	31,4%	21	16,7%	
Auka – moteris, įtariamasis – moteris	2	2,7%	1	2,0%	3	2,4%	
	Iš viso	75	100,0%	51	100,0%	126	100,0%

Lyginant aukos ir ją nužudžiusio asmens amžių aukos ir įtariamojo lyčių matricos viduje, buvo naudotas *Pearsono* koreliacijos koeficientas ir sklaidos diagramos. Rastos tokios koreliacijos: jei auka – vyras, ją nužudęs asmuo – vyras, ryšio tarp aukos ir žudiko amžiaus nėra. Koreliacijos koeficientas nėra statistiškai reikšmingas ($p = 0,273$). Jei nužudyta auka – moteris, ją nužudęs asmuo – vyras, yra silpna ($r = 0,231$) statistiškai reikšminga ($p = 0,01$) amžiaus

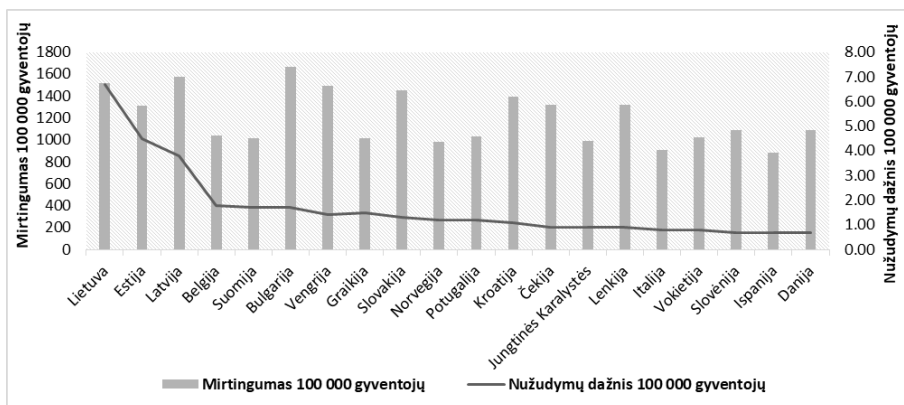
koreliacija. Sklaidos diagramoje matyti, kad ryšys galėtų būti stipresnis, ir aukos, ir nusikaltėlio amžius sutapti, tačiau yra nemažai jaunesnių vyrų, kurie nužudė gerokai už save vyresnes moteris. Jei nužudyta auka – vyras, jį nužudęs asmuo – moteris, ryšys yra vidutinio stiprumo ($r = 0,680$) ir statistiškai reikšmingas ($p = 0,0001$). Daugumos įvykdžiusių nužudymą moterų amžius sutampa su nužudytų vyrų amžiumi. Tačiau yra atvejų, kai moteris yra nužudžiusios kūdikius, ir šie atvejai susilpnina šį ryšį. Jei nužudyta auka – moteris, jos žudikė – moteris, ryšys yra stiprus ($r = 0,757$) ir statistiškai reikšmingas ($p = 0,003$), nors tokių atvejų tiriamoje imtyje buvo tik 13.

6. REZULTATŲ APTARIMAS

Šalys lyginamos ir grupuojamos pagal panašų nužudymų dažnį, tačiau jų socialinis ir ekonominis vystymasis gali labai skirtis. Šalių palyginimui yra vertinami Jungtinių Tautų Narkotikų ir nusikalstamumo biuro (UNODC) ir Eurostato oficialūs duomenys, ir pasirinktas paskutinių metų tyčinių nužudymų dažnio vidurkis [337, 342]. Šie skaičiai rodo, kad Lietuvoje nužudymų dažnis, tenkantis 100 000 gyventojų, yra vienas iš didžiausių (42 pav.). Tačiau šį Lietuvos nužudymų dažnį lyginant su Azijos, Afrikos šalimis ar JAV, Lietuvos nužudymų dažnis nebūtų toks didelis. Šie skirtumai rodo, kad svarbu grupuoti ir lyginti panašios socialinės ir ekonominės padėties šalis.

Keletas tyrimų rodo nužudymų dažnio priklausomybę nuo tam tikrų socialinių ir ekonominių veiksnių [401–407]. Nustatyta nužudymų dažnio ir šalies socialinio ir ekonominio išsivystymo lygio koreliacija [408, 409]. Didesnis nužudymų dažnis būna šalyse, kuriose yra didesnė ekonominė nelygybė bei didesnis skurdas ir nedarbas [410].

Nužudymų dažnis Lietuvoje turi mažėjimo tendenciją. 2004–2017 metais vidutinis nužudymų dažnis buvo $8,3 \pm 1,5$:100 000 gyventojų. Ši mažėjanti tendencija, autorių [408, 410–412] manymu, yra susijusi su gerėjančia socialine ir ekonomine šalies padėtimi.

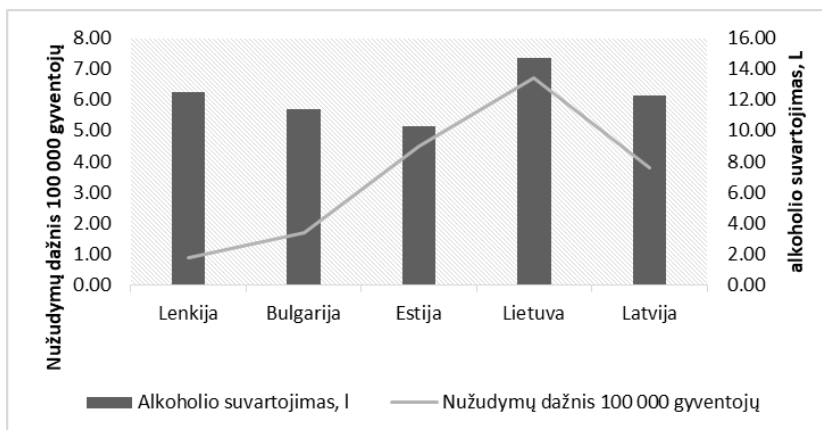
42 pav. Nužudymų dažnis skirtingose Europos šalyse

Tačiau šalies bendrasis vidaus produktas (BVP) nėra vienintelis lemiamas veiksnys. Atsižvelgiant į šią koreliacijos logiką, nužudymų dažnis Lietuvoje turėtų atitikti kitų Europos Sąjungos šalių, turinčių panašų BVP, nužudymų dažnį. Tačiau, įvertinus UNODC ir Eurostat pateiktus statistinius duomenis, ši prielaida nepasitvirtina [342, 411, 412]. Tuo pačiu laikotarpiu, kai Lietuvos

BVP buvo didesnis nei Lenkijoje, nužudymų dažnis Lenkijoje buvo kelis kartus mažesnis nei Lietuvoje [337, 342, 411, 412]. Todėl nužudymų paplitimo Lietuvoje tendencijos negali būti paaiškintos vien tik socialinėmis ir ekonominėmis priežastimis.

Lyginant nužudymų dažnio pokyčius su demografiniais pokyčiais matomas mažėjantis gyventojų skaičius Lietuvoje ir tuo pačiu metu didėjantis emigracijos srautas ir mažėjantis nužudymų dažnis. Tačiau vidutinis nužudymų dažnis išliko labai didelis, palyginti su kitų ES šalių nužudymų dažniu [337, 413, 414]. Tačiau emigracija ir jos įtaka nužudymų pasiskirstymui tam tikrose Europos Sąjungos šalyse yra suprantama. Duomenys apie imigrantų nusikaltimus kitose šalyse pradėti fiksuoti tik pastaruosius keletą metų [427].

Alkoholio vartojimas yra glaudžiai susijęs su nužudymų paplitimu skirtingose šalyse [401]. Tačiau kartu su suvartoto alkoholio kiekiu (L, tenkantis vienam gyventojui) turėtų būti vertinama ir alkoholio vartojimo kultūra [415, 416]. Šalyje 1 litro alkoholio suvartojimo padidėjimas lemia 5 % nužudymų skaičiaus padidėjimą. Lyginant Vakarų ir Rytų Europos šalis, pastarosioms būdingas didesnis alkoholio vartojimas ir padidėjęs nužudymų dažnis tiek vyrų, tiek moterų grupėse [401]. Apskaičiuota, kad alkoholio suvartojimas pastaraisiais metais Lietuvoje yra 14,5 litro vienam gyventojui. Latvijoje alkoholio suvartojimas, tenkantis vienam gyventojui, yra 12,3 litro; Estijoje – 10,3 litro; Lenkijoje – 12,5 litro [417–419]. Tačiau alkoholio vartojimas negali būti laikomas vieninteliu nužudymų dažnį lemiančiu veiksniumi (43 pav.).

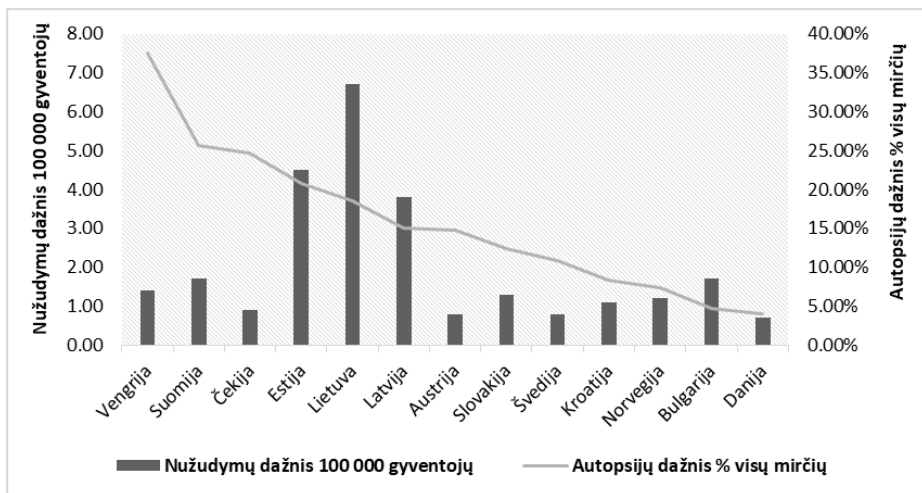
43 pav. Nužudymų dažnis ir alkoholio suvartojimas skirtingose šalyse

Nužudymų dažnis Lenkijoje buvo mažesnis nei Estijoje, nors Lenkijoje alkoholio suvartojimas tuo pat laikotarpiu buvo didesnis.

Lietuvoje nuo 2004 metų reikšmingai mažėja nužudymų dažnis. Šis reiškinys aiškiai gali būti siejamas su teisinės nužudymų interpretacijos pasikeitimu. Iki 2004 metų buvo sudaromas bendras nužudymų registras, susidedantis iš tyčinių nužudymų ir pasikėsinimų nužudyti, o po 2004 metų ši registrą sudarė tik tyčiniai nužudymai (be pasikėsinimų) ir netyčiniai nužudymai [337, 342, 420].

Nuo 2004 iki 2017 metų Lietuvoje atliktų teismo medicininių tyrimų (autopsijų) skaičius turi mažėjimo tendenciją. 2004 metais buvo atliktos 9 675 autopsijos per metus, o tai sudarė 23,4 % visų tų metų mirčių. 2017 metais buvo atlikta 5 521 autopsija, o tai yra 16 % visų mirčių šiuo laikotarpiu.

Nuo 2004 iki 2017 metų atliktų autopsijų skaičiaus vidurkis ir standartinis nuokrypis yra 8842 ± 1938 . Mažėjantis atliekamų teismo medicininių tyrimų – autopsijų skaičius gali būti siejamas su mažesniu nužudymų dažniu, remiantis teorija, kad ne visos nužudytos aukos gali būti nustatomos be teismo medicininio tyrimo. Tačiau ši teorija yra klaidinga. Tai matoma, lyginant nužudymų dažnį su atliktų autopsijų skaičiais kitose ES šalyse (44 pav.). Atliktų autopsijų skaičius buvo didesnis Vengrijoje, Suomijoje ir Čekijoje, o nužudymų dažnis šiose valstybėse vertinamu laikotarpiu buvo gerokai mažesnis [421].

44 pav. Nužudymų dažnis ir autopsijų skaičius skirtingose šalyse

Analizuojant šalių nužudymų dažnio skirtumus, turėtų būti vertinami įvairūs kriterijai, įskaitant šalies kriminogeninę padėtį (nužudymų paplitimas

ir ryšys su kitais nusikaltimais), sąsajos su šalies ekonominiu vystymusi, alkoholio vartojimo lygiu, gyventojų skaičiumi ir galiausiai atliktų autopsijų skaičius. Siekiant tinkamai įvertinti nužudymų paplitimą, šalis turėtų būti sugrupuotos pagal panašius socialinius ir ekonominius rodiklius. Duomenys turi būti tinkami lyginamajai analizei: be to, jie turi būti vertinami naudojant vienodą metodą. Buvo vertintas nužudymų dažnis ir jo sąsajos su socialiniais ir ekonominiais, demografiniais ir net teisiniais veiksniais, tačiau nužudymų paplitimas negali būti paaiškintas vienu kintamuoju. Nustatytos kintamųjų koreliacijos nebūtinai reiškia tiesioginius priežastinius ryšius. Dauguma nužudymų studijų nurodo, kad Lietuva yra posovietinė šalis, ir, aiškindami nužudymų dažnį Lietuvoje, jos linkusios remtis socialiniais ir politiniais aspektais [422–424]. Keliose studijose nurodoma, kad tam tikri socialiniai ir ekonominiai bei net kultūriniai veiksniai gali padidinti nužudymų lygį šalyje [425, 426]. Nužudymų kaip reiškinio tyrimui reikia daug išsamesnės analizės nei paprasto bendro nužudymų statistikos įvertinimo. Viena iš šios studijos užduočių – nustatyti kintamuosius, susijusius su nužudymų tyrimu, kad būtų galima sukurti svarbias duomenų kategorijas. Šie duomenys gali būti suskirstyti į įvairias grupes, pavyzdžiui, nukentėjusiojo ir žudiko socialinės charakteristikos, nukentėjusiojo ir žudiko santykiai, nusikaltimo vietos ypatybės, sužalojimo mechanizmas ir alkoholio bei narkotinių medžiagų vartojimas nusikaltimo padarymo metu. Apskritai visų šių kintamųjų analizė leidžia apibūdinti nužudymą kaip psichologinį ir sociologinį reiškinį ir padeda geriau suprasti, kurios socialinės grupės yra labiausiai pažeidžiamos ir yra didesnės rizikos. Nužudymų dažnio tyrimas ir prevencinių sprendimų paieška tebėra svarbūs klausimai, neatsižvelgiant į nusikalstamas tendencijas. Apskritai visose studijose nusikalstamumo prevencija nurodoma kaip pagrindinė teisėsaugos institucijų pareiga. Kai taikoma prievartos prevencija, neatsižvelgiant į socialinę aplinką, nužudymas kaip reiškinys paprasčiausiai atidedamas. Taikant prievartos nužudymų prevencijos programas, poveikis yra skirtas tik konkrečiam asmeniui. Todėl aktyvi nusikalstamumo prevencija yra svarbus kiekvienos šalies socialinės politikos aspektas.

Lietuvoje 67 % gyventojų gyvena miestuose. 66,6 % gyventojų yra darbingo amžiaus (15–64 metų), 14,2 % – nepilnamečiai (0–14 metų) ir 16,2 % vyresni nei 65 metų. Gyventojų amžiaus vidurkis yra 39,7 metų. Remiantis mirčių ir gimimų duomenimis, Lietuvos gyventojų skaičius yra mažėjantis nuo 3,1 mln. 2010 metais iki 2,8 mln. 2017 metais. Be to, emigracijos lygis sumažėjo nežymiai ir išlieka stabilus, kai vidurkis yra 65 000 gyventojų 2010–2017 metais. 2010 metais 13,11 % darbingo amžiaus žmonių buvo bedarbiai, 2017 metais šis skaičius sumažėjo iki 8,7 % [428]. 2010 metais Lietuvoje buvo

padaryta 77 600 nusikaltimų, o 2017 metais šis skaičius šiek tiek sumažėjo ir yra 72 300 nusikaltimų.

Vertinant nužudymų pasiskirstymą pagal lytį, Lietuvoje vyrauja vyrų grupė (87 %), tai sutampa su kitų tyrėjų duomenimis: vyrai sudaro 72 % nužudytų aukų Europoje ir 79 % visame pasaulyje. Moterys sudaro 28 % nužudytų aukų Europoje ir 21 % pasaulyje [337, 429]. Remiantis UNODC ir Eurostat duomenimis, nužudymų pasiskirstymas pagal lytį yra panašus Vokietijoje, Belgijoje, Norvegijoje, Lenkijoje, Rusijoje, JK ir Suomijoje [337, 342, 429]. Remiantis šiuo kintamuoju, galima daryti prielaidą, kad vyriškoji lytis yra prognostinis nužudymo elementas [441–443, 447–467]. Vyrų grupė dominuojanti ne tik nužudytų aukų tarpe, bet ir nuteistų už nužudymą grupėje. Nuteistų už nužudymą vyrų grupė sudaro 87 % Lietuvoje, 89 % Prancūzijoje, 97 % Italijoje, 90 % Latvijoje, 87 % Estijoje. Šis fenomenas gali būti paaiškinamas, nes 89 % visų nusikaltimų padaro vyrai.

Vertinant nužudytų asmenų amžių, tyrimo duomenys rodo, kad nužudytos aukos dažniausiai buvo 30–60 metų. Jaunesnio amžiaus vyrai dažniau tapo nužudymo aukomis, o vyresnio amžiaus grupėje (73–87 metų) dažniau buvo nužudytos moterys. Nuteisto už nužudymą asmens profilis atskleidžia, kad nužudymus įvykdo dažniau jaunesnio amžiaus vyrai, o moterys nužudo būdamos brandesnio amžiaus. Visame pasaulyje 67 % visų nuteistų už nusikaltimus yra 21–40 metų asmenys [441–443, 469].

Vertinant nužudymų pasiskirstymą pagal vietovę, tyrimo duomenys rodo, kad 61 % nužudytų aukų randama miesto teritorijoje, tai atitinka ir kitų šalių nužudymų pasiskirstymą [436–440]. Toks pasiskirstymas gali būti paaiškintas tuo, kad miesto teritorijos yra tankiau apgyvendintos [432].

Didžioji dalis (73 %) nuteistų už nužudymą asmenų buvo bedarbiai, taip pat daugelis neturėjo išsilavinimo. Vertinant Lietuvos visų nusikaltimų bendrą kontekstą, 62 % nusikaltėlių neturėjo darbo ir nesimokė, tik 6 % turėjo išsilavinimą, 32 % turėjo darbą [469].

Daugiau nei pusėje visų nužudymų atvejų nužudyti asmenys pažinojo asmenis, kurie juos nužudė. Šie duomenys sutampa su pasaulinėmis tendencijomis [468, 469].

Dauguma aukų yra nužudoma, kai jos yra apsvaigusios nuo alkoholio [444–467]. 30 % visų nusikaltimų Lietuvoje padaromi asmenų, apsvaigusių nuo alkoholio, ir 1 % – apsvaigusių nuo narkotinių medžiagų [469]. Taip pat ir žudo dažniausiai asmenys, apsvaigę nuo alkoholio. 58,6 % tiriamos imties nužudytų aukų buvo nužudyti apsvaigę nuo alkoholio; 31,1 % nustatytas sunkus girtumas. Nužudytos moterys dažniau buvo blaivios, o sunkus girtumas dažniau nustatytas nužudytiems vyrams. Nužudytiems vyrams,

rastiems patalpoje, buvo dažniau nustatomas sunkus girtumas. O 66 % nuteistų už nužudymus asmenų buvo apsvaigę nuo alkoholio ir 2 % nuo narkotinių ar kitų stipriai veikiančių medžiagų.

Remiantis oficialiais UNODC ir Eurostat duomenimis, nužudymai pagal mirtį sukėlusios traumos mechanizmą skiriami į tris kategorijas: pjautiniai-durtiniai sužalojimai, šautiniai sužalojimai ir nužudymai, padaryti kietu buku daiktu. Europoje 33 % nužudymų įvykdoma padarius pjautinius ir durtinius sužalojimus, 13 % – šautinius sužalojimus, 54 % – padarius sužalojimus kietu buku daiktu; pasaulyje pjautiniai ir durtiniai sužalojimai sudaro 24 %, šautiniai sužalojimai 41 %, kiti (kietu buku daiktu) – 35 % [337, 429]. Lietuva išsiskiria iš kitų šalių mažu skaičiumi nužudymų, padarytų šaunamuoju ginklu (Lietuvoje šios rūšies nužudymai sudaro tik 5,6 %, o dominuojantis nužudymo būdas Lietuvoje (52,2 %) yra nužudymai, padaryti kietu buku daiktu, ir 28 % atvejų nenaudojant nužudymo įrankio, tai yra suduodant smūgius rankomis ir kojomis. Lietuvoje registruotų asmenims ginklų skaičius sudaro 0,7 šimtui gyventojų. Jungtinėse Amerikos Valstijose nužudymai, padaryti šaunamuoju ginklu, sudaro 69 %, ir registruotų gyventojams šaunamųjų ginklų skaičius sudaro 88,8 šimtui gyventojų. Kanadoje registruotų gyventojams šaunamųjų ginklų skaičius yra 30,8 šimtui gyventojų, ir nužudymai, padaryti šaunamuoju ginklu, šioje šalyje sudaro 30 % [337, 430, 431, 434, 435]. Toks pasiskirstymas galėtų būti paaiškinamas registruotų gyventojams šaunamųjų ginklų skaičiumi šalyje [434, 435]. Nužudymų, padarytų pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turinčiu daiktu (daiktais), procentas Lietuvoje (33,2 %) yra panašus į kitų Europos šalių (33 %).

6.1. Nepilnamečių nužudymai

Nepilnamečių padarytų nužudymų skaičius sudaro palyginti nedidelį procentą, visais tiriamosios imties metais buvo stebima iki 10 % nužudymų, kai įvykdęs nužudymą asmuo buvo iki 18 metų amžiaus, ir paprastai nusikaltę buvo vyriškos lyties asmenys, tik pavieniais atvejais buvo moteriškos lyties. Šie nužudymų atvejai bendroje nužudymų imtyje vertinami kaip pavieniai, tačiau šios grupės asmenų padarytos žmogžudystės išsiskiria žiaurumu.

2011 metais Šiauliuose žiauriu 17 metų mergaitės nužudymu kaltinamos dvi 18 ir 19 metų mergaitės, iš kurių viena kietu buku daiktu (metalinium strypu) sudavė smūgį į galvą, vėliau kita mergina sudavė smūgius plaktuku, bei skutimosi peiliuku perpjovė gerklę. Slėpdamos nusikaltimą, kūną padalijo į dalis, nupjovė peiliu ir pjūklų galūnes, vėliau galvą ir lavono dalis išvežė ir išmetė laukymėje, kitas dalis išmetė į šiukšlių konteinerį.

2012 metais Vilniaus rajone keturi nepilnamečiai (17 metų, 15 metų ir vienas jų tik 12 metų), būdami apsvaigę nuo alkoholio, nužudė savo 15 metų draugą už pavogtą megztinį. Šiuo atveju nužudymo mechanizmas buvo sužalojimai, padaryti kietu buku daiktu (daiktais), kai daugybiniai trauminiai poveikiai buvo padaryti akmenimis, o vėliau jaunuolis buvo gyvas užkastas. Papildomai žinoma, kad nužudant dalyvavo ir dvi merginos. Po nužudymo jaunuoliai būdami laisvėje įvykdė dar keletą plėšimų.

2013 metais Jurbarko rajone du jaunuoliai, iš jų vienas nepilnametis, nužudė jaunuolį: surišo jam rankas ir kojas, sudavė daugybinius smūgius rankomis į pilvą, krūtinę, galvą, nulaužtą kėdės koją įsmeigė į krūtinę, vėliau bandė nukentėjusiajam nusukti galvą, nutempė į upę, laikė prispaudę kojomis panardinę kūną po vandeniu ir paliko upėje.

2014 metais Šiaulių rajone 17 metų nepilnametis nužudė 29 metų vyrą ir 67 metų jo motiną, juos sumušė ir padarė pjautinius - durtinius sužalojimus kakle, nugaroje, krūtinėje virtuvėje rastu peiliu.

2015 metais Kaune 17 metų, ketvirtą kartą teistas už nusikaltimus jaunuolis nužudė 31 metų vyrą, jam padarė 11 pjautinių - durtinių sužalojimų.

2016 metais Kaune nepilnametis jaunuolis nužudė savo brolių, pargriovęs ant žemės sudavė 16 smūgių metaliniu kietu buku daiktu į galvos sritį ir padarė 3 pjautinius - durtinius sužalojimus kakle, rankoje ir krūtinėje.

2017 metais Trakų rajone kaltinami nužudymu 4 jaunuoliai, iš kurių vienas nepilnametis. Jie vyrą nužudė ir vėliau ko kūną sudegino paslėpę automobilio bagažinėje.

2018 metais Vilniuje du 17 metų, ne pirmą kartą nusikaltę vaikinai nužudė 13 metų berniuką, daugybiniai trauminiai poveikiai buvo padaryti akmeniu į galvos, veido ir kitas kūno sritis.

IŠVADOS

1. Stipri nustatyta nužudymų dažnio ir Lietuvos bendrojo vidaus produkto koreliacija. Tai rodo, kad nužudymų daugėja dėl socialinės nelygybės.

2. Dominuojantis nužudymo mechanizmas Lietuvoje (52,2 %) yra nužudymai, padaryti kietu buku daiktu, 33,2 % pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turinčiu daiktu. 68 % mirties priežastis buvo dėl vienos rūšies žalojančio daikto sužalojimų. Moterys buvo nužudytos dažniau panaudojant daugiau trauminių poveikių, palyginti su vyrų grupe. Vyrai dažniau nužudyti pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turinčiu daiktu (daiktais), moterims dažniau nustatytas asfiksinis nužudymo mechanizmas. Asmenims, nužudytiems pjaunamųjų ir duriamųjų savybių turinčiu daiktu, dažniau nustatytas sunkus girtumas. Ilgiau išgyveno tos nusikaltimo aukos, kurios buvo blaivios, patyrė sužalojimų kietu buku daiktu bei 3 ir mažiau trauminių poveikių.

3. Nužudymo aukomis dažniausiai tampa vyrai (73 %), daugiausia $45,5 \pm 15$ metų amžiaus. Moterys nužudymo aukomis dažniau tampa $50,9 \pm 17$ metų amžiaus. 58,6 % nužudytų asmenų buvo apsvaigę nuo alkoholio, dažniau turėjo vidurinį išsilavinimą, bedarbiai. Daugiau nei pusė visų atvejų (53 %) nužudyta auka pažinojo savo žudiką.

4. Vyrų grupė yra dominuojanti ir kaltinamų nužudžius asmenų grupėje (87 %), jų amžiaus vidurkis $34,9 \pm 15$ metų, moterų amžiaus vidurkis – $38,5 \pm 14$ metų. Dauguma įvykdžiusių nužudymą asmenų (66 %) buvo apsvaigę nuo alkoholio. 73 % įvykdžiusių nužudymą asmenų buvo bedarbiai, dažniau turėjo vidurinį išsilavinimą. Dažniausias nužudymo modelis – vyrai nužudo vyrus.

REKOMENDACIJOS

Tyrimo duomenimis, žmogžudysčių aukos daugiausia (73 %) vyrai, $45,5 \pm 15$ metų amžiaus, 58,6 % apsvaigę nuo alkoholio, nužudymą įvykdę asmenys taip pat daugiausia (87 %) vyrai, $34,5 \pm 14$ metų, 66 % apsvaigę nuo etilo alkoholio; bedarbio aukos ir bedarbio, įvykdžiusio nužudymą, proporcija sudaro net 37,6 % visų atvejų, o vidurinį išsilavinimą turinčios aukos ir vidurinį išsilavinimą turinčio įvykdžiusio nužudymą asmens proporcija sudaro net 14,9 % visų atvejų; vyraujantis nužudymo būdas – mechaniniai sužalojimai kietu buku daiktu, apibūdina nužudymus kaip socialinį reiškinį ir leidžia geriau suprasti, kurios socialinės grupės yra labiausiai pažeidžiamos ir didesnės rizikos, todėl nužudymo prevencijos svarbus kintamasis yra nedarbas ir alkoholio vartojimo prevencinių programų užtikrinimas rizikos grupės šeimose, ypač šeimose, kuriose asmuo anksčiau buvo teistas už padarytus nusikaltimus, ar šeimoje yra latentinis fizinis smurtas, kuris vėliau gali pasireikšti nužudymu.

Nepilnamečių padarytų nužudymų skaičius sudaro palyginti nedidelį procentą, visais tyrimo metais buvo apie 10 % nužudymų, kai įvykdęs nužudymą asmuo buvo iki 18 metų amžiaus. Vis dėlto pastebima, kad daugėja jaunų asmenų (nepilnamečių) padarytų nusikaltimų, nužudymų. Tik nedaugelio autorių pastebimos tokios tendencijas, tačiau nepilnamečių padarytų nužudymų didėjimas neabejotinai nusipelno ateities mokslinių tyrimų dėmesio dėl jų įvykdytų nužudymų pobūdžio.

Jaunų, iki 18 metų asmenų socialinė branda leidžia jiems pakankamai anksti suvokti nužudymo padarinius, todėl būtų tikslinga svarstyti ar baudžiamoji atsakomybė už nužudymus neturėtų kilti jaunesniems nei 14 metų asmenims.

Pirminės prevencijos metu svarbu nuo mažens ugdyti supratimą apie gyvybę, pagarbą gyvybei, žmogui ir jo teisėms, pagarbą šeimai, kalbant apie bet kokio smurto, tiek fizinio, tiek psichologinio ar seksualinio smurto pasireiškimą, nes jo galutinė išraiška gali būti nužudymas.

Antrinė prevencija skirta tiems asmenims, kurie jau įvykdė nužudymą ir atlieka bausmę už padarytą nusikaltimą, todėl šioje grupėje svarbu recidyvo prevencija, čia svarbios kompleksinės priemonės, tiek nusikaltėlio švietimas, tiek ir socialinio darbuotojo pareigia pastebėti šeimas, kuriose vyksta latentinis smurto pasireiškimas.

Įvertinant, kad nusikalstamą veiklą, ir nužudymus, dažniau padaro asmenys, jau teisti už nusikaltimus, skiriant bausmes už nužudymus,

įvertinant veikos pavojingumą, kaltininko asmenybę, būtų tikslinga svarstyti dėl griežtesnės baudžiamosios atsakomybės skyrimo.

Rekomenduojama suvienodinti teismo medicininio tyrimo – autopsijos atlikimo taisykles. Nužudymų tyrimo kintamieji gali būti pagrindas sukurti bendrą nužudymų vertinimo sistemą (registrą) Europoje. Į tokias duomenų bazines galėtų būti įtraukiama informacija apie nužudymo būdą, nukentėjusįjį, nusikaltimą padariusį asmenį, nužudymo vietą ir nukentėjusiojo santykius su nusikaltėliu.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. M.C.A. Liem & W. A. Pridemore (Eds.) (2012). *Handbook of European Homicide Research*. New York: Springer, 3–4.
2. Salfati, C. S. (2001). A European perspective on the study of homicide: Guest Editor's Introduction. *Homicide Studies*, 5, 286–291.
3. Stamatel, J. P. (2006). An overview of publicly available quantitative cross-national crime data. *IASSIST Quarterly*, 30, 16–20.
4. M. D. Smith & M. A. Zahn (Eds.), (1999). *Homicide: A sourcebook of social research*. Thousand Oaks: Sage. 125–145.
5. Interpol. (2006). Resolution AG-2006-RES-19.
<http://www.interpol.int/Public/ICPO/GeneralAssembly/AGN75/resolutions/AGN75RES19.pdf>.
6. Marshall, I. H., & Block, C. R. (2004). Maximizing the availability of cross-national data on homicide. *Homicide Studies*, 8(3), 267–310.
7. Aromaa, K. (2010). Introduction. In S. Harrendorf, M. Heiskanen, & S. Malby (Eds.), *International statistics on crime and justice*. Helsinki: HEUNI. 5–7.
8. Aebi, M. F., Aubusson de Cavarlay, B., Barclay, G., Gruszczyska, B., Harrendorf, S., Heiskanen, M., et al. (2010). *European sourcebook of crime and criminal justice statistics – 2010*. The Hague: Boom Juridische uitgevers.
9. Bennet, R. R., & Lynch, J. P. (1990). Does a difference make a difference? Comparing cross-national crime indicators. *Criminology*, 28, 153–181.
10. K. Aromaa, S. Leppä, S. Nevala, & N. Ollus (Eds.), *Crime and criminal justice in Europe and North America 1995–1997: Report on the Sixth United Nations Survey on Crime Trends and Criminal Justice Systems* (pp. 23–70). Helsinki: HEUNI.
11. Rokaw, W. M., Mercy, J. A., & Smith, J. C. (1990). Comparing death certificate data with FBI crime reporting statistics on US homicides. *Public Health Reports*, 105, 447–455.
12. Barclay, G., & Tavares, C. (2002). International comparisons of criminal justice statistics 2000. *Home Office Statistical Bulletin*, Issue 05/02. London: Home Office.
13. Blatier, C., Pullin, W., Gimenez, C., & Paulicand, M. (2010). Homicide and violent delinquency in France: An overview framed within an international context. *Aggression and Violent Behavior*, 15(4), 261–266.
14. Barclay, G. C. (2000). The comparability of data on convictions and sanctions: Are international comparisons possible? *European Journal on Criminal Policy and Research*, 8(1), 13–26.

15. Aebi, M. F. (2008). Measuring the influence of statistical counting rules on cross-national differences in recorded crime. In K. Aromaa, M. Heiskanen (Eds.), *Crime and criminal justice systems in Europe and North America 1995–2004* (pp. 196–214). HEUNI Publication Series 55. Helsinki: HEUNI.
16. Kalish, C. B. (1988). *International crime rates* (Bureau of Justice statistics special report). Washington: Government Printing Office.
17. WHO. (2009). World Health Organization disease and injury country estimates.
http://www.who.int/healthinfo/global_burden_disease/estimates_country/en/index.html http://www.unodc.org/documents/dUata-and-analysis/11th-survey/CTS_11_English_questionnaire.xls.
18. de Hullu, J. (2003). *Materieel Strafrecht. Over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht*. Deventer: Kluwer.
19. Kapardis, A. (2010). Cyprus. In M. F. Aebi, V. Jaquier, & G. R. Newman (Eds.), *Crime and punishment around the world (Europe, 4, 70–74)*. Santa Barbara: ABC-CLIO.
20. Harrendorf S., Heiskanen M., & Malby S. (Eds.), *International statistics on crime and justice* (pp. 7–19). Helsinki: HEUNI.
21. United Nations. (2010). *World populations policies 2009*. New York: United Nations Publications.
22. Commission, E. (2010). *Europe in figures – Eurostat yearbook 2010*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
23. Bijleveld, C., & Smit, P. (2006). Homicide in the Netherlands. On the structuring of homicide typologies. *Homicide Studies*, 10(3), 195–219.
24. Smit, P. R., Bijleveld, C. C. J. H., & Van der Zee, S. (2001). Homicide in the Netherlands: An exploratory study of the 1998 cases. *Homicide Studies*, 5, 293–310.
25. BBC. (2010). BBC News – France infanticide mother’s ‘relief’ after confession. <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-10814669>.
26. NOS. (2010, November 16). Sietske H. verstikte haar vier baby’s. <http://nos.nl/artikel/198649-sietske-h-verstikte-haar-vier-babys.html>.
27. Gruenewald, J. A., & Pridemore, W. A. (2009). Stability and change in homicide victim, offender, and event characteristics in Chicago, 1900 and 2000. *Homicide Studies*, 13, 355–384.
28. Lindström, D. (2009). Les homicides en Scandinavie. Analyse à long terme. In L. Mucchielli & P. Spierenburg (Eds.), *Histoire de l’homicide en Europe. De la fin du moyen âge à nos jours* (pp. 249–272). Paris: La Découverte.

29. Schwerhoff, G. (1991). *Köln im Kreuzverhör. Kriminalität, Herrschaft und Gesellschaft in einer frühneuzeitlichen Stadt*. Bonn: Bouvier.
30. Spierenburg, P. (2001). Violence and the civilizing process. Does it work? *Crime, Histoire & Sociétés/Crime, History & Societies*, 5(2), 87–105.
31. Dykstra, R. R. (2009). Quantifying the wild west. The problematic statistics of frontier violence. *Western Historical Quarterly*, 40, 321–347.
32. Österberg, E. (1996). Criminality, social control and the early modern state. Evidence and interpretations in Scandinavian historiography. In E. A. Johnson & E. Monkkonen (Eds.), *The civilization of crime. Violence in town and country since the middle ages* (pp. 35–62). Urbana: University of Illinois Press.
33. Spierenburg, P. (2008). *A history of murder. Personal violence in Europe from the middle ages to the present*. Cambridge: Polity.
34. Monkkonen, E. (2001). New standards for historical homicide research. *Crime, Histoire & Sociétés/Crime, History & Societies*, 5(2), 5–26.
35. Eisner, M. (2001). Modernization, self-control and lethal violence. The long-term dynamics of European homicide rates in theoretical perspective. *British Journal of Criminology*, 41, 618–638.
36. Eisner, M. (2003). Long-term historical trends in violent crime. *Crime and Justice. A Review of Research*, 30, 83–142.
37. Roth, R. (2009). *American homicide*. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press.
38. Coleman, C., & Moynihan, J. (Eds.). (1996). *Understanding crime data: Haunted by the dark figure*. Buckingham: Open University Press.
39. Maguire, M. (2007). Crime data and statistics. In M. Maguire, R. Morgan, & R. Reiner (Eds.), *The Oxford handbook of criminology* (pp. 241–301). Oxford: Oxford University Press.
40. Bennett, R. R. (2010). Comparative criminology and criminal justice research and the data that drive them. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 33(2), 171–192.
41. Gartner, R. (1995). Methodological issues in cross-cultural large-survey research on violence. In R. B. Ruback & N. A. Weiner (Eds.), *Interpersonal violent behaviors. Social and cultural aspects* (pp. 7–24). New York: Springer.
42. Howard, G. J., Newman, G., & Pridemore, W. A. (2000). Theory, method and data in comparative criminology. In D. Duffee (Ed.), *Measurement and analysis of crime and justice* (Vol. 4: Crime and justice 2000) (pp. 139–212). Office of Justice Programs and National Institute of Justice: Washington.

43. Barclay, G., & Tavares, C. (2002). International comparisons of criminal justice statistics 2000. *Home Office Research Development & Statistics Bulletin*, 5(2), 1–20.
44. Gruszczynska, B. (2004). Crime in Central and Eastern European countries in the enlarged Europe. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 10, 123–136.
45. Williams, J. L., & Rodeheaver, D. G. (2000). Violent crime in Russia and the United States: 1990-1996. *International journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 24(2), 135–158.
46. Marshall, I. H. (2001). The criminological enterprise in Europe and the United States: A contextual exploration. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 9, 235–257.
47. Marshall, I. H. (2002). *A macro-level comparative approach to criminal violence*. Annual Conference of European Society of Criminology, Toledo, Spain.
48. Smit, P., Marshall, I. H., & van Gammeren, M. (2008). An empirical approach to country clustering. In K. Aromaa & M. Heiskanen (Eds.), *Crime and criminal justice systems in Europe and North America 1995-2004* (pp. 169–195). HEUNI: Helsinki.
49. Lappi-Seppala, T. (2007). Penal policy and prisoner rates in Scandinavia. Cross-comparative perspectives on penal severity. In K. Nuotio (Ed.), *Festschrift in honour of Raimo Lahti* (pp. 265–306). Helsinki: Faculty of Law, University of Helsinki.
50. Esping-Anderson, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Princeton: Princeton University Press.
51. Malby, S. (2010). Homicide. In S. Harrendorf, M. Heiskanen & S. Malby (Eds.), *International statistics on crime and justice*. Publication Series No. 64 (pp. 7–19). Helsinki: HEUNI.
52. Eisner, M. (2001). Modernization, self-control and lethal violence: The long-term dynamics of European homicide rates in theoretical perspective. *British Journal of Criminology*, 41, 618–638.
53. Gurr, T. R. (1981). Historical trends in violent crime: A critical review of the evidence. *Crime and Justice: An annual Review of Research*, 3, 295–350.
54. Krug, E. G., Dahlberg, L. L., Mercy, J. A., Zwi, A., & Lozano, R. (2002). *World report on violence and health*. Geneva: World Health Organization.
55. LaFree, G. (1999). A summary and review of crossnational comparative studies of homicide. In M. D. Smith & M. A. Zahn (Eds.), *Homicide: A sourcebook of social research* (pp. 125–145). Thousand Oaks: Sage.

56. LaFree, G., & Drass, K. A. (2002). Counting homicide booms across nations: Evidence for homicide victimization rates, 1956 to 1998. *Criminology*, 40, 769–800.
57. Marshall, I. H., Marshall, C. E., & Ren, L. (2010). Mixed method measurement of homicide events in comparative research: An illustration of the potential of qualitative comparative analysis. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 33(2), 273–308.
58. Messner, S. (2003). Understanding cross-national variation in criminal violence. In W. Heitmeyer & J. Hagan (Eds.), *International handbook of violence research* (pp. 701–717). Dordrecht: Kluwer.
59. Van Dijk, J. (2008). *The world of crime. Breaking the silence on problems of security, justice, and development across the world*. Los Angeles: Sage.
60. Jakab, Z. (2010). *Safe and equitable communities for young people in Europe*. Europe: World Health Organization.
61. Sethi, D., Hughes, K., Bellis, M., Mitis, F. & Racioppi, F. (2010). *European Report on Preventing Violence and Knife Crime Among Young People*, WHO Regional Office for Europe.
62. Archer, D., & Gartner, R. (1984). *Violence and crime in cross-national perspective*. New Haven, CT: Yale University Press.
63. Pridemore, W. A. (2011). Poverty matters: A reassessment of the inequality-homicide relationship in crossnational studies. *British Journal of Criminology*, forthcoming.
64. Pridemore, W. A., & Trent, C. L. S. (2010). Do the invariant findings of Land, McCall, and Cohen generalize to cross-national studies of social structure and homicide? *Homicide Studies*, 14(3), 296–335.
65. Stamatel, J. P. (2009). Contributions of cross-national research to criminology at the beginning of the 21st century. In M. D. Krohn, A. J. Lizotte, & G. Penly (Eds.), *Handbook on crime and deviance* (pp. 3–22). New York, NY: Springer.
66. Gartner, R., & Parker, R. N. (1990). Cross-national evidence on homicide and the age structure of the population. *Social Forces*, 69, 351–371.
67. Killias, M., & Aebi, M. F. (2000). Crime trends in Europe from 1990 to 1996: How Europe illustrates the limits of the American experience. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 8(1), 43–63.
68. LaFree, G., & Drass, K. A. (2002). Counting crime booms among nations: Evidence for homicide victimization rates, 1956 to 1998. *Criminology*, 40, 769–800.

69. Landau, S. F. (1984). Trends in violence and aggression: A cross-national analysis. *International Journal of Comparative Sociology*, 25, 133–158.
70. Neapolitan, J. L. (1994). Cross-national variation in homicides: The case of Latin America. *International Criminal Justice Review*, 4, 4–22.
71. Fox, J. A., & Zawitz, M. W. (1998). *Homicide trends in the United States*. Washington, DC: U.S. Department of Justice, Bureau of Justice Statistics.
72. Howard, G. J., Newman, G., & Pridemore, W. A. (2000). Theory, method, and data in comparative criminology (*Criminal justice 2000*, volume 4: Measurement and analysis of crime and justice, pp. 139–211). Washington, DC: U.S. Department of Justice, National Institute of Justice.
73. Agha, S. (2009). Structural correlates of female homicide: A cross-national analysis. *Journal of Criminal Justice*, 37, 576–585.
74. Altheimer, I. (2008). Social support, ethnic heterogeneity, and homicide: A cross-national approach. *Journal of Criminal Justice*, 36, 103–114.
75. Antonaccio, O., & Tittle, C. R. (2007). A cross-national test of Bonger's theory of criminality and economic conditions. *Criminology*, 45, 925–958.
76. Bjerregaard, B., & Cochran, J. K. (2008a). A crossnational test of institutional anomie theory: Do the strength of other social institutions mediate or moderate the effects of the economy on the rate of crime. *Western Criminology Review*, 9, 31–48.
77. Cochran, J. K., & Bjerregaard, B. (2011). Structural anomie and crime: A cross-national test. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, Unpublished Manuscript.
78. Fajnzylber, P., Lederman, D., & Loayza, N. (2002). Inequality and violent crime. *Journal of Law and Economics*, 45, 1–40.
79. Krohn, M. D. (1976). Inequality, unemployment and crime: A cross-national analysis. *Sociological Quarterly*, 17, 303–313.
80. Krohn, M. D., & Wellford, C. F. (1977). A static and dynamic analysis of crime and the primary dimensions of nations. *International Journal of Criminology and Penology*, 5, 1–16.
81. LaFree, G., & Tseloni, A. (2006). Democracy and crime: A multilevel analysis of homicide trends in forty-four countries, 1950–2000. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 605, 25–49.
82. Lederman, D., Loayza, N., & Menendez, A. M. (2002). Violent crime: Does social capital matter? *Economic Development and Cultural Change*, 50, 509–539.

83. Lim, F., Bond, M. H., & Bond, M. K. (2005). Linking societal and psychological factors to homicide rates across nations. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 36, 515–536.
84. Lin, M. (2007). Does democracy increase crime? The evidence from international data. *Journal of Comparative Economics*, 35, 467–483.
85. McDonald, L. (1976). *The sociology of law and order*. Boulder, CO: Westview.
86. Messner, S. F. (1989). Economic discrimination and societal homicide rates: Further evidence on the cost of inequality. *American Sociological Review*, 54, 597–611.
87. Messner, S. F., Raffalovich, L. E., & Shrock, P. (2002). Reassessing the cross-national relationship between income inequality and homicide rates: Implications of data quality control in the measurement of income distribution. *Journal of Quantitative Criminology*, 18, 377–395.
88. Messner, S. F., & Rosenfeld, R. (1997). Political restraint of the market and levels of criminal homicide: A crossnational application of institutional-anomie theory. *Social Forces*, 75, 1393–1416.
89. Neapolitan, J. L. (1994). Cross-national variation in homicides: The case of Latin America. *International Criminal Justice Review*, 4, 4–22.
90. Neapolitan, J. L. (1996). Cross-national crime data: Some unaddressed problems. *Journal of Criminal Justice*, 19, 95–112.
91. Neapolitan, J. L. (1998). Cross-national variation in homicides: Is race a factor? *Criminology*, 36, 139–156.
92. Neumayer, E. (2003). Good policy can lower violent crime: Evidence from a cross-national panel of homicide rates, 1980–1997. *Journal of Peace Research*, 40, 619–640.
93. Pridemore, W. A. (2011). Poverty matters: A reassessment of the inequality-homicide relationship in crossnational studies. *British Journal of Criminology*, forthcoming.
94. Savolainen, J. (2000). Inequality, welfare state, and homicide: Further support for the institutional anomie theory. *Criminology*, 38, 1021–1042.
95. Stamatel, J. P. (2009). Correlates of national-level homicide variation in post-communist East-Central Europe. *Social Forces*, 87, 1423–1448.
96. Unnithan, N. P., & Whitt, H. P. (1992). Inequality, economic development and lethal violence: A crossnational analysis of suicide and homicide. *International Journal of Comparative Sociology*, 33, 182–196.
97. Van Wilsem, J. (2004). Criminal victimization in crossnational perspective: An analysis of theft, violence and vandalism across 27 countries. *European Journal of Criminology*, 1, 89–109.
98. Wellford, C. F. (1974). Crime and the dimensions of nations. *International Journal of Criminology and Penology*, 2, 1–10.

99. Bennett, R. R., & Lynch, J. P. (1990). Does a difference make a difference? Comparing cross-national crime indicators. *Criminology*, 28, 153–181.
100. Huang, W. S. W. (1995). A cross-national analysis on the effect of moral individualism on murder rates. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 39, 63–75.
101. Jacobs, D., & Richardson, A. M. (2008). Economic inequality and homicide in the developed nations from 1975 to 1995. *Homicide Studies*, 12, 28–45.
102. Krohn, M. D. (1978). A Durkheimian analysis of international crime rates. *Social Forces*, 57, 654–670.
103. Messner, S. F. (1986). Modernization, structural characteristics, and societal rates of crime: An application of Blau's macrosociological theory. *The Sociological Quarterly*, 27, 27–41.
104. Ortega, S. T., Corzine, J., Burnett, C., & Poyer, T. (1992). Modernization, age structure and regional context: A cross-national study of crime. *Sociological Spectrum*, 12, 257–277.
105. Wolf, P. (1971). Crime and development: An international comparison of crime rates. *Scandinavian Studies in Criminology*, 3, 107–120.
106. Bennett, R. R. (1991). Development and crime: A crossnational time series analysis of competing models. *Sociological Quarterly*, 32, 343–363.
107. Bennett, R. R. (1991). Routine activities: A crossnational assessment of a criminological perspective. *Social Forces*, 70, 147–163.
108. Braithwaite, J. (1979). *Inequality, crime and public policy*. London, UK: Routledge & Kegan Paul.
109. Braithwaite, J., & Braithwaite, V. (1980). The effect of income inequality and social democracy on homicide. *British Journal of Criminology*, 20, 45–57.
110. Chamlin, M. B., & Cochran, J. K. (2006). Economic inequality, legitimacy, and cross-national homicide rates. *Homicide Studies*, 10, 231–252.
111. Groves, W. B., McCleary, R., & Newman, G. R. (1985). Religion, modernization, and world crime. *Comparative Social Research*, 8, 59–78.
112. Hansmann, H. B., & Quigley, J. M. (1982). Population heterogeneity and the sociogenesis of homicide. *Social Forces*, 61, 206–224.
113. He, N., Cao, L., Wells, W., & Maguire, E. R. (2003). Forces of production and direction: A test of an expanded model of suicide and homicide. *Homicide Studies*, 7, 36–57.

114. Huang, W. S. W. (2001). A research note on reporting discrepancies in international homicide data. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 25, 167–181.
115. Lee, M. R. (2001). Population growth, economic inequality, and homicide. *Deviant Behavior*, 22, 491–516.
116. Lee, M. R., & Bankston, W. B. (1999). Political structure, economic inequality, and homicide: A cross-national analysis. *Deviant Behavior*, 19, 27–55.
117. Messner, S. F. (1980). Income inequality and murder rates: Some cross-national findings. *Comparative Social Research*, 3, 185–198.
118. Messner, S. F. (1982). Societal development, social equality, and homicide: A cross-national test of a Durkheimian model. *Social Forces*, 61, 225–240.
119. Messner, S. F. (1985). Sex differences in arrest rates for homicide: An application of the general theory of structural strain. *Comparative Social Research*, 8, 187–201.
120. Messner, S. F., Raffalovich, L. E., & Sutton, G. M. (2010). Poverty, infant mortality, and homicide rates in crossnational perspective: Assessments of criterion and construct validity. *Criminology*, 48(2), 509–537.
121. Neapolitan, J. L. (1997). Homicides in developing nations: Results of research using a large and representative sample. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 41, 358–374.
122. Pampel, F. C., & Gartner, R. (1995). Age structure, sociopolitical institutions, and national homicide rates. *European Sociological Review*, 11, 243–260.
123. Pridemore, W. A. (2008). A methodological addition to the cross-national empirical literature on social structure and homicide: A first test of the poverty-homicide thesis. *Criminology*, 46, 133–154.
124. Pridemore, W. A. (2011). Poverty matters: A reassessment of the inequality-homicide relationship in crossnational studies. *British Journal of Criminology*, forthcoming.
125. Altheimer, I. (2008). Social support, ethnic heterogeneity, and homicide: A cross-national approach. *Journal of Criminal Justice*, 36, 103–114.
126. Antonaccio, O., & Tittle, C. R. (2007). A cross-national test of Bonger's theory of criminality and economic conditions. *Criminology*, 45, 925–958.
127. Bjerregaard, B., & Cochran, J. K. (2008). A crossnational test of institutional anomie theory: Do the strength of other social institutions mediate or moderate the effects of the economy on the rate of crime. *Western Criminology Review*, 9, 31–48.

128. Schaible, L. M., & Hughes, L. A. (2011). Crime, shame, reintegration, and cross-national homicide: A partial test of reintegrative shaming theory. *The Sociological Quarterly*, 52, 104–131.
129. Fajnzylber, P., Lederman, D., & Loayza, N. (2002). Inequality and violent crime. *Journal of Law and Economics*, 45, 1–40.
130. Krohn, M. D. (1976). Inequality, unemployment and crime: A cross-national analysis. *Sociological Quarterly*, 17, 303–313.
131. LaFree, G., & Kick, E. L. (1986). Cross-national effects of developmental, distributional, and demographic variables on crime: A review and analysis. *International Annals of Criminology*, 24, 213–236.
132. Leavitt, G. C. (1992). General evolution and Durkheim's hypothesis of crime frequency: A cross-cultural test. *Sociological Quarterly*, 33, 241–263.
133. Messner, S. F., Raffalovich, L. E., & Shrock, P. (2002). Reassessing the cross-national relationship between income inequality and homicide rates: Implications of data quality control in the measurement of income distribution. *Journal of Quantitative Criminology*, 18, 377–395.
134. Quinney, R. (1965). Suicide, homicide, and economic development. *Social Forces*, 43, 401–406.
135. Shichor, D. (1990). Crime patterns and socioeconomic development: A cross-national analysis. *Criminal Justice Review*, 15, 64–77.
136. Avison, W. R., & Loring, P. L. (1986). Population diversity and cross-national homicide: The effects of inequality and heterogeneity. *Criminology*, 24, 733–749.
137. Chamlin, M. B., & Cochran, J. K. (2006). Economic inequality, legitimacy, and cross-national homicide rates. *Homicide Studies*, 10, 231–252.
138. Conklin, G. H., & Simpson, M. E. (1985). A demographic approach to the cross-national study of homicide. *Comparative Social Research*, 8, 171–185.
139. Groves, W. B., McCleary, R., & Newman, G. R. (1985). Religion, modernization, and world crime. *Comparative Social Research*, 8, 59–78.
140. Krahn, H., Hartnagel, T. F., & Gartrell, J. W. (1986). Income inequality and homicide rates: Cross-national data and criminological theories. *Criminology*, 24, 269–295.
141. Pratt, T. C., & Godsey, T. W. (2002). Social support and homicide: A cross-national test of an emerging criminological theory. *Journal of Criminal Justice*, 30, 589–601.

142. Pratt, T. C., & Godsey, T. W. (2003). Social support, inequality, and homicide: A cross-national test of an integrated theoretical model. *Criminology*, 41, 611–643.
143. Rosenfeld, R., & Messner, S. F. (1991). The social sources of homicide in different types of societies. *Sociological Forum*, 6, 51–70.
144. Savolainen, J. (2000). Inequality, welfare state, and homicide: Further support for the institutional anomie theory. *Criminology*, 38, 1021–1042.
145. Pampel, F. C., & Williamson, J. B. (2001). Age patterns of suicide and homicide mortality rates in high-income nations. *Social Forces*, 80, 251–282.
146. Van Wilsem, J. (2004). Criminal victimization in crossnational perspective: An analysis of theft, violence and vandalism across 27 countries. *European Journal of Criminology*, 1, 89–109.
147. Conklin, G. H., & Simpson, M. E. (1985). A demographic approach to the cross-national study of homicide. *Comparative Social Research*, 8, 171–185.
148. Cole, J. H., & Gramajo, A. M. (2009). Homicide rates in a cross-section of countries: Evidence and interpretations. *Population and Development Review*, 35, 749–776.
149. Kick, E. L., & LaFree, G. (1985). Development and the social context of murder and theft. *Comparative Social Research*, 8, 37–58.
150. Li, D. (1995). Economic development, social control, and murder rates: A cross-national approach. *Cross-Cultural Research*, 1995, 361–382.
151. Jensen, G. F. (2006). Religious cosmologies and homicide rates among nations. *Journal of Religion and Society*, 8, 1–14.
152. Karch, D. L., Dahlberg, L. L., & Patel, N. (2010). Surveillance for violent deaths: National Violent Death Reporting System in 16 states, 2007. Morbidity and Mortality Weekly Report. *Surveillance Summaries*, 14, 1–50.
153. Leith, P. M. (2009). Intimate partner homicide. *Forensic Science and Medical Pathology*, 5, 199–203.
154. Cheng, D., & Horon, I. L. (2010). Intimate-partner-violence among pregnant and postpartum women. *Obstetrics and Gynaecology*, 115, 1181–1186.
155. Daigneault, I., Hebert, M., & McDuff, P. (2009). Men’s and women’s childhood sexual abuse and victimisation in adult partner relationships: A study of risk factors. *Child Abuse and Neglect*, 33, 638–647.
156. Krulewicz, C. J. (2009). Epidemiology of intimate partner homicide-suicide events among women of child bearing age in Maryland 1994–2003. *The American Journal of Forensic Medicine and Pathology*, 30, 362–365.

157. Bowen, E., Heron, J., Waylen, D., & ALSPAC Study Team. (2005). Domestic violence risk during and after pregnancy: Findings from a British longitudinal study. *British Journal of Gynaecology*, 112, 1083–1089.
158. Moore, A. (2005). *Changing patterns of childhood mortality in Wolverhampton*.
159. Collins, R. (2008). *Violence: A micro-sociological theory*. Princeton: Princeton University Press.
160. Falkov, A. (1996). *Fatal child abuse and parental psychiatric disorders: Study of working together, Part 8 (ACPC Series, Report No. 1)*. London: Department of Health.
161. Pritchard, C. (2004). *The child abusers research and controversy*. Buckingham: Open University Press.
162. Cheit, R. E., Shavit, Y., & Reiss-Davis, Z. (2010). Magazine coverage of child sexual abuse 1992–2004. *Journal of Child Sexual Abuse*, 19, 99–117.
163. Kempe, C., & Kempe, H. (1978). *Child abuse*. Chicago: University of Chicago Press.
164. Lockyer, S., & Attwood, F. (2009). “The Sickest Television Show Ever”: Paedogeddon and the British press. *Popular Communication*, 7, 49–60.
165. UNICEF. (2001). *Child deaths by injury in rich nations. Innocenti Research Centre, Report No 2*. Florence: United Nations Children Fund.
166. Badaloni, C., Cesaroni, G., Forastiere, F., & Perucci, C. A. (2009). Temporal changes in life expectancy by gender and socioeconomic position, Rome 1991–2005. *Epidemiology of Preventions*, 32, 301–306.
167. Freemantle, N., Wood, J., Griffin, C., Gill, P., Calvert, M. J., & MacArthur, C. (2009). What factors predict differences in infant and perinatal mortality in primary care trusts in England? A prognostic model. *British Medical Journal*, 339, 2892.
168. Kitsantas, P. (2008). Ethnic differences in infant mortality by causes of death. *Journal of Perinatology*, 28, 573–579.
169. Mulvaney, C., Kendrick, D., Towner, E., Brussoni, M., Hayes, M., & Ward, H. (2009). Fatal and non-fatal injuries in England 1995–2004: Time trends and inequalities by age, sex and area deprivation. *Journal of Public Health*, 31, 154–161.
170. Parslow, R. C., Tasker, R. C., Draper, E. S., Parry, G. J., Jones, S., & Paediatric Intensive Care Network. (2009). Epidemiology of critically ill children in England & Wales: Incidence, mortality, deprivation and ethnicity. *Archives of Diseases of Childhood*, 94, 210–215.
171. Wang, C., Guttman, A., To, T., & Dick, P. T. (2009). Neighbourhood income and health outcomes in infants: How do those with complex

- conditions fare? *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 163, 668–670.
172. Agran, P. F., Anderson, C., Winn, D., Trent, R., & Thayer, S. (2003). Rates of pediatric injuries by 3-month inter- vals for children 0 to 3 years of age. *Pediatrics*, 111, 683–692.
 173. Feinstein, L., Hearn, P., Renton, Z., & Abrahams, C. (2007). *Reducing inequalities: Releasing the talents of all*. London: Institute of Education.
 174. Mackenbach, J. P., Bos, V., Andersen, O., Cardano, M., Costa, G., & Kunst, A. E. (2003). Widening socio- economic inequalities in mortality in six Western European countries. *International Journal of Epidemiology*, 32, 838–839.
 175. Wilkinson, R., & Pickett, K. (2009). *The spirit level*. London: Allen.
 176. WHO. (2008). *Annual statistics*. Geneva, www.whois. registrations.
 177. Casanueva, C., Martin, S. L., & Runyan, D. K. (2009). Reported reports for child maltreatment among intimate partner violence victims: Findings from the National Survey of Child & Adolescent Well-Being. *Child Abuse Neglect*, 33, 84–93.
 178. McKinney, C. M., Caetano, R., Ramisetty-Mikler, S., & Nelson, S. (2009). Childhood family violence and perpetration and victimization of IPV: Findings from a national population based study of couples. *Annals of Epidemiology*, 19, 25–32.
 179. Brandon M., Howe A., Dagley V., Salter C., Warren C., and Black J. (2006). *Evaluating the Common Assessment Framework and Lead Professional Guidance and Implimentation 2005–2006*. London, Department for Education and Skills.
 180. Cheng, D., & Horon, I. L. (2010). Intimate-partner-violence among pregnant and postpartum women. *Obstetrics and Gynaecology*, 115, 1181–1186.
 181. Falkov, A. (1996). Fatal child abuse and parental psychiatric disorders: Study of working together, Part 8 (*ACPC Series, Report No. 1*). London: Department of Health.
 182. Kauppi, A., Kumpulainen, K., Karkova, K., & Merikanto, J. (2010). Maternal and paternal filicides: A retrospective review of filicides in Finland. *The Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 38, 229–238.
 183. Pritchard, C., & King, E. (2005). Suicide in typologies of male child sex abusers. *Archives of Suicide Research*, 9, 35–44.
 184. West, S. G., Friedman, S. H., & Resnick, P. (2009). Fathers who kill their children: An analysis of the literature. *Journal of Forensic Science*, 54, 463–468.

185. Brandon M., Belderson P., Watson C., Howe D., & Black J. (2008). Analysing child deaths and serious injuries through abuse and neglect: What can we learn? A bi-annual analysis of serious case reviews 2003–2005. Dept of Children, Schools & Families. RB023 research.
186. Halpern, C. T., Spriggs, A., & Kupper, L. L. (2009). Patterns of intimate partner violence victimization from adolescence to young adulthood in a nationally representative sample. *Journal of Adolescent Health*, 45, 508–516.
187. Mohammadooseini, E., Sahraean, L., & Bahrami, T. (2010). Domestic abuse before, during and after pregnancy in Jahrom, Islamic Republic of Iran. *Eastern Mediterranean Health Journal*, 16, 752–758.
188. Collins, R. (2008). *Violence: A micro-sociological theory*. Princeton: Princeton University Press.
189. Anderson, P., & Baumberg, B. (2006). *Alcohol in Europe: A public health perspective*. London: Institute of Alcohol Studies. http://ec.europa.eu/health-eu/news_alcoholineurope_en.html.
190. Babor, T., Caetano, R., Casswell, S., Edwards, G., Giesbrecht, N., Graham, K., et al. (2010). *Alcohol: No ordinary commodity. Research and public policy*. Oxford: Oxford University Press.
191. Norström, T. (Ed.). (2002). *Alcohol in post-war Europe. Consumption, drinking patterns, consequences and policy responses in 15 European Countries*. Stockholm: National Institute of Public Health.
192. World Health Organization. (2002). *The World Health Report. Reducing risks, promoting healthy life*. Geneva: World Health Organization.
193. World Health Organization. (2004). *WHO global status report on alcohol 2004*. Geneva: World Health Organisation.
194. World Health Organization. (2004). *Global status report on alcohol 2004* (2nd ed.). Geneva: World Health Organization.
195. World Health Organization. (2006). *Interpersonal Violence and Alcohol in the Russian Federation. Policy briefing. Violence and Injury Prevention Programme*. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe. http://www.euro.who.int/data/assets/pdf_file/0011/98804/E88757.pdf.
196. Rehm, J., Mathers, C., Popova, S., Thavorncharoensap, M., Teerawattananon, Y., & Patra, J. (2009). Global burden of disease and injury and economic cost attributable to alcohol use and alcohol-use disorders. *Lancet*, 373, 2223–2233.
197. Rehm, J., Room, R., Monterio, M., Gmel, G., Graham, K., Rhen, N., et al. (2004). Alcohol. In M. Ezzati, A. D. Lopez, A. Rodgers, & C. J. L. Murray (Eds.), *Comparative quantification of health risks. Global and regional burden of disease attributable to selected major risk factors: Volume 1* (pp. 959–1108). Geneva: World Health Organisation.

198. Pridemore, W. A., & Chamlin, M. B. (2006). A time-series analysis of the impact of heavy drinking on homicide and suicide mortality in Russia, 1956–2002. *Addiction*, 101(12), 1719–1729.
199. Pernanen, K., Cousineau, M.-M., Brochu, S., & Sun, F. (2002). *Proportions of crimes associated with alcohol and other drugs in Canada*. Ottawa: Canadian Centre on Substance Abuse.
200. Graham, K., Leonard, K. E., Room, R., Wild, T. C., Pihl, R. O., Bois, C., et al. (1998). Current directions in research on understanding and preventing intoxicated aggression. *Addiction*, 93, 659–76.
201. Pernanen, K. (1981). Theoretical aspects of the relationship between alcohol use and crime. In J. J. Collins (Ed.), *Drinking and crime: Perspectives on the relationship between alcohol consumption and criminal behaviour* (pp. 1–69). New York: Guilford Press.
202. Parker, R. N., & Rebhun, L. A. (1995). *Alcohol and homicide: A deadly combination of two American traditions*. Albany: State University of New York Press.
203. Lenke, L. (1990). *Alcohol and criminal violence: Time series analysis in a comparative perspective*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
204. Parker, R. N., & Auerhahn, K. (1998). Alcohol, drugs, and violence. *Annual Review of Sociology*, 24, 291–311.
205. Pernanen, K. (1991). *Alcohol in human violence*. New York: Guilford Press.
206. Parker, R. N. (1993). The effects of context on alcohol and violence. *Alcohol Health and Research World*, 17, 117–122.
207. MacAndrew, C., & Edgerton, R. B. (1969). *Drunken comportment*. Chicago: Aldine Publishing.
208. Bushman, B. J. (1997). Effects of alcohol on human aggression: Validity of proposed explanations. In M. Galanter (Ed.), *Recent developments in alcoholism: Alcohol and violence* (pp. 227–243). New York: Plenum Press.
209. Gustafson, R. (1995). Is it possible to link alcohol intoxication causally to aggression and violence? A summary of the Swedish experimental approach. *Studies on Crime and Crime Prevention*, 4, 22–42.
210. Agnew, R. (1992). Foundation for a general strain theory of crime and delinquency. *Criminology*, 30, 47–87.
211. Messner, S. F., & Rosenfeld, R. (1997). *Crime and the American dream*. California: Wadsworth Publishing.
212. Rossow, I., Pape, H., & Wichstrøm, L. (1999). Young, wet & wild? Associations between alcohol intoxication and violent behaviour in adolescence. *Addiction*, 94(7), 1017–1031.

213. Wells, S., Graham, K., & West, P. (2000). Alcohol-related aggression in the general population. *Journal of Studies on Alcohol*, 61, 626–632.
214. Norström, T., & Skog, O.-J. (2001). Alcohol and mortality: Methodological and analytical issues in aggregate analyses. *Addiction*, 96, 5–17.
215. Nemtsov, A. V. (2000). Estimates of total alcohol consumption in Russia, 1980–94. *Drug and Alcohol Dependence*, 58, 133–142.
216. Treml, V. G. (1997). Soviet and Russian statistics on alcohol consumption and abuse. In J. L. Bobadilla, C. A. Costello, & F. Mitchell (Eds.), *Premature death in the new independent states* (pp. 220–238). Washington: National Academy Press.
217. Midanik, L. T., Tam, T. W., Greenfield, T. K., & Caetano, R. (1996). Risk functions for alcohol-related problems in a 1988 US national sample. *Addiction*, 91, 1427–1437.
218. Rehm, J., Ashley, M. J., Room, R., Single, E., Bondy, S., Ferrence, R., et al. (1996). On the emerging paradigm of drinking patterns and their social and health consequences. *Addiction*, 9, 1615–1622.
219. Rehm, J., Room, R., Graham, K., Monteiro, M., Gmel, G., & Sempos, C. T. (2003). The relationship of average alcohol consumption and patterns of drinking to burden of disease: An overview. *Addiction*, 98, 1209–1228.
220. Room, R., Bondy, S., & Ferris, J. (1995). The risk of harm to oneself from drinking, Canada 1989. *Addiction*, 90, 499–513.
221. Rossow, I. (1996). Alcohol related violence: The impact of drinking pattern and drinking context. *Addiction*, 91, 1651–1661.
222. Wells, S., Graham, K., Speechley, M., & Koval, J. J. (2005). Drinking patterns, drinking contexts and alcohol-related aggression among late adolescent and young adult drinkers. *Addiction*, 100, 933–944.
223. Greenfield, L. A., & Henneberg, M. A. (2001). Victim and Offender self-reports of alcohol involvement in crime. *Alcohol Research & Health*, 25, 20–31.
224. Rossow, I., PERNANEN, K., & Rehm, J. (2001). Accidents, suicide and violence. In H. Klingemann & G. Gmel (Eds.), *Mapping the social consequences of alcohol consumption* (pp. 93–112). Dordrecht: Kluwer Academic press.
225. PERNANEN, K. (2001). What is meant by “alcohol-related” consequences? In H. Klingemann & G. Gmel (Eds.), *Mapping the social consequences of alcohol consumption* (pp. 21–31). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

226. Roizen, J. (1997). Epidemiological issues in alcohol- violence. In M. Galanter (Ed.), *Recent developments in alcoholism: Alcoholism and violence: Volume 13* (pp. 7–40). New York: Plenum Press.
227. Andrienko, Y. (2001). Understanding crime growth in Russia during the transition: a criminometric approach. *Ekonomicheskiy Zhurnal Vyshey Shkoly Ekonomiki*, 5, 194–220.
228. Pridemore, W. A. (2002). Vodka and violence: Alcohol consumption and homicide rates in Russia. *American Journal of Public Health*, 92, 1921–1930.
229. Razvodovsky, Y. E. (2007). Homicide and alcohol intoxication in Russia, 1956–2005. *Alcoholism*, 43, 36–50.
230. Razvodovsky, Y. E. (2003). Association between distilled spirits consumption and violent mortality rate. *Drugs: Education, Prevention & Policy*, 10, 235–250.
231. Bye, E. K. (2007). Alcohol and violence: Use of possible confounders in a time-series analysis. *Addiction*, 102, 369–376.
232. Norström, T. (1998). Effects on criminal violence of different beverage types and private and public drinking. *Addiction*, 93, 689–699.
233. Skog, O. -J., & Bjørk, E. (1988). Alkohol og voldskriminalitet. En analyse av utviklingen i Norge 1931–1982 [Alcohol and violent crime. An analysis of the 1931–1982 trend in Norway]. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 88, 1–23.
234. Room, R., & Rossow, I. (2001). The share of violence attributable to drinking. *Journal of Substance Use*, 6, 218–228.
235. Cockerham, C. (1999). *Health and social change in Russia and Eastern Europe*. New York: Routledge.
236. Gavrilova, N. S., Semyonova, V. G., Evdokushkina, G. N., & Gavrilov, L. A. (2000). The response of violent mortality to economic crisis in Russia. *Population Research and Policy Review*, 19, 397–419.
237. Kim, S. W., & Pridemore, W. A. (2005). Social change, institutional anomie, and serious property crime in transitional Russia. *British Journal of Criminology*, 45(1), 81–97.
238. Leon, D. A., & Shkolnikov, V. M. (1998). Social stress and the Russian mortality crisis. *Journal of the American Medical Association*, 279, 790–791.
239. Pridemore, W. A., & Spivak, A. L. (2003). Patterns of suicide mortality in Russia. *Suicide & Life-Threatening Behavior*, 33(2), 132–150.
240. Landberg, J. (2010). Population drinking and fatal injuries in Eastern Europe: A time-series analysis of six countries. *European Addiction Research*, 16, 43–52.

241. Popova, S., Rehm, J., Patra, J., & Zatonski, W. (2007). Comparing alcohol consumption in central and Eastern Europe to other European countries. *Alcohol and Alcoholism*, 42, 465–473.
242. Bye, E. K. (2008). Alcohol and homicide in Eastern Europe: A time series analysis of six countries. *Homicide Studies*, 12(1), 7–27.
243. Landberg, J., & Norström, T. (2010). Alcohol and homicide in Russia and the United States: A comparative analysis. In J. Landberg (Ed.), *Alcohol-related problems in Eastern Europe: A comparative perspective* (pp. 99–112). Stockholm: Universitetservice US-AB.
244. Razvodovsky, Y. E. (2010). Beverage-specific alcohol sales and violent mortality in Russia. *Adicciones*, 22(4), 311–315.
245. Graham, K., Schmidt, G., & Gillis, K. (1996). Circumstances when drinking leads to aggression: An overview of research findings. *Contemporary Drug Problems*, 23, 493–557.
246. Solivetti, L. M. (2004). *Immigrazione, integrazione, e crimine in Europa*. Bologna: Il Mulino.
247. Engbersen, G., van der Leun, J., & de Boom, J. (2007). The fragmentation of migration and crime in the Netherlands. In M. Tonry & C. Bijleveld (Eds.), *Crime & justice, a review of research, special issue on crime and justice in the Netherlands*. Chicago: Chicago Press. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1140125.
248. Vazsonyi, A., & Killias, M. (2001). Immigration and crime among youth in Switzerland. *Criminal Justice and Behavior*, 28, 329–366.
249. Albrecht, H. (2002). Immigration, crime and unsafety. In A. Crawford (Ed.), *Crime and insecurity: The governance of safety in Europe* (pp. 159–185). United Kingdom: Willan Publishing.
250. Alscher, S. (2005). Knocking at the doors of “fortress Europe”: Migration and border control in Southern Spain and Eastern Poland. <http://www.stefan-alscher.de/resources/wrkg126.pdf>.
251. Goodey, J. (2000). Non-EU citizens’ experiences of offending and victimisation: The case for comparative European research. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 8, 13–34.
252. Lynch, J., & Simon, R. (1999). A comparative assessment of criminal involvement among immigrants and natives across seven nations. *International Criminal Justice Review*, 1999, 1–17.
253. Antonopolus, G. (2005). The limitations of official statistics in relation to the criminality of migrants in Greece. *Police Practice and Research*, 6, 251–260.
254. Hiatt, K. (2007). Immigrant danger? Immigration and increased crime in Europe. <http://www.escholarship.org/uc/item/3gt4s8w0>.

255. Albrecht, H. (1997). Ethnic minorities, crime, and criminal justice in Germany. *Crime and Justice*, 21, 31–99.
256. Sesser, K. (1981). *Rechtliche und soziale Prozesse einer definition der Totungs-kriminalitat*. Freiburg: Max-Planck-Institut.
257. Belfrage, H., & Rying, M. (2004). Characteristics of spousal homicide perpetrators: A study of all cases of spousal homicide in Sweden 1990–1999. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 14, 121–133.
258. Barbagli, M., & Colombo, A. (2009). Immigrants as authors and victims of crimes: The Italian experience. In W. McDonald (Ed.), *Immigration, crime and justice* (pp. 69–94). United Kingdom: JAI Press.
259. Angel-Ajani, A. (2003). The racial economies of criminalization, immigration, and policing in Italy. *Social Justice*, 30(3), 48–62.
260. Cohen, R. (2000). *Europe's migrant fears rend a Spanish town*. The New York Times, A12.
261. Engbersen, G., van San, M., & Leerkes, A. (2006). A room with a view: Irregular immigrants in the legal capital of the world. *Ethnography*, 7(2), 209–242.
262. Gijssberts, M., Hagendoorn, L., & Scheepers, P. (Eds.). (2004). *Nationalism and exclusion of migrants: Cross-national comparisons*. Aldershot: Ashgate.
263. Goodey, J. (2007). Racist violence in Europe: Challenges for official data collection. *Ethnic and Racial Studies*, 30, 570–589.
264. Goodey, J. (2009). Immigrants as crime victims in the European Union: With special attention to hate crime. In W. McDonald (Ed.), *Immigration, crime and justice* (pp. 147–162). United Kingdom: JAI Press.
265. Junger-Tas, J. (1997). Ethnic minorities and criminal justice in the Netherlands. *Crime and Justice*, 21, 257–310.
266. Junger-Tas, J. (2002). Etnische minderheden, maatschappelijke integratie en criminaliteit. In J. Lucassen & A. de Ruijter (Eds.), *Netherlands multicultureel en pluriform?* (pp. 247–277). Amsterdam: Aksant.
267. Korteweg, A., & Yurkadal, G. (2009). Islam, gender, and immigrant integration: boundary drawing in discourses on honour killing in the Netherlands and Germany. *Ethnic and Racial Studies*, 32, 218–238.
268. Kurkiala, M. (2003). Interpreting honour killings. *Anthropology Today*, 19, 6–7.
269. Layton-Henry, Z. (1994). Britain: The would-be zero-immigration country. In W. A. Cornelius, P. L. Martin, & J. F. Hollifield (Eds.), *Controlling immigration: A global perspective* (pp. 273–295). Stanford: Stanford University Press.

270. Leerkes, A. (2005). Embedded crimes? On the overlapping patterns of delinquency among legal and illegal immigrants in the Netherlands. *Netherlands' Journal of Social Sciences*, 40, 3–22.
271. Prichard, C. (2012). Family Violence in Europe: Child homicide and intimate partner violence. In M. C. A. Liem & W. A. Pridemore (Eds.), *Handbook of European Homicide Research*. New York: Springer.
272. Watts, M. (2001). Aggressive youth cultures and hate crime: Skinheads and xenophobic youth in Germany. *American Behavioral Scientist*, 45, 600–615.
273. Vazsonyi, A., & Killias, M. (2001). Immigration and crime among youth in Switzerland. *Criminal Justice and Behavior*, 28, 329–366.
274. van Dijk, J. J. M., Mayhew, P., & Killias, M. (1990). *Experiences of crime across the world: Key findings of the 1989 International Crime Survey*. Kluwer Law and Taxation Publ. Deventer: Boston.
275. Killias, M. (1991). Gun ownership and violent crime: The Swiss experience in international perspective. *Security Journal*, 1/3, 169–174.
276. van Dijk, J. J. M., van Kesteren, J., & Smit, P. (2007). Criminal victimisation in international perspective. Key findings from the 2004–2005 ICVS and EU ICS. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
277. Killias, M., van Kesteren, J., & Rindlisbacher, M. (2001). Guns, violent crime, and suicide in 21 countries. *Canadian Journal of Criminology*, 43, 429–448.
278. Hemenway, D., Shinoda-Tagawa, T., & Miller, M. (2002). Firearm availability and female homicide victimization rates among 25 populous high-income countries. *Journal of the American Medical Women's Association*, 57, 100–104.
279. Hemenway, D., Shinoda-Tagawa, T., & Miller, M. (2002). Firearm availability and female homicide victimization rates among 25 populous high-income countries. *Journal of the American Medical Women's Association*, 57, 100–104.
280. Killias, M., & Haas, H. (2002). The role of weapons in violent acts: Some results of a Swiss national cohort study. *Journal of Interpersonal Violence*, 17(1), 14–32.
281. Lizotte, A. J., Tesoriero, J. M., Thornberry, T. P., & Krohn, M. D. (1994). Patterns of adolescent firearms ownership and use. *Justice Quarterly*, 11(1), 51–74.
282. Soothill, K., & Francis, B. (2012). Homicide in England and Wales. In M. C. A. Liem & W. A. Pridemore (Eds.), *Handbook of European Homicide Research*. New York: Springer.

283. European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics. (2010). 4th edition, The Hague: Boom Editors and Ministry of Justice. http://europeansourcebook.org/ob285_full.pdf
284. Ajdacic-Gross, V., Killias, M., Hepp, U., Gadola, E., Bopp, M., Lauber, C., et al. (2006). Changing times: A longitudinal analysis of international firearm suicide data. *American Journal of Public Health*, 96(10), 1752–1755.
285. Clarke, R. V., & Mayhew, P. (1988). The British gas suicide story and its criminological implications. *Crime and Justice*, 10, 79–116.
286. Council, F. (2010). *Armeebericht 2010* [Report on the Army 2010]. Bern: Defence Ministry.
287. Defence Ministry. (2008). *Schlussbericht der Arbeitsgruppe Ordonnanzwaffen (Final Report of the ordnance weapons working group)*. Bern: Defence Ministry.
288. Hawton, K., Bergen, H., Simkin, S., Brock, A., Griffiths, C., Romeri, E., et al. (2009). Effect of withdrawal of co-proxamol on prescribing and deaths from drug poisoning in England and Wales: Time series analysis. *British Medical Journal*, 338, b2270.
289. Kivivuori J., Lehti M., & Aaltonen M. (2007). Homicide Finland 2002–2006. A description based on the Finnish homicide monitoring system (FHMS). *Research Brief* No. 3.
290. Levi, F., La Vecchia, C., Lucchini, F., Negri, E., Saxena, S., Maulik, P. K., et al. (2003). Trends in mortality from suicide 1965–99. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 108, 341–349.
291. Liem, M., Postulart, M., & Nieuwbeerta, P. (2009). Homicide-suicide in the Netherlands: An epidemiology. *Homicide Studies*, 2009(13), 99–123.
292. Lizotte, A. J., Tesoriero, J. M., Thornberry, T. P., & Krohn, M. D. (1994). Patterns of adolescent firearms ownership and use. *Justice Quarterly*, 11(1), 51–74.
293. Smith, K., Flatley, J., Coleman, K., Osborne, S., Kaiza, P., & Roe, S. (2010). Homicides, Firearm Offences and Intimate Violence 2008/09: Supplementary Volume 2 to Crime in England and Wales 2008/09. <http://tna.europarchive.org/20100413151426/homeoffice.gov.uk/rds/pdfs10/hosb0110.pdf>
294. Benjamin, D. (2008). What statistics don't tell us about terrorism. http://www.brookings.edu/opinions/2008/0530_terrorism_benjamin.aspx.
295. EU. (2002). Council framework decision of 13 June 2002 on combating terrorism. <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:164:0003:0003:EN:PDF>.

296. Hoffman, B. (2006). *Inside terrorism*. New York: Columbia University Press.
297. HSRP. (2007). Dying to Lose: Explaining the decline in global terrorism. HSRGroup <http://www.hsrgroup.org/docs/Publications/HSB2007/2007HumanSecurityBrief-FullText.pdf>.
298. LaFree, G., & Dugan, L. (2007). Introducing the global terrorism database. *Terrorism and Political Violence*, 19, 181–204.
299. McGirk, J. (2001). Colombian army fears links between FARC, ETA and IRA. <http://www.independent.co.uk/news/uk/this-britain/colombian-army-fears-links-between-farc-eta-and-ira-666319.html>.
300. European Union terrorism situation and trend report 2018 <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2018-tesat-2018>
301. Grennes, T. (1997). The economic transition in the Baltic countries. *Journal of Baltic Studies*, 28, 9–24.
302. Jakubauskas, E. B. (2000). The Lithuanian economy on the threshold of the new millennium. *Journal of Baltic Studies*, 31, 127–135.
303. Ceccato, V. (2007). Crime dynamics at Lithuanian borders. *European Journal of Criminology*, 4, 131–160.
304. Karp, A. (2007). *Completing the count: Civilian firearms. Small arms survey 2007: Guns and the city*. Cambridge: Cambridge University Press.
305. UNODC. (2005). Recorded homicide and firearm homicide in 53 countries, completed or attempted. Eighth United Nations Survey of Crime Trends and Operations of Criminal Justice Systems (2001–2002). Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime.
306. UNODC. (2006). Reported overall homicide numbers and rates per 100,000 population for 64 countries, 2003–04. Ninth United Nations Survey of Crime Trends and Operations of Criminal Justice Systems (2003–2004). Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime.
307. UNODC. (2008). Reported homicide numbers and rates, plus firearm-related homicide numbers and rates per 100,000 population for 80 countries, 2005–06. Tenth United Nations Survey of Crime Trends and Operations of Criminal Justice Systems (2005–2006). Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime.
308. Pridemore, W. A., & Eckhardt, K. (2008). A comparison of victim, offender, and event characteristics of alcohol- and non-alcohol-related homicides. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 45, 227–255.
309. Rossow, I. (1996). Alcohol-related violence: The impact of drinking pattern and drinking context. *Addiction*, 91, 1651–1661.

310. Wells, S., & Graham, K. (2003). Aggression involving alcohol: relationship to drinking patterns and social context. *Addiction*, 98, 33–42.
311. Värnik, A., Tooding, L., Palo, E., & Wasserman, D. (2003). Suicide and homicide: Durkheim's and Henry & Short's theories tested on data from the Baltic States. *Archives of Suicide Research*, 7, 51–59.
312. Ceccato, V. (2008). Expressive crimes in post-Socialist states of Estonia, Latvia, and Lithuania. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 9, 2–30.
313. Brantingham, P. L., & Brantingham, P. J. (1993). Location quotients and crime hot spots in the city. In C. R. Block & M. Dabdoub (Eds.), *Workshop on crime analysis through computer mapping, Proceedings* (pp. 175–197). Chicago: Criminal Justice Information Authority.
314. Brantingham, P. L., & Brantingham, P. J. (1995). Location quotients and crime hot spots in the city. In C. R. Block, M. Dabdoub, & S. Fregly (Eds.), *Crime analysis through computer mapping* (pp. 129–149). Washington: Police Executive Research Forum.
315. Brantingham, P. L., & Brantingham, P. J. (1998). Mapping crime for analytic purposes: location quotients, counts and rates. In D. Weisburd & T. McEwen (Eds.), *Crime mapping and crime prevention* (pp. 263–288). Monsey: Criminal Justice Press.
316. Andresen, M. A. (2007). *Location quotients, ambient populations, and the spatial analysis of crime in Vancouver, Canada*. *Environment and Planning A*, 39, 2423–2444.
317. Andresen, M. A. (2009). Crime specialization across the Canadian provinces. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 51, 31–53.
318. McCord, E. S., & Ratcliffe, J. H. (2007). A micro-spatial analysis of the demographic and criminogenic environment of drug markets in Philadelphia. *Australian and New Zealand Journal of Criminology*, 40, 43–63.
319. Ratcliffe, J. H., & Rengert, G. F. (2008). Near repeat patterns in Philadelphia shootings. *Security Journal*, 21, 58–76.
320. McCord, E. S., & Ratcliffe, J. H. (2007). A micro-spatial analysis of the demographic and criminogenic environment of drug markets in Philadelphia. *Australian and New Zealand Journal of Criminology*, 40, 43–63.
321. Rengert, G. F. (1996). *The geography of illegal drugs*. Boulder: Westview.

322. Miller, M. M., Gibson, L. J., & Wright, N. G. (1991). Location quotient: A basic tool for economic development studies. *Economic Development Review*, 9, 65–68.
323. Anselin, L. (1995). Local indicators of spatial association – LISA. *Geographical Analysis*, 27, 93–115.
324. Juska, A., Johnstone, P., & Pozzuto, R. (2004). The changing character of criminality and policing in post-socialist Lithuania: From fighting organized crime to policing marginal populations? *Crime, Law, & Social Change*, 41, 161–177.
325. Boyd, N. (2000). *The beast within: Why men are violent*. Vancouver: Greystone Books.
326. Andresen, M.A. (2010). The impact of accession to the European Union on violent crime in Lithuania. *European Sociological Review*.
327. Shaw, C. R., & McKay, H. D. (1931). *Report on the causes of crime (Vol. II)*. Washington: Government Printing Office.
328. Shaw, C. R., & McKay, H. D. (1942). *Juvenile delinquency and urban areas: A study of rates of delinquency in relation to differential characteristics of local communities in American cities*. Chicago: University of Chicago Press.
329. Pridemore, W. A. (2005). Social structure and homicide in post-Soviet Russia. *Social Science Research*, 34, 732–756.
330. Pridemore, W. A., & Kim, S.-W. (2007). Socioeconomic change and homicide in a transitional society. *The Sociological Quarterly*, 48, 229–251.
331. Pridemore, W. A., & Shkolnikov, V. M. (2004). Education and marriage as protective factors against homicide mortality: Methodological and substantive findings from Moscow. *Journal of Quantitative Criminology*, 20, 173–187.
332. Hirschi, T., & Gottfredson, M. (1983). Age and the explanation of crime. *The American Journal of Sociology*, 89, 552–584.
333. Steffensmeier, D., & Allan, E. (1996). Gender and crime: Toward a gendered theory of female offending. *Annual Review of Sociology*, 22, 459–487.
334. Cohen, L. E., & Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American Sociological Review*, 44, 588–608.
335. Felson, M., & Cohen, L. E. (1980). Human ecology and crime: A routine activity approach. *Human Ecology*, 8, 398–405.
336. Felson, M., & Cohen, L. E. (1981). Modeling crime trends: A criminal opportunity perspective. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 18, 138–161.

337. Intentional homicide count and rate per 100 000 population, by country. <http://www.unodc.org/gsh/en/data.html> (accessed 2017-03-22).
338. Liem MCA, Pridemore WA, editors. *Handbook of European homicide research: patterns, explanations, and country studies*. New York, NY: Springer, 2012;5-23.
339. Malby S. Chapter 1. Homicide. In: Harrendorf S, Heiskanen M, Malby S, editors, *International statistics on crime and justice*. Helsinki: HEUNI, 2010;7-19.
340. Marshall IH, Block CR. Maximizing the availability of cross-national data on homicide. *Homicide Stud* 2004; 8(3): 267-310.
341. Smit PR, Bijleveld CCJH, Van der Zee S. Homicide in the Netherlands: an exploratory study of the 1998 cases. *Homicide Stud* 2001; 5(4): 293-310.
342. Homicide rate per 100 000 population, average per year. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=crim_off_cat&lang=en (accessed 2017-03-22).
343. Crime and criminal justice statistics in Lithuania. <http://www.ird.lt/en/statistics-report/?metai=2013&menuo=12&idAta=4&rt=1&oldYear=2013&id=98&idStat=10®ionas=0&id3=1##Atas> (accessed 2017-03-22).
344. Abramovičius, A. et al. (2001). Baudžiamoji teisė, specialioji dalis, 1 knyga. Vilnius: Eugrimas p. 159-163.
345. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios tarybos nutarimas Nr. I-1136 „Dėl Lietuvos Respublikos prisijungimo prie Tarptautinės žmogaus teisių chartijos dokumentų“. *Lietuvos aidas*, 1991-03-14, Nr. 52-0.
346. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 68-2497.
347. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, jos ketvirtojo, septintojo, vienuoliktojo protokolų ratifikavimo“. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 37-913.
348. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 40-987.
349. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos ratifikavimo“. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 60-1501.
350. Lietuvos Respublikos konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.
351. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 33-807.
352. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741.

353. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741.
354. Abramovičius, A. et al. (2001). Baudžiamoji teisė, specialioji dalis, 1 knyga. Vilnius: Eugrimas, p. 21–176.
355. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.
356. Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymas (*Žin.*, 1997, Nr. 30-712).
357. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741.
358. Jungtinių Tautų vaiko teisių deklaracija
http://www.nplc.lt/nj/Dokumentai/Uzs_teis_aktai/vaiko%20teisiu%20deklarac.htm.
359. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.
360. Lietuvos Respublikos dirbtinio apvaisinimo įstatymo projektas
<http://www3.Irs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=188316&Condition2=>.
361. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 1994 m. sausio 24 d. įsakymas Nr. 50 Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 18-229.
362. Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 43-1602.
363. Abortion and Human Rights <http://moznos.tvolby.host.sk/crrp.htm>.
364. Brownstein A., Dau P. The Constitutional Morality of Abortion. *Boston College Law Review*, 33, 751–755.
365. Čekauskaitė A. Nėštumo nutraukimas: argumentai už ir prieš. Lietuvos bioetikos komitetas 2000–2003 <http://bioetika.sam.lt>.
366. Dawn E. Johnsen. The Creation of Fetal Rights: Conflicts with Women's Constitutional Right to Liberty, Privacy and Equal Protection. *The Yale Law Journal*, 95, 559.
367. Patrick Glenn H. The Constitutional Validity of Abortion Legislation: A Comparative Note. *McGill Law Journal*, 21, 1975.
368. Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child. UNICEF (2007) 3–5.
369. Mark McCourt K.. Foetus Status After R. V. Sullivan and Lemay. *Alberta Law review*, Vol. XXIX, No. 4, 1991.
370. Leslie Ann Cohen. Fetal Viability and Individual Autonomy: Resolving Medical and Legal Standards for Abortion. *Ucla Law Review* (1979–1980), 27, 1340–1359.
371. Lietuvos vyskupų kreipimasis dėl parengto dirbtinio apvaisinimo įstatymo projekto <http://www.lcn.lt/bl/news/?newsid=539>.

372. Mamta K. Shah. Inconsistencies in the legal status of an unborn child: Recognition of a Fetus' as Potencial Life. *Hofstra Law Review* (2000–2001), 29: 931, 938–939.
373. Ranalli P. Pain, Fetal Development, and Partial-birth Abortion <http://www.gargaro.com/fetalspain.html>.
374. Ricky L. Welborn. Right to Abortion. *North Carolina Law Review*. (1970–1971),. 49, 495–499.
375. Robert G. Tanner. Constitutional Law - Expanding the Grounds for Abortion. *Wake Forest Law Review*, 7.
376. Skrinkas R. G. *Pseudoargumentai žudyti* <http://www3.vdu.lt/life>.
377. Highfield R. Babies May Feel Pain of Abortion. *The Electronic Telegraph*, 2000 08 29.
378. Warren Murray. The Nature and the Rights of the Foetus. *The American Journal of Jurisprudence*. 35 AM, (1990), 151–159.
379. *Bruggemann and Scheuten v. Federal Republic of Germany*. Nr. 6959/75 Commission Report 1977 7 12. DR 10, p. 100.
380. *Odievre v. France*
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Odi%E8vre&sessionid=428209&skin=hudoc-en>
381. *Vo v. France*
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=vo%20%7C%20v.%20%7C%20france&sessionid=427977&skin=hudoc-en>
382. *Baldwin v. Butcher*. 184 S.E.2d 428 (W.Va. 1971).
383. *Bonbrest v. Kotz*. 65F. Supp. 138 (D.C.C. 1946).
384. *Dietrich v. Inhabitants of Northampton*, 138 Mass. 14 (1884).
385. *Endresz v. Friedberg*. 248 N.E.2d 901 (N.Y. 1969).
386. *Justus v. Atchison*. 565 P.2d 122 (Cal. 1977).
387. *People v. Belous*. -Cal.2d-, 458 P.2d 194, 80 Cal. Eptr. 354 (1969).
388. *People v. Davis*. 872 P.2d 591 (Cal. 1994).
389. *People v. Ford*. 581 N.E.2d 1189 (I11. App. Ct. 1991).
390. *People v. Greer*. 204 N.E.2d 203 (I11. 1980).
391. *People v. Smith*. 129 Cal. Rptr. 498 (Ct. App. 1976).
392. *Presley v. Newport Hospital*. 365 A.2d 748 (R.I. 1976).
393. *Rambo v. Lawson*. No. WD 41,747, 1990 Mo. App. LEXIS 654, at 1 (Mo. Ct. App. 1990).
394. *Roe v. Wade*. 410 U.S. 113 (1973).
395. *Smith v. Brennan*, 157 A.2d 497, 504 (N.J. 1960).
396. *State ex rel. Atkinson v. Wilson*. 332 S.E. 2d 428 (W. Va. 1971).
397. *State v. Horne*. 319 S.E.2d 703 (S.C. 1984).
398. *Stidam v. Ashmore*. 167 N.E.2d 106 (Ohio Ct. App. 1959).

399. *United State v. Vuitch*. 402 U.S. 62 (1972).
400. *Verkness v. Corniea*. 38 N.W.2d 838 (Minn. 1949).
401. Bye EK. Alcohol and homicide in Eastern Europe: A time series analysis of six countries. *Homicide Stud*, 2008; 12(1):7–27.
402. *Global Study on Homicide Trends. Contexts, data*. United Nations Office on Drugs and Crime. Vienna, Austria: United Nations Office on Drugs and Crime, 2011.
403. Pridemore W. A. Change and stability in the characteristics of homicide victims, offenders and incidents during rapid social change. *Br J Criminol*, 2007; 47(2): 331–45.
404. Pridemore WA. A methodological addition to the cross-national empirical literature on social structure and homicide: A first test of the poverty-homicide thesis. *Criminology*, 2008; 46(1):133–54.
405. Pridemore WA. Poverty matters: A reassessment of the inequality-homicide relationship in cross-national studies. *Br J Criminol*, 2011; 51(5):1–34.
406. Pridemore WA, Kim SW. Socioeconomic change and homicide in a transitional society. *Sociol Q*, 2007; 48(2): 229–51.
407. Pridemore WA, Trent CLS. Do the invariant findings of Land, McCall, and Cohen generalize to cross-national studies of social structure and homicide? *Homicide Stud*, 2010;14(3): 296–335.
408. Ouimet M. World of homicides: the effect of economic development, income inequality, and excess infant mortality on the homicide rate for 165 countries in 2010. *Homicide Stud*, 2012; 3(16): 238–258.
409. Chamlin MB, Cochran J. Ascribed economic inequality and homicide among modern societies toward the development of a cross-national theory. *Homicide Stud*, 2005; 9(1): 3–29.
410. United Nations Office on Drugs and Crime. *Global Study on Homicide Trends, contexts, Data*. Vienna, Austria: United Nations Office on Drugs and Crime, 2011; 9.
411. GDP per capita in PPS.
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tec00114>
412. Gross domestic product (GDP) per capita in Lithuania.
http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_10_pc&lang=en
413. Crude emigration rate per 1000 population in Lithuania.
<http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=687e2dfa-2c1b-445b-a7ac-a82292c71913>

414. Resident population at the beginning of the year in Lithuania. <http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=96dcad8d-50ae-4150-b72f-bc644a038cde>
415. Drug, tobacco and alcohol control department. <http://ntakd.lrv.lt/en/facts-and-numbers>
416. Legal alcohol consumption per person aged 15 and older, Legal alcohol consumption per capita. <http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=55d4fc47-b1a9-48b4-bd38-3d5fcef4e5ce>
417. Global Information System on Alcohol and Health. Total alcohol per capita (15+years) consumption, in litres of pure alcohol. http://gamapserver.who.int/gho/interactive_charts/gisah/consumption_total/atlas.html
418. Drug, tobacco and alcohol control department. <http://ntakd.lrv.lt/lt/statistika-ir-tyrimai/alkoholio-vartojimas-ir-padariniai>
419. European Information System on Alcohol and Health (EISAH). <http://www.euro.who.int/en/health-topics/disease-prevention/alcohol-use/data-and-statistics>
420. Eurostat. Crime statistics. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Crime_statistics#Homicide
421. European health information gateway. Autopsy rate (%) for all deaths. http://portal.euro.who.int/en/visualizations/bar-charts/hfa_545-autopsy-rate-for-all-deaths/
422. Pridemore WA. Social structure and homicide in post-Soviet Russia. *Soc Sci Res*, 2005; 34(4): 732–756.
423. Gruszczynska B. Victimization, crime, and social factors in post-socialist countries. *Int J Comp Criminol*, 2002; 2: 77–98.
424. Ceccato V. Expressive crimes in post-socialist states of Estonia, Latvia and Lithuania. *J Scand Stud Criminol Crime Prev*, 2008; 9(1): 2–30.
425. Karstedt S. Legacies of a culture of inequality: the Janus face of crime in post-communist countries. *Crime Law Soc Change* 2003; 40(2–3): 295–320.
426. Pridemore W. A. Change and stability in the characteristics of homicide victims, offenders and incidents during rapid social change. *Br J Criminol*, 2007; 47(2): 331–345.
427. Eurocrimes. Foreign prisoners across the EU estimate. <http://www.theblacksea.eu/eurocrimes/> (accessed 2017–03–22).
428. Official Lithuanian statistics portal., <http://osp.stat.gov.lt/en/> (accessed 22 Mar 2017).

429. Regional homicide profile, <http://www.unodc.org/gsh/en/data.html> (accessed 2017-03-22).
430. Weapons and markets, <http://www.smallarmssurvey.org> (accessed 22 Mar 2017).
431. United Nations Office on Drugs and Crime, Global Study on Homicide: Trends/contexts/data, United Nations Office on Drugs and Crime, Vienna, Austria, 2011, 9.
432. Ceccato V. Expressive crimes in post-socialist states of Estonia, Latvia and Lithuania, *J. Scand. Stud. Criminol. Crime Prev.*, 2008; 9: 2-30.
433. Boyd N. *The beast within: Why men are violent*, Greystone Books, Vancouver, Canada, 2000.
434. Karp A. *Completing the count: Civilian Firearms, Small arms survey 2007: Guns and the city*. Cambridge University Press, Cambridge, UK, 2007.
435. UNODC, Recorded homicide and firearm homicide in 53 countries, completed or attempted, Eighth United Nations Survey of Crime Trends and Operations of Criminal Justice Systems (2001-2002), United Nations Office on Drugs and Crime, Vienna, 2005.
436. Andresen M. A. Location quotients, ambient populations, and the spatial analysis of crime in Vancouver, Canada, *Environment and Planning A*. 2007; 39: 2423-2444.
437. Andresen M. A. Crime specialization across the Canadian provinces, *Can. J. Criminol. Crim.*, 2009; 51: 31-53.
438. Andresen M. A. Crime in Lithuania: The impact of accession to the European Union, *Eur. J. Criminol.*, 2009; 6: 337-360.
439. Andresen M. A. The impact of accession to the European Union on violent crime in Lithuania, *Eur. Sociol. Rev.*, 2010; 27: 759-771.
440. Andresen M. A., Jenion G. W. Ambient populations and the calculation of crime rates and risk, *Secur. J.*, 2010; 23: 114-133.
441. Ceccato V. Crime dynamics at Lithuanian borders, *Eur. J. Criminol.*, 2007; 4: 131-160.
442. Agha S. Structural correlates of female homicide: A cross-national analysis, *J. Crim. Just.*, 2009; 37: 576-585.
443. Pridemore W. A. Social structure and homicide in post-Soviet Russia, *Soc. Sci. Res.*, 2005; 34: 732-756.
444. Pridemore W. A., Eckhardt K. A comparison of victim, offender, and event characteristics of alcohol and non-alcohol related homicides, *J. Res. Crim. Delinq.*. 2008; 45: 227-255.
445. Wells S., Graham K. Aggression involving alcohol: relationship to drinking patterns and social context, *Addiction*, 2003; 98: 33-42.

446. Bye E. K. Alcohol and homicide in Eastern Europe: A time series analysis of six countries, *Homicide Stud*, 2008; 12: 7–27.
447. van Dijk J., van Kesteren J., Smit P. Criminal victimization in international perspective, WODC, Den Haag, The Netherlands, 2007.
448. Brown J., Hughes N. S., McGlen M. C., Crichton J. H. M. Misrepresentation of UK homicide characteristics in popular culture, *J. Forensic Leg. Med.* 2014; 23: 62–64.
449. Large M. M., Smith G., Nielssen O. High rates of homicide are associated with high rates of homicide–suicide, *J. Forensic Leg. Med.*, 2010; 17: 225–226.
450. Mohanty M. K., Variants of homicide: a review, *J. Clin. Forensic Med.*, 2004; 11: 214–218.
451. Henderson J. P., Morgan S. E., Patel F., Tiplady M. E. Patterns of non-firearm homicide, *J. Clin. Forensic Med.*, 2005; 12: 128–132.
452. Wahlsten P., Koironen V., Saukko P. Survey of medico-legal investigation of homicides in the city of Turku, Finland, *J. Forensic Leg. Med.*, 2007; 14: 243–252.
453. Soumah M. M., Munyali D. A., Ndiaye M., Sow M. L. Autopsy following death by homicide in 644 cases, *J. Forensic Leg. Med.*, 2012; 19: 60–64.
454. Mohanty M. K., Mohan Kumar T. S., Mohanram A., Palimar V. Victims of homicidal deaths – An analysis of variables, *J. Clin. Forensic Med.*, 2005; 12: 302–304.
455. Terranova C., Zen M. Women victims of intentional homicide in Italy: New insights comparing Italian trends to German and U.S. trends, 2008–2014, *J. Forensic Leg. Med.*, 2017; 53: 73–78.
456. Flieger A., Kölzer S. C., Plenzig S., Heinbuch S., Kettner M., Ramsthaler F., Verhoff M.A. Bony injuries in homicide cases (1994–2014). A retrospective study, *Int. J. Legal Med.*, 2016; 130: 1401–1408.
457. Hedlund J., Ahlner J., Kristiansson M., Sturup J. A population-based study on toxicological findings in Swedish homicide victims and offenders from 2007 to 2009, *Forensic Sci Int.*, 2014; 244: 25–29.
458. Catanesi R., Carabellese F., Troccoli G., Candelli C., Grattagliano I., Solarino B., Fortunato F. Psychopathology and weapon choice: A study of 103 perpetrators of homicide or attempted homicide, *Forensic Sci. Int.*, 2011; 209: 149–153.
459. Liem M., Barber C., Markwalder N., Killias M., Nieuwebeerta P. Homicide–suicide and other violent deaths: An international comparison, *Forensic Sci. Int.*, 2011; 207: 70–76.
460. Hwa H. L., Pan C. H., Shu G. M., Chang C. H., Lee T. T., Lee J. C. I. Child homicide victims in forensic autopsy in Taiwan: A 10-year retrospective study, *Forensic Sci. Int.*, 2015; 257: 413–419.

461. Karlberg J. S. D., Kristiansson M. Unsolved homicides in Sweden: A population-based study of 264 homicides, *Forensic Sci. Int.*, 2015; 257: 106–113.
462. Kristoffersen S., Lilleng P. K., Mæhle B. O., Morild I., Homicides in Western Norway, 1985–2009, time trends, age and gender differences, *Forensic Sci. Int.*, 2014; 238: 1–8.
463. Bridges F. S., Lester D., Homicide–suicide in the United States, 1968–1975, *Forensic Sci. Int.*, 2011; 206: 185–189.
464. Saleva O., Putkonen H., Kiviruusu O., Lönnqvist J., Homicide–suicide—An event hard to prevent and separate from homicide or suicide, *Forensic Sci. Int.*, 2007; 166: 204–208.
465. Au K. I., Beh S. L., Injury patterns of sharp instrument homicides in Hong Kong, *Forensic Sci. Int.*, 2011; 204: 201–204.
466. Catanesi R., Carabellese F., Troccoli G., et al. Psychopathology and weapon choice: A study of 103 perpetrators of homicide or attempted homicide, *Forensic Sci. Int.*, 2011; 209: 149–153.
467. Chmieliauskas S., Laima S., Andriuskeviciute G., Jurolaie E., Jasulaitis A. Homicide Rates in Lithuania. *J. Forensic Sci.*, 2018; 63: 724–727.
468. UNECE. (2017). Statistical Database.
http://w3.unece.org/PXWeb2015/pxweb/en/STAT/STAT__30-GE__07-CV/ZZZ_en_GECr_VictimHomicide_r.px/?rxid=8c608349-fa4c-481e-a4c1-de65e99081cb
469. Lithuanian statistics. (2017). The Institute of Hygiene.
<http://www.hi.lt/en/>

AUTORIAUS PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS

Straipsniai recenzuojamuose mokslo leidiniuose

1. Vaikų smurto apraiškos gydytojų praktikoje. Vladas Sniečkus, Algimantas Jasulaitis, **Sigitas Chmieliauskas**. Lietuvos bendrosios praktikos gydytojas 2012; 16(07): 449–453.

2. Motinų, nužudžiusių savo naujagimį, teisinė ir teismo medicininė charakteristika. Jurgita Stasiūnienė, Algimantas Jasulaitis, **Sigitas Chmieliauskas**, Gerda Andriuškevičiūtė. Laboratorinė medicina 2013; 15(3): 137–140.

3. Savo naujagimį nužudžiusių motinų psichologinės ir psichiatrinės būklės analizė. Jurgita Stasiūnienė, Gerda Andriuškevičiūtė, Akvilė Meškaitė, **Sigitas Chmieliauskas**, Algimantas Jasulaitis. Laboratorinė medicina 2013; 15(3): 126–130.

4. Naujagimių žudymas – motinų psichologinio žiaurumo pasekmė. Jurgita Stasiūnienė, Algimantas Jasulaitis, Gerda Andriuškevičiūtė, **Sigitas Chmieliauskas**. Medicinos teorija ir praktika 2014; 20(1): 21–26.

5. Motinų agresijos, nukreiptos į savo kūdikius, priežastys ir ją lemiantys veiksniai. Algimantas Jasulaitis, Jurgita Stasiūnienė, **Sigitas Chmieliauskas**, Gerda Andriuškevičiūtė. Medicinos teorija ir praktika 2014; 20(1): 27–30.

6. The effect of conducted electrical weapons on the human body. S. Laima, D. Fomin, A. Jasulaitis, G. Andriuškevičiūtė, **S. Chmieliauskas**, V. Sabaliauskas, V. Sergejevas. ACTA MEDICA LITUANICA 2014; 21(2): 73–80.

7. Teismo psichiatrinių ekspertizių, atliktų baudžiamosiose bylose, iškeltose dėl naujagimio nužudymo, analizė (1994–2013 m.). Jurgita Stasiūnienė, Algimantas Jasulaitis, **Sigitas Chmieliauskas**. Laboratorinė medicina 2014; 16(1): 28–33.

8. Myocardial Rupture following Carbon Monoxide Poisoning. Gabija Dragelytė, Jūris Plenta, **Sigitas Chmieliauskas**, Algimantas Jasulaitis, Romas Raudys, Tomas Jovaiša, Robertas Badaras. Case Reports in Critical Care 2014; Article ID 281701.

9. Teismo medicininių ir klinikinių diagnozių nesutapimai Lietuvoje. Sandra Mažeikienė, Sigitas Laima, Algimantas Jasulaitis, Jana Bytautaitė, Vilma Baranauskaitė, Gerda Andriuškevičiūtė, **Sigitas Chmieliauskas**. Laboratorinė medicina 2014; 16(3): 116–119

10. The Forensic Medical Assessment of Psychological and Physical Violence Experienced by Children. Dainius Pūras, Sigitas Laima, Algimantas

Jasulaitis, Gerda Andriuškevičiūtė, **Sigitas Chmieliauskas**. Journal of Chemical, Biological and Physical Sciences 2015; 5(2): 1566–1573

11. Psichologinės ir somatinės streso išraiškos, jų paplitimas. Sigita Laima, Dmitrij Fomin, Algimantas Jasulaitis, Aurėja Bareikytė, Dalius Banionis, Gerda Andriuškevičiūtė, **Sigitas Chmieliauskas**. Laboratorinė medicina 2015; 17(3): 110–113

12. Stresiniai moterų įtraukimo į prostituciją veiksniai. Sigita Laima, Dmitrij Fomin, Algimantas Jasulaitis, Aurėja Bareikytė, Gerda Andriuškevičiūtė, **Sigitas Chmieliauskas**. Laboratorinė medicina 2015; 17(4): 160–164

13. Deontological examination: clinical and forensic medical diagnosis discrepancies. Sandra Mazeikiene, Sigita Laima, **Sigitas Chmieliauskas**, Dmitrij Fomin, Gerda Andriuskeviciute, Mante Markeviciute, Audrone Matuseviciute, Algimantas Jasulaitis, Jurgita Stasiuniene. Egyptian Journal of Forensic Sciences 2016; 6(4): 323–327.

14. Mirtys dėl acetaldehido kardiotoksinio poveikio. Agnė Mataitytė, Ieva Mažeikaitė, Gerda Andriuškevičiūtė, **Sigitas Chmieliauskas**, Sigita Laima, Algimantas Jasulaitis. Laboratorinė medicina 2016; 18(1): 8–12.

15. Seksualinio smurto moteriškosios lyties aukos tyrimo metodika. I dalis. Virginija Adomaitienė, Robertas Bagdzevičius, Rasa Bubliskienė, Žana Bumbulienė, **Sigitas Chmieliauskas**, Ieva Daniūnaitė, Eglė Drejerienė, Edita Gruodytė, Algirdas Jaras, Kristina Jarienė, Rimantas Kėvalas, Kristina Navickienė, Marija Jakubėnienė, Violeta Jusevičiūtė, Vesta Kučinskienė, Arūnas Meška, Auksė Mickienė, Meilė Minkauskienė, Rūta Nadišauskienė, Neringa Palionienė, Romas Raudys, Žilvinas Saladžinskas, Marijus Šalčius, Jonas Šurkus. Lietuvos akušerija ir ginekologija 2016; 19(3): 194–206.

16. Seksualinio smurto moteriškosios lyties aukos tyrimo metodika. II dalis. Virginija Adomaitienė, Robertas Bagdzevičius, Rasa Bubliskienė, Žana Bumbulienė, **Sigitas Chmieliauskas**, Ieva Daniūnaitė, Eglė Drejerienė, Edita Gruodytė, Algirdas Jaras, Kristina Jarienė, Rimantas Kėvalas, Kristina Navickienė, Marija Jakubėnienė, Violeta Jusevičiūtė, Vesta Kučinskienė, Arūnas Meška, Auksė Mickienė, Meilė Minkauskienė, Rūta Nadišauskienė, Neringa Palionienė, Romas Raudys, Žilvinas Saladžinskas, Marijus Šalčius, Jonas Šurkus. Lietuvos akušerija ir ginekologija 2016; 19(4): 293–305.

17. Aspiracija seilėmis – galima staigios kūdikių mirties sindromo priežastis. Meda Sutkevičiūtė, Monika Stančiukaitė, Karolina Ginčienė, Sigita Laima, **Sigitas Chmieliauskas**, Jurgita Stasiūnienė, Algimantas Jasulaitis. Laboratorinė medicina. 2017; 19(3): 164–167.

18. Etilo alkoholio reikšmė trauminiam galvos smegenų sužalojimui. Julita Liučvaikytė, Jogintė Saulė Anužytė, **Sigitas Chmieliauskas**, Sigita Laima, Jurgita Stasiūnienė. *Laboratorinė medicina*. 2018; 20(2): 10–15.

Straipsniai ISI Web of Science recenzuojamuose mokslo
leidiniuose su citavimo rodikliu

1. A Study of Fatal and Nonfatal Hangings. Gerda Andriuskeviciute, **Sigitas Chmieliauskas**, Algimantas Jasulaitis, Sigita Laima, Dmitrij Fomin, Jurgita Stasiuniene. *J Forensic Sci* 2016; 61(4): 984–7.

2. Critical evaluation of metallization in electric injury. Sigita Laima, Jana Bytautaite, **Sigitas Chmieliauskas**, Dmitrij Fomin, Algimantas Jasulaitis, Arturas Jukna, Sandra Mazeikiene, and Jurgita Stasiuniene. *Am J Forensic Med Pathol* 2017; 38(4): 333–335.

3. Sudden deaths from positional asphyxia: A case report. **Sigitas Chmieliauskas**, Eimantas Mundinas, Dmitrij Fomin, Gerda Andriuskeviciute, Sigita Laima, Eleonora Jurolaic, Jurgita Stasiuniene, Algimantas Jasulaitis. *Medicine*. 2018; 97(24): e11041.

4. Importance of effusion of blood under the dura mater in forensic medicine. A STROBE - compliant retrospective study. **Sigitas Chmieliauskas**, Joginte Saule Anuzyte, Julita Liucvaikyte, Sigita Laima, Eleonora Jurolaic, Saulius Rocka, Dmitrij Fomin, Jurgita Stasiuniene, Algimantas Jasulaitis. *Medicine*. 2018; 97(39): e12567.

5. Autopsy relevance determining hemochromatosis: case report. **Chmieliauskas Sigita**, Banionis Dalius, Laima Sigita, Andriuskeviciute Gerda, Mazeikiene Sandra, Stasiuniene Jurgita, Jasulaitis Algimantas, Jarmalaite Sonata. *Medicine*. 2017; 96(49): e8788;

6. Human deaths from drug overdoses with carfentanyl involvement – new rising problem in forensic medicine A STROBE – compliant retrospective study. Dmitrij Fomin, Vilma Barauskaite, Emilija Usaviciene, Alina Sumkovskaja, Sigita Laima, Algimantas Jasulaitis, Zita Nijole Minkuviene, **Sigitas Chmieliauskas**, Jurgita Stasiuniene. *Medicine*. 2018; 97(48): e13449.

Straipsniai ISI Web of Science recenzuojamuose mokslo
leidiniuose su citavimo rodikliu disertacijos tema

1. Homicide victims and mechanisms in Lithuania from 2004 to 2016. **Sigitas Chmieliauskas**, Sigita Laima, Dmitrij Fomin, Eleonora Jurolaic,

Algimantas Jasulaitis, Jurgita Stasiuniene, Dainius Characiejus, Algirdas Utkus. Journal of Forensic and Legal Medicine. 2019; 65:27–31.

2. Homicide rates in Lithuania. **Sigitas Chmieliauskas**, Sigitas Laima, Gerda Andriuskeviciute, Eleonora Jurolaic, Algimantas Jasulaitis. J Forensic Sci. 2018; 63(3): 724–727.

Metodika

Seksualinio smurto moteriškosios lyties aukos tyrimo metodika. Virginija Adomaitienė, Robertas Bagdzevičius, Rasa Bubliauskienė, Žana Bumbulienė, **Sigitas Chmieliauskas**, Ieva Daniūnaitė, Eglė Drejerienė, Edita Gruodytė, Algirdas Jaras, Kristina Jarienė, Rimantas Kėvalas, Kristina Navickienė, Marija Jakubėnienė, Violeta Jusevičiūtė, Vesta Kučinskienė, Arūnas Meška, Auksė Mickienė, Meilė Minkauskienė, Rūta Nadišauskienė, Neringa Palionienė, Romas Raudys, Žilvinas Saladžinskas, Marijus Šalčius, Jonas Šurkus. Parengta pagal žurnale „Lietuvos akušerija ir ginekologija“ 2016 m. III ir IV numeriuose spausdintus straipsnius. Kaunas: Vitae Litera, 2018.

Metodika patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijoje

<https://sam.lrv.lt/uploads/sam/documents/files/Seksualinio-smurto-aukos-istryimas%202019.pdf>

Vadovėlis

Seksualinis smurtas. Profesionalaus elgesio taktika. Virginija Adomaitienė, Robertas Bagdzevičius, Rasa Bubliauskienė, Žana Bumbulienė, **Sigitas Chmieliauskas**, Ieva Daniūnaitė, Eglė Drejerienė, Edita Gruodytė, Algirdas Jaras, Kristina Jarienė, Rimantas Kėvalas, Kristina Navickienė, Marija Jakubėnienė, Violeta Jusevičiūtė, Vesta Kučinskienė, Arūnas Meška, Auksė Mickienė, Meilė Minkauskienė, Rūta Nadišauskienė, Neringa Palionienė, Romas Raudys, Žilvinas Saladžinskas, Marijus Šalčius, Jonas Šurkus. Kaunas: Vitae Litera, 2019.

INFORMACIJA APIE AUTORIŲ

Vardas, pavardė	Sigitas Chmieliauskas
Gimimo data	1983 08 03
El. paštas	sigitas.chmieliauskas@mf.vu.lt
Išsilavinimas	2002 m. vidurinis – Kupiškio Lauryno Stuokos Gucevičiaus gimnazija 2009 m. aukštasis – Vilniaus universitetas, Medicinos fakultetas, Gydytojo profesinės kvalifikacijos diplomai 2010 m. Internatūra 2014 m. Teismo medicinos gydytojo profesinės kvalifikacijos diplomai 2018 m. Įtrauktas į Lietuvos Respublikos ekspertų sąrašą
Darbo patirtis	Nuo 2014 m. iki dabar teismo medicinos gydytojas ekspertas – Valstybinė teismo medicinos tarnyba prie Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos Nuo 2014 m. iki dabar Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto, Biomedicinos mokslų instituto, Patologijos, teismo medicinos ir farmakologijos katedra – asistentas, teismo medicinos gydytojų rezidentų vadovas Nuo 2013 m. iki dabar Teismo medicinos gydytojų draugijos tarybos narys, Lietuvos klinikinės toksikologijos draugijos narys 2019 m. gauta Lietuvos mokslų tarybos premija už akademinį pasiekimą

PRIEDAS

VILNIAUS UNIVERSITETO MEDICINOS FAKULTETAS

Viešoji įstaiga, Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius, tel. (8 5) 268 7001, faks. (8 5) 272 8646, el. p. info@er.vu.lt.

Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 211950310.

Fakulteto duomenys: M.K. Čiurlionio g. 21/27, LT-03101 Vilnius, tel. (8 5) 239 8701, (8 5) 239 7800, faks. (8 5) 239 8705, el. p. mf@mf.vu.lt

VILNIAUS REGIONINIS BIOMEDICININIŲ TYRIMŲ ETIKOS KOMITETAS

M.K. Čiurlionio g. 21/27, LT-03101 Vilnius, tel. (8 5) 268 6998, el. p. rbtek@mf.vu.lt

LEIDIMAS ATLIKTI BIOMEDICININĮ TYRIMĄ

2017-12-05 Nr.158200-17-971-476

Tyrimo pavadinimas:

Lietuvoje įvykdytų nužudymų teismo medicininis vertinimas

Protokolo Nr.:	TM-971/17
Versija:	02
Data:	2017 11 27
Informuoto asmens sutikimo forma:	neteikiama
Pagrindinis tyrėjas:	Sigitas Chmieliauskas
Įstaigos pavadinimas:	Valstybinė teismo medicinos tarnyba
Adresas:	Didlaukio g. 86E, Vilnius
Leidimas galioja iki:	2018 12

Leidimas išduotas Vilniaus regioninio biomedicininų tyrimų etikos komiteto posėdžio (protokolas Nr. 158200-2017/12), vykusio 2017 m. gruodžio 5 d. sprendimu.

Pirmininkas

Saulius Vosylius

UŽRAŠAMS

UŽRAŠAMS

UŽRAŠAMS

Vilniaus universiteto leidykla
Saulėtekio al. 9, LT-10222 Vilnius
El. p. info@leidykla.vu.lt,
www.leidykla.vu.lt
Tiražas 15 egz.